

Ed. Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR

Bu çalışmada Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Durumu; Demografik Göstergeler, Eğitim, Sağlık, İstihdam, Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite, Mali Göstergeler, Erişilebilirlik ve Yaşam Kalitesi Göstergeleri sınıflandırmasında incelenmiştir.

Çalışma, bir önceki dönemin (2016-2017) devamı niteliğindedir. Doktora ve Yüksek Lisans öğrencilerinin gayretli çabaları sonucunda ortaya çıkan eserin, tüm Sakarya halkına ve yöneticilerine faydalı olmasını dileriz.

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

Sakarya Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi
SESAM

ISBN 978-605-7688-16-3

9 786057 688163

Ed. Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR

(2017 - 2018)

SAKARYA'NIN SOSYO-EKONOMİK ANALİZİ - IV

SAKARYA'NIN SOSYO-EKONOMİK ANALİZİ - IV

(2017 - 2018)

Ed. Prof. Dr. M. Çağlar ÖZDEMİR

Gürcan Evren PAZVANT, Şeyma ACAR, Erkan YAĞIZ,
Burcu KEÇECİ, Gülşah TUR, Bahar YOLVERMEZ
Sinan BALTA, Alper ŞAHİN, Öznur İGNECİ, Mizgin DURAK

Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi (IV) (2017-2018 Dönemi)

Editör

Prof. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR

SAKARYA'NIN SOSYO-EKONOMİK ANALİZİ (IV) (2017-2018 DÖNEMİ)

Prof. Dr. Mustafa Çağlar ÖZDEMİR

ISBN 978-605-7688-16-3

Birinci Baskı “Mayıs 2020”

Kitapta yer alan bölümlerin tüm sorumluluğu yazara aittir.

Copyright ©

Bu kitabın her türlü yayın hakkı Sakarya Yayıncılık'a aittir. Kitabın tamamı veya bir kısmı yayıncının izni olmadan, hiçbir şekilde elektronik, mekanik, fotokopi vb. bir araçla yayımlanmaz ve çoğaltılamaz.

5846 sayılı ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Yasaları ve Türk Ticaret Yasası gereğince; fotokopi, tarama, yazma vs. herhangi bir yöntemle kitabı çoğaltarak satın alan, satan veya bir kitaptan yazarın yazılı izni olmadan alıntı yapan kişi ve kurumlar;

- Her bir kopya için 2 yıldan 6 yıla kadar hapis cezası (para cezasına çevrilmeksizin),
- 10.000 TL'den 150.000 TL'ye kadar mahkemenin karar vereceği para cezası,
- Meslekten men ve kopyalama ve basım cihazlarına el konulması, cezaları ile cezalandırılır.

Dizgi	:	Sakarya Yayıncılık
Kapak	:	Sakarya Yayıncılık
Baskı	:	
Yayın ve Dağıtım	:	Sakarya Üniversitesi, Esentepe Kampüsü Çarşı Dükkanları, No: 14 Serdivan/SAKARYA
Tel	:	0 264 282 20 35 faks: 0 264 346 00 85

www.sakaryayayincilik.com

ÖNSÖZ

Her yıl düzenli olarak güncellediğimiz Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizinin bu yıl dördüncüsünü yayınlıyoruz. Çalışma ilk olarak Kalkınma Bakanlığı tarafından başlatılan ancak 2020'de Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı bünyesinde gerçekleştirilen İllerin Sosyo-Ekonomik Analizi parametrelerine dayanmaktadır.

Yaklaşık 5 yıl önce başlattığımız ilk çalışmanın motivasyonunu Sakarya'nın diğer illerle kıyaslama sıralaması oluşturmuştu. Sakarya, sosyo-ekonomik analiz parametreleri çerçevesinde 2011'de 18. sırada yer alıyordu. O tarihten sonra Türkiye genelinde yürütülen bakanlık çalışmasına ara verilmiştir. Biz ilgili parametreleri tespit edip oluşan bu zaman boşluğunda Sakarya'nın durumunu tespit etmeye devam ettik. İlgili dört dönem içinde kimi parametrelerde olumsuz, kimilerinde olumlu tespitler yapıp ilin gelişmişlik seviyesinin hangi yönde evrildiğini anlamaya çalıştık. Ancak Türkiye genelinde yeni çalışmalar yapılmadığı için analizimizin doğruluğunu sınavacak bir kontrol belgemiz de yoktu. Bu yıl (2020) Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı İllerin Sosyo-Ekonomik Analizini güncelleyince ilk baktığımız Sakarya'nın hangi sırada yer aldığı oldu. Gördük ki son 5 yıl içinde Sakarya 7 basamak ilerlemiş ve 11. sırada yer almıştı. Yıllar içinde yaptığımız çalışmaların sonuç bölümlerindeki yorumlara göre biz de bu düzeyde bir konumlandırma bekliyorduk. Böylece raporumuzun ne kadar doğru analizler içerdiğini görerek proje ekiplerimizle sevincimizi paylaştık.

Elinizdeki çalışma her yıl yenilenen genç proje ekipleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Daha önceki proje ekiplerini ve bu projeyi yürüten ekibi ilk bölümün başında görebilirsiniz. Her bir ekip özverili ve yoğun çalışmalar yürütmüştür. Bu yılki ekip de gerçekten takdire şayan bir performans gösterdi.

Kıyaslama kriterleri açısından standardize ettiğimiz rapora bu yıl yeni başlıklar da ekledik. Ancak bu başlıklar daha önce kullandığımız ana başlıklardan farklı değildir. Sadece ilgili ana başlıkların alt kollarını içermektedir. Böylece Türkiye genelinde yapılan çalışmadan uzaklaşmamış bulunuyoruz.

Çalışmamızın temel amacı ilin farklı düzey göstergelerindeki değişimi yıllar içinde ortaya koymak ve yöneticilere bir harita/kılavuz oluşturmaktır. Çok bileşenli çalışmalarda aynı ana başlık altında yer alan göstergeler kimi zaman farklı kurumların yetki/sorumluluk alanına girebilmektedir. Bu nedenle rapor, hangi kurumun ne yapması gerektiğini değil, hangi konuda neler yapılması gerektiğini aydınlatmaktadır. İlin yöneticileri raporu gözden geçirdiklerinde kendi alanlarına giren bileşenler hakkında bilgi sahibi olduklarını rahatlıkla ifade edebilirler. Ancak bu raporun farkı diğer kurumların alanlarına giren bileşenler hakkında da bilgi sahibi olmalarının mümkün olmasıdır. Bu sayede ilin tepe yöneticileri, başarılı kurumların icraatlarından duydukları memnuniyeti muhafaza etmekle birlikte diğer kurumlar için oluşan negatif gelişmeleri izleyip tedbirler alabileceklerdir.

Türkiye'deki en büyük sorunlardan birinin bütüncül bir yönetim algısının yeterince dikkate alınmaması olduğu kanaatindeyiz. Bütüncül açıdan bakıldığında bazı iyi işlerin, düşük performanslı işler nedeniyle bütüne beklenen oranda katkı sağlamadığı açıkça görülür. Örneğin yollarımız giderek daha iyi konuma getirildiğinde sosyo-ekonomik olarak gelişmişliğimiz artmaktadır ancak artan nüfusa göre hastane yatak sayımızı ayarlayamadığımızda gelişmişlik oranında düşüşler gözlenmektedir. Bu durum yönetimin bütüncül olarak ele alınmasının doğru bir yaklaşım olacağını net olarak ortaya koymaktadır.

Çalışmamızın tüm ilgililere faydalı olmasını temenni ediyorum.

Proje ekibi adına

Prof. Dr. M. Çağlar Özdemir

SESAM Müdürü

Sakarya Üniversitesi

Siyasal Bilgiler Fakültesi

Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	xi
TABLO DİZİNİ.....	xiii
GRAFİK DİZİNİ.....	xxi

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

1.1. Demografik Göstergelere İlişkin Kavram ve Kapsam	3
1.1.1. Nüfus Yoğunluğu	4
1.1.2. Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (15-49)	5
1.1.3. Bebek Ölüm Oranları	6
1.1.4. Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14).....	6
1.1.5. Evlenme ve Boşanma Oranları.....	7
1.1.6. Net Göç Hızı.....	8
1.1.7. Şehirleşme Oranı	9
1.2. Eğitim Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam.....	11
1.2.1. Çalışmada Kullanılan Temel Kavramlar	13
1.2.2. Okuryazar Nüfus Oranı	13
1.2.3. Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı ..	14
1.2.4. Okuryazar Erkek Nüfusun Toplam Erkek Nüfusuna Oranı	15
1.2.5. Okul Öncesi Net Okullaşma Oranı.....	15
1.2.6. İlköğretim Net Okullaşma Oranı	15
1.2.7. Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı.....	16
1.2.8. Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı.....	16
1.2.9. Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı	16
1.2.10. Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı	17
1.2.11. Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu Sahibi Nüfusun 30 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı.....	17

1.2.12. Eğitim Düzeylerine Göre Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları.....	17
1.2.13. Halk Eğitim Merkezi Derslik, Öğretmen ve Kursiyer Sayıları	19
1.2.14. Yüksek Öğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları.....	19
1.2.15. Yüksek Öğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğretim Elemanı Sayıları	20
1.2.16. Toplam Yabancı Öğrenci Sayısı.....	20
1.2.17. Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanma ve Ödünç Verilen Materyal Sayıları	20
1.2.18. YGS Ortalama Başarı Puanı	23
1.3. Sağlık Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam.....	22
1.3.1. Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı.....	23
1.3.2. On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	24
1.3.3. On Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı.....	24
1.3.4. On Bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı.....	25
1.3.5. On Bin Kişiye Düşen Ebe Sayısı.....	25
1.3.6. On Bin Kişiye Düşen Hemşire Sayısı.....	26
1.4. İstihdam Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam.....	27
1.4.1. İşsizlik Oranı	29
1.4.2. İşgücüne Katılma Oranı.....	29
1.4.3. Çalışma Çağındaki Nüfusun (15-64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı	30
1.4.4. İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı ..	30
1.4.5. Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı	30
1.4.6. Ortalama Günlük Kazanç	31
1.4.7. Ortalama Günlük Kazanç Kadın- Erkek.....	31
1.4.8. İstihdam Oranı	32
1.4.9. Kayıt Dışı İstihdam Oranı.....	32
1.4.10. Tarım Dışı İşsizlik Oranı	32

1.4.11. Yaş Bağımlılık Oranı.....	32
1.4.12. Sigortalı	32
1.4.13. Emekli	33
1.4.14. Genç İşsizlik Oranı.....	34
1.4.15. Ne Eğitimde Ne de İstihdamda Olanların Oranı (NEET).....	34
1.4.16. İşsizlik Ödeneği.....	34
1.4.17. Vardiyalı Çalışma.....	35
1.4.18. Part - Time Çalışma.....	36
1.4.19. Engelli	36
1.4.20. Eski Hükümlü.....	36
1.5. Rekabet ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam.....	37
1.5.1. İl İhracatının Türkiye İçindeki Payı	38
1.5.2. Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı	39
1.5.3. İl İthalatının Türkiye İçindeki Payı	39
1.5.4. İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı.....	39
1.5.5. İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı.....	40
1.5.6. Kişi Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi.....	40
1.5.7. Organize Sanayi Bölgesinde Üretimde Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı.....	40
1.5.8. Küçük Sanayi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı.....	41
1.5.9. Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesinin Türkiye İçindeki Payı.....	41
1.5.10. On Bin Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı.....	41
1.5.11. Yüz Bin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı	42
1.5.12. Yüz Bin Kişiye Düşen Patent Başvuru Sayısı.....	42
1.5.13. Kır-Kent Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri	43
1.5.14. Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı.....	44
1.5.15. Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı... 44	
1.6. Mali Göstergelere İlişkin Kavram ve Kapsam	45

1.6.1. İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı	45
1.6.2. İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı	46
1.6.3. Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı	46
1.6.4. Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri.....	47
1.6.5. İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı	47
1.6.6. Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı.....	47
1.6.7. Sakarya Ticari Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı.....	48
1.6.8. Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesabı ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı.....	48
1.6.9. Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı	49
1.6.10. Bin Kişiye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı	49
1.7. Erişilebilirlik Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam	51
1.7.1. Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı	51
1.7.2. İlin En Yakın Havalimanına Uzaklığı	52
1.7.3. Hane Başına Genişbant Abone Sayısı	52
1.7.4. Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı	53
1.7.5. Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı	53
1.7.6. İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değeri.....	54
1.7.7. Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı	54
1.8. Yaşam Kalitesi Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam	55
1.8.1. Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı	56
1.8.2. Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı.....	57
1.8.3. Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi	57
1.8.4. On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	58
1.8.5. Konut Satış Sayısı (İlk Satış).....	59
1.8.6. Kükürtdioksit (SO ₂) Ortalama Değeri.....	59

1.8.7. Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri	60
1.8.8. Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı	60
1.8.9. Trafik Kazası Sayısı	61
1.8.10. Yüz Bin Kişiyeye Düşen İntihar Vakası Sayısı	61
1.8.11. Kadın Cinayeti Sayısı.....	62
1.8.12. Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayıları	62
1.8.13. Sinema Salonu ve Seyirci Sayıları	64
1.8.14. Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları.....	64

İKİNCİ BÖLÜM SAKARYA’NIN SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI

2.1. Sakarya’nın Demografik Göstergelerin Durumu	65
2.1.1. Nüfus Yoğunluğu	65
2.1.2. Yaşaya Özel Doğurganlık Oranı	66
2.1.3. Sakarya’da Bebek Ölüm Hızı.....	67
2.1.4. Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14).....	67
2.1.5. Sakarya’da Evlenme ve Boşanma Oranları	68
2.1.6. Net Göç Hızı.....	69
2.1.7. Şehirleşme Oranı	70
2.1.8. Sakarya’nın Demografik Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması	70
2.2. Sakarya’nın Eğitim Göstergelerinin Durumu.....	80
2.2.1. Okuryazar Nüfus Oranı	81
2.2.2. Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı ..	81
2.2.3. Okuryazar Erkek Nüfusunun Toplam Erkek Nüfusuna Oranı ..	82
2.2.4. Okul Öncesi Net Okullaşma Oranı.....	82
2.2.5. İlköğretim Net Okullaşma Oranı	83
2.2.6. Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı.....	83
2.2.7. Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı.....	83

2.2.8. Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15 Yaş Üzeri Nüfusa Oranı	84
2.2.9. Yükseköğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları	84
2.2.10. Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı	85
2.2.11. Eğitim Düzeylerine Göre Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları	85
2.2.12. Halk Eğitim Merkezi Derslik, Öğretmen ve Kursiyer Sayıları	88
2.2.13. Yükseköğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları	89
2.2.14. Yükseköğretim Kurumlarında Görevli Öğretim Elemanı Sayıları	89
2.2.15. Toplam Yabancı Öğrenci Sayıları	90
2.2.16. Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanma ve Ödünç Verilen Materyal Sayıları	90
2.2.17. İlin YGS Ortalama Başarı Puanı	91
2.2.18. Sakarya'nın Eğitim Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması	91
2.3. Sakarya'nın Sağlık Göstergelerinin Durumu	107
2.3.1. Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı	107
2.3.2. On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	107
2.3.3. On Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	108
2.3.4. On Bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	108
2.3.5. On Bin Kişiye Düşen Ebe Sayısı	109
2.3.6. On Bin Kişiye Düşen Hemşire Sayısı	109
2.3.7. Sakarya'nın Sağlık Göstergelerinin Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması	110
2.4. Sakarya'nın İstihdam Göstergelerinin Durumu	116
2.4.1. İşsizlik Oranı	116
2.4.2. İşgücüne Katılma Oranı	117
2.4.3. Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı	117
2.4.4. İmalat Sanayii İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı	118

2.4.5. Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı	119
2.4.6. Ortalama Günlük Kazanç	119
2.4.7. Ortalama Günlük Kazanç - Kadın	120
2.4.8. İstihdam Oranı.....	121
2.4.9. Kayıt Dışı İstihdam Oranı	122
2.4.10. Tarım Dışı İşsizlik Oranı.....	123
2.4.11. Yaş Bağımlılık Oranı.....	123
2.4.12. Genç İşsizlik Oranı.....	124
2.4.13. Ne Eğitimde Ne İstihdam da Olanların (NEET) Oranı	125
2.4.14. İşsizlik Ödeneği.....	125
2.4.15. Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) sigortalı sayısı.....	126
2.4.16. Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) emekli sayısı	127
2.4.17. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenlerin Oranı (15+ Yaş).....	127
2.4.18. Cinsiyete Göre İstihdam Oranı.....	128
2.4.19. Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı	129
2.4.20. İşyerlerinin Yaşına Göre Dağılım Oranı	130
2.4.21. Sektör Bazında İşyerlerinin Vardiyalı Çalışma Yapma Oranı	131
2.4.22. Kadınların Vardiyalı Çalışma Oranı.....	134
2.4.23. Engelli Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Engelli Çalışan Sayı Oranı	135
2.4.24. Eski Hükümlü-TMY çalıştıran işyeri sayısı ve Eski Hükümlü-TMY çalışan sayı oranı	136
2.4.25. Sakarya'nın İstihdam Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması	137
2.5. Sakarya'nın Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerinin Durumu.....	159
2.5.1. Sakarya İli İhracatının Türkiye İçindeki Payı	159

2.5.2. Sakarya İli Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı	160
2.5.3. Sakarya İli İthalatının Türkiye İçindeki Payı.....	160
2.5.4. Sakarya İli İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı..	161
2.5.5. İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı.....	161
2.5.6. Sakarya İli Kişi Başına Düşen Sanayi Elektrik Tüketimi.....	162
2.5.7. Sakarya İli OSB Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı.....	162
2.5.7.1. Sakarya İli OSB Bölge Parsel Sayısı ve Üretimdeki Parsel Sayısı	164
2.5.8. Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı... 165	
2.5.8.1. Sakarya İli Küçük Sanayi Siteleri Sayısı ve Doluluk Oranları	165
2.5.9. Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri.....	167
2.5.10. Sakarya İli On Bin Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	168
2.5.11. Sakarya İli Yüz Bin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı	169
2.5.12. Sakarya İli Yüz Bin Kişiye Düşen Patent Başvuru Sayısı.....	169
2.5.13. Kır-Kent Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri.....	170
2.5.13.1 Sakarya İli Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayısı	170
2.5.13.2. Sakarya İli Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (TL).....	171
2.5.13.3. Sakarya İli Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretim Miktarı (Ton).....	171
2.5.13.4. Sakarya İli Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarı (Ton).....	172
2.5.13.5. Sakarya İli Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar).....	172
2.5.14. Sakarya İli Turizm Yatırım İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısı	173
2.5.14.1. Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (2017-2018).....	174

2.5.14.2. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (2017-2018)	176
2.5.14.3. Sakarya İli Toplam Geceleme Sayısı, Toplam Geliş Sayısı, Yabancı Geceleme Sayısı, Yabancı Geliş Sayısı	178
2.5.15. Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı.....	179
2.5.16. Sakarya'nın Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması.....	181
2.6. Sakarya'nın Mali Göstergelerin Durumu	189
2.6.1. İlerdeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı	189
2.6.2. İlerdeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı.....	191
2.6.3. Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı	191
2.6.4. Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri	192
2.6.5. İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı.....	192
2.6.6. Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı.....	193
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.....	193
2.6.7. Sakarya Ticari Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı.....	193
2.6.8. Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesabı ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı.....	194
2.6.9. Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel ve Kurumsal Müşteri Sayısı.....	194
2.6.10. Sakarya'nın Mali Göstergelerinin Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması	195
2.7. Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından Erişilebilirlik Göstergelerinin Durumu.....	208
2.7.1. Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı	208
2.7.2. İlin En Yakın Havalimanına Uzaklığı.....	209
2.7.3. Hane Başına Genişbant Abone Sayısı.....	209
2.7.4. Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı	210

2.7.5. Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı	210
2.7.6. İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre Yük-KM Değeri.....	211
2.7.7. Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı	212
2.7.8. Sakarya'nın Erişilebilirlik Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması	212
2.8. Sakarya'nın Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Durumu	219
2.8.1. Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı	219
2.8.2. Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı	220
2.8.3. Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi	220
2.8.4. On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı	221
2.8.5. Konut Satış Sayısı (İlk Satış).....	221
2.8.6. Kükürtdioksit (SO ₂) Ortalama Değeri	222
2.8.7. Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri	222
2.8.8. Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı	222
2.8.9. Trafik Kazası Sayısı	223
2.8.10. Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısı.....	223
2.8.11. Kadın Cinayetleri.....	224
2.8.12. Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayıları	224
2.8.13. Sinema Salonu ve Seyirci Sayıları.....	224
2.8.14. Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları.....	225
2.8.15. Sakarya'nın Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması	225

RAPORA İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME 235

KAYNAKÇA..... 259

KISALTMALAR

ADSL	: Asymmetric Digital Subscriber Line-Asimetrik Sayısal Abone Hattı
AVM	: Alışveriş Merkezi
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CİMER	: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
DHMİ	: Devlet Hava Meydanları İşletmesi
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
EPA	: Ulusal Hava Kalitesi Endeksi
EPDK	: Enerji Piyasaları Denetleme Kurumu
ETSI	: Avrupa Telekomünikasyon Standartlar Komitesi
GSM	: Global System For Mobile Communications – Küresel Mobil İletişim Sistemleri
GSYİH	: Gaysi Safi Yurtiçi Hasıla
ICOM	: International Council of Museum
ICSC	: Uluslararası Alışveriş Merkezleri Konseyi
ILO	: International Labour Organisations
IMF	: International Monetary Found
IP	: İngiltere Kütüphanesi İş ve Fikir Mülkiyet Merkezi
KADİM	: Kayıt Dışı ile Mücadele
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KIDEP	: Kayıtlı İstihdamın Desteklenmesi Projesi
MARKA	: Doğu Marmara Kalkınma Ajansı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NEET	: Ne Eğitimde Ne İstihdamda Olmayan Genç Nüfus
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OSB	: Organize Sanayi Bölgesi
ÖSYM	: Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi
SEGE	: Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları

TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TL	: Türk Lirası
TMY	: Terörle Mücadelede Yaralanan
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TPE	: Türk Patent Enstitüsü
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
WHO	: World Health Organisation
YGS	: Yüksek Öğretime Geçiş Sınavı
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

TABLO DİZİNİ

Tablo 1	: Sakarya İli Nüfus Yoğunluğu	65
Tablo 2	: Sakarya İli Genel Doğurganlık Oranı	66
Tablo 3	: Sakarya İli Yaşa Özel Doğurganlık Oranı	67
Tablo 4	: Sakarya İli Bebek Ölüm Oranları.....	67
Tablo 5	: Sakarya İli Yaş Grupları Nüfusu.....	68
Tablo 6	: Sakarya İli Genç Bağımlı Nüfus Oranı	68
Tablo 7	: Sakarya İli Evlenme ve Boşanma Oranları	68
Tablo 8	: Sakarya İli Net Göç Hızı.....	69
Tablo 9	: Sakarya İli Geçici Koruma Kapsamında Suriyeli Sayısı ve Nüfusa Oranı	70
Tablo 10	: Sakarya İli ve Türkiye’de Kadın Nüfusu ve Doğum Sayısı	73
Tablo 11	: Türkiye ve Sakarya İlinin Yaşa Özel Doğurganlık Oranları	73
Tablo 12	: Türkiye ve Sakarya Bebek Ölüm Oranları.....	76
Tablo 13	: Türkiye ve Sakarya Geçici Koruma Kapsamında Suriyeli Sayısı ve Nüfusa Oranı.....	78
Tablo 14	: Türkiye ve Sakarya Evlenme ve Boşanma Oranları	79
Tablo 15	: Sakarya İli Okuryazar Nüfus Oranı, 2017-2018 (%)	81
Tablo 16	: Sakarya İli Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı, 2017-2018 (%).....	81
Tablo 17	: Sakarya İli Okuryazar Erkek Nüfusunun Toplam Erkek Nüfusuna Oranı, 2017-2018 (%).....	82
Tablo 18	: Sakarya İli Okulöncesi Net Okullaşma Oranı, 2017-2018 (%).....	82
Tablo 19	: İlköğretim Toplam Net Okullaşma Oranı (%) (2012 ve sonrası)	83
Tablo 20	: Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı, 2017-2018 (%) .	83
Tablo 21	: Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı, 2017-2018 (%)	83
Tablo 22	: Sakarya İli Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, 2017-2018 (%)	84
Tablo 23	: Sakarya İli Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, 2017-2018 (%).....	84

Tablo 24	: Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu Sahibi Nüfusun 30 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı, 2017-2018 (%).....	85
Tablo 25	: Sakarya İli Okul Öncesi Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018.....	86
Tablo 26	: Sakarya İli İlkokul Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018.....	86
Tablo 27	: Sakarya İli Ortaokul Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018.....	87
Tablo 28	: Sakarya İli Ortaöğretim Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018.....	87
Tablo 29	: İli Genel Ortaöğretim Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018.....	88
Tablo 30	: Sakarya İli Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018.....	88
Tablo 31	: Sakarya İli Halk Eğitim Merkezi Derslik, Öğretmen ve Kursiyer Sayıları, 2017-2018	89
Tablo 32	: Sakarya İli Yükseköğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları, 2017-2018.....	89
Tablo 33	: Sakarya İli Yükseköğretim Kurumlarında Görevli Öğretim Elemanı Sayıları, 2017-2018	90
Tablo 34	: Sakarya İli Toplam Yabancı Öğrenci Sayıları, 2017-2018 .	90
Tablo 35	: Sakarya İli Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanma ve Ödünç Verilen Materyal Sayıları, 2017-2018.....	91
Tablo 36	: Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı.....	107
Tablo 37	: On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı.....	108
Tablo 38	: On Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	108
Tablo 39	: On Bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı	109
Tablo 40	: On Bin Kişiye Düşen Ebe Sayısı.....	109
Tablo 41	: On Bin Kişiye Düşen Hemşire Sayısı	109
Tablo 42	: İşsizlik Oranı	117
Tablo 43	: İşgücüne Katılma Oranı	117
Tablo 44	: Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı.....	118
Tablo 45	: İmalat Sanayii İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı.....	118

Tablo 46	: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı	119
Tablo 47	: Ortalama Günlük Kazanç	120
Tablo 48	: Ortalama Günlük Kazanç - Kadın	121
Tablo 49	: İstihdam Oranı	121
Tablo 50	: İşsizlik Ödeneği	126
Tablo 51	: Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) Sigortalı Sayısı	126
Tablo 52	: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) Emekli Sayısı	127
Tablo 53	: Sektör Bazında İşyerlerinin Vardiyalı Çalışma Yapma Oranı	133
Tablo 54	: Engelli Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Engelli Çalışan Sayı Oranı	136
Tablo 55	: Eski Hükümlü-TMY Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Eski Hükümlü-TMY Çalışan Sayı Oranı	137
Tablo 56	: İşsizlik Oranı Karşılaştırması	138
Tablo 57	: İşgücüne Katılma Oranı	138
Tablo 58	: Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı	139
Tablo 59	: İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı Karşılaştırması	140
Tablo 60	: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı	141
Tablo 61	: Ortalama Günlük Kazanç Karşılaştırması	142
Tablo 62	: Ortalama Günlük Kazanç- Kadın Karşılaştırması	143
Tablo 63	: İstihdam Oranı	144
Tablo 64	: İşsizlik Ödeneği Karşılaştırması	149
Tablo 65	: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı (4/A, 4/B, 4/C) Sigortalı Sayısı Karşılaştırması	150
Tablo 66	: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı (4/A, 4/B, 4/C) Emekli Sayısı Karşılaştırması	151
Tablo 67	: Engelli Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Engelli Çalışan Sayı Oranı Karşılaştırması	157

Tablo 68	: Eski Hükümlü-TMY Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Eski Hükümlü-TMY Çalışan Sayı Oranı Karşılaştırması	158
Tablo 69	: Sakarya İli İhracatının Türkiye İçindeki Payı	159
Tablo 70	: Sakarya İli Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı	160
Tablo 71	: Sakarya İli İthalatının Türkiye İçindeki Payı	160
Tablo 72	: Sakarya İli İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı.....	161
Tablo 73	: İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı	162
Tablo 74	: Sakarya İli Kişi Başına Düşen Sanayi Elektrik Tüketimi .	162
Tablo 75	: Sakarya İli OSB Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı.....	163
Tablo 76	: Sakarya İli OSB Bölge Parsel Sayısı ve Üretimdeki Parsel Sayısı	164
Tablo 77	: Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı	165
Tablo 78	: Sakarya İli Küçük Sanayi Siteleri Sayısı ve Doluluk Oranları.....	166
Tablo 79	: Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri.....	167
Tablo 80	: Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri.....	168
Tablo 81	: Sakarya İli On Bin Kişiye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	168
Tablo 82	: Sakarya İli Yüz Bin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı	169
Tablo 83	: Sakarya İli Yüz Bin Kişiye Düşen Patent Başvuru Sayısı	169
Tablo 84	: Kır-Kent Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri ...	170
Tablo 85	: Sakarya İli Büyükbaş Hayvan Sayısı	170
Tablo 86	: Sakarya İli Küçükbaş Hayvan Sayısı	171
Tablo 87	: Sakarya İli Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (TL).....	171
Tablo 88	: Sakarya İli Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretim Miktarı (Ton).....	172
Tablo 89	: Sakarya İli Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarı (Ton).....	172
Tablo 90	: Sakarya İli Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar)	173

Tablo 91	: Sakarya İli Turizm Yatırım İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısı (2017).....	173
Tablo 92	: Sakarya İli Turizm Yatırım İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısı (2018).....	174
Tablo 93	: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (2017).....	174
Tablo 94	: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (2017).....	175
Tablo 95	: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (2018).....	175
Tablo 96	: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (2018).....	175
Tablo 97	: Türkiye Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesise Geliş Sayısı, Geceleme Sayısı (2017-2018)	176
Tablo 98	: Türkiye Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı (2017-2018)	176
Tablo 99	: Türkiye Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı ve Geceleme Sayısı (2017-2018)...	177
Tablo 100	: Türkiye Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı (2017-2018).....	177
Tablo 101	: Sakarya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesise Geliş Sayısı ve Geceleme Sayısı (2017)	177
Tablo 102	: Sakarya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı (2017)	178
Tablo 103	: Sakarya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesise Geliş Sayısı ve Geceleme Sayısı (2018)	178
Tablo 104	: Sakarya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı (2018).....	178
Tablo 105	: Sakarya İli Toplam Geceleme Sayısı, Toplam Geliş Sayısı, Yabancı Geceleme Sayısı, Yabancı Geliş Sayısı (2017)...	179

Tablo 106 : Sakarya İli Toplam Geceleme Sayısı, Toplam Geliş Sayısı, Yabancı Geceleme Sayısı, Yabancı Geliş Sayısı (2018) ...	179
Tablo 107 : Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı (2017)	180
Tablo 108 : Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı (2017)	181
Tablo 109 : Sakarya İlindeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı, 2017-2018, (Milyon TL)	189
Tablo 110 : Türkiye’de Banka Kredilerinin Dağılımı, 2017-2018 (Milyon TL).....	190
Tablo 111 : Sakarya İlindeki Banka Kredilerin Dağılımı, 2017-2018, (Milyon TL).....	190
Tablo 112 : Sakarya İlindeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018 (Milyon TL)	191
Tablo 113 : Sakarya İli Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı 2017-2018 (Milyon TL).....	191
Tablo 114 : Sakarya İli Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri, 2017-2018 (TL)	192
Tablo 115 : Sakarya İlindeki Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı, 2017-2018, (Milyon TL)	192
Tablo 116 : Sakarya’nın Resmi Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı (Milyon TL)	193
Tablo 117 : Sakarya Ticari Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı (Milyon TL).....	194
Tablo 118 : Sakarya’nın Döviz Tevdiat Hesabı ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı (Milyon TL).....	194
Tablo 119 : Sakarya İli Asfalt-Beton Belediye Yolu Oranı.....	209
Tablo 120 : Hane Başına Genişbant İnternet Abone Sayısı.....	209
Tablo 121 : Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı	210
Tablo 122 : Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı.....	211
Tablo 123 : Sakarya İlinin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre Ton-KM Değeri (Bin Ton)	211
Tablo 124 : Toplam Demiryolu Hattının Sakarya İli Yüzölçümüne Oranı (km/km2)	212
Tablo 125 : Türkiye’de Hane Başına Genişbant Abone Sayısı	213

Tablo 126 : Türkiye’de Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı	214
Tablo 127 : Türkiye’de Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı	215
Tablo 128 : Türkiye’de Otoyol ve Devlet Yollarına Göre Yük-KM Değeri (Bin).....	216
Tablo 129 : Türkiye’nin Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçümüne Oranı.....	218
Tablo 130 : Bin kişiye Düşen Alışveriş Merkezi (AVM) Brüt Kiralanabilir Oranı	219
Tablo 131 : Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı.....	220
Tablo 132 : Kişi Başı Toplam Elektrik Tüketimi	221
Tablo 133 : On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı.....	221
Tablo 134 : Konut Satış Sayısı (İlk Satış)	222
Tablo 135 : Kükürtdioksit (SO2) Ortalama Değeri (%).....	222
Tablo 136 : Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri (%).....	222
Tablo 137 : Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı	223
Tablo 138 : Trafik Kazası Sayısı	223
Tablo 139 : Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısı	223
Tablo 140 : Kadın Cinayetleri.....	224
Tablo 141 : Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayıları.....	224
Tablo 142 : Sinema Salonu ve Seyirci Sayıları	225
Tablo 143 : Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları	225
Tablo 144 : Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı	226
Tablo 145 : Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketiminin Karşılaştırılması	227
Tablo 146 : On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısının Karşılaştırılması	228
Tablo 147 : Konut Satış Sayısı (İlk Satış)	228
Tablo 148 : Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü sayısı, 2017-2018	230
Tablo 149 : Trafik Kazası Sayısı	230
Tablo 150 : Yüz bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Oranı	231
Tablo 151 : Kadın Cinayet Sayısı.....	232

Tablo 152 : Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayıları	233
Tablo 153 : Sinema Salonu ve Seyirci Sayıları	233
Tablo 154 : Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları	234

GRAFİK DİZİNİ

Grafik 1	: Sakarya ve Türkiye’de Nüfus Yoğunluğu.....	71
Grafik 2	: Yaşa Özel Doğurganlık Oranları (%).....	74
Grafik 3	: Genç Bağımlı Nüfus Oranı.....	77
Grafik 4	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Nüfus Oranı 2017-2018.....	92
Grafik 5	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Kadın Nüfus Oranları, 2017-2018	93
Grafik 6	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Erkek Nüfus Oranları, 2017-2018	94
Grafik 7	: Sakarya İli Okul Öncesi Net Okullaşma Oranları, 2017-2018.....	95
Grafik 8	: Türkiye Geneli Okul Öncesi Net Okullaşma Oranları, 2017-2018.....	95
Grafik 9	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli İlköğretim Okullaşma Oranları, 2017-2018	96
Grafik 10	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranları 2017-2018.....	97
Grafik 11	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranları 2017-2018.....	98
Grafik 12	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15+ Yaş Nüfusa Oranları 2017-2018.....	99
Grafik 13	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Yaş Nüfusa Oranları 2017- 2018...	100
Grafik 14	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüksek Lisans veya Doktora Mezunu Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranları 2017- 2018...	101
Grafik 15	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Bin Kişi Başına Düşen Kütüphane Yararlanma Sayısı 2017- 2018	106
Grafik 16	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı.....	110
Grafik 17	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı.....	111
Grafik 18	: Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	112

Grafik 19 : Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı	113
Grafik 20 : Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Ebe Sayısı	114
Grafik 21 : Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı.....	115
Grafik 22 : Kayıt Dışı İstihdam Oranı	122
Grafik 23 : Tarım Dışı İşsizlik Oranı.....	123
Grafik 24 : Yaş Bağımlılık Oranı	124
Grafik 25 : Genç İşsizlik Oranı.....	125
Grafik 26 : İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenlerin Oranı (15+ Yaş).....	128
Grafik 27 : Cinsiyete Göre İstihdam Oranı.....	129
Grafik 28 : Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı	130
Grafik 29 : İşyerlerinin Yaşına Göre Dağılım Oranı	131
Grafik 30 : Kadın Vardiyalı Çalışma Oranı.....	135
Grafik 31 : Kayıt Dışı İstihdam Oranı Karşılaştırması	145
Grafik 32 : Tarım Dışı İşsizlik Oranı Karşılaştırması.....	145
Grafik 33 : Yaş Bağımlılık Oranı Karşılaştırması	147
Grafik 34 : Genç İşsizlik Oranı Karşılaştırması.....	148
Grafik 35 : İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenlerin Oranı (15+ Yaş).....	152
Grafik 36 : Cinsiyete Göre İstihdam Oranı Karşılaştırması.....	153
Grafik 37 : Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı Karşılaştırması	154
Grafik 38 : Sektör Bazında İşyerlerinin Vardiyalı Çalışma Yapma Oranı.....	155
Grafik 39 : Kadınların Part-Time Çalışma Oranı Karşılaştırması	156
Grafik 40 : Sakarya İli Toplam İhracat 2017-2018 (Bin\$)	182
Grafik 41 : Türkiye ve Sakarya İlinde Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent ve Marka Başvuru Sayıları,2017.....	184
Grafik 42 : Türkiye ve Sakarya İlinde Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent ve Marka Başvuru Sayıları,2018.....	185
Grafik 43 : Sakarya'nın Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı, 2017-2018.....	195

Grafik 44 : Sakarya'nın Tasarruf Mevduatının Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018.....	196
Grafik 45 : Sakarya'nın Kişi Başına Düşen Banka Mevduatının Türkiye Karşılaştırması, 2017-2018	198
Grafik 46 : Sakarya'nın İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçi Payı, 2017-2018.....	199
Grafik 47 : Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduatının Türkiye içi Payı, 2017-2018	201
Grafik 48 : Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduat Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018.....	202
Grafik 49 : Sakarya'nın Ticari Kuruluşlar Mevduatının Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018.....	203
Grafik 50 : Sakarya'nın Ticari Kuruluşlar Mevduatı Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018.....	204
Grafik 51 : Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesap Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018.....	206
Grafik 52 : Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesap Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018.....	207
Grafik 53 : Sakarya İli Hane başına Genişbant İnternet Abone Sayısının Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması	214
Grafik 54 : Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı	215
Grafik 55 : Sakarya İli Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması	216
Grafik 56 : Sakarya'nın Türkiye Yük-KM Değeri İçindeki Yeri	217
Grafik 57 : Demiryolu Hattının Yüzölçüme Oranı Karşılaştırma Grafiği	218

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN TEORİK ÇERÇEVE

Teorik Çerçeveye Yönelik Açıklama

Teorik kısım önceki yıllarda yayınlanmış Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II ve III çalışmalarından yararlanılarak hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan tanımlar önceki dönemlerle benzer içeriklere sahip olduğundan ve proje düzenli olarak her yıl yenilediğinden kavram ve tanım açıklamalarında güncellemeler hariç radikal bir değişikliğe gidilmemiştir. Ancak yeni eklenen bileşenler çerçevesinde son araştırma raporu kavramsal olarak genişletilmiştir. Birinci bölümde yer alan kavram ve kapsam açıklamaları önceki raporlarda ilgili kısmı hazırlayan aşağıdaki yazarların izinleriyle bu dönemki kitaba yansıtılmıştır.

Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi (IV)

Konu Başlığı	Sosyo - Ekonomik Analiz I Kitabından Alıntı Yapılan Yazarlar	Sosyo - Ekonomik Analiz II Kitabından Alıntı Yapılan Yazarlar	Sosyo - Ekonomik Analiz III Kitabından Alıntı Yapılan Yazarlar	Sosyo – Ekonomik Analiz IV Kitabı Yazarları
Demografik Göstergeler	Recep UZUNALIOĞLU	Ahsen Meryem SALT Ömer Faruk BENLİ	Nazan BUDAK	Şeyma ACAR Erkan YAĞIZ Burcu KEÇECİ
Eğitim Göstergeleri	Hilal KEFELİ	Kübra HACIBE-YOĞLU	Yasin GÖKDOĞAN	Gülşah TUR Bahar YOLVERMEZ
Sağlık Göstergeleri	Hilal KEFELİ	Burak YARBUĞ	Ferdağ AKIN	Sinan BALTA Alper ŞAHİN
İstihdam Göstergeleri	İsmail KARABAYIR	Ömer Faruk AK-ÇAY	Gökçe KARACA	Bahar YOLVERMEZ Öznur İGNECİ Sinan BALTA
Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri	Yunus YİĞİT	Rukiye TURGUT Feyzullah AKGÜN	Ferdağ AKIN Nazan BUDAK	Erkan YAĞIZ Gülşah TUR Mizgin DURAK
Mali Göstergeler	Sefa KARAGÖZ	Fatma BULUT	Betül AY-GÜN İsmail MUSLU	Gürcan Evren PAZVANT Şeyma ACAR
Erişilebilirlik Göstergeleri	Özge HIZ	Şemsi BAYKUT Sezai HARMANKAYA	İsmail MUSLU	Alper ŞAHİN Gürcan Evren PAZVANT
Yaşam Kalitesi Göstergeleri	Selman KILI-ÇOĞLU	Ali Emre ULUS	Betül AYGÜN	Öznur İGNECİ Burcu KEÇECİ Mizgin DURAK

1.1. Demografik Göstergelere İlişkin Kavram ve Kapsam*

Demografi; kelime anlamı olarak Latince kökenli bir kelimelidir. Demos (halk) ve grapho (yazma) kelimelerinden meydana gelmektedir. Demografi, terim olarak yaş, meslek, doğum, ölüm, nüfus büyüklüğü, göç ve sosyal hareketlilik gibi unsurlar çerçevesinde tanımlanabilmektedir (United Nations Statistics Division, 2014:3).

Bilimsel olarak ilk kez 1855'te Achille Guillard'ın "Beşeri İstatistiğin Öğeleri ve Karşılaştırmalı Demografi" adlı eserinde kullanılan demografi kelimesi ile nüfus üzerine yapılan bilimsel çalışmalar kastedilmektedir (Lucas, 2002:2-3).

Demograflar, nüfus boyutunun ve bileşenlerinin düzeyini veya eğilimlerini belirlemeye çalışmakla beraber demografik değişimlerini açıklayan araştırmalar yapmaktadır. Araştırmalarda nüfus sayım, doğum ve ölüm kayıtları, pasaport kayıtları ve hatta motorlu taşıt ve okul kayıtları da incelenmektedir. Demograflar incelenen verileri, temel hesap ve oranlara dönüştürmektedir (Haupt vd. 2011:2).

İller, sağlamakta olduğu ekonomik ve sosyal imkânlar bakımından göç alır veya verir. Bu, ilin gelişmiş ve gelişmekte olduğu ile ilgili bir durumdur. Eğer gelişmiş bir il ise göç alır, o ilde nüfus artar ve nüfus yoğunluğu yükselir. Gelişmekte olan bir il ise oluşturamadığı imkânlar ve kolaylıklar nedeniyle göç verir o ilin nüfusu azalır (Üstünişik, 2007:21).

Kalkınma Bakanlığı demografik göstergeleri, 2011'deki çalışmada nüfus yoğunluğu, yaşa özel doğurganlık oranı (15-49), genç bağımlı nüfus oranı (0-14 yaş), net göç hızı ve şehirleşme oranı olarak sıralanmıştır. Demografik göstergelere toplam nüfus, yıllık ortalama nüfus artış hızı, ortalama

* Sorumlu Yazar: Şeyma ACAR, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, seymacar45@gmail.com

Yardımcı Yazar: Erkan YAĞIZ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, erkn.yagz@gmail.com

Yardımcı Yazar: Burcu KEÇECİ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, kececiburcu04@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Recep UZUNALIOĞLU, (II) Ahsen Meryem SALT, Ömer Faruk BENLİ, (III) Nazan BUDAK'ın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

hane halkı büyüklüğü gibi göstergeler de eklenebilir. Bu çalışmada Kalkınma Bakanlığı'nın illerin sosyo-ekonomik analizinde kullandığı parametrelere yer verilmiştir.

1.1.1. Nüfus Yoğunluğu

Nüfus yoğunluğu, herhangi bir ülke, anakara veya karalar genelinde belli bir sayım ya da nüfus tahmini yılında bulunduğu varsayılan toplam nüfusun km²'ye veya hektar başına düşen sayısını ifade etmektedir (Doğanay vd.,2012:15).

Nüfus yoğunluğu üç farklı kavramdan oluşmaktadır. Bunlar; Aritmetik Nüfus Yoğunluğu, Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu, Tarımsal Nüfus Yoğunluğu' dur.

Sınırları belli bir sahada yaşayan toplam nüfusun, o sahanın yüzölçümüne bölünmesiyle en basit nüfus yoğunluğu kavramı olan Aritmetik Nüfus Yoğunluğu elde edilir. Aritmetik nüfus yoğunluğu arazi-nüfus ilişkisini ortaya koymada pek güvenli değildir. Çünkü nüfusun araziye eşit olarak dağıldığı farz edilmiş ve yüksek dağlık sahalar, çöller, milli parklar veya ormanlar da nüfuslanmış olarak hesaba katılmıştır (Gümüş, 1998:66). Nüfusun çoğalıp alanın sabit kalması nüfus yoğunluğunun artışına sebep olurken tersi durum, yoğunluğun azalmasına neden olur. Bir alanın nüfus yoğunluğu, öncelikle kalabalıklık veya boşluk etkisini, kaynaklar ve çevre üzerine nüfus baskısının boyutlarını ve bunların yanı sıra mallar veya hizmetlere olan talepteki kıtlık ya da bolluğu kavramımıza yardımcı olur (Özgür, 2011: 34).

$$\text{Aritmetik Nüfus Yoğunluğu} = \text{Toplam Nüfus} / \text{Yüzölçümü}$$

Toplam nüfusun, ekili-dikili alanların yüzölçümüne oranı fizyolojik nüfus yoğunluğunu vermektedir. Bu oranın yüksek olması o ülkede nüfusun büyük bir bölümünün tarım sektöründe çalışması anlamına gelir (Tümertekin, 1994: 56).

$$\text{Fizyolojik Nüfus} = \text{Toplam Nüfus} / \text{Ekili- Dikili Alanların Yüzölçümü}$$

Bir ülkede, tarımla uğraşan nüfusun tarım arazilerinin yüzölçümüne oranı tarımsal nüfus yoğunluğunu vermektedir. Tarımsal nüfus yoğunluğunda

ülkenin gelişmişlik düzeyi, arazinin engebe durumu, çiftçi sayısı gibi faktörler etkili olmaktadır (Tümertekin, 1994: 56).

$$\text{Tarımsal Nüfus Yoğunluğu} = \text{Tarımla Uğraşan Nüfus} / \text{Tarım Ara-zilerinin Yüzölçümü}$$

Kalkınma Bakanlığı, TÜİK tarafından yıllık olarak üretilen kişi/km² şeklinde hesaplanan aritmetik nüfus yoğunluğunu kullanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2011:24). Bu çalışmada Kalkınma Bakanlığı'nın ölçüm yöntemine uygun olarak aritmetik nüfus yoğunluğu parametreleri kullanılmış, kapsamdan Fizyolojik Nüfus Yoğunluğu ve Tarımsal Nüfus Yoğunluğu ölçüm parametreleri çıkarılmıştır.

Coğrafi ve tarihi koşulları göz önünde bulundurduğumuzda nüfus yoğunluğu kırsal bölgelerde daha fazla değişkenlik göstermektedir. Nüfus yoğunluğunun yüksek olması kişi başına düşen kaynağın az olması nedeniyle insanları yoksulluğa sürüklenmesine, nüfus yoğunluğunun az olması da kaynakların elde edilmesi, pazara arz edilmesi problemlerine neden olmaktadır (Yegorov, 2015: 2).

1.1.2. Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (15-49)

Doğurganlık, toplam nüfus içerisindeki canlı doğum sayısını ifade eden terimdir. Dünyanın birçok yerinde doğum sayısının ölüm ve göç oranlarının üzerine geçtiği görüldüğü için nüfus artışının önemli bir nedenini oluşturmaktadır. (Tümertekin, 2009: 231).

Genel doğurganlık oranı, belirli bir alandaki bir yıl içindeki doğum sayısının aynı yıl içindeki toplam nüfusa bölünmesiyle elde edilen değerdir (Özgür, 2011:25).

$$\text{Genel Doğurganlık Oranı} = (\text{Ba: F15-49}) \times 1000$$

Ba= 1 yıllık bir dönemdeki doğumların toplamı

F15-49 = Yıl ortasında 15-49 yaş arasındaki kadın nüfusun toplamı (Peters vd.,2005:150).

Yaşa özel doğurganlık oranı, genel doğurganlık oranına benzemektedir. Belli bir yaş veya yaş grubundaki kadın nüfusu ile bir yıl içinde meydana gelen doğumların oranını göstermektedir. Doğurgan çağdaki kadınların

beşer yaşlık gruplar (15-19,20-24,.....45-49 yaş grupları) halinde doğurganlık oranları hesaplanmaktadır (Özgür;2011: 29).

Yaşa Özel Doğurganlık Oranı = $Ba : Fa \times 1000$

Ba = “a” yaş grubundaki kadınların doğumlarının sayısı,

Fa = Yıl ortası dönemde “a” yaş grubundaki kadınların toplam sayısı (Peters vd. 2005: 151).

1.1.3. Bebek Ölüm Oranları

Bebek Ölüm Hızı: ‘Bir toplumda bir yılda canlı doğup ve bir yaşını tamamlamadan ölen bebek sayısının, aynı toplumda aynı yıl içerisinde canlı doğan bebek sayısına oranının 1.000 ile çarpımı sonucu elde edilir’ (T.C Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı: 2014)

Bebek Ölüm Hızı= $\frac{\text{Ölen Bebek Sayısı}}{\text{Canlı Doğan Bebek Sayısı}} \times 1000$

Gelişmekte olan ülkelerde sağlık sisteminin ve Ana-Çocuk Sağlığı hizmetlerinin kalitesini gösteren çağdaş parametrelerden en önemlisi “Bebek Ölüm Hızı”dır. Bu bağlamda bebek ölüm hızının değerlendirilmesi ve aşağıya çekilmesi toplum için çok önemlidir.(Ege Tıp Dergisi:2012)

Kaba doğum hızı, Yıl ortası nüfus içinde, erkek ve doğurganlık çağında olmayan kadınların da olduğu kaba ölçüdür. Bir yılda doğan canlı doğum sayısının bin kişiye karşılık gelen sayısıdır.(Önder, 2016-2017)

Kaba Doğum Hızı= $\frac{\text{Canlı Doğum Sayısı}}{\text{Yıl Ortası Nüfus}} \times 1000$

1.1.4. Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14)

Bir ekonomide üretim faktörlerinden işgücü kaynağını, o ülke nüfusu oluşturmaktadır. Bunun yanında ülke nüfusunun yaş grupları itibari ile dağılımı, ülke nüfusunun ne kadarının işgücü olarak kullanılabileceğini kabaca ortaya koymakta ve ekonominin işgücü ile sınırlı olarak üretim potansiyelini belirlemektedir (Kuzgun 2002:38).

Üretim–tüketim dengesini sağlamak için üretime katılanların kendileriyle birlikte katılmayanlara da yetecek kadar üretimde bulunmaları gerekir ve bunun ölçüsü bağımlılık oranıdır. Bağımlılık oranı, çalışma çağındaki

kişilere bağımlı olan nüfusun kaba bir ölçüsüdür. Bağımlılık oranını iki farklı birleşene ayırmak mümkündür. Bunlar; çocuk bağımlılık oranı ve yaşlı bağımlılık oranıdır (Gündoğan, 2004: 10).

Yaşlı Bağımlılık Oranı “15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “65 ve daha yukarı” yaş grubundaki kişi sayısıdır.

$$\text{Yaşlı bağımlılık oranı} = P_{65} / P_{15-64} \times 100$$

Burada,

P_{65+} : 65 ve daha yukarı yaş grubundaki nüfusu,

P_{15-64} : 15-64 yaş grubundaki nüfusu göstermektedir (TÜİK, 2017: 1).

Genç Bağımlılık Oranı ise “15-64” yaş grubundaki her 100 kişi için “0-14” yaş grubundaki kişi sayısıdır.

$$\text{Genç bağımlılık oranı} = P_{0-14} / P_{15-64} \times 100$$

Burada,

P_{0-14} : 0-14 yaş grubundaki nüfusu,

P_{15-64} : 15-64 yaş grubundaki nüfusu göstermektedir (TÜİK, 2017: 1).

1.1.5. Evlenme ve Boşanma Oranları

Evlenme: ‘Türk Medeni Kanunu’na göre evlenmeye ehil erkek ve kadının, yetkili kanuni merci önünde yapmış oldukları çift taraflı bir akittir’ (TÜİK).

Kaba evlenme hızı: Belli bir yıl içinde her bin nüfus başına düşen evlenme sayısıdır.

$$\text{KEH} = (E / N) \times 1.000$$

Burada;

KEH : Kaba Evlenme Hızı

E : Evlenme Sayısı

N : Yıl Ortası Nüfusu ifade etmektedir.

Boşanma: 'Evlenmenin yasal olarak sona erdirilmesidir. Erkek ile kadının, yeni bir evlenme yapacak şekilde hukuki bir kararla evliliklerini tamamen sona erdirmeleridir'(TÜİK).

Kaba boşanma hızı: Belli bir yıl içinde her bin nüfus başına düşen boşanma sayısıdır.

$$KBH= (B / N) \times 1.000$$

Burada;

KBH : Kaba Boşanma Hızı

B : Boşanma Sayısı

N : Yıl Ortası Nüfusu ifade etmektedir.

1.1.6. Net Göç Hızı

Göç, bir kişi ya da topluluğun ulusal ya da uluslararası arenada yer değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır. İnsanların belli bir süre ve sebeple yer değiştirdiği nüfus mobilitesidir (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 35-36).

Göç, nüfusun coğrafi hareketliliği şeklinde ifade edilmektedir. Nüfusun sürekli olarak yaşamış olduğu bölgeleri bireyler, aileler veya gruplar halinde terk edip, geçici ya da sürekli yaşamak amacıyla, başka bir yere hareket etmesi olarak tanımlanabilir (Güreşçi 2007: 1).

Net Göç, belirli bir ilin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır. Bir ilin aldığı göç verdiği göçten fazla ise net göç pozitifdir, verdiği göç aldığı göçten fazla ise net göç negatiftir (TÜİK, 2013: 1).

Net göç, belli dönemlerde ulusal devlet topraklarına giren kişilerin ya da topluluğun sayısı ile o topraklardan giden insan sayısı arasındaki farktır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2013: 66).

Net göç hızı, göç farkının toplam nüfusa bölünüp bin ile çarpılmasıyla elde edilir (Özgür, 2011:55-56).

Bu oranın yüksek olması ilde istihdam başta olmak üzere, eğitim, sosyal yaşam gibi koşulların iyi olmasından dolayı diğer illerden göç alması anlamına gelir (Kalkınma bakanlığı, 2011: 25).

Net göç hızı, göç edebilecek her bin kişi için net göç sayısıdır.

Net göç hızı aşağıdaki formüle göre hesaplanmıştır:

(www.tuik.gov.tr/PreIstatistikMeta.do?istab_id=160)

$$m(i-i.) = [(M.i-Mi.)/(P_{i,t+n-0,5} \times (M.i-Mi.))] \times k$$

Burada;

$m(i-i.)$: Net göç hızı

$M.i$: Aldığı göç

$Mi.$: Verdiği göç

$M.i - Mi.$: Net göç

$P_{i,t+n}$: i'nin t+n zamandaki daimi ikametgah nüfusu

T : Başlangıç tarihi

n : Yıl olarak süre

i : Göçün incelendiği alan

k : Sabit sayı ($k=1000$)

Geçici Koruma Kapsamı: “Kitlesele akın olaylarında acil çözümler bulmak üzere geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde ülke sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur“(<https://www.goc.gov.tr/genelbilgi45>).

Mülteci: “İrki, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ve siyasi görüşleri yüzünden haklı bir zulüm korkusu nedeniyle vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve söz konusu korku yüzünden, ilgili ülkenin korumasından yararlanmak istemeyen kişi” (1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) Maddesi).

1.1.7. Şehirleşme Oranı

Şehir, küçük bir sahada, büyük insan topluluklarının birlikte bulunduğu, halkın önemli oranda geçimini hizmet veya sanayi sektöründen sağladığı, bütün ihtiyaçlarını karşılayabildiği, az veya çok plan dâhilinde inşa edil-

miş yerleşmelere verilen coğrafi bir terimdir (Karakuyu, 2002:98). Medeniyetler şehirlerde geliştirilir ve daha sonra toplumun diğer kesimlerinde benimsenir, yaşanır ve temsil edilir. Günümüz dünya devletleri de şehirlerinin gücü nispetinde güç sergileyebilmektedir (Açıkgöz, 2006: 5).

19. yüzyıldan bu yana sanayileşmenin etkisiyle ortaya çıkan şehirleşme, kısaca “şehir sayısının ve şehirlerde yaşayan nüfusun artması” olarak tanımlanmaktadır. Şehirleşme sadece bir nüfus mobilitesi değildir. Şehirleşme; ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel değişimler neticesinde meydana gelen toplumun yapısını, tutumunu ve davranışlarını etkileyen bir süreçtir (Karaman, 2003: 109).

Modern Avrupa dünyaya şehirlerinde yaşadığı toplumsal dönüşümlerle açılmıştır. Bu dönüşümlerin en belirgin olanları teknolojik, ekonomik, demografik, siyasi ve kültürel dönüşümlerdir. Sırasıyla teknolojik dönüşüm başarılı ve buhar gücü üretimde kullanılmış, bu endüstrileşmeyi getirmiş, kitlesel üretim için çok daha fazla sayıda işgücüne ihtiyaç duyulmuş, insanlar bu üretimin yapıldığı şehirlere akın etmişler ve dünya, tarihin tanık olduğu en hızlı şehirleşmeye sahne olmuştur (Açıkgöz, 2006: 4).

Şehirleşme, ikamet bölgesinin değişmesinden öte, organize edilmiş bir sosyal hayata geçiş ve organizasyonu bozmayacak ya da aksatmayacak şekilde gündelik hayatla bütünleşmedir (Uzunalioglu, 2015: 8).

Şehirleşme oranı, toplam nüfus içindeki il ve ilçe merkezinde yaşayan nüfusun oranını ifade etmektedir (Albayrak, 2003:14). TÜİK tarafından yıllık üretilen bu gösterge, yüzde olarak ifade edilmektedir. Yüksek bir şehirleşme oranı, o ilde yaşayanların kırsal kesime nazaran daha gelişmiş olan kentlerde ikamet ettikleri, katma değer düşük olduğu tarım sektöründen ziyade katma değer daha yüksek olduğu sanayi ve hizmetler sektörlerinde faaliyette buldukları anlamına denk gelir (Kalkınma Bakanlığı, 2011: 24).

1.2. Eğitim Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam*

Türkçede eğitim kelimesi 'yetiştirmek, beslemek, özen göstermek, bakmak' anlamlarını karşılayan 'iğit' fiilinden türetilmiştir. 'Bedeni ve ruhu besleyen' anlamına gelen 'iğitgen' ise eğitimci kavramını karşılamaktadır (Börekçi 2000, Akt. Duman 2003).

İngilizce 'education' olarak ifade edilen kavram, Latince kökenli 'educare' kavramından türetilmiştir. 'Educare' beslemek, dışarı çekmek, ortaya çıkarmak, bir yere doğru götürmek gibi anlamlara sahiptir.

1974 tarihli İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerle İlgili Eğitim ve Uluslararası Anlayış, İşbirliği ve Barış İçin Eğitime dair UNESCO Tavsiyesi'ne göre eğitim; "kişisel kapasitelerin, tutumların, yeteneklerin ve bilgilerin tümünün ulusal ve uluslararası toplumlarda ve onların yararına olacak şekilde, bireylerin ve sosyal grupların bilinçli bir gelişmeyi öğrenmeleri yoluyla ortaya çıkan sosyal yaşam sürecinin tamamı" anlamına gelir (www.unesco.org.tr, erişim tarihi: 6.12.2018).

Milli Eğitim Temel Kanunu'nda eğitimin üç genel amacından bahsedilmektedir. İlki, "Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmektir" (MEB Temel Kanunu, 1973: md.2/1).

* Sorumlu Yazar: Gülşah TUR, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, gulsah.tur@hotmail.com

Yardımcı Yazar: Bahar YOLVERMEZ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, bahar.yolvermez@ogr.sakarya.edu.tr

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Hilal KEFELİ, (II) Kübra HACIBEYOĞLU, (III) Yasin GÖKDOĞAN'ın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

İkincisi, “Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmektir” (MEB Temel Kanunu, 1973: md.2/2).

Üçüncüsü ise “İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak” olarak ifade edilmiştir (MEB Temel Kanunu, 1973: md.2/3).

Bu amaçlar çerçevesinde toplumda daha fazla kişinin okur-yazar olması, okullaşma oranlarının artması ve daha fazla kişinin eğitim süreci içinde yer alması temel hedefler arasında sıralanabilir.

Çalışmamıza esas sosyo-ekonomik eğitim göstergeleri on altı alt parametrede incelenmiştir:

- Okuryazar nüfus oranı,
- Okuryazar kadın nüfusunun toplam kadın nüfusuna oranı,
- Okuryazar erkek nüfusunun toplam erkek nüfusuna oranı,
- Okul öncesi net okullaşma oranı,
- İlköğretim net okullaşma oranı,
- Genel ortaöğretim net okullaşma oranı,
- Mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı,
- Lise veya dengi mezunu nüfusun 15 yaş ve üstü nüfusa oranı,
- Yüksekokul ve fakülte mezunu nüfusun 15 yaş ve üstü nüfusa oranı,
- Yüksek lisans ve doktora mezunu sahibi nüfusun 30 yaş ve üstü nüfusa oranı,

- Eğitim düzeylerine göre şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları
- Halk eğitim merkezi kurum, kursiyer, öğretmen ve derslik sayıları,
- Yükseköğretim kurumlarında ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenci sayıları,
- Yükseköğretim kurumlarında ön lisans ve lisans düzeyinde öğretim elemanı sayıları,
- Toplam yabancı öğrenci sayısı,
- Halk kütüphanesi, kitap, yararlanma ve ödünç verilen materyal sayıları.

1.2.1. Çalışmada Kullanılan Temel Kavramlar

Eğitim, “okul, okuma-yazma, ders araç gereçleri ile bunların dışında aile veya bir çevre içinde, kişisel yetiştirme vs. yollarla yapılan öğretme, öğrenme, bilgi aktarma, beceri kazandırma çalışmalarının tümünü ifade eder. Türk milli eğitim sistemi, örgün eğitim ve yaygın eğitim olmak üzere, iki ana bölümden oluşur. Örgün eğitim, okul öncesi eğitimi, ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretim kurumlarını kapsar” (MEB Temel Kanunu, 1973: md.18).

Yaygın eğitim, “Örgün eğitim sistemine hiç girmemiş ya da örgün eğitim sisteminin herhangi bir kademesinde bulunan veya bu kademedan ayrılmış ya da bitirmiş bireylere; ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda ekonomik, toplumsal ve kültürel gelişmelerini sağlayıcı nitelikte çeşitli süre ve düzeylerde hayat boyu yapılan eğitim, öğretim, üretim, rehberlik ve uygulama etkinliklerinin tümünü” ifade eder (MEB Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği, 2010: md.3/p).

1.2.2. Okuryazar Nüfus Oranı

Okuryazar; 1951’de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından “Günlük hayat ile ilgili basit ve kısa bir cümleyi anlayarak okuyup yazabilen kişi” olarak tanımlanmıştır.

1960'larda UNESCO çalışmalarıyla genişletilen kavram "En az beş yıl eğitim görmüş biri kadar bilgili ve günlük gazeteleri rahatlıkla okuyabilen kişi" olarak ifade edilmeye başlanmıştır (<http://uis.unesco.org/en/glossary>, erişim tarihi:19.12.2018). UNESCO okuryazar kavramına 1965'te fonksiyonel okuryazar da eklenmiştir. Grabesky'e göre; fonksiyonel okuryazar "içinde yaşadığı grupta ve tüm faaliyetlerinde aktif bir rol oynayabilecek şekilde bilgi ve beceriye sahip olan kişi" olarak tanımlanabilir (Grabesky 1970 akt. Yıldız vd., 2011). Unesco'nun okuryazar kavramına eklediği bir başka kavram olan işlevsel okuryazarlık "Okuryazarlığın kendi grubu ve topluluğunun etkin işlevi için gerekli olduğu tüm etkinliklere katılabilecek, aynı zamanda kendisi ve toplumunun gelişimi için okuma, yazma ve hesaplamayı kullanmaya devam edebilmesini sağlayan kişi" olarak tanımlanmıştır (<http://uis.unesco.org/en/glossary>, erişim tarihi:19.12.2018).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) okuryazarlığı; "Okuma yazma bilen nüfus" şeklinde tanımlamıştır (TÜİK, 2014:30).

Zamanla okuryazar nüfusun tanımı yeni niteliklerin de katılmasıyla genişlemiştir. Özellikle 1990'lardan sonra, okuryazarlık, teknolojik gelişmelere, hayat şartlarına ve de yeni ihtiyaçlara bağlı olarak genişlemiştir. Okuryazarlık tekil değil, çoğul olguları kapsayan bir kavram haline gelmiştir. Bilgisayar, internet, teknoloji, medya okuryazarlığı gibi çeşitlenmiştir. Ayrıca bilgi okuryazarlığı, kültürel ve evrensel okuryazarlık gibi türler de ortaya çıkmıştır (Aşıcı, 2009: 15).

Okuryazar nüfus oranı "6 ve daha yukarı yaştaki okuryazar nüfusun toplam nüfusa oranlanmasıyla" elde edilir (TÜİK, 2014:30).

1.2.3. Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı

MEB kadın ve erkekler açısından eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması konusunda çalışmalar yapmaktadır (MEB, 1996:1). 6 ve üzeri yaştaki okuryazar kadın nüfusun toplam kadın nüfusuna oranlanmasıyla elde edilen sonuç; bölgede eğitimde fırsat eşitliğinden yararlanan kadınların ne kadar olduğunu gösterir.

Kadınlar için okuryazarlık çocuk eğitimi, ulaşım, sağlık ve aile ekonomisi vb. konularda sorunların yaşanmaması ve/veya bu konularda yetkin bireyler olarak yaşamak anlamına gelmektedir (Yıldız vd. 2011:750).

1.2.4. Okuryazar Erkek Nüfusun Toplam Erkek Nüfusuna Oranı

Ülkemizde topluma okuryazarlığın kazandırılması yanında, kadın ve erkeklerin eğitimdeki “haklardan” eşit olarak faydalanamaması önemli bir sorundur. Eğitimdeki “cinsiyet ayrımcılığı” erkeklerin okutulup, kızların okutulmaması olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ülkemizde kadın ve erkekler arasında “fırsat eşitliği” kavramının toplumda yerleştirilemediğini göstermektedir (Pınar, Sarıbaş ve Sarıbaş, 2010: 297).

1.2.5. Okul Öncesi Net Okullaşma Oranı

Okul öncesi eğitim; “isteğe bağlı olarak zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş, 3 yaş (36 ayını dolduran, 2014 yılının 1. ve 9. ayları arasında doğan çocuklar), 4 yaş ve 5 yaş (66 aydan küçük olan 2012 yılının 4. ve 12. ayları arasında doğan çocuklar) grubundaki çocukların eğitimini kapsar. Okul öncesi eğitim kurumları bağımsız anaokulları olarak kurulabildikleri gibi, gerekli görülen yerlerde ilköğretim okullarına bağlı ana sınıfları halinde veya ilgili diğer öğretim kurumlarına bağlı uygulama sınıflarıdır” (MEB İstatistikleri, 2018: XIII).

“Okul öncesi eğitimi, mecburi ilköğrenim çağına gelmemiş çocukların eğitimini kapsar. Bu eğitim isteğe bağlıdır” (MEB Temel Kanunu, 1973: md. 19/1).

Okulöncesi eğitim, 3-5, 5 yaş arasındaki çocukların eğitimi için açılan anaokulu ve/veya uygulama sınıfları ve de 4-5, 5 yaş arasındaki çocukların eğitimi için örgün ve yaygın eğitim kurumları çatısı altında açılan ana sınıflarında Temel Eğitim Genel Müdürlüğü ve Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğunda yürütülmektedir (Türk Eğitim Sistemi, 2018:1).

1.2.6. İlköğretim Net Okullaşma Oranı

MEB İstatistiklerinde “mecburi ilköğretim çağı 5 yaş (66 ayını dolduran, 2012 yılının 1. ve 3. ayları arasında doğan çocuklar) -13 yaş grubundaki çocukları kapsar” (MEB İstatistikleri, 2018: XIV).

İlköğretim kurumları; “dört yıl süreli ve zorunlu ilkokullar ile dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren ortaokullar ile imam-hatip ortaokullarından oluşur” (MEB Temel Kanunu, 1973: md. 25).

1.2.7. Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı

Genel ortaöğretim, “ilköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür edindirmenin yanı sıra, ilgi, talep ve kabiliyetleri doğrultusunda hem yükseköğretime hem de ileride çalışacak alanlara hazırlayan eğitim öğretim sürecidir” (MEB İstatistikleri, 2016: XV).

Bu oran eğitimin yaygınlığını ve eğitime katılımı göstermektedir. Öğretim türündeki yaş aralığında bulunan öğrencilerin, öğrenim türündeki yaş aralığında olan toplam nüfusa bölünmesiyle elde edilir. “Öğrencilerin bitirdiği yaş temel alınarak; okul öncesi teorik yaş 3-5, ilköğretimde teorik yaş 6-13, ortaöğretimde teorik yaş 14-17, yükseköğretimde teorik yaş 18- 22 olarak kabul edilmiştir” (TÜİK, 2011: XV).

1.2.8. Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı

Mesleki ve teknik ortaöğretim; “ilköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, talep ve yetenekleri doğrultusunda hem yükseköğretime hem de belirli mesleklere yönelik nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan eğitim öğretim sürecidir” (MEB İstatistikleri, 2016: XV). “Mesleki ve teknik liseler genel olarak ortaöğretim kategorisine girdiğinden 14-17 yaş grubu temel alınarak hesaplanır” (TÜİK, 2011: XII).

1.2.9. Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı

Lise veya dengi okul “İlköğretime dayalı en az dört yıllık zorunlu eğitimle öğrencilere genel kültür kazandırmanın yanı sıra, ilgi, istek ve yetenekleri doğrultusunda yükseköğretime, hem yükseköğretime veya geleceğe hazırlayan eğitim öğretim sürecidir” (MEB İstatistikleri, 2018: XV).

“Lise veya dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır” (MEB Temel Kanunu, 1973: md. 31).

1.2.10. Yükseköğretim veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı

Üniversite; “bilimsel özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma, yayın ve danışmanlık yapan fakülte, enstitü, yükseköğretim ve benzeri kuruluş ve birimlerden oluşan bir yükseköğretim kurumudur” (Yükseköğretim Kanunu, 1981: md.3/d).

Yükseköğretim “Belirli bir mesleğe yönelik eğitim öğretime ağırlık veren bir yükseköğretim kurumudur”. *Fakülte* ise “Yüksek düzeyde eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın yapan; kendisine birimler sağlanabilen bir yükseköğretim kurumudur” (Yükseköğretim Kanunu, 1981: md.3). Fakülteler genellikle akademik eğitim verirken yükseköğretim kurumları mesleğe yönelik uygulamalı eğitim verir.

1.2.11. Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu Sahibi Nüfusun 30 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı

Yüksek lisans, “Bir lisans öğretimine dayalı, eğitim-öğretim ve araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretimdir” (Yükseköğretim Kanunu, 1981: md.3).

Doktora, “Lisansa dayalı en az altı veya yüksek lisans veya eczacılık veya fen fakültesi mezunlarınca Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı tarafından düzenlenen esaslara göre bir laboratuvar dalında kazanılan uzmanlığa dayalı en az dört yarıyıllık programı kapsayan ve orijinal bir araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretimdir” (Yükseköğretim Kanunu, 1981: md.3).

1.2.12. Eğitim Düzeylerine Göre Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları

Okul öncesi eğitim kurumları, “bağımsız anaokulları olarak, örgün ve yaygın eğitim kurumları bünyesinde uygun fiziksel kapasiteye göre ana sınıfları ve uygulamalı sınıflar olarak açılmaktadır” (MEB İstatistikleri, 2018: XIII).

Anaokulu, “36-66 ay çocuklarının eğitimi amacıyla açılan okullardır” (MEB İstatistikleri, 2018: XXI).

İlkokul, “4 yıl süreli, zorunlu eğitim veren kurumlardır” (MEB Temel Kanunu, 1973: md. 25).

Ortaokul, “dört yıl süreli, zorunlu ve farklı programlar arasında tercihe imkân veren okullardır” (MEB Temel Kanunu, 1973: md.25).

Ortaöğretim kurumları; “ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezlerinin tümünü kapsar” (MEB Temel Kanunu, 1973: md.26).

Genel ortaöğretim kurumları, “Ortaokul veya imam-hatip ortaokulundan sonra dört yıllık eğitim ve öğretim veren, resmî ve özel örgün eğitim okul ve kurumlarının her biridir” (MEB Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013: md.4).

Mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları, “mesleki ve teknik ortaöğretim kurumları, ortaokul veya imam-hatip ortaokulu üzerine öğrenim süresi dört yıl olan yatılı ve/veya gündüzlü olarak eğitim ve öğretim veren kurumlardır”(https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-72_tr , erişim tarihi: 11.12.2019).

MEB İstatistiklerinde:

Okul, “Milli Eğitim Bakanlığına bağlı veya ilgili olarak eğitim öğretim faaliyetlerinin sürdürüldüğü fiziki ve sanal mekânlar”,

Şube, “Okulun aynı düzeydeki sınıflarından her hangi birisi”,

Öğrenci, “Öğrenim görmek amacıyla ders alan birey”,

Öğretmen, “Devletin eğitim, öğretim ve bununla ilgili yönetim görevlerini yürüten ihtisas sahibi kişi”,

Derslik, “Öğrencilerin, bir öğretmenin gözetimi altında, anlatma, araştırma, küme çalışması vb. yollarla ve türlü eğitim araç ve gereçlerinden de yararlanarak ders yaptıkları yer, sınıf, dershane” olarak tanımlanmıştır (MEB İstatistikleri, 2018: XIX-XXI).

1.2.13. Halk Eğitim Merkezi Derslik, Öğretmen ve Kursiyer Sayıları

Halk eğitim merkezi, “Hayat boyu öğrenme kapsamında kurslar ile eğitici faaliyetlerin düzenlendiği kurumlardır” (MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, 2018: md.3).

MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliğinde:

Kursiyer, “Kurslara katılan kişi”,

Öğretmen, “Örgün ve hayat boyu öğrenme kurumlarında, eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütenler”,

Derslik (atölye/laboratuvar), “Eğitim programlarının gerektirdiği uygulamalı derslerde bilgi, beceri ve yetkinliklerin kazandırılması amacıyla sağlık ve güvenlik koşulları da dikkate alınarak gerekli donanımı yapılmış eğitim, öğretim, uygulama, tasarım ve/veya üretim yapılan ortam” olarak tanımlanmıştır (MEB Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği, 2018: md.3).

1.2.14. Yüksek Öğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları

Ön lisans, “Ortaöğretim yeterliliklerine dayalı, en az iki yıllık bir programı kapsayan nitelikli insan gücü yetiştirmeyi amaçlayan veya lisans öğretiminin ilk kademesini teşkil eden bir yükseköğretimdir” (Yükseköğretim Kanunu,1981: md.3).

Lisans, “Ortaöğretime dayalı, en az sekiz yarıyıllık bir programı kapsayan bir yükseköğretim” olarak tanımlanmıştır (Yükseköğretim Kanunu,1981: md.3).

YÖK tarafından *öğrenci*, “Eğitim öğretim amacıyla bir yükseköğretim kurumuna ön lisans, lisans, yüksek lisans veya doktora düzeyinde kayıt yaptırmış kişi” olarak tanımlanmıştır (https://istatistik.yok.gov.tr/zkau/view/z_ss/dwnmed-2/1sb/MetaVeri_V1.pdf , erişim tarihi: 14.11.2019).

1.2.15. Yüksek Öğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğretim Elemanı Sayıları

Öğretim elemanı, “Yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim üyeleri, öğretim görevlileri ve araştırma görevlileridir” (Yükseköğretim Kanunu,1981: md.3).

1.2.16. Toplam Yabancı Öğrenci Sayısı

Yabancı öğrenciler OECD tarafından, “Yabancı öğrenciler, buldukları ülkenin vatandaşı olmayan öğrencilerdir” şeklinde tanımlanmıştır (<https://doi.org/10.1787/9789264304444-6-en>, erişim tarihi: 13.11.2019).

Öğrencinin ikametgâhının eğitim aldığı ülkede olması yabancı öğrenci statüsünü etkilememektedir (Demirhan, 2017:548).

1.2.17. Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanma ve Ödünç Verilen Materyal Sayıları

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından *kütüphane*, “Bünyesinde kitap, süreli yayınlar ile diğer tüm basılı ve yazılı malzemelerin teknik yöntemler ile tasnif edilerek toplandığı, korunduğu, belirli kurallar içinde halkın kullanımına açık olan yerler” olarak tanımlamıştır (https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/zkau/view/z_r0i/dwnmed-0/rst1/Meta.doc, erişim tarihi: 14.11.2019).

Halk Kütüphaneleri, “Kadın, erkek, her yaşta, her düzeyde ve her meslekten okuyucunun çeşitli konularda hazırlanmış eserlerden ücretsiz ve serbestçe yararlanmasını sağlayan, hizmet verdikleri bölgenin kültürel, sosyal ve teknik alanda kalkınmasına yardımcı kaynak oluşturan kurumlar” olarak tanımlamıştır. “Halk kütüphaneleri bulunduğu bölgenin özelliklerine göre kütüphane malzeme koleksiyonları hazırlamakta, hizmetlerini okuyucuya daha iyi sunabilmek için kendisine bağlı şubeler ve ödünç kitap verme servisleri açmaktadır” (https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/zkau/view/z_r0i/dwnmed-0/rst1/Meta.doc, erişim tarihi: 14.11.2019).

Kitap, “El yazması, taş veya matbaa baskısı veya teksirle çoğaltılmış bir veya birkaç konudan meydana getirilmiş yapraklardan meydana gelen ciltli veya ciltsiz müstakil bir yayındır” (<https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/zkau/view/zr0i/dwnmed-0/rst1/Meta.doc>, erişim tarihi: 14.11.2019).

“Yazma ve nadir eserler, danışma kaynakları, kullanıcılar tarafından sıklıkla aranan materyaller ile süreli yayınların son sayıları hariç, kütüphane materyali ücretsiz olarak ödünç verilir” (KYGM, 2012).

Kamu kuruluşları, gerçek ve tüzel kişiler, maddi kazanç amacı bulunmayan, giriş için ücret alınmayan ve siyasi amaç gütmeyen kültürel etkinlikler için, etkinlik tarihinde planlanmış bir çalışma olmadığı takdirde kütüphaneye ait salonlardan yararlanabilirler (KYGM, 2012).

1.3. Sağlık Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam*

Sağlık; Kişinin içinde yaşadığı ortamdaki potansiyellerini tam olarak ifade edebilmek için fiziksel, zihinsel, sosyal ve ruhsal olarak iyi işlev görebildiği görece bir durumdur.

Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre *Sağlık*; Tam bir fiziksel, zihinsel ve sosyal refah durumunu ifade etmektedir (www.euro.who.int). Bu kapsamda “yalnız hastalık ya da sakatlığın olmaması değil, beden, ruhen ve sosyal yönden tam iyilik hali” olarak tanımlanabilir (www.who.int).

Devletler sağlıklı bireylerden oluşan bir toplum oluşturmayı hedefler. Güvenliğin, gücün, istikrarın, refah ve mutluluğun temelinde, ruh ve beden sağlığı yerinde olan bireyler ve bu bireylerden oluşan toplum bulunur (TBMM, 2004:45). Bireylerin sağlıklı yaşam sürdürebilmeleri için sağlık hizmetleri arzı ve bu hizmetlerden yararlanma potansiyeli unsurları gerekir. Söz konusu unsurlar sosyal gelişme düzeyini yansıtmaktadır (Kavasoğlu, 2007:4). Toplumun sağlık düzeyi ile ekonomik gelişmişliği arasında yakın ve karşılıklı nedensellik ilişkisi bulunur. (Taban, 2004:43). Bu nedenle sosyal gelişmeyi yansıtan unsurların doğru olarak ölçülmesi gerekir (Dinçer, Özasan ve Kavasoğlu, 2003:25). Çok bileşenli bir yapı ihtiva eden ölçüm parametrelerinin sınırlandırılması ölçümlerin standartlaştırılması açısından önem arz eder. Bu çalışmada kullanılan sağlık göstergeleri Kalkınma Bakanlığı'nın 2011 Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'ndaki sınırlılık çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bunlar; yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı, on bin kişiye düşen hekim sayısı, on bin kişiye düşen diş hekimi sayısı, on bin kişiye düşen eczane sayısı, on bin kişiye düşen hemşire sayısı ve ebe sayısının il nüfusuna oranıdır.

* Sorumlu Yazar: Sinan BALTA, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, sinan893@gmail.com

Yardımcı Yazar: Alper ŞAHİN, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, alpercemresahin@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Hilal KEFELİ, (II) Burak YARBUĞ, (III) Ferdağ AKIN'ın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

1.2.18. YGS Ortalama Başarı Puanı

YGS; lise ve dengi okullardan bir üst seviye öğretim kurumuna (üniversitelere) geçebilmek için öğrencilerin girdikleri sınavdır. Puanlama Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından yapılmaktadır. Toplam YGS puanının YGS'ye giren öğrenci sayısına bölünmesi ile hesaplanır. Yüksek olması verilen eğitimin kaliteli olduğunun göstergesidir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:29).

Ulusal düzeyde yapılan YGS ve benzeri sınavlar ihtiyaçtan doğmuştur. Bu ihtiyaç, üniversiteler arasındaki kalite farklarının artmasıyla ailelerin çocukları için daha nitelikli eğitim talep etmeleriyle ortaya çıkmıştır. Bu sebeple okula olan talebin arzdan fazla olması durumunda öğrencilerin başarılarına göre sıralanarak yerleştirilmeleri hem mantıklı hem de vicdani olarak görülmektedir (Baykal, 2014:10).

1.3.1. Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı

Hastane yatağı, hastaların bakım ve tedavilerinin sağlanması amacıyla 24 saatten fazla yatırıldığı, hasta odalarına ya da hastalara devamlı olarak tıbbi bakım hizmeti verilen birimlere yerleştirilen yataklara verilen addır. Hastane yatağı; yükseltilmiş veya alçaltılmış yan raylara ve üç mafsallı bölümü olan, kafa, ayak veya ortanın bir krank veya motor tarafından yükseltilebilmesini ve hastanın terapötik bir yardım olarak çeşitli pozisyonlarda uzanmasına ve rahatlamasına izin veren yatakları ifade eder (www.dictionary.com). Bu kapsamda hastanın muayene, teşhis araştırması, manipülasyon / tedavi veya nakil gibi aktif müdahaleye duyulan ihtiyaçtan ziyade, hastanın durumunun bir sonucu olarak yatmasına izin vermek için kullanılacak cihazı ifade eder (www.datadictionary.nhs.uk).

Hastane yatak sayısına; yoğun bakım, prematüre ve yeni doğan ünitesindeki yataklar (kuvöz, açık bebek yatağı) ile yanık merkezi ve yanık odalarındaki yataklar dahil edilmiştir. Çalışmamızda kullanılan yataklarla ilgili hesaplamalarda kurumların fiili yatak sayıları dikkate alınmıştır (TÜİK, 2013:96).

Nüfus Başına Düşen Yatak Sayısı, bir yıl içinde incelenen yerleşim birimi (ilçe, il, bölge, ülke) sınırları içerisinde bulunan sağlık kurumlarının toplam hasta yatağı sayısının birimin nüfusuna bölünmesi ile elde edilen belli sayıda kişiye düşen hasta yatak sayısını ifade eder. Nüfus başına düşen yatak sayısı planlama yapmak gibi amaçların yanında yerleşim birimleri arasında kıyaslama yapmak amacıyla da kullanılmaktadır (Sağlık Bakanlığı, 2008:1).

Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı; incelenen yerleşim birimindeki toplam hasta yatağı sayısının toplam nüfusa bölünüp yüz bin ile çarpılması ile bulunur.

1.3.2. On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı

Hekim; Tıp pratiğini yapmaya yetkili, tanı ve medikal tedavide uzmanlaşmış kişiyi ifade eder (www. oxforddictionaries.com). TÜİK'e göre, lise öğretiminin ardından altı yıllık tıp öğrenimini alan meslek mensuplarıdır (TÜİK, 2012:51). 224 Sayılı "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun'un 2. maddesinin 3. fıkrasına göre ise hekim, sağlık personeli kapsamında olup sağlık hizmetlerinde maaş, ücret, yevmiyeli olarak çalışan, iş sözleşmesi ile istihdam edilen ve bu sahada mesleki eğitim alanlar şeklinde tanımlanmıştır. O halde genel bir tanımla hekim; insan sağlığının sirkülasyonunu sağlayan, hastalık ve sakatlıkların oluşmadan önce engellenmesi, hastalık ve sakatlıkların iyileştirilmesi ve tedavisinde teknik ve bilimsel bilgileri araştıran, uygulayan ve eğitimini veren nitelikli personel olarak ifade edilebilir (Kumaş ve Beyaztaş, 2007:124).

Çalışmamızda 2017-2018 dönemi için toplam Asistan Hekim sayısı, Doçent sayısı, Profesör sayısı, Uzman Hekim sayısı, Pratisyen sayısı kullanılmıştır.

1.3.3. On Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı

Uzman hekim; Özel alanlarda belirli bir süre ihtisas yapmış olanları ifade eder (TÜİK, 2013:96). *Diş hekimi*, insan sağlığına ilişkin olarak, dişlerin, diş etlerinin ve bunlarla doğrudan bağlantılı olan ağız ve çene dokularının sağlığının korunması, hastalıklarının ve düzensizliklerinin teşhisi ve te-

davisi ve rehabilite edilmesi ile ilgili her türlü mesleki faaliyeti icra etmeye yetkili kişi olarak ifade edilmektedir. Diş hekimliğinin herhangi bir dalında uzman olmak ve o unvanı alabilmek için diş hekimliği fakültelelerinden veya Sağlık Bakanlığı'na bağlı eğitim kurumlarından alınmış bir uzmanlık belgesine sahip olmak gerekmektedir. Diş Hekimi; Dişleri ve diş etlerini etkileyen hastalıkları ve diğer rahatsızlıkları, özellikle dişlerin onarımı ve çıkarımını ve yapay olanları yerleştirme faaliyetlerini gerçekleştiren uzmanları ifade etmektedir (www.oxforddictionaries.com).

On bin kişiye düşen diş hekimi sayısı, ildeki uzman diş hekimi sayısının il nüfusuna oranının on bin ile çarpımında elde edilen sayıyı ifade eder.

1.3.4. On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı

Eczane, hastalara ilaç konusunda ve ufak sağlık sorunlarında danışmanlık hizmeti veren, hastanın hekimi tarafından yazılan ilaçları, reçetesiz ilaçları, sağlıkla ilgili diğer ürünleri temin etmekle yükümlü sağlık kuruluşudur (Çağırıcı, 2010:10). Bir diğer tanıma göre eczane; hastalıklardan korunma, teşhis ve tedavi için kullanılan ürünlerin eczacı danışmanlığında sunulduğu, hasta odaklı eczacılık yapmaya uygun sağlık birimidir (Toğun, 2007:14).

Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Yönetmelik'te eczane; eczacının sahibi ya da sorumlusu olduğu ve kanuna uygun şekilde açılmış sağlık hizmeti sunan sağlık kuruluşu olarak ifade edilmiştir (Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Yönetmelik, 2014). Eczane; Tıbbi ilaçların hazırlandığı/satıldığı yer ve tıbbi ilaçların hazırlanması/dağıtımını bilimini veya uygulamasını ifade eder.

On bin kişiye düşen eczane sayısı, ildeki eczane sayısının il nüfusu oranına bölünerek elde edilen sayının on bin ile çarpımından elde edilen sayıyı ifade eder.

1.3.5. On Bin Kişiyeye Düşen Ebe Sayısı

Ebe, gebelik sırasında doğumda ve doğumdan sonra ihtiyaç duyulan bakım ve danışmanlığı yerine getirmek, normal doğumları kendi sorumluluğunda yaptırmak ve yeni doğanın bakımını yapmak üzere eğitimi tescillenmiş kişidir (www.turkebelerdegernegi.org).

On bin kişiye düşen ebe sayısı, ildeki ebe sayısının il nüfusu oranına bölünerek elde edilen sayının on bin ile çarpımından elde edilen sayıyı ifade eder.

1.3.6. On Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı

6283 sayılı hemşirelik kanuna göre: “*hemşirelik*, tabip tarafından acil haller dışında yazılı olarak verilen tedavileri uygulamak, her ortamda bireyin, ailenin ve toplumun hemşirelik girişimleri ile karşılanabilecek sağlıkla ilgili ihtiyaçlarını belirlemek ve hemşirelik tanılama süreci kapsamında belirlenen ihtiyaçlar çerçevesinde hemşirelik bakımını planlamak, uygulamak, denetlemek ve değerlendirmekle görevli ve yetkili sağlık personeli.” (Hemşirelik Kanunu Md.4).

Hemşirelik yönetmeliğinde hemşire: “Bireyin muhtemel veya mevcut sağlık sorunlarına yönelik olarak, hemşirelik hizmetleri çerçevesinde

bakıma en uygun yaklaşımı belirlemeyi mümkün kılan durum değerlendirmesini ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır (Hemşirelik Yönetmeliği, 2010).

On Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı, ildeki hemşire sayısının il nüfusu oranına bölünerek elde edilen sayının on bin ile çarpımından elde edilen sayıyı ifade eder.

1.4. İstihdam Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam*

İstihdam, “Aşağıda yer alan işbaşında olanlar ve işbaşında olmayanlar grubuna dahil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, istihdam edilen nüfustur.

İş başında olanlar: Ücretli, maaşlı, yevmiyeli, kendi hesabına, işveren ya da ücretsiz aile işçisi olarak referans dönemi içinde en az bir saat bir iktisadi faaliyette bulunan kişilerdir.

İşbaşında olmayanlar: İşi ile bağlantısı devam ettiği halde, referans haftası içinde çeşitli nedenlerle işinin başında olmayan kendi hesabına ve işverenler istihdamda kabul edilmektedir.

Ücretli ve maaşlı çalışan ve çeşitli nedenlerle referans döneminde işlerinin başında bulunmayan fertler; ancak maaş veya ücretlerinin en az %50 ve daha fazlasını almaya devam ediyorlarsa istihdamda kabul edilmektedir.

“Üretici kooperatifi üyeleri ile mesleki bilgilerini artırmak amacıyla belirli bir menfaat (aynı ya da nakdi gelir, sosyal güvence, yol parası, cep harçlığı vb.) karşılığında çalışanlar (çırak, stajyer vb.) istihdamda kabul edilmektedirler” (TÜİK).

Çalışmamıza esas sosyo-ekonomik istihdam göstergeleri; “İşsizlik oranı, işgücüne katılma oranı, çalışma çağındaki nüfusun(15-64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı, imalat sanayi istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç kadın, istihdam oranı, kayıt dışı istihdam oranı, tarım dışı işsizlik oranı, yaş

* Sorumlu Yazar: Bahar YOLVERMEZ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi,
bahar.yolvermez@ogr.sakarya.edu.tr

Yardımcı Yazar: Öznur İGNECİ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, ignecioznur@gmail.com

Yardımcı Yazar: Sinan BALTA, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Dalı öğrencisi,
sinan893@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) İsmail KARABAYIR, (II) Ömer Faruk AKÇAY (III) Gökçe KARACA'nın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

bağımlılık oranı, genç işsizlik(15-24 yaş arası) oranı, ne istihdamda ne de eğitimde olan genç nüfusun toplam genç nüfusa oranı (NEET), işsizlik ödeneği, Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) sigortalı sayısı, Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) emekli sayısı, İktisadi faaliyet kollarına göre istihdam Edilenlerin (15+ Yaş) oranı, cinsiyete göre istihdam oranı, cinsiyete göre işsizlik oranı, işyerlerinin yaşlarına göre dağılım oranı, sektör bazında işyerlerinin vardiyalı çalışma yapma oranı, kadınların vardiyalı çalışma oranı, kadınların part-time Çalışma oranı, Engelli çalıştıran işyeri sayısı ve Engelli çalışan sayısı, Eski Hükümlü-TMY çalıştıran işyeri sayısı ve Eski Hükümlü-TMY çalışan sayısı” parametreleri olarak belirlenmiştir.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanmakta olan işsizlik oranı, işgücüne katılma oranı ve istihdam oranı parametrelerinde 2013'ten itibaren il bazlı istatistik üretilmediği için Sakarya İl Valiliği'nin her yıl yayınlamış olduğu İl Brifingi verilerinden yararlanılmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu, 2004 yılından itibaren yıllık olarak İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması Düzey 1 (12 Bölge) ve Düzey 2 (26 bölge) 'ye göre işgücü göstergelerini yayınlamaktadır. Düzey 3 (İl düzeyinde) bilgi verilememektedir. Bununla birlikte, geleceğe dönük plan ve programlar ile akademik çalışmalar için 2008 yılından itibaren il düzeyinde ihtiyaç duyulan temel işgücü piyasası göstergeleri (Sadece 3 temel değişken için; İşsizlik oranı, istihdam oranı ve işgücüne katılım oranı) “Küçük Alan Tahminleri Yöntemi” kullanılarak üretilmektedir. Modelleme yöntemi ile yapılan bu çalışmanın en son 2013 yılı sonuçları yayınlanmıştır. 2014 yılından itibaren hanehalkı işgücü anketinde yılın tüm haftalarının (52 hafta) referans dönemi olarak alındığı sürekli anket uygulamasına geçilmiş olması ve yine 2014 yılındaki kent-kır bölünüşündeki farklılaşmalar nedeniyle il düzeyinde temel işgücü göstergelerinin tahmininde istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç elde edilememiştir. Karar alıcılar için yanıtıcı sonuçlara neden olmaması açısından 2014 yılı il düzeyinde temel işgücü göstergelerine ait haber bülteninin yayınlanmamasına karar verilmiştir (İstatistik bilgi talebi e-postasına TÜİK tarafından 10.10.2016 tarihinde verilen cevap e-postası).

1.4.1. İşsizlik Oranı

Uluslararası Çalışma Örgütüne (ILO) göre *işsizlik*, “Belirli gün ya da hafta zarfında, belirli bir yaş kümesinin üzerinde bulunan aşağıdaki kategorilere giren kişiler işsiz kabul edilirler.

İş akdi sona erdiğinden ya da geçici olarak tatil edildiğinden dolayı istihdamda elverişli konuma giren, herhangi bir işe sahip olmayan ve ücretli bir iş arayanlar,

Daha önce hiçbir zaman istihdam edilmemiş olan ve önceki statü durumu itibarıyla bağımlı olmayan veya emekli edilmiş ancak belirli bir dönem için çalışmaya elverişli olan kişiler,

Belirli bir döneme nazaran gelecek bir tarihte yeni bir işe başlama konusunda anlaşma yapmış olup da halen bir işe sahip olmayan ve çalışmaya elverişli olan kişiler,

Geçici ve belirsiz bir süreyle kendilerine herhangi bir ödeme yapılmadan tensikata tabi olan kişilerdir”.

İşsizlik Oran, “İşsiz nüfusun işgücü içindeki oranıdır” (TÜİK).

İşsizlik oranı Türkiye'de Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanmakta ve yayımlanmaktadır. Hazırlanan veriler yüzde olarak ifade edilmektedir. İşsizlik oranının yüksek olması işgücü piyasasının etkin olmadığını ve ekonomik potansiyelin yetersizliğini belirttiğinden sonuca negatif etki eden bir göstergedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 26).

1.4.2. İşgücüne Katılma Oranı

"İşgücünün, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranına *İşgücüne Katılma Oranı* denir" (TÜİK).

TÜİK tarafından üretilen bu parametre yüzde olarak ifade edilmektedir. İşgücüne katılma oranının yüksek olması ildeki üretimin ve dolayısıyla ekonomik faaliyetlerin yüksek olduğu anlamına geldiğinden sonuca pozitif etki etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 26).

1.4.3. Çalışma Çağındaki Nüfusun (15-64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı

Uluslararası karşılaştırmalar amacıyla, *çalışma çağındaki nüfus* "genellikle 15 yaş ve üzeri kişiler olarak tanımlanır. Ancak, bu ülkeden ülkeye değişir. Minimum bir yaş eşiği kullanılmasına ek olarak bazı ülkeler bir üst yaş sınırı da uygulamaktadır" (ILO). Bir bölgedeki çalışma çağındaki nüfusun bölgenin toplam nüfusuna oranlanmasıyla bulunur. Türkiye'de çalışma çağındaki nüfus 15-64 yaş aralığındaki nüfusu ifade etmektedir.

Herhangi bir bölgede çalışma çağındaki nüfusun fazla olması, o bölgenin işgücü potansiyelinin iyi olduğu anlamına gelmektedir. Dolayısıyla çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfus içindeki oranı sonuca pozitif etki etmektedir. TÜİK tarafından üretilen bu parametre yüzde olarak ifade edilmektedir. (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 26).

1.4.4. İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı

İmalat Sanayii, tarım ve maden dışında elde edilen hammaddelerin maki-ne veya el emeğiyle işlenerek kullanılabilir bir ara mala dönüştürüldüğü sektördür (Algır,2012).

Bu parametre ile bölgenin sigortalı istihdamı ile imalat sanayii istihdamı oranlanarak imalat sanayii istihdamının toplam istihdam içindeki payı görülmek istenmektedir. Böylece sanayi istihdamının, diğer bir ifadeyle bölgenin üretim gücünün tespiti amaçlanmaktadır. SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) tarafından üretilen bu parametre yüzde olarak ifade edilmektedir.

1.4.5. Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı

Sosyal Güvenlik; "Toplumun hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, sakatlık, yaşlılık ve ölüm nedeniyle kazancının kesilmesi veya büyük ölçüde azalmasının yol açacağı ekonomik ve sosyal sıkıntılara karşı bir dizi kamusal önlem yoluyla üyeleri için sağladığı koruma, sağlık hizmetleri ve çocuklu aileler için çocuk yardımlarıdır" (ILO, Facts on Social Security).

Ülke bütçesini olumsuz etkileyen sosyal güvenlik açığının ciddi bir bölümünü sigortasız işçi çalıştırma, diğer bir ifadeyle kayıt dışı istihdam oluşturmaktadır. Bu konuyla ilgili Sosyal Güvenlik Kurumu kayıt dışıyla mücadele adına bir dizi önlemler almıştır. SGK bünyesindeki taşradaki tüm sosyal güvenlik merkezlerine KADİM (kayıt dışı ile mücadele) servisleri kurulmuş, kamu kurum ve kuruluşlarından düzenli veri akışı sağlanarak kayıt dışı istihdam taramaları düzenli olarak yapılmakta, kurumca yetkilendirilmiş müfettiş ve denetmenler vasıtasıyla kayıt dışı istihdam azaltılmaya çalışılmış, diğer kurumların denetimle görevli personellerine de sigortasız işçi tespiti yetkisi verilmiş, hatta düzenli bilgi akışı sağlamayan kamu kurum ve kuruluşlarına 5510 sayılı kanun gereğince idari para cezası öngörülmüştür (Karabayır, 2015).

Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranının yüksek olması bölgedeki kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir. Bu parametre SGK tarafından hazırlanmaktadır.

1.4.6. Ortalama Günlük Kazanç

Ortalama Günlük Kazanç; bölgedeki aktif çalışan sigortalılar prime esas toplam kazanç miktarlarının, aylık ortalama çalışma günleri ve toplam kişi sayısına bölünmesiyle elde edilen, kişi başına günlük kazanç miktarını ifade eder. Kayıt dışı istihdamda önemli bir sorun teşkil eden bir diğer sorun olan kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi ortalama günlük kazancın düşük çıkmasına sebep olmaktadır. Ortalama Günlük Kazanç değerinin yüksek olması, kazanç tutarlarının gerçeğe yakın olduğu ve kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir.

Bu parametre SGK tarafından üretilmekte olup günlük TL (Türk Lirası) olarak ifade edilmektedir.

1.4.7. Ortalama Günlük Kazanç Kadın- Erkek

Ortalama Günlük Kazanç Kadın değerinin yüksek olması, kazanç tutarlarının gerçeğe yakın olduğu ve kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir. Aynı zamanda piyasada kadınların istihdam edildiğini göstermektedir. Bu parametre SGK tarafından üretilmekte olup günlük TL olarak ifade edilmektedir.

1.4.8. İstihdam Oranı

İşbaşında olanlar ve işbaşında olmayanlar grubuna dahil olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus, istihdam edilen nüfustur. “İstihdamın, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus içindeki oranına *istihdam oranı* denir” (TÜİK, 2011).

İstihdam oranının yüksek olması bölgede kayıt dışı çalışmanın düşük olduğu, işgücü piyasasının hareketli olduğu ve bölgenin ekonomik potansiyelinin iyi olduğu anlamına gelir.

TÜİK tarafından üretilen bu parametre yüzde olarak ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 26).

1.4.9. Kayıt Dışı İstihdam Oranı

Kayıt dışı istihdam, “sosyal güvenlik açısından niteliği itibariyle yasal işlerde çalışarak istihdama katılan kişilerin, çalışmalarının gün veya ücret olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına hiç bildirilmemesi ya da eksik bildirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu tanıma göre üç türlü kayıt dışı çalışma söz konusudur: Sigortalıların Sosyal Güvenlik Kurumuna hiç bildirilmemesi, çalışma gün sayılarının eksik bildirilmesi, sigorta primine esas kazanç tutarlarının eksik bildirilmesidir” (KIDEP).

1.4.10. Tarım Dışı İşsizlik Oranı

“Tarım dışı işsiz nüfusun (tarım dışında bir iş arayan), tarım dışı işgücü içindeki oranıdır.” Tarım dışı işsiz sayısı, aranan meslek bilgisi dikkate alınarak hesaplatılmaktadır (TÜİK).

1.4.11. Yaş Bağımlılık Oranı

Bağımlılık Oranı, üretken nüfusun (15-64 yaş) bağımlı nüfusa oranıdır. Bağımlı nüfus oranı da genç bağımlılık ve yaşlı bağımlılık oranının toplamından oluşmaktadır (Gündoğan, 2004:10).

$$\text{Toplam Yaş Bağımlılık Oranı} = \frac{\text{Genç Bağımlı Nüfus (0-14 Yaş)} + \text{Yaşlı Bağımlı Nüfus (65+)}}{\text{Aktif Nüfus (15-64 Yaş)}}$$

1.4.12. Sigortalı

“Kısa ve/veya uzun vadeli sigorta kolları bakımından adına prim ödemesi gereken veya kendi adına prim ödemesi gereken kişidir.

4/a'lı olanlar: Hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar,

4/b'li olanlar: Köy ve mahalle muhtarları, hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlardan ise;

1) Ticarî kazanç veya serbest meslek kazancı nedeniyle gerçek veya basit usulde gelir vergisi mükellefi olanlar,

2) Gelir vergisinden muaf olup, esnaf ve sanatkâr sicili ile birlikte kanunla kurulan meslek odalarına usulüne uygun olarak kayıtlı olanlar,

3) Anonim şirketlerin kurucu ortakları ve/veya yönetim kurulu üyesi olan ortakları, sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komandite ortakları, diğer şirket ve donatma iştiraklerinin ise tüm ortakları,

4) Tarımsal faaliyette bulunanlar, (5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu,2006:md.4).

4/c'li olanlar: Kamu idarelerinde;

1) (a) bendine tâbi olmayanlardan, kadro ve pozisyonlarda sürekli olarak çalışıp, ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar,

2) (a) ve (b) bentlerine tâbi olmayanlardan, sözleşmeli olarak çalışıp ilgili kanunlarında (a) bendi kapsamına girenler gibi sigortalı olması öngörülmemiş olanlar ile 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 86'ncı maddesi uyarınca açıktan vekil atanmışlar, sigortalı sayılırlar” (5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu,2006:md.4).

1.4.13. Emekli

“Bir sosyal güvenlik kuruluşundan emekli olduğu için iş aramayan ve iş başı yapmaya da hazır olmayan kişilerdir” (TÜİK).

Sigortalılık süresi, sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına bağlı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarih ile tahsis yapılması için yazılı istekte (emeklilik talebinde) bulunduğu tarih, ölen sigortalılar için de ölüm tarihi arasında geçen süre olarak dikkate alınmaktadır. Prim ödeme gün sayısı; malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi olarak geçen süreler için gün sayısını ifade etmektedir. Yaşlılık ve ölüm sigorta-

larından aylık bağlanmasına ilişkin haklardan yararlanmak için gereken koşullardan biri de “yaş” olup, tahsis talep tarihinde aranan yaş şartı, tahsis talep tarihinden doğum tarihinin çıkartılması suretiyle tespit edilir (SGK).

1.4.14. Genç İşsizlik Oranı

ILO tanımına göre genç nüfus, 15-24 yaş arasına dâhil olan nüfustur. Genç işsiz, çalışma istek ve gücünde olunmasına ve piyasadaki cari ücret ve diğer koşullarına razı olunmasına rağmen iş bulamayan 15-24 yaş arasında bulunanlara denmektedir (Ürüt Kelleci ve Türk, 2016:12-13).

$$\text{Genç İşsizlik Oranı} = \frac{\text{Genç İşsiz Sayısı}}{\text{Toplam İşgücü}}$$

1.4.15. Ne Eğitimde Ne de İstihdamda Olanların Oranı (NEET)

Ne eğitimde ne istihdam da olanlar işsiz ve işgücüne dâhil olmayan genç nüfusta yer alıp aynı zamanda eğitime (örgün eğitim, yaygın eğitim, çıraklık eğitimi, kurs) devam etmeyen nüfusu kapsar. *NEET*, “Ne istihdamda, ne de eğitimde olan genç nüfusun toplam genç nüfusa oranıdır”(TÜİK).

ILO analizlerinde kullanılan daha basitleştirilmiş bir tanım olarak NEET, “işsiz öğrenciler ile aktif olmayan öğrencilerin toplam genç nüfusa oranı” olarak tanımlanabilir. (ILO, Technical Brief,2015).

$$\text{NEET Oranı (\%)} = \frac{\text{Genç Nüfus} - (\text{İstihdamdaki genç nüfus} + \text{eğitimde öğretimde olup istihdamda olmayan genç nüfus})}{\text{Toplam Genç Nüfus}} \times 100$$

1.4.16. İşsizlik Ödeneği

4447 sayılı “İşsizlik Sigortası Kanunu”, *işsizlik ödeneğini*,” sigortalı işsizlere bu kanunda belirtilen süre ve miktarda yapılan parasal ödeme” biçiminde tanımlamaktadır (md.47). “İşsizlik ödeneğinden yararlanabilmek için;”

- Kendi istek ve kusuru dışında işsiz kalmak,
- Hizmet akdinin sona ermesinden önceki son 120 gün hizmet akdine tabi olmak,

- Hizmet akdinin feshinden önceki son üç yıl içinde en az 600 gün süre ile işsizlik sigortası primi ödemiş olmak,
- Hizmet akdinin feshinden sonraki 30 gün içinde en yakın İŞKUR birimine şahsen ya da elektronik ortamda başvurmak gerekir.

Kanunda yer alan diğer şartları taşınması kaydıyla hizmet akdinin feshinden önceki son üç yıl içinde;

- 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 180 gün,
- 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240 gün,
- 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 300 gün süre ile işsizlik ödeneği verilmektedir” (4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu,1999:md.50).

Günlük işsizlik ödeneği, “sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama brüt kazancının %40’ı olarak hesaplanmaktadır. Bu şekilde hesaplanan işsizlik ödeneği miktarı, aylık asgari ücretin brüt tutarının %80’ini geçmemektedir. İşsizlik ödeneği damga vergisi hariç herhangi bir vergi ve kesintiye tabi tutulmaz” (İŞKUR).

1.4.17. Vardiyalı Çalışma

Uygulamada vardiya olarak adlandırılan sistemin, yasal olarak ismi postalar halinde çalışmadır. Ülkemizde bu çalışma sistemine dair esaslar, Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile belirlenmiştir.

Buna göre *vardiyalı çalışma*; “nitelikleri dolayısıyla sürekli çalışıldığı için durmaksızın birbiri ardına postalar halinde işçi çalıştırılarak işletilen veya nöbetleşe işçi postaları ile yapılan işleri kapsamaktadır” (Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,2004:md.1).

Vardiya çalışmanın özelliği, çalışmanın 24 saat devam etmesi aynı zamanda nöbetleşe çalışmanın yapılmasıdır. Bununla birlikte gece çalışması kavramı ortaya çıkar.

Vardiyalı çalışma sistemine göre en az bir vardiyanın gece dönemine

rastlaması beklenir (<https://iscidunyasi.com/vardiyali-calisma-sistemi-nedir/>). “Çalışma hayatında "gece" en geç saat 20.00'de başlayarak en erken saat 06.00'ya kadar geçen ve her halde en fazla on bir saat süren dönemdir” (4857 sayılı İş Kanunu,2003:md.69).

1.4.18. Part - Time Çalışma

Part – time çalışma olarak adlandırılan sisteme yasal olarak kısmi süreli çalışma denir. “İşçinin normal haftalık çalışma süresinin, tam süreli iş sözleşmesiyle çalışan emsal işçiye göre önemli ölçüde daha az belirlenmesi durumunda sözleşme kısmî süreli iş sözleşmesidir” (4857 sayılı İş Kanunu,2003:md.13). Çalışmanın Part-time çalışma sayılabilmesi için, o iş için çalışma süresinin haftalık en çok 30 saat belirlenmesi gerekir (<http://iskanunu.com/sizin-sorduklariniz/834-kismi-sureli-calismanin-part-time-esaslari-nelerdir/>). “Genel bakımdan çalışma süresi haftada en çok kırk beş saattir” (4857 sayılı İş Kanunu,2003:md.63).

1.4.19. Engelli

“Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşamın gereklerine uyamayan kişilerdir” (TÜİK).

1.4.20. Eski Hükümlü

“Affa uğramış olsa bile Devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, millî savunmaya karşı suçlar, Devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, cinsel saldırı veya çocuğun cinsel istismarı suçlarından mahkûm olmamak şartıyla; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenler” denir (19/9/2009 tarihli ve 27354 sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik,2009:md.4).

1.5. Rekabet ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam*

Rekabet, İktisadi anlamda, bir piyasada satıcıların daha fazla müşteri edinerek mal ve hizmet satışlarını, dolayısıyla da karlarını artırmak için giriştikleri yarış şeklinde tanımlanabilir (www.rekabet.gov.tr). Rekabet; en uygun şartları sunarak üçüncü bir tarafın işini güvenceye almak için bağımsız hareket eden iki veya daha fazla tarafın çabalarını ifade etmektedir (www.merriam-webster.com).

Diğer bir tanımlama rekabet, insanların veya işletmelerin pazarda daha fazla satış yaparak birbirlerinden daha başarılı olmaya çalıştıkları durumu ifade etmektedir (dictionary.cambridge.org).

Yenilik (İnovasyon); Yeni bir şeye veya mevcut bir ürüne, fikre veya alana yapılan bir değişikliği ifade edebilir. Buluş ya da icat, daha önce bulunmayan bir şeyin insan çabasıyla oluşturulmasıdır (www.tr.wikipedia.com). Örneğin; ilk cep telefonu bir buluş olarak nitelendirilebilirken ilk akıllı telefonun inovasyon olduğu söylenebilmektedir (www.merriam-webster.com).

İşletmeler için ise yenilik; yeni fikirler uygulamak, dinamik ürünler oluşturmak veya mevcut hizmetleri geliştirmek anlamına gelmektedir. Yenilik, işletme açısından işlerin büyümesi ve başarısı için önemli bir etken olup pazara uyum sağlamaya ve büyümeye yardımcı olmaktadır.

Yenilikçi olmak sadece icat etmek demek değildir. Yenilik, iş modelini değiştirmek ve daha iyi ürün veya hizmetler sunmak için çevredeki değişikliklere uyum sağlamak anlamına gelmektedir (www.business.gov.au)

* Sorumlu Yazar: Erkan YAĞIZ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, erkn.yagz@gmail.com

Yardımcı Yazar: Gülşah TUR, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi gulsah.tur@hotmail.com

Yardımcı Yazar: Mizgin DURAK, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, mizgin.duraak@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Yunus YİĞİT, (II) Rukiye TURGUT, Feyzullah AKGÜN, (III) Ferdağ AKIN, Nazan BUDAK'ın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

Rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri on beş alt parametrede incelenmiştir:

- İl ihracatının toplam ihracat içindeki payı,
- Kişi başına düşen ihracat tutarı,
- İl ithalatının toplam ithalat içindeki payı,
- İmalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı,
- İmalat sanayi kayıtlı işyeri oranı,
- Kişi başı imalat sanayi elektrik tüketimi,
- Organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı,
- Küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı,
- Yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı,
- On bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı,
- Yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı,
- Yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı,
- Kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri,
- Turizm yatırım- işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payı,
- Teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içerisindeki payı

1.5.1. İl İhracatının Türkiye İçindeki Payı

“İhracat, bir malın, yürürlükteki ihracat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde Türkiye gümrük bölgesi dışına veya serbest bölgelere çıkarılmasını veya Müsteşarlıkça ihracat olarak kabul edilecek sair çıkış ve işlemleridir” (İhracat Yönetmeliği, Md 4/d).

İhracat; bir ülkede üretilen malların, satış veya ticaret için başka bir ülkeye gönderildiği uluslararası ticaretin işlevini ifade etmektedir. İhracat, ekonomik transferin en eski biçimlerinden biridir ve gümrük tarifeleri veya sübvansiyonlar gibi ticarete daha az kısıtlama getiren ülkeler arasında büyük çapta gerçekleşmektedir. Gelişmiş ekonomilerde faaliyet gösteren en büyük şirketlerin çoğu, yıllık gelirlerinin önemli bir bölümünü ihracattan diğer ülkelere aktarmaktadır. Mal ihracatı, ekonominin büyümesine yardımcı olmaktadır (www.investopedia.com).

İl ihracatının toplam ihracat içindeki payı göstergesi, illerin üretim seviyesinin göstermekte ve bu gösterge Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yıllık olarak üretilip yüzde olarak ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 33).

1.5.2. Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı

Bu gösterge ilin uluslararası piyasada ne kadar rekabet gücü olduğunu gösteren ve nüfustan arındırılmış olarak kişi bazında üretim ve rekabet kapasitesini gösteren bir veridir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:33). Kişi başına düşen ihracat tutarı, ilin bir yıl içerisinde gerçekleştirdiği ihracatın, o ilin toplam nüfusuna oranlanması ile bulunmaktadır.

1.5.3. İl İthalatının Türkiye İçindeki Payı

İthalat, yurtdışında üretilmiş bir malın, ülkedeki alıcılar tarafından satın alınmasına denir. İthalat işleminin gerçekleşebilmesi için öncelikle ortada satın alınacak bir ürün olması gerekir, sonrasında ise bu işlemi gerçekleştirecek Türkiye Cumhuriyeti'nde mukim ve vergi numarası olan tüzel veya gerçek bir kişi gerekmektedir. İlk defa ithalat yapılacaksa; Gümrük İdaresi'ne kayıt olunması gerekmektedir. (www.gumrukleme.com.tr)

İthalat; bir malın yürürlükteki ithalat mevzuatı ile gümrük mevzuatına uygun şekilde başka ülkelerden veya serbest bölgelerden Türkiye gümrük bölgesine sokulmasını veya müsteşarlıkla ithalat olarak kabul edilecek başka sair giriş ve işlemleri ifade etmektedir (www.emngumruk.com).

1.5.4. İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı

İmalat sanayi, sanayi sektörü içerisinde yer alan ekonomilerin üretim, istihdam gibi makro ekonomik değişkenleri üzerinde etki ortaya çıkaran bir kavramdır (Altuntepe, 2011:147). İmalat sanayi, hizmetler yerine mal üreten bir endüstri veya sektörler grubunu ifade etmektedir (www.dictionary.cambridge.org).

Diğer bir tanımlama ile imalat sanayi, ham maddelerin, bileşenlerin veya parçaların müşterinin beklentilerini veya özelliklerini karşılayan bitmiş ürünlere dönüştürülmesi sürecini ifade etmektedir. İmalat, yaygın olarak büyük ölçekli bir üretimde iş bölümü ile birlikte bir insan-makine kurulumu ile yürütülmektedir (www.businessdictionary.com).

Bu gösterge Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından yıllık olarak üretilmekte olup ilde bulunan toplam imalat sanayi işyerlerinin, Türkiye'deki toplam imalat sanayi işyerlerine oranlanması ile bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:34).

1.5.5. İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı

Bu gösterge, sanayi sektöründe imalat sanayinin ağırlığının ne kadar olduğunu göstermektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge yüzde olarak gösterilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:34) İmalat sanayi kayıtlı işyeri oranı, ilde bulunan toplam kayıtlı işyeri sayısının imalat sanayi kayıtlı işyerine oranlanması ile bulunmaktadır.

1.5.6. Kişi Başına İmalat Sanayi Elektrik Tüketimi

“Elektrik tüketimi, Elektrik dağıtım kuruluşlarının veya direk elektrik satışı yapan kuruluşların (özel müşterilere) kullanıcılarının kullanımına sunduğu elektrik miktarını ifade etmektedir” (TÜİK, 2013:75). Kişi başı imalat sanayi elektrik tüketimi göstergesi illerde imalat sanayinin ağırlığını ve gücünü hangi ölçüde olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır. Söz konusu parametre aynı zamanda işyerlerindeki kapasite kullanımını dolaylı olarak açıklamaktadır. Kişi başı imalat sanayi elektrik tüketimi göstergesi Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi (TEDAŞ) ve TÜİK tarafından yıllık olarak hazırlanmakta ve MW/h olarak ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:34).

1.5.7. Organize Sanayi Bölgesinde Üretimde Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı

Organize Sanayi Bölgesi, “Sanayinin optimum alanlarda yapılmasını sağlamak amacıyla çarpık kentleşme, çevre sorunları gibi olumsuz etkilerden şehri korumak amacıyla kurulan bölgeyi ifade etmektedir” (Organize Sanayi Bölgesi Kanunu, Md 3/b).

Organize Sanayi Bölgeleri, “Sanayinin uygun görülen alanlarda yapılmasını sağlamak, kentleşmeyi yönlendirmek, çevre sorunlarını önlemek, bilgi ve bilişim teknolojilerinden yararlanmak, imalat sanayi türlerinin belirli bir plan dahilinde yerleştirilmeleri ve geliştirilmeleri amacıyla

kurulmuş olan bölgeleri” ifade etmektedir. Organize sanayi bölgeleri sınırlarıyla, tamamlanmış alt yapısıyla, ihtiyaca göre kurulacak sosyal tesisler ve teknoparklar ile donatılmış planlı ve belirli sistem çerçevesinde sanayi için tahsil edilen mal ve hizmet üretim bölgelerini ifade etmektedir (www.ito.org.tr).

Söz konusu gösterge, fiilen üretim yapılan alanlarının payını göstermektedir. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yıllık olarak üretilen gösterge yüzde olarak gösterilmektedir.

1.5.8. Küçük Sanayi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı

Küçük sanayi işyeri, aynı üretim kolunda faaliyet gösteren, çeşitli mal ve hizmet imalatı yapan atölye ve küçük fabrika birimlerine çeşitli olanaklar sağlamakla birlikte altyapısı ve gerekli sosyal-tekniik hizmetleri ortak olan organizasyonları ifade etmektedir (Bayülken ve Kütükoğlu, 2012:1). Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge yüzde olarak gösterilmektedir.

1.5.9. Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesinin Türkiye İçindeki Payı

Yeni Kurulan Şirketlerin Toplam Sermayesi göstergesi Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından yıllık olarak üretilmektedir. Söz konusu gösterge İmalat sanayi ve hizmetler sektörünün canlılığını ve potansiyelini göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:34).

1.5.10. On Bin Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı

Yabancı sermaye, bir ülkenin sahip olduğu sermaye stokuna farklı bir ülkenin kurum veya vatandaşları tarafından yapılan katkıyı ifade etmektedir (Çetin, 2008:3). Yabancı sermaye, bir ülkeden diğer ülkeye sermaye akışını içermekte, yerli şirketlerde ve varlıklarda sahiplik oluşturmaktadır (www.investopedia.com)

Yabancı sermaye sahipleri genellikle uygun coğrafi koşul, yeterli alt yapı aramaktadır. Bu nedenle gelişmiş ileri tercih etmektedir (Yavan ve Kara, 2003:30)

On bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı göstergesi Ekonomi Bakanlığı tarafından yıllık olarak üretilmektedir. Söz konusu gösterge toplam yabancı sermayeli şirket sayısının toplam il nüfusunun on bin kişi oranına bölünmesi ile elde edilmektedir.

1.5.11. Yüz Bin Kişiye Düşen Marka Başvuru Sayısı

Marka, belirli bir şirket tarafından yapılan ve izin alınmadan başka şirketler tarafından kullanılmayacağını gösteren bir ürünün adı veya sembolünü ifade etmektedir (www.dictionary.cambridge.org). Diğer bir tanımlama ile marka, bir şirketin ürünleri üzerinde kullandığı ve başka bir şirket tarafından yasal olarak kullanılmayacağı bir isim veya sembolü ifade etmektedir (www.collinsdictionary.com).

556 sayılı Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de ise marka; Bir işletmenin mal ve hizmetlerini bir başka işletmenin mal veya hizmetlerinden ayırt edilmesini sağlayan kişi adları, sözcükler, şekiller, harfler, sayıları gösteren işaretlerdir şeklinde tanımlanmaktadır.

Marka, tüketicinin ürün ve hizmete ilişkin düşüncesini yansıtması ve firmalar arasındaki rekabet nedeniyle önemli unsurdur. Firmalar ürettikleri ürün ve hizmetlerinin sürekli talep edilmesini, yüksek ve düzenli satış hasılatını ve nakit akışına sahip olmak istemektedir. Bu kapsamda marka, değer ve güç göstergesi konumuna ulaşmaktadır (Kayalı vd. 2004:181).

Yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı göstergesi ilde marka için başvuru sayısı göstergesi ilde marka için başvuranların sayısının, toplam il nüfusunun yüz bin kişiye oranlanması ile bulunmaktadır. Marka başvuru sayıları Türk Patent Enstitüsü (TPE) tarafından yayınlanmaktadır. Söz konusu gösterge ilin ekonomideki canlılığını ve yenilikçiliğini göstermesi açısından önemlidir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:35)

1.5.12. Yüz Bin Kişiye Düşen Patent Başvuru Sayısı

Patent, bilimsel ve teknik bir buluşun ya da bir buluşun uygulama alanında kullanım yetkisinin kimde olduğunu gösteren belge olarak ifade edilmektedir. İngiltere Kütüphanesi İş ve Fikri Mülkiyet (IP) Merkezi tanımında ise buluşa yönelik bir patent, buluş sahibine sınırlı bir süre boyunca buluşunu kendi iznini almadan yapma, kullanma veya satma gibi konularda başkalarını durdurma hakkını veren belgedir (British Library, Business & IP Centre, www.bl.uk).

Gökovalı ve Bozkurt'a göre patent hakları konusu; buluşların teşvik etmesi, yeniliklerin ticarete konu olması ve buluşların yayılmasına yardımcı olması gibi faydaları ile teknolojik faaliyetlerin genişlemesi/yayılması ve ekonomik büyüme üzerinde önemli etkilere sahiptir denilebilir (Gökovalı vd., : 2006:144)

Yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı göstergesi ilde patent için başvuranların sayısının, toplam il nüfusunun yüz bin kişiye oranlanması ile bulunmaktadır. Patent başvuru sayıları Türk Patent Enstitüsü tarafından yayınlanmaktadır. Bu gösterge marka başvuru sayısı ile benzerlikler göstermekte ve ildeki bireylerin yenilikçiliğe ve yaratıcılığa açıklığını göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:35).

1.5.13. Kır-Kent Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri

Kır-kent nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi tarım sektöründe çalışan kesimin gelir düzeyini ve verimliliği yansıtmaktadır (Kavasoğlu,2007:7). Tarımsal üretim değeri; bitkisel ve hayvansal ürünlere ilişkin veriler ile bunlara ait birim fiyatlarının çarpımından elde edilmektedir (TÜİK, 2012:68).

2012'den itibaren 6360 sayılı Kanunda, "Kanununun 1.maddesi gereğince, önceden Büyükşehir Belediyesi olan iller ile yeni kurulan büyükşehir belediyelerinin sınırları il mülki sınırı olarak belirlenmiştir. Büyükşehir belediyesi olan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişilikleri kaldırılarak köyler mahalle, belediyeler belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmışlardır" hükmü sebebiyle kır nüfusuna ulaşılmamış ve kır-kent nüfusu olarak bir başlık altında toplanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

Kırsal nüfus değerlerini belirten istatistiksel veriler TÜİK tarafından en son 2012'de yayınlanmış olduğundan dolayı bu bölüm "Kır-Kent Nüfusu" baz alınarak veriler güncellenip değerlendirilmiştir.

Kır-Kent nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi TÜİK tarafından yayınlanmakta ve TL olarak ifade edilmektedir.

1.5.14. Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı

21.06.2005 tarih ve 25852 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Turizm Tesislerinin Belgelendirilmesine ve Niteliklerine İlişkin Yönetmeliğe göre, Turizm Yatırımı Belgesi, Bakanlık tarafından turizm tesislerine yatırım aşamasında verilen belgeyi ifade etmektedir. Turizm İşletme Belgesi, Bakanlık tarafından turizm tesislerine işletme aşamasında verilen belgeyi, Belediye Beldesi ise bulunduğu yerin mevcut belediyesi tarafından verilen belgeyi ifade etmektedir.

Söz konusu gösterge hizmetler sektörünün ağırlığı açısından önem taşımakta ve turizm sektörünün önemini vurgulamaktadır. Bu göstergedeki veriler Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayınlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:36).

1.5.15. Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı

Yatırım Teşvik Belgesi, yatırımın karakteristik değerini gösteren, yatırımın belirlenen asgari şartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi durumunda üzerinde kayıtlı destek unsurlarından faydalanmayı sağlayan, teşvik sistemi ile ilgili kararları gerçekleştirecek yatırımlar için düzenlenen belgeyi ifade etmektedir (Serkan, 2013:4).

Yatırım Teşvik Belgesi, tasarrufları yatırıma yönlendirmeyi, katma değeri yüksek, ileri ve uygun teknolojileri kullanarak bölgeler arası dengesizlikleri gidermeyi, istihdam yaratmayı ve uluslararası dengesizlikleri gidermeyi, istihdam yaratmayı ve uluslararası rekabet gücü sağlamayı amaçlamakta ve devlet tarafından yatırımların desteklenmesi için verilmektedir (Oran, 2013:3).

Teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içerisindeki payı göstergesi, Ekonomi Bakanlığı tarafından üretilmekte ve yüzde olarak ifade edilmektedir.

1.6. Mali Göstergelere İlişkin Kavram ve Kapsam*

Mali göstergeler, finansal kapasiteyi ifade eden bir kavramdır. Mali göstergelerde, ildeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı, ildeki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı, kişi başına düşen bütçe gelirleri, il vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı, il resmi kuruluşlar mevduatı ve adedinin Türkiye içindeki payı, il ticari kuruluşlar mevduatı ve adedinin Türkiye içindeki payı, il döviz tevdiat hesabı ve adedinin Türkiye içindeki payı parametreleri vardır.

1.6.1. İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı

Kredi, belirli bir geri ödeme yükümlülüğü olan bankalar tarafından verilen para, teminat miktarına denir. Kredi sadece belirli yükümlükler doğuran anlaşmaları değil, bunların yanında bono, tahvil vb. de içerir (IMF Terimler Sözlüğü, 2000). Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2017-2018'ye ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. Göstergeler ihtisas kredileri (tarım, gayrimenkul, mesleki, denizcilik, turizm ve diğer) ve ihtisas dışı krediler (kreditinin kaynağını teşkil eden varlık/proje/emtiadan elde edilebilecek nakit akışıyla ödeme arasında bağ bulunmayan projelerdir; tüketici kredileri, kredi kartları, menkul değerler vb.) olmak üzere sınıflandırılmıştır (BDDK, 2005: 87). Bankalar finansal sistem içerisinde fon akımına aracılık eden en önemli kuruluşlardır. Bankaların fon akımına aracılık ederken en çok kullandıkları araçlardan biri kredilerdir. Krediler, para aktarım mekanizmasının dört kanalından birini oluşturmaktadır (Şahbaz ve İnkaya,2010: 69).

İlin mali durumunu ve kredi kullanım alanlarını yansıtan göstergedir. Bankaların kredi kanalları, Bernanke ve Blinder (1988) ve Bernanke ve Gertler (1995) tarafından belirtildiği üzere yapılan para politikası uygulamalarının banka kredi hacmini etkileyerek ekonomideki toplam talebi ve bununla birlikte GSYİH'yı etkileme sürecini ifade etmektedir (Togan ve Berumet, 2011: 13).

* Sorumlu Yazar: Gürcan Evren PAZVANT, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, evren.pazvant@ogr.sakarya.edu.tr

Yardımcı Yazar: Şeyma ACAR, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, seymacar45@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Sefa KARAGÖZ, (II) Fatma BULUT, (III) Betül AYGÜN, İsmail MUSLU'nun izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

1.6.2. İlerdeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İndeiki Payı

Tasarruf mevduatı, “Mevduat bankaları nezdinde açtırılan, gerçek kişilere ait ve münhasıran çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan mevduat hesaplarıdır” (Bankacılık Kanunu, Md.3). Bu mevduat çeşidi, kişilerin biriktirdikleri, ileride harcayacakları gelirlerinin, geçici olarak ya da faizlendirmek amacı ile bankalara yatırdıkları paralarıdır. Bankacılık Kanunu'na göre, katılım bankalarında, gerçek kişiler adına özel cari, kar ve zarara katılma hesaplarında toplanmış olan tasarruflar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nun güvencesi altında bulunmaktadır (Özuluçan ve Deran, 2009: 93).

TBB tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2017-2018'e ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. İlin mali durumunu, sermaye birikimini ve ekonomik potansiyelini yansıtan bir göstergedir.

1.6.3. Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı

Mevduat, “Yazılı ya da sözlü olarak veya herhangi bir şekilde halka duyurulmak suretiyle ivazsız veya bir ivaz karşılığında, istendiğinde ya da belli bir vadede geri ödenmek üzere kabul edilen parayı ifade eder” (Bankacılık Kanunu, Md.3). Arapça kökenli kelime olan mevduat; emanete bırakılmış şeyler anlamına gelen tevdi kelimesinden türemiştir. Tevdi kelimesinden farkı ise sadece parayı içermesidir. Bankaların finansal yapılarının büyük bir kısmını oluşturan yabancı kaynaklar içerisinde en önemlisi toplanan mevduatlarıdır. Mevduat bankaları finansal bir aracı kurum olarak, müşterilerinden topladıkları mevduatları veya sağladıkları diğer fonları yüksek gelir getiren ve güvenli alanlarda değerlendirerek kâr etmek amacı taşımaktadırlar (Koçyiğit, 2013: 74). Özellikle maliyeti düşük olan vadesiz mevduatlar bankaların en önemli fon kaynakları arasında yer almakla birlikte bu mevduatlar bir bakıma likidite riskine karşı banka müşterilerini güvence altına almaktadırlar (Dietrich ve Vollmer, 2003).

TBB tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2017-2018'ye ilişkin olup milyon TL olarak ifade edilmektedir. İlerdeki bireylerin tasarruf gücünü, dolaylı olarak da yatırım ve iş yapma gücünü, finansal sisteme erişilebilirliğini yansıtan bir göstergedir.

1.6.4. Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri

Bütçe, “Belirli bir dönemdeki gelir ve gider tahminleri ile bunların uygulanmasına ilişkin hususları gösteren ve usulüne uygun olarak yürürlüğe konulan belgedir” (Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, Md.3). Bütçe harcamalarının finansmanı için kullanılan bütçe gelirleri devlet tarafından çeşitli kaynaklardan sağlanabilir. Günümüzde nakdi olarak tahsil edilen bu gelirlerin başlıca kaynakları devletin vergileme yetkisi dolayısıyla aldığı vergiler, harçlar, şerefîyeler ve resimlerdir. Devletin vergi dışında kalan diğer gelirleri ise devletin teşebbüs ve mülkiyet gelirleri, para cezaları, kişi ve kurumlardan gelen paylar ve sağlanan diğer özel gelir ve fonlardır (Susam ve Oktayer,2007: 110).

Maliye Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2017-2018'ye ilişkin olup TL olarak ifade edilmektedir. İldeki bireylerin dolaylı olarak gelir ve bütçeye katkı düzeylerini yansıtan bir göstergedir.

1.6.5. İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı

Türk kanunlarında verginin tanımı yapılmamış olmakla birlikte, Anayasanın 73. Maddesinde vergi ile ilgili; “Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür” şeklinde hüküm yer almaktadır. *Vergi*; hükümete yapılan zorunlu karşılıksız ödemelerdir (www.oecd.org). Vergi gelirleri, kamusal hizmetlerin yerine getirilmesinde en önemli gelir kaynakları arasında yer alıp sosyal güvenlik hizmetleri, devlet yatırımları ve diğer kamusal giderlerin karşılanmasında önemli bir fon kaynağı niteliği taşımaktadır (Temiz,2008: 2).

Maliye Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu gösterge 2017-2018'ye ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. İldeki kayıtlı ekonomiyi ve katma değer yaratabilme kapasitesini yansıtan bir göstergedir.

1.6.6. Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı

Genel bütçe kapsamındaki kamu idarelerine ait hesaplar, özel bütçeli idarelere ait hesaplar, düzenleyici ve denetleyici kurumlara ait hesaplar, sosyal güvenlik kurumlarına ait hesaplar, yerel yönetimlere ait hesaplar, mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hâkimliklerine ait hesaplar “Resmi Kuruluşlar” başlığı altında sınıflandırılmaktadır. (Merkez Bankası, 2007: Md.8)

Genel ve katma bütçeli daire ve kuruluşların, mahalli idarelerin, mahkemelerin, savcılıkların, icra ve iflas dairelerinin, miras hâkimliklerinin mevduatı “*resmi kuruluşlar mevduatı*”dır. (MEB, 2011: 59)

Türkiye Bankalar Birliği tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge 2017-2018'e ilişkin sayısal değerlerden oluşmaktadır. Türkiye ve Sakarya'nın mevcut dönem içerisindeki Resmi Kuruluşlar Mevduat hesaplarının tutar ve adet hareketliliği ile ilgili bilgi vermektedir.

1.6.7. Sakarya Ticari Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı

Gerçek kişilerin ticari işletmelerine ait hesaplar, kolektif, komandit, anonim ve limited ve adi ortaklıklara ilişki hesaplar, bankalar hariç olmak ile birlikte iktisadi devlet teşekküllerine, kamu iktisadi kuruluşlarına, müesseselere, bağlı ortaklıklara ve iştirakler ile müesseselerin ve bağlı ortaklıkların işletmelerine ilişkin hesaplar, yerel yönetimlerin ticari işletmelerine ait hesaplar, genel ve özel bütçeli idarelere bağlı, belirli ve sürekli bir amacın elde edilmesi için faaliyette bulunan kuruluş ve işletmelere ilişkin hesaplar, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere ait hesaplar, kooperatiflere ait hesaplar, sigorta şirketlerine ve emeklilik şirketlerine ait hesaplar, banka dışı diğer mali kesime ait hesaplar “Ticari Kuruluşlar” başlığı altında sınıflandırılmaktadır. (Merkez Bankası, 2017: Md. 9)

Merkez Bankasının Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkındaki Tebliğine göre ticari kuruluş olarak sınıflandırılan yapıların mevduat hesaplarına *ticari kuruluşlar mevduatı* denilmektedir.

Türkiye Bankalar Birliği tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge 2017-2018'e ilişkin sayısal değerlerden oluşmaktadır. Türkiye ve Sakarya'nın mevcut dönem içerisindeki Ticari Kuruluşlar mevduatı hesaplarının tutar ve adet hareketliliği ile ilgili bilgi vermektedir.

1.6.8. Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesabı ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı

“*Döviz*” uluslararası ödemelerde uygulanan; yabancı nakit, nakit görevi gören her çeşit senet, çek ve poliçe, kredi mektubu ile havale ve benzeri her mevcudiyet biçiminde tarif edilmektedir. (Dünya Gazetesi Yayın Kurulu, 1998: 91).

“Döviz Tevdiat Hesabı” yurtiçinde ve/veya yurtdışında ikamet edenlerin bankalardaki yabancı para mevduat hesaplarını ifade etmektedir (www.bankalar.org).

Türkiye Bankalar Birliği tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge 2017-2018'e ilişkin sayısal değerlerden oluşmaktadır. Türkiye ve Sakarya'nın mevcut dönem içerisindeki döviz tevdiat hesaplarının tutar ve adet hareketliliği ile ilgili bilgi vermektedir.

1.6.9. Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı

İnternet Bankacılığı, bankacılık hizmetlerinin internet üzerinden sunulduğu bir alternatif dağıtım kanalıdır. Bankaya gitmeden işlem yapılmasına olanak sağlaması ve yüksek havale ücreti yerine ücretsiz işlem yapılması gibi avantajlar internet bankacılığı kullanım sayısını artırmaktadır. Teknolojik ilerlemelerin bankacılık alanındaki uygulamalarıyla birlikte ortaya çıkan internet bankacılığı; banka müşterilerinin interneti kullanarak bankacılık işlemlerini gerçekleştirmeleri olarak ifade edilebilmektedir. İnternet bankacılığı, bankanın bir web sayfası yardımı ile ürünleri ve hizmetleri hakkında bilgi vermesi, hesaplara giriş, fon transferi, finansal ürünler ve hizmetler satın alınabilmesi gibi fonksiyonları kapsamaktadır (Sathye,1999). Çalışma saatleri dışında bankacılık işlemlerinin gerçekleştirilmesi, maliyet ve zaman tasarrufu sağlanması, kolayca günlük hesap bilgilerinin görülebilmesi ve kontrol edilebilmesi, piyasadaki değişikliklere hızlı karşılık verilebilmesi, şikâyetlere hızlıca cevap verebilme gibi kolaylıklarıyla hem müşterilere hem de bankalara avantajlar sunmaktadır (Gurau, 2002; Shih ve Fang, 2004).

1.6.10. Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı

Bin kişiyeye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı, ilin mali durumunu ve özellikle kurumların bilgi teknolojilerini kullanma düzeylerini ve profesyonel iş yapma kültürünü yansıtan bir göstergedir. İnternet bankacılığı ile sunulmaya başlanan hizmetler, internet teknolojisinin gelişmesi ve kullanımının yaygınlaşması ile çeşitlendirilmektedir. İnternet bankacılığıyla birlikte bankalar, müşteri memnuniyetini artırıp mevcut müşterilerini koruyup sektördeki pazar payını arttırarak idari ve

operasyonel maliyetlerini azaltmış olurlar. Önemli bir unsur olarak da internet bankacılığı bankaların rekabetçi konumlarını geliştirmelerine yardımcı olmaktadır (Al-Somali vd. 2009, Khalfan vd., 2006). Günümüzde geleneksel bankacılıkta yapılan işlemlerin neredeyse tümü internet üzerinden de yapılabilir hale gelmiştir. Benzer şekilde, günümüz rekabet koşullarında global pazarlarla çalışan işletmeler geleneksel mesai kavramı ile yürütemeyeceği işlemleri zaman ve mekandan bağımsız yapabilmektedirler (Çakmak, Güneşer ve Terzi, 2011: 3).

1.7. Erişilebilirlik Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam*

Erişilebilirlik; yolcu, yük ve bilginin hareketliliğini ifade etmesi bakımından ulaştırmanın önemli bir bileşeni olarak kabul edilmektedir. Erişilebilirlik, refah ve tedarik imkânlarını azami seviyeye çıkarmak için kolay ulaşımı ve iletişimi amaçlayan bir tür altyapı geliştirme yaklaşımı olarak da tanımlanmaktadır (Espon, 2009:4).

“Erişilebilirlik göstergeleri” bireylerin etkili, verimli ve ekonomik çalışan ulaşım ve iletişim olanaklarına sahip olması illerin sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimleri için altyapı sağladığından dolayı önemlidir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:38).

1.7.1. Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı

Uygulanan faaliyetlerin amacı ve kapsamına göre kamu kurumları tarafından farklı kırsal alan tanımları yapılmıştır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından kırsal alan istatistikleri üretilirken iki farklı kritere göre kırsal alan tanımı yapıldığı görülmektedir. Buna göre; kırsal alan tanımında kullanılan birinci temel kriter ‘yerleşim yerinin idari statüsü’ ikinci temel kriter ise ‘nüfus eşiği’dir.

Ancak, 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile birlikte büyükşehir belediyesi sınırları il sınırlarına genişletilmiştir.

Büyükşehir belediyesi bulunan 30 ilde köylerin tüzel kişiliği kaldırılarak mahalleye dönüştürülmüştür. Şehirlerdeki mevcut mahalleler ile kırsal alandaki bu yeni mahalleler arasında istatistiki olarak bir ayrıma gidilememektedir. Bu nedenle, ülke geneli için gerek kırsal nüfus büyüklüğünün gerekse kırsal alan kapsamının mevcut tanımlar üzerinden tespit edilmesi ve gelecek yıllar için sürdürülmesi zordur (UKKS-II 2014-2020, 2015:14).

* Sorumlu Yazar: Alper ŞAHİN, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans, alpercemresahin@gmail.com

Yardımcı Yazar: Gürcan Evren PAZVANT, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, evren.pazvant@ogr.sakarya.edu.tr

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Özge HIZ , (II) Şemsi BAYKURT, Sezai HARMANKAYA, (III) İsmail MUSLU'nun izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

SEGE-2011 çalışmasında Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı göstergesi, köy olarak tanımlanan yerleşim yerlerine ait yolların fiziki durumunu (ne kadarının asfalt veya beton olduğunu) yansıtan bir gösterge olarak karşımıza çıkmaktadır. Köyün tanımı 442 sayılı Köy Kanunu'nun 1'inci maddesinde; "Nüfusu iki binden aşağı yurtlara (köy) denir." şeklinde yapılmıştır.

24 /10/1976 tarih ve 7/12960 numaralı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Köy Yolları Yapım ve Bakım Yönetmeliği'nin 2'inci maddesinde Köy Yolu Ağı; "Karayolları Genel Müdürlüğü'nün Hizmetleri Hakkında Kanun, devlet ve il yollarını tanımlamış olup, bu yollar dışındaki yollar köy yolu ağına dâhil olmaktadır. Buna göre; bir köyü komşu köylere, il, ilçe ve bucak merkezlerine, üretim ve tüketim merkezlerine bağlayan yollarla köylerin mahalle yolları köy yolları ağını oluşturur." denilmektedir.

1.7.2. İlin En Yakın Havalimanına Uzaklığı

Bu gösterge, il merkezinin en yakın havalimanına olan uzaklığını göstermektedir. Kilometre (km) cinsinden ifade edilmekte ve ilin havayolu ile ulaşım imkânını ölçmektedir. İlin en yakın havalimanına mesafesi ne kadar uzak ise gelişmişlik düzeyi bu oranda olumsuz etkilenmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 39-40).

Havalimanı, tamamı ya da bir bölümü içinde hava araçlarının; iniş, kalkış ve yer hareketlerini gerçekleştirebilmeleri için karada veya suda oluşturulmuş sahalardır (Seyrüsefer Dairesi Başkanlığı, 2011: 10). Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMI) Yönetim Kurulu, 18.02.2012 tarihli toplantısında almış olduğu bir kararla havalimanı/havaalanı karışıklığına son vermek amacıyla DHMI işletimindeki tüm havaalanlarına ait isimlerin "Havalimanı (Airport)" olarak değiştirildiğini duyurmuştur. Bu nedenle çalışmada "havayolu" yerine "havalimanı" kelimesi tercih edilmiştir.

1.7.3. Hane Başına Genişbant Abone Sayısı

İnternet kullanımında artışla beraber internet teknolojisi gelişmekte ve "genişbant" kavramının kullanımı yaygınlaşmaktadır. Genişbant'ın standart olarak kullanılan tek bir tanımı olmamakla birlikte, geleneksel elektronik haberleşme şebekelerinden yeni nesil şebekelere geçiş kapsamında

daha yüksek bant genişlikleri üzerinden veri aktarım hızları ile ortaya çıkan bir kavram olduğu söylenebilir. Hız tabanlı yapılan tanımlamalar ülkeden ülkeye hatta uluslararası organizasyonlar içinde bile değişiklik gösterebilmektedir. Genel olarak genişbant hız tanımlamaları; Hindistan, Güney Afrika, ITU ve OECD'de en az 256 Kbit/sn, Kanada'da ise 1,5 Mbit/sn'den daha hızlı olarak tanımlanmaktadır (Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı (2017-2020), 2017: 7).

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından üretilen bu gösterge ADSL/Hane olarak ifade edilmektedir. İlin internet erişim durumunu, teknoloji altyapısını ve dışa açıklığını yansıtmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40).

1.7.4. Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

Global System for Mobile Communications veya kısaca GSM, bir cep telefonu iletişim protokolüdür. Önceleri Avrupa Telekomünikasyon Standartlar Komitesi (ETSI)'nin Groupe Spéciale Mobile isimli alt kuruluşunun ismini taşıyan GSM, daha sonraları sistemin küresel bir büyüklüğe erişmesiyle yeni adıyla anılmaya başlanmıştır (Küçükarslan, 2010: 4). BTK tarafından yıllık üretilen bu gösterge GSM/Kişi olarak ifade edilmektedir. İlin GSM kullanım yoğunluğunu, iletişim imkânlarını ve altyapısını yansıtmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40).

1.7.5. Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı

Sabit hat, standart bir tanıma sahip olmamakla birlikte, bir kullanıcının telefon görüşmesi yapabileceği veya internete bağlanabileceği kablolu ağları ifade eder (<https://www.nfon.com/en/service/knowledge-base/knowledge-base-detail/the-fixed-line-network>). BTK tarafından yıllık üretilen bu gösterge aktif sabit analog telefon hat sayısının, ISDN ses kanalı dengi sayısının, sabit telsiz abonelik sayısının, ankesörlü telefon sayısının ve VoIP abonelikleri sayısının toplamını kapsamaktadır.

1.7.6. İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değeri

Ton-Kilometre, bir ton yükün bir kilometre mesafede taşınmasıyla elde edilen trafik ölçü birimidir (KGM, 2011: 82). Türkiye'de yük taşımacılığı ton-km ve taşıt-km büyüklükleriyle ölçülmektedir. Ton-km büyüklükleri ekonomik açıdan önemlidir (Özen ve Tüýdeş-Yaman, 2013: 58).

Otoyol, yüksek standartlara sahip, trafik seyrinde asgari hız sınırlaması uygulanan, seyahat hızı yüksek ve üzerinde erişme kontrolünün uygulandığı karayoludur (Karayolları Genel Müdürlüğünün Hizmetleri Hakkında Kanun, Madde 2).

Devlet Yolları, belediyeler veya diğer kurumların sorumluluğunda bulunan yollar dışında kalan ve transit trafiği, illere, limanlara, tersanelere, hava alanlarına, demiryolu istasyonlarına, sınır kapılarına kesintisiz olarak ulaştıran ana karayollarını ifade etmektedir (Karayolları Genel Müdürlüğünün Hizmetleri Hakkında Kanun, Madde 2).

Otoyol ve devlet yollarına göre Yük-Km değeri, ilin ticaret durumunun ve ilin ekonomik etki düzeyinin ortaya konulması açısından önemli bir göstergedir. İlk defa SEGE-2011'de kullanılmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013). Karayolları Genel Müdürlüğü tarafından yıllık olarak üretilen bu gösterge, iller arası ticaret akımlarının anlaşılabilmesi ve ilin ekonomik etki düzeyinin ortaya konulabilmesi bakımından önemli bir veri kaynağıdır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40).

1.7.7. Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı

Demiryolu, adına tren denilen, çeken ve çekilen araçlardan meydana gelen taşıt dizisinin üzerinde hareket ettiği, bir çift ray dizisi ile bu diziyi meydana getiren tesislerin tümünü ifade eder. (Mesleki Yeterlilik Kurumu, 2009: 4).

Bir ilde demiryolu yoğunluğunun fazla olması ilin erişilebilirliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bunun yanında, ilin diğer illeri birbirine bağlayan bir geçiş noktasında olması bu ilin gelişmişlik düzeyini olumlu yönde etkilemektedir. Bu gösterge TCDD tarafından yıllık olarak üretilmektedir. (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 40).

1.8. Yaşam Kalitesi Göstergelerine İlişkin Kavram ve Kapsam*

Yaşam kalitesi, insan hakları konusunda yaşanan gelişmelerle birlikte, tüm politik kararların alınmasında önemli bir gösterge olup toplumların temel haklar ve hürriyetler bağlamında ulaşmayı amaçladığı evrensel bir hedef olarak görülmektedir (Boylu ve Paçacıoğlu, 2016:138). Günümüz modern devlet kalkınma politikalarında ekonomik olanakların yanında bireylerin yaşam kalitesini arttırmaya yardımcı olan toplumsal, siyasal ve kültürel olanakların genişletilmesi gereği de dikkate alınmaktadır (Gürses, 2009:344). Sistematik inceleme temelleri 1960'da yayınlanan "On the Quantity and Quality of Life" isimli makaleye kadar uzanan yaşam kalitesi, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından, bireyin hedeflerini, beklentilerini, standartlarını ve kaygılarını şekillendiren kültür ve değerler sistemi içerisindeki yaşantısında kendi konumunu nasıl algıladığı şeklinde tanımlanmaktadır (WHO, 1997:1).

Ülkelerin gelişmişlik düzeyleri değerlendirirken yalnızca ekonomik veriler yeterli görülmemekte, bireylerin yaşam kalitesi ya da yaratılan zenginlikten bireylerin ne ölçüde faydalanabildiği önem kazanmaktadır. Asıl olan ulusal ekonomik gelişmelerin, bireylerin yaşam kalitelerine katkı sağlayıp sağlamadığı sorusudur (Gürses, 2009:343).

Çalışmamız kapsamına alınan yaşam kalitesi göstergeleri; AVM kiralanabilir alan oran, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu, elektrik tüketimi, özel otomobil sayısı, konut satış sayısı (ilk satış), kükürtdioksit SO₂ değeri, partiküler madde (duman) değeri, yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı, trafik kazası sayısı, intihar vakası sayısı, kadın cinayetleri, müze eser ve ziyaretçi sayıları, sinema salonu ve sinema seyirci sayıları, tiyatro salonu ve tiyatro seyirci

* Sorumlu Yazar: Öznur İĞNECİ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, ignecioznur@gmail.com

Sorumlu Yazar: Burcu KEÇECİ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, kececiburcu04@gmail.com

Sorumlu Yazar: Mizgin DURAK, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, mizgin.duraak@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Selman KILIÇOĞLU, (II) Ali Emre ULUS, (III) Betül AYGÜN'ün izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

sayılarının belirtildiği alt parametrelerden oluşmaktadır. Bu göstergelere ilişkin olarak sınırlandırılmıştır. Aşağıdaki başlıklarda ilgili kavramlar açıklanmıştır.

1.8.1. Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı

Uluslararası Alışveriş Merkezleri Konseyi'nin (ICSC) yapmış olduğu tanımda Alışveriş Merkezi (AVM), planlaması, geliştirilmesi, işletmesi ve yönetilmesi tek bir kuruluşmuş gibi gerçekleştirilen ama bir grup perakende ve ticari kuruluştan meydana gelen oluşumdur. Bünyesinde ücretsiz otopark mevcuttur. Alışveriş merkezinin boyutları ve konumu genelde hizmet edilecek bölgedeki ticaretin karakteristiğine göre belirlenir (ICSC, 1999). Ülkemizde ise AVM, Büyük Mağazalar ve Zincir Mağazalar Kanunu Tasarısı Taslağı'nda; "Bir yapı veya alan bütünlüğü içinde; ortak kullanma alanları dâhil beslenme, giyinme, eğlenme, dinlenme, kültürel ve benzeri ihtiyaçların tamamının veya bir kısmının karşılandığı işyerleri ve içerisinde büyük mağaza bulunan iş ve/veya ticaret merkezleri" şeklinde tanımlanmıştır (Md.2/b). Organize Alışveriş Merkezleri, planlaması yapılmış bir mimari yapı içerisinde, tek bir merkezden yönetilen ve merkez içindeki her bir birimin kiralama yolu ile işletilebildiği, örgütlü bir perakendecilik sistemleri olarak da açıklanabilmektedir (Tek ve Orel, 2006:51).

Modern mimari anlamındaki toplu alışveriş merkezleri ilk kez 1950'li yıllarda ABD'de ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk inşa edilen alışveriş merkezi, 1954 yılında, Viyanalı bir mimar olan Victor Gruen tarafından tasarlanmış olan Southdale'dir. (Aksoy, 2004:390). Alışveriş merkezleri, gerek kentsel yapı içerisinde, gerekse bina içerisinde dönüşüm alanları ile organize edilebilen tüketim dizilerine sahip alışveriş eyleminin gerçekleştiği kapalı alanlardır (Verdil, 2007:37). Brüt kiralanabilir alan ise AVM'nin Kurulu olduğu yerdeki iç ve dış kısmın tüm alanına verilen isimdir. Bu gösterge ilin harcama ve tüketim potansiyelini, ticari gelişmişliğini ve dolaylı olarak da sosyalleşme düzeyini yansıtmaktadır.

ICSC standartlarına göre bir Avrupa alışveriş merkezinin brüt kiralanabilir alanı (GLA) en az 5bin metrekare olarak kabul edilirken, Türkiye'deki sektörü kendisine özgü yapıda dikkate aldığımızda 5 bin metrekarenin

altında kalan AVM'ler de bu kategorinin içinde yer almaktadır (Ceylan, Özbakır ve Erol,2017:253). AVM brüt kiralanabilir alan oranının bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle, bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı bulunur.

1.8.2. Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı

Atık suların Kanalizasyon Şebekesine Deşarj Yönetmeliği 3. Maddesinde kanalizasyon şebekesi, “Ayrık sistemde evsel ve/veya endüstriyel, bileşik sistemde ise tüm atık suları toplamaya, uzaklaştırmaya ve arıtma tesislerine iletmeye yarayan tesisleri içeren birbirleri ile bağlantılı boru ya da kanal sistemlerini ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır. Püsküllüoğlu'nun Türkçe Sözlüğünde ise “Kentlerde, yapıların pis sularının, pisliklerinin atılmasını sağlayan, yeraltından geçen boru ve kanallardan oluşan düzen, lağım” şeklinde ifade etmektedir (Püsküllüoğlu, 2004:717). Kanalizasyon sektöründe izlenen politikaların çıkışı, 1977 tarihinde Birleşmiş Milletlerin düzenlediği Mar del Plata Su Konferansı olarak sayılabilir. Bu Konferansta sağlıklı suya erişim, su kaynaklarının korunması ve atık suların uzaklaştırılması için kanalizasyon şebekesinin kurulması konularında eylem planı hazırlanması yönünde fikir doğmuştur.(Kaya, 2016:1) Bu gösterge halkın genel sağlığı ve refah düzeyini ilgilendiren atık su problemine karşı belediyelerin hizmet sunma düzeyini göstermektedir. Bu gösterge kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranlanmasıyla bulunur.

1.8.3. Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi

Elektrik, elektronların hareket etmesiyle oluşan bir enerji biçimidir (www.biltek.tubitak.gov.tr). Türkiye Enerji Dağıtım Anonim Şirketi tarafından üretilen bu gösterge MW/h (megawatt-saat) olarak ifade edilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 42). Elektrik enerjisi tüketimi ekonomik gelişme açısından en temel göstergelerden biridir ve enerji sektörü içerisinde elektrik enerjisinin kritik bir önemi vardır(Atılğan,2000:15). İkincil enerji kaynaklarından biri olan elektrik enerjisinin üretiminde Türkiye'de fosil yakıtlardan ve yenilenebilir enerji kaynaklarından faydalanılmaktadır. Önümüzdeki yıllarda ise nükleer enerji ve güneşten elektrik enerjisi

üretmek için çalışmalar başlatılmıştır. Elektrik enerjisi bir taraftan sanayi ve hizmet üretiminde temel girdi olarak diğer taraftan ise konutlar ve sosyal donatı alanlarında bir tüketim olarak kullanılmaktadır (Rumeli, 2007)

Kişi başına elektrik enerjisi tüketimi ülkelerin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli parametrelerden birini oluşturmaktadır. Bu yüzdendir ki elektrik enerjisi tüketimi sanayileşmiş ve ekonomik yönden gelişmiş ülkelerde oldukça yüksek bir paya sahiptir. EPDK'nın yapmış olduğu çalışmalara göre 2020 yılına kadar yıllık elektrik talep artış oranının %7,5 olacağı beklenmektedir (Yılmaz, 2012: 47).

Ekonomik gelişmişlik ile kişi başına elektrik tüketimi doğru orantılı olduğundan önemlidir. Elektrik tüketimi sosyo-ekonomik kalkınma için kullanılan göstergeler arasında da önemli bir yer tutmaktadır. Rosenberg (1998) elektrik tüketiminin sadece sanayi de kullanılan temel girdi olarak değil aynı zamanda bireylerin de yaşam kalitesini artıran temel bir faktör olarak ekonomik kalkınmada önemli bir rol oynadığını belirtmektedir (Ertuğrul, 2011:51). Meskenlerde kullanılan toplam elektrik tüketiminin toplam nüfusa oranlanmasıyla kişi başına mesken elektrik tüketimi bulunur.

1.8.4. On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı

Otomotiv Sektörü genel olarak, karayolu taşıt araçları ve bu araçların üretiminde kullanılan parçaları imal eden bir sanayi dalı olarak tanımlanmaktadır. Otomobil de bu karayolu taşıt araçlarından biridir (Görener ve Görener, 2012: 1214). Günümüzde otomotiv sektöründe uluslararası alanda çok ciddi bir rekabet yaşanmaktadır. Geçmişte çoğunlukla firmalar arası daha çok fiyat rekabeti söz konusu iken günümüzde fiyatın yanında kalite, ürün çeşitliliği ve geleceğe yatırım rekabet açısından önemli unsurlar haline gelmiştir. Özellikle uluslararası doymuş pazarlarda, satışları müşteri tercihleri belirlemekte ve bununla birlikte ürün geliştirme, marka ve model yaratabilme gibi unsurlar bu anlamda önem kazanmaktadır (A.Demir, 2008: 1217; Ö.Demir, 2008:1217). Özel Otomobil ise kişinin kendi mülkünde olan otomobillerdir. Özel otomobil kullanımı toplumda bireysel ve toplumsal refah düzeyini yansıttığı için önemlidir.

Toplam özel otomobil sayısının on bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle; on bin kişiye düşen özel otomobil sayısı bulunur.

1.8.5. Konut Satış Sayısı (İlk Satış)

Türk Dil Kurumu tarafından konut; İnsanların içerisinde yaşadıkları ev, apartman vb. yer, mesken, ikametgâh olarak tanımlanmaktadır (www.sozluk.gov.tr). Etrafı kapalı, tavanı örtülmüş, bir aile, bir veya bir grup insanın diğer fertlerden ayrı olarak yaşamasına yarayan, doğrudan doğruya sokağa, koridora veya genel yere açılan, kendisine ait kapısı bulunan yerdir. (TÜİK,2012: 392).

1.8.6. Kükürtdioksit (SO₂) Ortalama Değeri

Kükürtdioksit, bireyler açısından yaşam kalitesine etki eden çevre koşullarına ilişkin olan ve doğada yaygın olarak bulunan genellikle sarı renkte kimyevi bir elementtir. Ayrıca kükürtdioksit hava kirletici emisyonların en yaygın olanıdır (MEB, 2011; 7). Havadaki kükürt oksitlerin en önemlisi kükürtdioksittir. Yapılan çalışmalarda da kükürt dioksit seviyesi ile insan sağlığının yakından ilişkili oldukları görülmektedir. Özellikle solunum yolunda meydana gelen rahatsızlıklara ve solunum sistemi rahatsızlığı bulunan kişilerde de ölüme yol açması sebebiyle üzerinde durulması gereken bir kirletici olarak görülebilir. SO₂ suda hızlı çözünen bir gaz olduğu için de kolayca kan dolaşımına girmektedir. Bu gaz asit etkisi ile üst solunum yollarında tahrişlere ve solunum yolu enfeksiyonlarına neden olmaktadır (Çiçek, Türkoğlu ve Gürgen,2004:1). Kükürtdioksit özellikle fosil yakıtların yanması sonucu ortaya çıkmaktadır ve zehirli gazlar içinde yer almakla birlikte üst ve alt solunum yolu tahribatlarına yol açar. Yetişkin ve çocuklarda astıma; çocuklarda ise akciğer enfeksiyonları gibi sonuçlara sebebiyet vermektedir (Soysal ve Demiral, 2007: 222). Dünya Sağlık Örgütü tarafından hava kalitesi standartlarının oluşturulabilmesi için bazı yönetmelikler hazırlamıştır. Bu amaçla kabul edilebilir en yüksek standart değerler oluşturulmuş ve risk altındaki grupları bu olumsuz etkilerden korumak amacıyla kısa süreli ortalama bazı sınır değerler, genel nüfusu korumak için de uyulması önerilen yıllık ortalamalar belirlenmiştir. Belirlenen bu değerlere işlerlik kazandırılıp uyulmasını sağlamak amacıyla çeşitli ülkelerde çeşitli yasa ve yönetmelikler

hazırlanmakla birlikte hava kirliliğini DSÖ'nün belirlediği güvenli sınırların altında tutulmaya çalışılmaktadır (Bayram, Dörtbudak, Fişekçi, Kargın ve Bülbül, 2006:108).

Ulusal Hava Kalitesi Endeksi, EPA Hava Kalitesi Endeksini ulusal mevzuatımız ve sınır değerlerimize uyarlayarak oluşturmuştur. Beş temel kirlenici için hava kalitesi indeksi hesaplanmaktadır. Bunlar; partikül madde(PM10) karbonmonoksit(CO), kükürtdioksit(SO2), azotdioksit (NO2) ve ozondur (O3) (www.havaizleme.gov.tr). Hava kalitesi insan sağlığı ve diğer canlılar üzerinde olumsuz etkileri olduğundan önemlidir.

1.8.7. Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri

Partiküler Madde, çevredeki canlı bitkilerden, esintilerden, fosil yakıtlarının kullanılması gibi insan faaliyetlerinden ortaya çıkabilir. Bileşenleri ağır metaller olduğu gibi basit gazlar da olabilir (Varınca, Güneş ve Ertürk, 2008:2). Partiküler maddeler aynı zamanda yakıtların yanması, dizel motorlar, inşaat ve endüstride yapılan faaliyetler, ikincil aerosol maddeler bitki polenleri ve yerden kalkan tozlar gibi birçok nedenle de oluşabilmektedir. Partiküler maddeler, nitelik ve nicelikleri bakımları itibariyle; tanecik boyutları, yoğunluğu, kimyasal bileşimi ve sağlığımıza olan etkileri gibi nedenlere bağlı olarak geniş çapta değişim gösterirler (Özdemir, 2008:4). Partiküler maddeler kanser yapıcı organik kimyasallar içerebileceğinden bu maddelerin fiziksel yapısı ve kimyasal kompozisyonu oldukça önemlidir. Solunum yolu hastalıkları, kalp problemleri, bebek ölümlerinde artış gibi etkilerinden dolayı sürekli izlenmesi ve değerlendirilmesi gereklidir (Kentair, 2013: 12).

1.8.8. Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı

Ceza İnfaz Kurumları İle Tevkif Evlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzüğün birinci ve ikinci maddelerinde Ceza İnfaz Kurumları, "mahkeme tarafından hürriyeti bağlayıcı cezaya çarptırılan hükümlülerin, cezalarının infaz edildiği yerler" olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda ceza infaz kurumları; cezaevleri ve ıslahevlerini kapsamakla birlikte rejimleri-ne, barındırılan suçluların suç türleri ile yaşları ve cinsiyetleri gibi demografik özelliklerine göre sınıflandırılmaktadır (Çelik, 2018:25).

Hükümlü ise “İşlediği suç/suçlar nedeni ile mahkeme tarafından hakkında hürriyeti bağlayıcı ceza verilerek, ceza infaz kurumuna giren kişidir” (TÜİK, 2012: 94). Bu parametre ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısının yüz bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle bulunur.

1.8.9. Trafik Kazası Sayısı

Trafik; kara, hava, deniz taşıtları ile yayaların kendine has yollarda gidip gelmesi olayıdır. Trafik yalnızca içerisinde akışın yönlendirildiği yollar sistemi değil aynı zamanda toplumun bireylerinin bir başka biçimde etkileşimde bulunmasıdır (www.trafik.nedir.org). Karayolları Trafik Kanunu üçüncü maddesinde Trafik kazası; “Karayolu üzerinde hareket halinde olan bir veya birden fazla aracın karıştığı ölüm, yaralanma ve zararlar sonuçlanmış olan olay” olarak tanımlanmıştır. Trafik kazaları önemli bir halk sağlığı sorunudur. Trafik kazalarının 2030’da ölüm sebepleri içerisinde yedinci sıraya yükselmesi beklenmektedir. Trafik kazaları için risk dört ana bileşenden oluşmaktadır. Bu bileşenlerden ilki riske maruz kalmadır ve trafik, nüfus yoğunluğu ile ilintilidir. İkinci bileşen, herhangi bir riske sahip olduğunda, kazaya karışma ihtimalidir. Üçüncü bileşen belirli bir çarpışmada yaralanma ihtimalidir. Son bileşen de yaralanmanın ortaya koyduğu sonuçlardır. Bu ana risk bileşenleri riske maruz kalmayı etkileyen faktörler, kaza riskini arttıran faktörler, kaza şiddetini etkileyen faktörler ve çarpışma sonrası yaralanma şiddetinin arttıran nedenler olarak özetlenebilir. Tüm bu risk faktörlerinin etkilerini azaltmak için toplumsal eğitim, alt yapı şartlarının iyileştirilmesi, yasal düzenlemeler ve sıkı denetleme büyük öneme sahiptir (Ersel,2017: 113).

1.8.10. Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısı

İntihar, insanın ruhunda meydana gelen bir iç çatışma sonucunda kendi kendini bilerek ve isteyerek öldürme şeklidir (TÜİK, 2012: 31). Bakırcıoğlu'nun sözlüğünde ise “Kişinin bilerek ve isteyerek kendi yaşamına son vermesi; özkıyım, kendini öldürme, canına kıyma” şeklinde ifade edilmektedir(2012: 468). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 1974 yılında intihar eylemini “kişinin amacının bilincinde ve değişik derecelerde ölümcül amaçlı olarak kendine zarar vermesi” olarak tanımlamıştır .

Yakın bir geçmişe kadar ölümlerle sonuçlanmayan intihar olayları, ölümlerle sonuçlanan intiharların bir alt kategorisinde yer almıştır. İntihar eylemi

ölümle sonuçlansın ya da sonuçlanmasın, kullanılan yöntem ölümcül olsun ya da olmasın, kişinin istemli olarak yaşamını son vermeyi hedefleyen her türlü davranışı intihar olarak kabul edilmektedir. Son yıllarda ise (DSÖ) intiharı, intihar eylemi ve intihar girişimi olarak iki grupta ele almaktadır. Gerçek intiharlar ölümle sonuçlanır. İntihar girişimi ise, bireyin kendisini yok etmek, zarar vermek, zehirlemek amacıyla gerçekleştirdiği intihara yönelik, ölümcül olmayan tüm istemli girişimlerini içermektedir. Düşük sosyoekonomik durum intihar girişiminde bir risk faktörü olmaktadır. Avrupa'da intihar girişiminde bulunan kişilerin yarısından fazlasının düşük sosyoekonomik grup içinde olduğu ifade edilmektedir (Harcman, 2015:2). Bu göstere toplam intihar vakası sayısının yüz bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle bulunur.

1.8.11. Kadın Cinayeti Sayısı

Cinayet kelimesi Türk Dil Kurumunda “Adam öldürme derecesinde ağır suç” olarak tanımlanmıştır. Türk Ceza Kanununun 81. Maddesinde cinayet kavramı kasten öldürme başlığında “Bir insanı kasten öldüren kişi, müebbet hapis cezası ile cezalandırılır” şeklinde işlenmiştir. Adli literatüre hâkim olan ve genel olarak cinayetleri isimlendirmek için kullanılan, bir insanın öldürülmesi manasına gelen homicide kavramının kullanımı sınırlandırılmakta, öldürülen kişinin cinsiyetine vurgu yapan femicide literatüre kapsam içine alınmaktadır. Toplumsal cinsiyeti karşılayacak içeriğe sahip olması feminist akademisyenler tarafından kadınlara yönelik şiddet konusunda derinlemesine yapılan çalışmalarla mümkün olmuştur (Gazioğlu,2013: 92). Uluslararası hukukta kadına yönelik şiddetin önlenmesi adına yaptırım gücü olan ilk sözleşme Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da imzalanan “Kadına Yönelik Şiddetin ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme” olarak bilinmektedir. Bu sözleşme kapsamında Türkiye'de 2012'de 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun çıkarılmıştır.

1.8.12. Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayıları

Müze, Türk Dil Kurumu tarafından “Sanat ve bilim eserlerinin veya sanat ve bilime yarayan nesnelerin saklandığı, halka gösterilmek için sergilenildiği yer veya yapı” olarak tanımlanmıştır (<https://sozluk.gov.tr/>). Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından da “Tarihi eserleri tespit eden, bilimsel

yöntemleri açığa çıkaran, inceleyen, değerlendiren, koruyan, tanıtan, sergileyen, eğitim programları aracılığıyla tarihi eserler konusunda halkı bilinçlendirerek toplumun kültür düzeyini yükseltmeyi amaçlayan eğitim, bilim ve sanat kurumları” olarak tanımlanmıştır (www.pdb.ktb.gov.tr).

ICOM (International Council of Museum) tarafından 1946'dan 2007'e kadar olan süreçte müzecilik tanımında değişiklikler yapılmıştır. 2007'de yapılan bir tanıma göre müze, “Sadece kar amacı taşımayan, toplumun ve gelişiminin hizmetinde olan, halka açık, insana ve yaşadığı çevreye dair tanıklık eden malzemeler üzerinde araştırma yapan, onları toplayan, koruyan, bilgiyi paylaşan ve sonunda inceleme, eğitim ve eğlence gibi amaçlar doğrultusunda sergileyen ve sürekliliği olan bir kurumdur” (www.icomturkey.org/tr).

Tarihi eser ve müzeler çoğunlukla eski eserlerin sergilendiği birkaç taş kalıntısından ibaret yerler olarak düşünölmekteydiler. Kültürel turizm içerisinde önemi gittikçe artan müzeler, aynı zamanda modernleşmenin ve sosyalleşmenin de önemli göstergesidir. Bu yönüyle müzelerin misyonu, türleri ve fonksiyonları da son senelerde değişmiştir. Bu değişime ayak uyduran, teknolojik altyapısını geliştiren, etkili tanıtım ve pazarlama teknikleri kullanan müzelerin hem ziyaretçi sayısı hem de geliri sürekli artmaktadır. Bunun farkına varan birçok ülkede, modern müzecilik anlayışına uygun düzenlemeler yapılmakta ve müze turizmine olan yatırımlar artmaktadır. Türkiye'de de Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı müze ve örenyerlerinde kullanılan biletlerin yanı sıra giriş olanağı sağlayan farklı özelliklere sahip kartlar çıkarılmıştır. Bu kartlar aşağıda yer almaktadır:

- Müzekart
- Müzekart +
- Geçici müzekart +
- Müzekart + Diplomatik
- MuseumPass Kartlar
- Rehber Kart
- Yerel Kart
- Kurumsal Kart
- Müzekart Akademi
- Acenta kart

➤ Müzekart İlk Kartım

1.8.13. Sinema Salonu ve Seyirci Sayıları

Sinema; Herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini belirleme ve sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde, bir ekran veya perde üzerinde yansıtarak hareketi yeniden oluşturma işini ifade eder (www.sozluk.gov.tr).

Sinema filmi: Sinema sanatına özgü dil ve yöntemler ile meydana getirilen belgesel, kurgu, animasyon ve benzeri türlerde; konulu veya konusuz, uzun veya kısa metrajlı, tespit edildiği materyale bakılmaksızın elektronik, mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisinden ibaret filmler olarak tanımlanır (Sinema Kanunu, Md3/b).

Sinema sanatı, diğer sanat dalları ile karşılaştırıldığında yeni bir sanat dalıdır. Sinema resim, edebiyat, müzik, tiyatro gibi sanat dallarının bir bileşkesi gibidir. Diğer sanat dallarına bakıldığında bu yeni sanat dalının gelişimi öylesine hızlı bir biçimde olmuştur ki, teknik olarak gerçekleştirilen ilk gösteriminden bu yana neredeyse kendini aşar duruma gelmiştir (Yüce, 2005:68).

1.8.14. Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları

Herhangi bir olay, durum ya da tasarının sahnede canlandırılması amacıyla yazılmış eserlere "dramatik metinler" denir. Bu metinlerin sahnede canlandırılmasıyla ortaya çıkan sanat, tiyatro olarak adlandırılır. Tiyatro kelimesi Eski Yunan'da "bir oyunun oynandığı yeri" karşılamaktaydı. Tiyatro belirli bir metne dayalı olarak sahnelendiğinden hem edebî bir tür hem güzel sanatların bir dalı olarak değerlendirilir. Tiyatro metinleri çoğunlukla sahnede canlandırılmak üzere yazılır fakat nadiren de olsa sadece okunmak üzere kaleme alınmış tiyatro eserleri de bulunmaktadır (www.turkedebiyati.org).

Binlerce yıllık tarihi olan tiyatro sanatının hem geçmişte hem günümüzde insanlığa etkisi çok önemli boyutlarda olmuştur. Toplumsal olayların tamamı, olumlu-olumsuz yönleriyle tiyatroyla ele alınmıştır. Yeri gelmiş toplumsal bir soruna değinilmiş farkındalık oluşturulmuş, yeri gelmiş mutlu anlar pekiştirilmiştir (Kaya,2017:1).

İKİNCİ BÖLÜM

SAKARYA'NIN SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK ARAŞTIRMASI

2.1. Sakarya'nın Demografik Göstergelerin Durumu*

Sakarya'nın demografik göstergeler açısından durumu TÜİK ve Kişisel Verileri Koruma Kanunu kapsamında elektronik posta yoluyla CİMER' alınan veriler çerçevesinde incelenmiştir. Bu alan nüfus yoğunluğu, yaşa özel doğurganlık oranı, bebek ölüm hızı, genç bağımlı nüfus oranı, evlenme ve boşanma oranları, net göç hızı ve şehirleşme oranı kapsamında 7 alt parametreden oluşmaktadır.

2.1.1. Nüfus Yoğunluğu

Sakarya'nın nüfusu, 2017 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre 990.214 kişidir. 2018'de bu nüfus 1.010.700'e ulaşmıştır. Verilere göre, bir yıl içinde Sakarya'da 20.486 nüfus artışı (%2) olmuştur. 2017'de 205 olan nüfus yoğunluğu, kilometre kareye düşen kişi sayısı 5 kişi artışla 2018'de 210'a ulaşmıştır (Tablo 1).

Tablo 1: Sakarya İli Nüfus Yoğunluğu

Yıl	Toplam Nüfus	Yüzölçümü (km ²)	Nüfus Yoğunluğu (Kişi / km ²)
2017	990.214	4.817	205
2018	1.010.700	4.817	210

Kaynak: <http://www.sakarya.gov.tr/il-hakkinda-bilgiler>,

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

* Sorumlu Yazar: Şeyma ACAR, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, seymacar45@gmail.com

Yardımcı Yazar: Erkan YAĞIZ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, erkn.yagz@gmail.com

Yardımcı Yazar: Burcu KEÇECİ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, kececiburcu04@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Recep UZUNALIOĞLU, (II) Ahsen Meryem SALT, Ömer Faruk BENLİ, (III) Nazan BUDAK'ın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

2.1.2. Yaşa Özel Doğurganlık Oranı

Sakarya'da 2018 TÜİK verileri incelendiğinde 2018'de 14.719 doğum (canlı bebek) gerçekleşmiştir. Tablodaki verilere bakıldığında 2018'de 2017'ye nazaran 172 doğum daha fazla gerçekleşmiştir. Genel doğurganlık oranına baktığımızda 2017'ye göre 2018'de doğurganlık oranında %0,310'luk azalış olduğu gözlenmiştir. 2016–2017'ye nazaran 2017–2018'de doğurganlık oranında azalış olması ilin sosyo-kültürel ve ekonomik potansiyelin yüksek olduğunun ayrıca kadınların ekonomik ve sosyal yaşamda daha çok yer aldığının göstergesidir (Tablo 2).

Tablo 2: Sakarya İli Genel Doğurganlık Oranı

Yıl	Doğum	Kadın Nüfusu (15-49)	Genel Doğurganlık Oranı (%)
2017	14.547	259.282	56,104
2018	14.719	263.806	55,794

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

TÜİK il bazlı 2017 ve 2018 verileri incelendiğinde, Sakarya'da 15-49 yaş grubu arasında en çok kadın nüfusa 2017'de 40.090, 2018'de 40.403 ile 35-39 yaş grubu sahiptir. En az nüfusa 2017'de 32.002, 2018'de 33.806 ile 45-49 yaş grubu sahiptir. Doğum sayıları incelendiğinde, 2017'de en çok doğum 4.798 ile 25-29 yaş grubunda yaşanırken en az doğum 13 ile 45-49 yaş grubunda yaşanmıştır. 2018'de de en çok doğum 4.811 ile 25-29 yaş grubunda meydana gelirken en az doğum 15 ile 45-49 yaş grubunda meydana gelmiştir. Doğumun ve kadın nüfusun fazla ve az olduğu yaş grupları açısından 2017 ve 2018 benzerlik gösterdiği görülmüştür. Yaşa özel doğurganlık oranlarının 2017 ve 2018'de 20-24, 25-29, 30-34 yaş gruplarında en yüksek oldukları gözlenmiştir. Bunun en önemli nedenlerinden biri bu yaş gruplarındaki doğum sayısının fazla oluşudur. Bu oranın en yüksek olduğu Aralık 2017'de (%132,31), 2018'de (%129,64) ile 25-29 yaş grubudur. Tablo incelendiğinde en çok doğumun burada gerçekleştiği görülmüştür Bu oranın en az olduğu yaş grubu 2017 ve 2018 'de (%0,4) ile 45-49 yaş grubudur. 2017 ile 2018'i karşılaştırdığımızda 15-19, 20-24, 35-39,45-49 yaş grubunda, 2018'de 2017'ye göre bir düşüş söz konusu iken 30-34,35-39, 40-44 yaş grubunda artış söz konusu olduğu görülmüştür (Tablo 3).

Tablo 3: Sakarya İli Yaşa Özel Doğurganlık Oranı

Yaş Grupları	Kadın Nüfus		Doğum		Yaşa Özel Doğurganlık Oranı (%)	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
15-19	39.029	38.627	571	544	14.630	14,083
20-24	39.280	39.960	3.227	3.079	82.215	77,052
25-29	36.263	37.110	4.798	4.811	132.311	129,641
30-34	36.765	37.188	3.585	3.627	97.511	97,531
35-39	40.090	40.403	1.925	2.011	48.016	49,773
40-44	35.853	36.712	334	396	9.315	10,786
45-49	32.002	33.806	13	15	0.4	0,4

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

2.1.3. Sakarya'da Bebek Ölüm Hızı

Sakarya'da bebek doğum ve ölüm hızları incelendiğinde kaba doğum hızının 2018' de 2017' ye göre %0,67 azaldığı görülmüştür. Bebek ölüm hızının 2018'de 2017'ye göre %20'lik bir azalış olduğu görülmektedir (Tablo 4).

Tablo 4: Sakarya İli Bebek Ölüm Oranları

Yıl	Doğum sayısı	Kaba doğum hızı (Binde ‰)	Bebek Ölüm Hızı (Binde ‰)
2017	14.579	14,8	9,5
2018	14.719	14,7	7,6

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Bebek doğumlarında bir azalış olmasına rağmen bebek ölüm hızlarının azalmış olması doğumdan sonra hayatta kalan bebek sayılarının arttığını göstermektedir. Bu durum ilin gelişmişliğini pozitif etkilemektedir.

2.1.4. Genç Bağımlı Nüfus Oranı (0-14)

Sakarya'da yaş grupları arasında nüfus incelendiğinde 2018'de 2017'ye göre bütün yaş gruplarında artış olmuştur. En çok artış 12.817 nüfus artışı ile 25-64 yaş grubunda meydana gelmiştir (Tablo 5).

Tablo 5: Sakarya İli Yaş Grupları Nüfusu

Yıl	(0-14) Yaş Nüfus	(15-24) Yaş Nüfus	(25-64) Yaş Nüfus	(65+) Yaş Nüfus
2017	144.445	158.699	596.724	90.346
2018	148.102	158.707	609.541	94.350

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Bu yaş grubu işgücü piyasasındaki aktif nüfusu ifade ettiğinden ilin ekonomik gelişmişliğini de pozitif yönde etkilemektedir.

Sakarya'da genç bağımlı nüfus (0-14) 2018'de 3.657 artışla 148.102 kişiye ulaşmıştır. Genç nüfusta artış görülürken yine 2018 aktif nüfusunda (15-64) bir önceki yıla nazaran 2018'de 12.819 kişilik artışla 768.248 yükselmiştir. Genç bağımlı nüfus oranına baktığımızda bu oran 2017'de 19,12 iken 2018'de 19,27dir (Tablo 6).

Tablo 6: Sakarya İli Genç Bağımlı Nüfus Oranı

Yıl	(0-14) Yaş Nüfus	(15-64) Yaş Nüfus	Genç Bağımlılık Oranı (%)
2017	144.445	755.423	19,121
2018	148.102	768.248	19,277

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Bir önceki yıla göre genç bağımlı nüfus oranında %0,15'lik bir artış söz konusudur.

2.1.5. Sakarya'da Evlenme ve Boşanma Oranları

Sakarya'da 2017'de evlenme oranı %7,22 iken 2018'de %6,82 ye düşmüştür. 2018'de evlenme oranlarında %5,54 oranında bir azalma görülmüştür. 2017'de boşanma oranı %1,56 iken 2018'de %1,52'ye düşmüştür. 2018'de boşanma oranlarında ise %2,56 oranında bir azalış olmuştur (Tablo 7).

Tablo 7: Sakarya İli Evlenme ve Boşanma Oranları

Yıl	Evlenme Sayıları	Kaba Evlenme Oranları (Binde‰)	Boşanma Sayıları	Kaba Boşanma Oranları (Binde‰)
2017	7.100	7,22	1.538	1,56
2018	6.826	6,82	1.525	1,52

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Evlenme oranlarında azalma olması ilin gelişmişlik düzeyini negatif yönde etkilerken boşanma oranlarının azalması pozitif yönde bir etki etmiştir.

2.1.6. Net Göç Hızı

Sakarya 2018'de 2017'ye göre daha fazla göç almış daha az göç vermiştir. 2017'de 35.575 göç alırken 2018'de bu sayı 37.659 olmuştur. 2017'de 28.122 göç verirken 2018'de bu sayı 32.704, 2017'de net göç miktarı 7.453 iken bu durum 2018'de 4.955 olmuştur. Net göç hızı, 2017'de 7,56 iken 2018'de 4,91'e inmiştir. Bu durum 2018'de bir önceki yıla göre ile göç oranının %2,65 azaldığını göstermektedir (Tablo 8).

Tablo 8: Sakarya İli Net Göç Hızı

Yıl	Toplam Nüfus	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı (‰)
2017	990.214	35.575	28.122	7.453	7,56
2018	1.010.700	37.659	32.704	4.955	4,91

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Bu oranın düşük olması ildeki eğitim seviyesinin, sağlık hizmetlerinin, istihdam koşullarının, sosyal gelişmişlik düzeyinin düşük olduğunun göstergesidir.

Sakarya'da 2017'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sayısı 11.977 iken bu oran 2018'de 15.601 olmuştur. Bir önceki yıla oranla 3.624 kişilik bir artış meydana gelmiş. Sakarya nüfusuna oranladığımızda ise 2017'de oranın %0,12 olduğunu ve 2018'de ise bu oranın %1,54 olduğu görülmüştür. Bir önceki yıla göre %1,18 oranında bir artış meydana geldiği görülmektedir* (Tablo 9).

* Bilgi edinme kapsamında Cimer'den 8.11.2018 tarihinde 2017-2018 yıllarında Sakarya'da yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı talep edilmiştir. 15.11.2018'de Cimer kanalından verilere ulaşılmıştır.

Tablo 9: Sakarya İli Geçici Koruma Kapsamında Suriyeli Sayısı ve Nüfusa Oranı

Yıl	Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Sayısı	Sakarya Nüfusu	Suriyeli Sayısının Nüfusa Oranı	İkamet İzni Bulunan Yabancı Sayısı
2017	11.977	990.214	0,12	7.939
2018	15.601	1.010.700	1,54	8.217

Kaynakça: Bilgi Edinme kapsamında Göç İdaresi Müdürlüğü Yetkileri Tarafından Bilgi Edinilmiştir.

Bu oranın yüksek olması Sakarya'da yaşayan halkı gerek çalışma hayatında gerek sosyal hayatta olumsuz etkileyeceği için oranın yükselmesi ili sosyo-ekonomik açıdan negatif etkileyecektir.

2.1.7. Şehirleşme Oranı

6360 sayılı (On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair) Kanuna göre “Birinci ve ikinci fıkrada sayılan illere bağlı ilçelerin mülki sınırları içerisinde yer alan köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmış, köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde ismiyle tek mahalle olarak bağlı buldukları ilçenin belediyesine katılmıştır” (6360 Sayılı Kanun; Md.1)

Bütün büyükşehirlerde köy ve belde belediyelerinin tüzel kişiliği kaldırılmıştır. Bu yerlerdeki köyler mahalle olarak, belediyeler ise belde isimleri ile tek mahalle olarak bağlı oldukları ilçenin belediyesine katılmıştır (Türkiye Belediye Birliği, 2014: 4).

Bu kanun kapsamında Sakarya'daki köyler mahalleye dönüştüğünden köy nüfusu oluşmamakta ve şehirleşme oranı hesaplanamamaktadır.

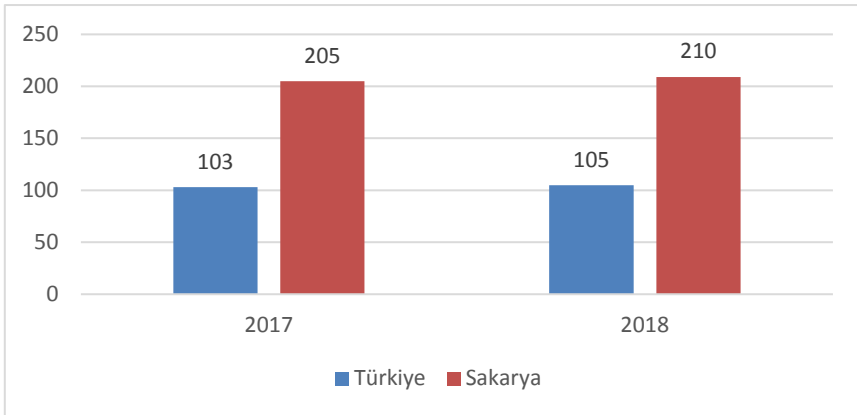
2.1.8. Sakarya'nın Demografik Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Bu bölümde Sakarya'nın demografik göstergelerinin TÜİK'ten alınan veriler çerçevesinde Türkiye ortalamasındaki yeri incelenip, sosyo-ekonomik analiz açısından genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Sakarya ve Türkiye'nin Nüfus Yoğunluğu Karşılaştırması

Sınırları belli bir alandaki nüfus ile o yerin yüz ölçümüne oranı sonucu ortaya çıkan nüfus yoğunluğunun, Sakarya'da 2017'de 205 kişi/km², 2018'de 210 kişi/km² olduğu bir önceki çalışmada belirtilmiştir. Türkiye'nin 2017'deki nüfusu 80.810.525, 2018'de bu sayı 82.003.882 olup yüz ölçümü 783.562 km² olarak tespit edilmiştir. Türkiye bir yıl içinde 1.490.357 nüfus artışı yaşanmıştır. Türkiye'de nüfus yoğunluğu 2017'de 102 kişi/km² iken 2018'de 3 birimlik artışla 105 kişi/km²'ye yükselmiştir. Türkiye ile Sakarya karşılaştırıldığında her iki yıl içinde Sakarya'da nüfus yoğunluğunun Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmüştür. 2017'de Türkiye ile Sakarya ili arasında 102 birimlik bir fark görülürken 2018'de bu fark 103 birimlik fark olmuştur (Grafik 1).

Grafik 1: Sakarya ve Türkiye'de Nüfus Yoğunluğu

Ayrıca Türkiye sıralamasında nüfus yoğunluğunda Sakarya 2017 ve 2018'de dokuzuncu sırada yer almaktadır.

Sakarya ve Türkiye'de Kadın Nüfus ve Doğum Sayısının Karşılaştırması

Türkiye'de 2017'de doğurgan çağındaki kadın nüfus en fazla 3.175.544 ile 15-19 yaş grubunda, doğurgan çağıdaki en az nüfus ise 2.849.020 ile 40-44 yaş grubunda görülmüştür. Türkiye'de 2017'de doğum sayısı en fazla 20-24, 25-29, 30-34 yaş grubunda yaşanmakla beraber en fazla doğum 401.814 ile 25-29 yaş grubunda gerçekleşmiştir. En az doğum sayısı

40-44, 45-49 yaş grubunda yaşamakla birlikte en az doğum 2.342 ile 45-49 yaş grubunda meydana gelmiştir. Türkiye'de 2018'de doğurgan çağdaki nüfus en fazla 3.199.832 ile 20-24 yaş grubunda, doğurgan çağdaki en az nüfus ise 2.640.524 ile 45-49 yaş grubunda görülmüştür. Türkiye'de 2018'de doğum sayısı en fazla 20-24, 25-29, 30-34 yaş grubunda yaşamakla beraber en fazla doğum 391.236 ile 25-29 yaş grubunda gerçekleşmiştir. En az doğum sayısı 40-44, 45-49 yaş grubunda yaşamakla beraber en az doğum 2.382 ile 45-49 yaş grubunda meydana gelmiştir. Türkiye'de 2018'de en fazla doğum 391.236 ile 25-29 yaş grubu iken en az doğum 2.382 ile 45-49 yaş grubunda meydana gelmiştir. 2017 ile 2018'i kıyaslırsak genel itibarıyla her iki yılda da doğum sayılarının en fazla ve en az olduğu yaş gruplarının aynı olduğu görülmüştür. 2018'de bir önceki yıla nazaran 40-44, 45-49 yaş gruplarında doğum sayısında artış yaşanırken 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 35-39 yaş gruplarında bir düşüş yaşandığı görülmüştür.

2017'de Sakarya'da doğurgan çağdaki nüfus en fazla 40.090 ile 35-39 yaş grubunda, doğurgan çağdaki nüfus en az 32.022 ile 45-49 yaş grubunda görülmüştür. Sakarya'da doğum sayıları en fazla 20-24, 25-29, 30-34 yaş grupları arasında olmakla birlikte en fazla 4.798 ile 25-29 yaş grubunda görüşmüştür. En az doğum sayıları 15-19, 40-44, 45-49 yaş grupları arasında olmakla beraber en az 13 ile 45-49 yaş grubunda görülmüştür.

2018'de Sakarya'da doğurgan çağdaki kadın nüfus en fazla 40.403 ile 35-39 yaş grubunda görülürken en az 33.806 ile 45-49 yaş grubunda olduğu görülmüştür. Doğum sayısı en fazla 4.811 ile 25-29 yaş grubunda görülürken en az 15 ile 45-49 yaş grubunda görüşmüştür. Sakarya'da 2018'de 2017'ye göre 25-29, 30-34, 35-39, 40-44 yaş gruplarında doğum sayısı artarken diğer yaş gruplarında bir azalma görülmüştür.

Türkiye ile Sakarya kıyaslandığında, 40-44, 45-49 yaş gruplarında 2018'de 2017'ye göre doğum sayısında artış görünürken 15-19, 20-24, 30-34, 35-39 yaş gruplarında bir azalma görülmüş, 25-29 yaş grubunda Türkiye'de doğum sayısı azalırken Sakarya'da arttığı görülmüştür (Tablo 2.1.7).

Tablo 10: Sakarya İli ve Türkiye'de Kadın Nüfusu ve Doğum Sayısı

Yaş Grupları	KADIN NÜFUS				DOĞUM			
	Türkiye		Sakarya		Türkiye		Sakarya	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
15-19	3.175.544	3.124.818	39.029	38.627	69.003	59.997	571	544
20-24	3.162.174	3.199.832	39.280	39.960	301.196	284.121	3.227	3.079
25-29	3.067.653	3.086.446	36.263	37.110	401.814	391.236	4.798	4.811
30-34	3.107.849	3.127.948	36.765	37.188	308.176	304.138	3.585	3.627
35-39	3.252.283	3.259.469	40.090	40.403	165.264	161.706	1.925	2.011
40-44	2.849.020	2.892.697	35.853	36.712	33.115	33.813	334	396
45-49	3.086.592	2.640.524	32.022	33.806	2.342	2.382	13	15

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Bir yıl içindeki doğumların, o yılın doğurgan çağdaki kadın nüfusuna oranının bin ile çarpılmasıyla elde ettiğimiz yaşa özel doğurganlık oranın Türkiye ve Sakarya oranları Tablo 2.1.8.'de verilmiştir.

Türkiye'de 2017'de yaşa özel doğurganlık oranı en yüksek %130,98 ile 25-29 yaş grubu iken en az %0,75 ile 45-49 yaş grubunda olduğu görülmüştür. Bu oranlar en yüksek 20-24, 25-29, 30-34 yaş grupları arasındadır. 2018'deki yaşa özel doğurganlık oranlarına bakıldığında en fazla %126,75 ile 25-29 yaş grubu, en düşük %0,90 ile 45-49 yaş grubunun öne çıktığı görülmektedir. Bu oranların en yüksek olduğu yaş grupları 2017 ile benzerlik göstermektedir. Türkiye'de 2017 ile 2018'i kıyaslırsak bir önceki yıla nazaran 15-19, 20-24, 25-29, 30-34,35 -39, 45-49 yaş gruplarında düşüş meydana gelirken 40-44 yaş grubunda artış yaşandığı görülmüştür. Bu durum kadınların bir önceki yıla nazaran daha ileri yaşta anne olma oranının arttığını göstermiştir (Tablo 11).

Tablo 11: Türkiye ve Sakarya İlinin Yaşa Özel Doğurganlık Oranları

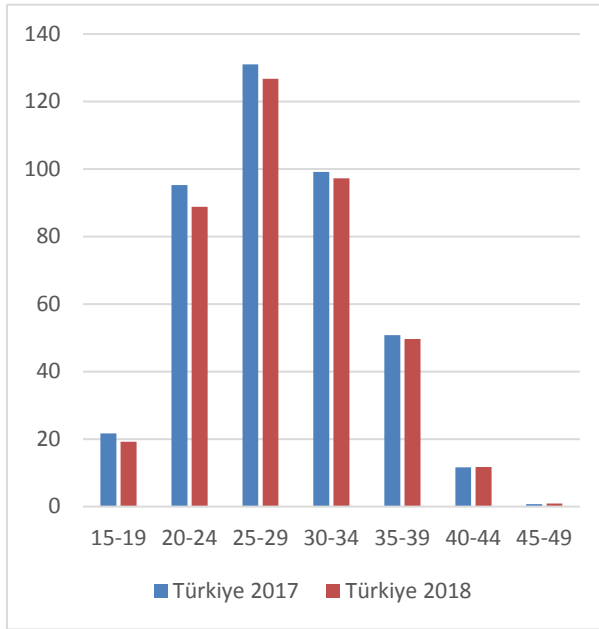
Yaş Grupları	Türkiye (%)		Sakarya (%)	
	2017	2018	2017	2018
15-19	21,72	19,20	14,63	14,08
20-24	95,24	88,79	82,15	77,05
25-29	130,98	126,75	132,31	129,64
30-34	99,16	97,23	97,51	97,53
35-39	50,81	49,61	48,01	49,77
40-44	11,62	11,68	9,31	10,78
45-49	0,75	0,90	0,40	0,44

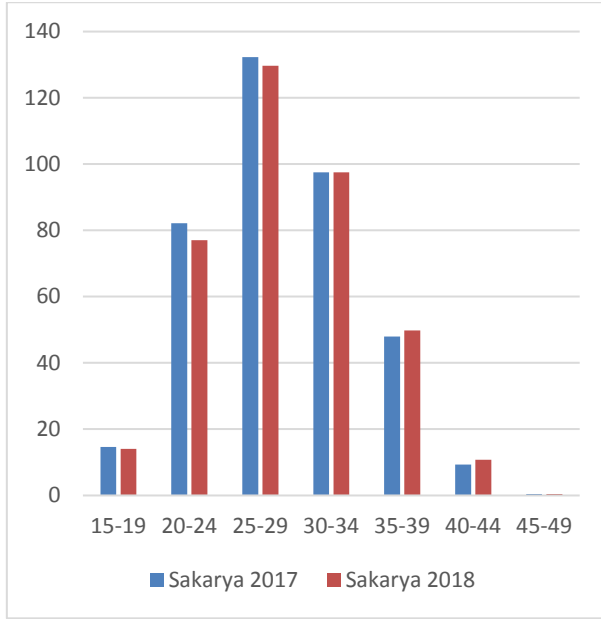
Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Sakarya'nın Yaşa Özel Doğurganlık Oranının Türkiye ile Karşılaştırılması

Sakarya'da yaşa özel doğurganlık oranı 2017'de en yüksek ‰132,31 ile 25-29 yaş grubunda iken en az ‰0,4 ile 45-49 yaş grubunda görülmüştür. 2018'de yaşa özel doğurganlık oranı en yüksek ‰129,64 ile 25-29 yaş grubunda iken en az ‰0,44 ile 45-49 yaş grubunda görülmüştür. Sakarya'da 2018'de 2017'ye göre 15-19, 20-24, 25-29 yaş grubunda bir düşüş görülürken 30-34, 35-39, 40-44, 45-49 yaş grubunda bir artış görülmüştür. Bu durum 2017'de daha geç yaşta anne olma oranının arttığını göstermektedir (Grafik 2).

Grafik 2: Yaşa Özel Doğurganlık Oranları (‰)

Doğurganlık oranı değerinin yüksek olması, ilin sosyo-kültürel ve ekonomik potansiyelinin düşük olduğuna işaret ettiği için sonucu negatif etkilemektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2011:24). Yaşa özel doğurganlık oranlarının 2018’de 2017’ye göre 15-19, 20-24, 25-29, 30-34, 40-44, 45-49 yaş gruplarında düşük olması Türkiye’nin sosyokültürel ve ekonomik potansiyelinin yüksek olduğuna işaret ettiği için sonuca pozitif etki etmektedir. 40-44 yaş gruplarında bu oranların yüksek olması sonuca negatif yönde etki etmiştir. Türkiye ile Sakarya bu yönden benzerlik gösterdiği görülmüştür. Bu yüzden 15-19, 20-24, 25-29, 45-49 yaş gruplarında Sakarya Türkiye’nin yaşa özel doğurganlık sonucuna pozitif etki ederken diğer yaş gruplarında negatif etki etmiştir. Ayrıca hem Türkiye hem de Sakarya’da 2018’de 2017’ye göre sonuca en fazla negatif etki eden yaş grubu 25-29 iken en fazla pozitif etkiyi 45-49 yaş grubu etmiştir. 2017 ve 2018’de Sakarya’nın 15-19, 20-24, 40-44, 45-49 yaş gruplarında Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmüştür. 25-29, 30-34, 35,39 yaş grubunda ise Sakarya Türkiye ortalamasının üzerindedir. Yaşa özel doğurganlık oranlarının en fazla ve en az olduğu yaş grupları açısından her iki yılda da Türkiye ile Sakarya’nın benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Türkiye ve Sakarya Bebek Ölüm Hızları

Türkiye’de bebek doğum ve ölüm hızları incelendiğinde kaba doğum hızı 2018’de 2017’ye göre %4,96 azaldığı görülmüştür. Sakarya’da ise bebek doğum ve ölüm hızları incelendiğinde kaba doğum hızı 2018’de 2017’ye göre %0,67 azaldığı görülmüştür. Türkiye’de bebek ölüm hızı 2018’de 2017’ye göre %1,06 oranında azalmıştır. Sakarya’da ise bebek ölüm hızının 2018’de 2017’ye göre %20’lik bir azalış olduğu görülmektedir. (Tablo 12).

Tablo 12: Türkiye ve Sakarya Bebek Ölüm Oranları

Yıl	Doğum sayısı		Kaba Doğum Hızı (Binde [‰])		Bebek Ölüm Hızı (Binde [‰])	
	Türkiye	Sakarya	Türkiye	Sakarya	Türkiye	Sakarya
2017	1.295.784	14.579	16,1	14,8	9,4	9,5
2018	1.248.847	14.719	15,3	14,7	9,3	7,6

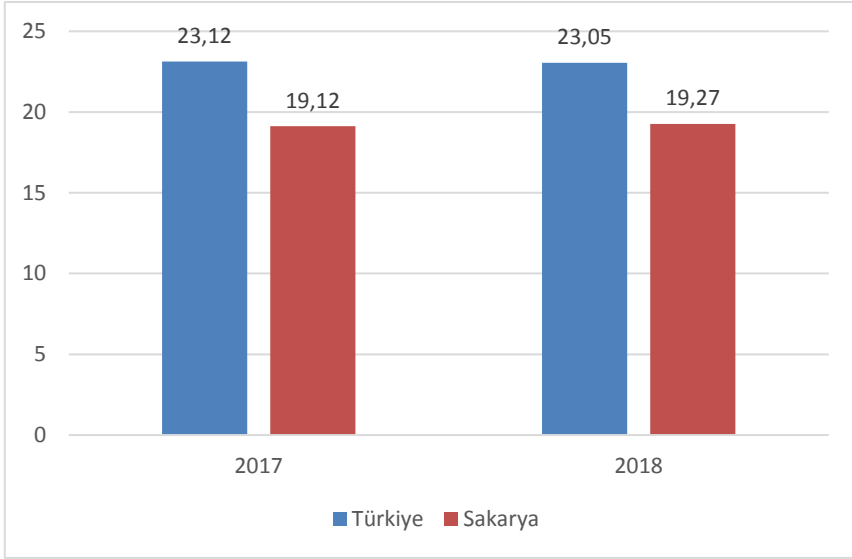
Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Bebek doğum oranları dikkate alındığında Sakarya Türkiye ortalamasının altındadır. Sakarya’da ve Türkiye’de bebek doğum oranları ve bebek ölümlerinde bir önceki yıla göre bir azalış olduğu görülmektedir.

Sakarya'nın Genç Nüfus Oranının Türkiye ile Karşılaştırması

0-14” yaş grubu nüfusun “15-64” nüfusa bölünüp 100 ile çarpımının sonucunu olan genç bağımlı nüfus oranı, Sakarya’da 2017’de “0-14” yaş grubunda 144.445, “15-64” yaş grubunda 158.699 nüfus olup genç bağımlı nüfus oranı %19,12’dir. 2018’de “0-14” yaş grubunda 148.102 “15-64” yaş grubunda 158.707 nüfus olup genç bağımlı nüfus oranı %0,15’lik artışla %19,27 olduğunu daha önce belirtmiştik. Türkiye’de 2017’de “0-14” yaş nüfus 12.692.719 “15-64” yaş nüfus 54.881.652 olup genç bağımlı nüfus oranı %23,12 iken 2018’de “0-14” yaş nüfus 12.825.409 “15-64” yaş nüfus 55.633.349 olup genç bağımlı nüfus oranı %23,05 olarak tespit edilmiştir (Grafik 3).

Grafik 3: Genç Bağımlı Nüfus Oranı

Türkiye’de bir önceki yıla göre genç bağımlı nüfus oranında. %0,30 oranında bir azalış görülmektedir. 2018’de hem Sakarya’da hem de Türkiye’de “0-14” ve “15-64” yaş grubunda bir artış görülmüştür. 2017 ve 2018’de Sakarya’nın genç bağımlı nüfus oranı Türkiye ortalamasına yakın olduğu görülmüştür. Genç bağımlı nüfus oranının yıllara göre sürekli düşmesi bir önceki yıla nazaran düşüş olması, il nüfusundaki genç nüfusun azalması ve bunun sonucu olarak işgücü içerisinde yer alan nüfus oranının artması, ilin ekonomik potansiyelini olumlu yönde etkilediği için sonuca pozitif etki eder (Kalkınma Bakanlığı, 2011:25). Sakarya’da 2018’de 2017’ye göre genç bağımlı nüfus oranında görülen artış sosyo-ekonomik gelişmişlik yorumu sonucuna olumsuz etki etmiştir. Türkiye’de 2018’de bir önceki yıla göre genç bağımlı nüfus oranında % 0.30 oranında bir azalma görülmüştür. Ayrıca Sakarya’daki genç bağımlı nüfus oranındaki artış Türkiye’ye ne olumlu ne de olumsuz etki etmiştir.

Türkiye ve Sakarya Geçici Koruma Kapsamında Suriyeli Sayısı ve Nüfusa Oranı

2017'de Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sayısı 3.426.786 olup Türkiye nüfusuna oranı %4,24'dür. 2018' de bu sayı 3.623.192'ye çıkmış, oran ise %4,41'tür. (Tablo 13).

Tablo 13: Türkiye ve Sakarya Geçici Koruma Kapsamında Suriyeli Sayısı ve Nüfusa Oranı

Yıl	Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyeli Sayısı	Türkiye Nüfusu	Suriyeli Sayısının Nüfusa Oranı	İkamet İzni Bulunan Yabancı Sayısı
2017	3.426.786	80.810.525	4,24	593.151
2018	3.623.192*	82.003.882	4,41	856.470

Kaynak: Bilgi Edinme kapsamında Göç İdaresi Müdürlüğü Yetkileri Tarafından Bilgi Edinilmiştir.

2018'de 2017'ye göre Suriyeli sayısı 196.406 kişi artmış ve oranda %4'lük bir artış gözlenmiştir.* Bu oran Sakarya ilinde de %1,18'lik bir artış göstermiştir. Suriyelilerin oranın yükselmesi ülkede yaşayan halkı gerek çalışma hayatında gerek sosyal hayatta olumsuz etkileyeceği için negatif bir etki doğurmaktadır.

Türkiye ve Sakarya 'da Evlenme ve Boşanma Oranları

Türkiye'de 2017'de evlenme oranı %7,09 iken 2018'de %6,8'e düşmüştür. 2018'de evlenme oranları %4,06 oranında bir azalma görülmektedir. Sakarya'da 2017'de evlenme oranı %7,22 iken 2018'de %6,82' ye düş-

* Bilgi edinme kapsamında Cimer'den 12.12.2018 tarihinde 2017-2018 yıllarında Türkiye'de yaşayan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayısı talep edilmiştir. 20.12.2018 tarihinde Cimer kanalıyla verilere ulaşılmıştır.

* 2019 Aralık ayı itibarıyla Türkiye'de bulunan Suriyeli sayısı 3.695.944 kişidir. Bu sayısının 2.002.880'i Suriyeli erkeklerin sayısıdır ve toplam Suriyeli nüfusun %54,2'sini oluşturmaktadır. 1.693.064'dü ise kadınların sayısıdır ve nüfusun %45,8'ni oluşturmaktadır. Genç nüfus olarak tanımlanan 15-24 yaş aralığında 832.670 kişi bulunmakta ve Suriyeli nüfusun içinde %22,55'lik bir orana denk gelmektedir. Çalışma çağındaki 15-64 yaş grubundaki Suriyeli sayısı ise 2.162.198 olup toplam nüfus içindeki oranı %58,50'dir (<https://multeciler.org.tr/>)

müştür. 2018'de evlenme oranlarında %5,54 oranında bir azalma görülmektedir. Türkiye'de 2017'de boşanma oranı %1,6 iken 2018'de %1,75'e yükselmiştir. 2018'de boşanma oranlarında %9,37 oranında bir artış meydana gelmiştir. Sakarya'da 2017'de boşanma oranı %1,56 iken 2018'de %1,52'ye düşmüştür. 2018'de boşanma oranlarında ise %2,56 oranında bir azalış olmuştur (Tablo 14).

Tablo 14: Türkiye ve Sakarya Evlenme ve Boşanma Oranları

Yıl	Evlenme Sayıları		Kaba Evlenme Oranları (Binde ‰)		Boşanma Sayıları		Kaba Boşanma Oranları (Binde ‰)	
	Türkiye	Sakarya	Türkiye	Sakarya	Türkiye	Sakarya	Türkiye	Sakarya
2017	569.459	7.100	7,9	7,22	128.411	1.538	1,6	1,56
2018	553.202	6,826	6,8	6,82	142.448	1.525	1,75	1,52

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr>

Türkiye'de ve Sakarya'da evlenme oranlarında 2018'de bir azalış meydana gelmiş, boşanma oranlarında ise Sakarya ilinde bir azalma görülürken Türkiye ortalamasında bir artış meydana gelmiştir.

Türkiye ve Sakarya'da Şehirleşme Oranları

İl ve ilçe merkezinde yaşayan nüfusun toplam nüfusa bölünüp yüz ile çarpımının sonucu olan şehirleşme oranı, daha önce de belirttiğimiz gibi Sakarya'nın Büyükşehir olmasından dolayı hesaplanamamaktadır. Ancak Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi olmayan şehirlerde bu oran hesaplanmaktadır. Türkiye'de 2017'de 995.654'lük bir nüfus artışı ile 80.810.525 olan nüfusun 74.761.132'si il ve ilçe merkezlerinde ikamet ettiği belirlenmiştir. Türkiye'de 2017'de şehirleşme oranı %92,5'a ulaşmıştır. 2018'de ise Türkiye'de 2018'de 1.193.357'lik bir artış ile 82.003.882 olan nüfus 75.666.497 'si il ve ilçe merkezinde ikamet ettiği belirtilmiştir. 2018'de şehirleşme oranı %0,32'lik bir azalışla %92,2 olmuştur. Türkiye'de şehirleşme oranının 2018'de 2017'ye göre azalması ülkenin kalkınmışlık ve ekonomik potansiyelinin düşük olduğunu göstermiş olup sonucu negatif etkilemiştir.

2.2. Sakarya'nın Eğitim Göstergelerinin Durumu*

Bu bölümde eğitim göstergeleri TÜİK, MEB, YÖK ve Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan veriler ışığında, Sakarya ve Sakarya'nın Türkiye içindeki payı olarak tablolar ve grafikler yardımıyla incelenmiştir.

Eğitim göstergeleri on altı alt parametrede incelenmiştir:

- Okuryazar nüfus oranı,
- Okuryazar kadın nüfusunun toplam kadın nüfusuna oranı,
- Okuryazar erkek nüfusunun toplam erkek nüfusuna oranı,
- Okul öncesi net okullaşma oranı,
- İlköğretim net okullaşma oranı,
- Genel ortaöğretim net okullaşma oranı,
- Mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı,
- Lise veya dengi mezunu nüfusun 15 yaş ve üstü nüfusa oranı,
- Yüksekokul ve fakülte mezunu nüfusun 15 yaş ve üstü nüfusa oranı,
- Yüksek lisans ve doktora mezunu sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı,
- Eğitim düzeylerine göre okul, şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları,
- Halk eğitim merkezi kurum, kursiyer, öğretmen ve derslik sayıları,
- Yükseköğretim kurumlarında ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenci sayıları,
- Yükseköğretim kurumlarında ön lisans ve lisans düzeyinde öğretim elemanı sayıları,
- Toplam yabancı öğrenci sayısı, halk kütüphanesi, kitap, yararlanma ve ödünç verilen materyal sayıları.

* Sorumlu Yazar: Gülşah TUR, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, gulsah.tur@hotmail.com

Yardımcı Yazar: Bahar YOLVERMEZ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, bahar.yolvermez@ogr.sakarya.edu.tr

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Hilal KEFELİ, (II) Kübra HACIBEYOĞLU, (III) Yasin GÖKDOĞAN'ın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

2.2.1. Okuryazar Nüfus Oranı

Sakarya'nın 2017'de toplam nüfusu 990.214'tür. 6+ yaş toplam nüfus 888.816 iken 6+ yaş okuryazar toplam nüfus 857.631'dir. Okuryazar nüfus oranı %97,18'dir. 2018'de Sakarya'nın toplam nüfusu 1.010.700'tür. 6+ yaş toplam nüfus 902.335 iken 6+ yaş okuryazar toplam nüfus 872.355'tir. Okuryazar nüfus oranı 2018'de, 2017'ye göre artış göstererek %97,41 olmuştur (Tablo 15).

Tablo 15: Sakarya İli Okuryazar Nüfus Oranı, 2017-2018 (%)

Yıllar	6+ Yaş Okuryazar Nüfus	6+ Toplam Nüfus	Okuryazar Nüfus Oranı
2017	857.631	888.816	97,18
2018	872.355	902.335	97,41

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.2. Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı

Sakarya'da 2017 verilerine göre 6+ yaş toplam kadın nüfusu 444.400'dür. 6+ yaş toplam okuryazar kadın nüfusu 419.758'dir. TÜİK tarafından ulaşılan Sakarya verilerinde 6+ yaş okuryazar kadın nüfusunun 6+ yaş toplam kadın nüfusuna oranı %95,13 olarak hesaplanmıştır. 2018'de Sakarya'nın 6+ yaş toplam kadın nüfusu 452.320'dir. 6+ yaş toplam okuryazar kadın nüfusu 428.809'dur. 6+ yaş okuryazar kadın nüfusunun 6+ yaş toplam kadın nüfusuna oranı 2018'de, 2017'ye göre artış göstererek %95,53 olmuştur (Tablo 16).

Tablo 16: Sakarya İli Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı, 2017-2018 (%)

Yıllar	6+ Yaş Toplam Kadın Nüfusu	6+ Yaş Toplam Okuryazar Kadın Nüfusu	Okuryazar Kadın Nüfusunun Toplam Kadın Nüfusuna Oranı
2017	444.400	419.758	95,13
2018	452.320	428.809	95,53

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.3. Okuryazar Erkek Nüfusunun Toplam Erkek Nüfusuna Oranı

Sakarya'da 2017 verilerine göre 6+ yaş toplam erkek nüfusu 444.416'dır. 6+ yaş toplam okuryazar erkek nüfus 437.873'tür. TÜİK tarafından ulaşılan Sakarya verilerinde 6+ yaş okuryazar erkek nüfusunun 6+ yaş toplam erkek nüfusuna oranı %99,22 olarak hesaplanmıştır. 2018'de Sakarya'nın 6+ yaş toplam erkek nüfusu 450.015'tir. 6+ yaş toplam okuryazar erkek nüfusu 443.456'dır. 6+ yaş okuryazar erkek nüfusunun 6+ yaş toplam erkek nüfusuna oranı 2018'de, 2017'ye göre artış göstererek %99,3 olmuştur (Tablo 17).

Tablo 17: Sakarya İli Okuryazar Erkek Nüfusunun Toplam Erkek Nüfusuna Oranı, 2017-2018 (%)

Yıllar	6+ Yaş Toplam Erkek Nüfusu	6+ Yaş Toplam Okuryazar Erkek Nüfusu	Okuryazar Erkek Nüfusunun Toplam Erkek Nüfusuna Oranı
2017	444.416	437.873	99,22
2018	450.015	443.546	99,3

Kaynak:<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.4 Okul Öncesi Net Okullaşma Oranı

Sakarya'da okul öncesi net okullaşma oranı (%) MEB'den alınan verilere göre; 2017'de 3-5 yaş arası 41,42; 4-5 yaş arası 54,80; 5 yaşta ise 71,54 iken 2018'de azalış göstererek 3-5 yaş arası 41,37; 4-5 yaş arası 53,74; 5 yaşta ise 71,19 olmuştur (Tablo 18).

Tablo 18: Sakarya İli Okulöncesi Net Okullaşma Oranı, 2017-2018 (%)

Yaşlar	2017	2018
3-5 Yaş	41,42	41,37
4-5 Yaş	54,80	53,74
5 Yaş	71,54	71,19

Kaynak:https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

2.2.5. İlköğretim Net Okullaşma Oranı

Sakarya'da ilköğretimde net okullaşma oranı MEB'den alınan verilere göre; 2017'de %96,32 iken 2018'de azalarak %96,25 olmuştur (Tablo 19).

Tablo 19: İlköğretim Toplam Net Okullaşma Oranı (%) (2012 ve sonrası)

2017	2018
96,32	96,25

Kaynak: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

2.2.6. Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı

Sakarya'da genel ortaöğretim net okullaşma oranı TÜİK'ten alınan verilere göre; 2017'de %88,86 iken 2018'de artış göstererek %89,52 olmuştur (Tablo 20).

Tablo 20: Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı, 2017-2018 (%)

2017	2018
88,86	89,52

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>

2.2.7. Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı

TÜİK'ten alınan verilere göre mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı 2017'de %47,55 iken 2018'de azalarak %45,99 olmuştur (Tablo 21).

Tablo 21: Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranı, 2017-2018 (%)

2017	2018
47,55	45,99

Kaynak: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

2.2.8. Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15 Yaş Üzeri Nüfusa Oranı

TÜİK tarafından elde edilen 2017 verilerinde Sakarya genelinde lise veya dengi mezunu kişi sayısı 191.679 iken 15+ yaş nüfus 762.491'dir. Sakarya'daki lise veya dengi mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı %25,32'dir. 2018'de Sakarya genelinde lise veya dengi mezunu kişi sayısı 204.318 iken 15+ yaş nüfus 775.293'tür. Sakarya'daki yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı 2018'de, 2017'ye göre artış göstererek %26,55 olmuştur (Tablo 22).

Tablo 22: Sakarya İli Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, 2017-2018 (%)

Yıllar	Lise veya Dengi Mezunu Nüfus	15+ Yaş Toplam Nüfus	Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı
2017	191.679	762.491	25,32
2018	204.318	775.293	26,55

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.9. Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15 Yaş Üzeri Nüfusa Oranı

TÜİK tarafından elde edilen 2017 verilerinde Sakarya genelinde yüksekokul veya fakülte mezunu sayısı 98.837 iken 15+ yaş nüfus 762.491'dir. Sakarya'daki yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı %13,05'tir. 2018'de Sakarya genelinde yüksekokul veya fakülte mezunu sayısı 105.289 iken 15+ yaş nüfus 775.293'tür. Sakarya'daki yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı 2018'de, 2017'ye göre artış göstererek %13,68 olmuştur (Tablo 23).

Tablo 23: Sakarya İli Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, 2017-2018 (%)

Yıllar	Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfus	15+ Yaş Toplam Nüfus	Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı
2017	98.837	762.491	13,05
2018	105.289	775.293	13,68

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.10. Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Nüfusun 30 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı

Sakarya'nın yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı göstergesi için TÜİK verileri incelenmiştir. Sakarya'da 2017'de 8.747'si yüksek lisans, 2.270'i doktora mezunu olmak üzere 11.017 kişi vardır. 2018'de yüksek lisans mezunu sayısı 9.770'e ve doktora mezun nüfusu 2.280'e yükselmiş olup toplam yüksek lisans ve doktora mezunu sayısı 12.050 kişiye yükselmiştir. Sakarya'da 30+ yaş nüfus 2017'de 542.596 ve 2018'de 557.740'tır. Sakarya yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı 2017'de %2,03 ve 2018'de %2,16'dır. Bu veriler yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranlanması ile bulunmuştur (Tablo 24).

Tablo 24: Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu Sahibi Nüfusun 30 Yaş ve Üstü Nüfusa Oranı, 2017-2018 (%)

Yıllar	Yüksek Lisans Mezunu Nüfus	Doktora Mezunu Nüfus	Yüksek Lisans ve Doktora Sahibi Toplam Nüfus	30+ Yaş Toplam Nüfus	YL ve DR Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı
2017	8.747	2.270	11.017	542.596	2,03
2018	9.770	2.280	12.050	557.740	2,16

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.11. Eğitim Düzeylerine Göre Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları

Sakarya'da 2017'de okul öncesi toplam okul sayısı 172; toplam şube sayısı 1.114; toplam öğrenci sayısı 17.723; toplam öğretmen sayısı 618 ve toplam derslik sayısı 693'tür. 2018'de artış göstererek okul sayısı 178; şube sayısı 1.149; öğrenci sayısı 17.941; öğretmen sayısı 735 ve derslik sayısı 756 olmuştur (Tablo 25).

Tablo 25: Sakarya İli Okul Öncesi Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Okul	Şube	Öğrenci	Öğretmen	Derslik
2017	172	1.114	17.723	618	693
2018	178	1.149	17.941	735	756

Kaynak: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

Sakarya'da 2017'de ilkokul toplam okul sayısı 272; toplam şube sayısı 2.615; toplam öğrenci sayısı 55.073; toplam öğretmen sayısı 3.426 ve toplam derslik sayısı 2.410'dur. 2018'de artış göstererek okul sayısı 275; şube sayısı 2.683; öğrenci sayısı 56.880; öğretmen sayısı 3.440 ve derslik sayısı 2.557 olmuştur (Tablo 26).

Tablo 26: Sakarya İli İlkokul Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Okul	Şube	Öğrenci	Öğretmen	Derslik
2017	272	2.615	55.073	3.426	2.410
2018	275	2.683	56.880	3.440	2.557

Kaynak: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

Sakarya'da 2017'de ortaokul toplam okul sayısı 263; toplam şube sayısı 2.797; toplam öğrenci sayısı 63.213; toplam öğretmen sayısı 3.958 ve toplam derslik sayısı 2.994'tür. 2018'de artış göstererek okul sayısı 267; şube sayısı 2.844; öğrenci sayısı 63.414; öğretmen sayısı 4.001 ve derslik sayısı 3.113 olmuştur (Tablo 27).

Tablo 27: Sakarya İli Ortaokul Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Okul	Şube	Öğrenci	Öğretmen	Derslik
2017	263	2.797	63.213	3.958	2.994
2018	267	2.844	63.414	4.001	3.113

Kaynak: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

Sakarya'da 2017'de ortaöğretim toplam okul sayısı 134; toplam şube sayısı 2.651; toplam öğrenci sayısı 61.174; toplam öğretmen sayısı 3.771 ve toplam derslik sayısı 2.229'dur. 2018'de artış göstererek okul sayısı 144; şube sayısı 2.463; öğrenci sayısı 70.398; öğretmen sayısı 4.522 ve derslik sayısı 2.594 olmuştur (Tablo 27).

Tablo 28: Sakarya İli Ortaöğretim Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Okul	Şube	Öğrenci	Öğretmen	Derslik
2017	134	2.651	61.174	3.771	2.229
2018	144	2.463	70.398	4.522	2.594

Kaynak: https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

Sakarya'da 2017'de genel ortaöğretim toplam okul sayısı 60; toplam şube sayısı 1.343; toplam öğrenci sayısı 33.933; toplam öğretmen sayısı 1.715 ve toplam derslik sayısı 1.023'tür. 2018'de şube sayısı dışında artış göstererek okul sayısı 65; şube sayısı 969; öğrenci sayısı 35.318; öğretmen sayısı 1.966 ve derslik sayısı 1.236 olmuştur (Tablo 29).

Tablo 29: İli Genel Ortaöğretim Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Okul	Şube	Öğrenci	Öğretmen	Derslik
2017	60	1.343	33.933	1.715	1.023
2018	65	969	35.318	1.966	1.236

Kaynak:https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

Sakarya'da 2017'de Mesleki ve Teknik Ortaöğretim toplam okul sayısı 74; toplam şube sayısı 1.308; toplam öğrenci sayısı 37.241; toplam öğretmen sayısı 2.056 ve toplam derslik sayısı 1.206'dır. 2018'de öğrenci sayısı dışında artış göstererek okul sayısı 79; şube sayısı 1.494; öğrenci sayısı 35.080; öğretmen sayısı 2.556 ve derslik sayısı 1.358 olmuştur (Tablo 30).

Tablo 30: Sakarya İli Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okul, Şube, Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Okul	Şube	Öğrenci	Öğretmen	Derslik
2017	74	1.308	37.241	2.056	1.206
2018	79	1.494	35.080	2.556	1.358

Kaynak:https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf

https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf

2.2.12. Halk Eğitim Merkezi Derslik, Öğretmen ve Kursiyer Sayıları

Sakarya'da Halk Eğitim Merkezi kursiyer sayısı CİMER Bilgi Edinme Hakkı kapsamında mail yolu ile Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden elde edilen bilgilere göre; 2017'de 99.815 iken 2018'de artış göstererek 104.898 olmuştur. Sakarya'da 2018'de halk eğitim merkezlerinde bulunan derslik sayısı 123, öğretmen sayısı 116'dır. 2017 derslik ve öğretmen sayılarına ulaşamamıştır (Tablo 31).

Tablo 31: Sakarya İli Halk Eğitim Merkezi Derslik, Öğretmen ve Kursiyer Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Derslik	Öğretmen	Kursiyer
2017	-	-	99.815
2018	123	116	104.898

Kaynak: CİMER Bilgi Edinme Hakkı kapsamında mail yolu ile 07.11.2019 tarihinde Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden elde edilmiştir.

2.2.13. Yükseköğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları

Sakarya'da 2017'de ön lisans ve lisans düzeyinde okuyan toplam öğrenci sayısı 75.493; kadın öğrenci sayısı 44.071; erkek öğrenci sayısı 31.422 iken 2018'de azalış göstererek ön lisans ve lisans düzeyinde okuyan toplam öğrenci sayısı 67.644; kadın öğrenci sayısı 38.307; erkek öğrenci sayısı 29.337 olmuştur (Tablo 32).

Tablo 32: Sakarya İli Yükseköğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Okuyan Toplam Öğrenci	Okuyan Toplam Kadın Öğrenci	Okuyan Toplam Erkek Öğrenci
2017	75.493	44.071	31.422
2018	67.644	38.307	29.337

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.14. Yükseköğretim Kurumlarında Görevli Öğretim Elemanı Sayıları

Sakarya'da 2017'de yükseköğretim kurumlarında görevli toplam öğretim elemanı sayısı 2.003; erkek öğretim elemanı sayısı 1.295; kadın öğretim elemanı sayısı 708'dir. 2018'de toplam öğretim elemanı sayısı 2.013; erkek öğretim elemanı sayısı 1.310 olarak artış göstermiş iken kadın öğretim elemanı sayısı 703 olarak azalış göstermiştir (Tablo 33).

Tablo 33: Sakarya İli Yükseköğretim Kurumlarında Görevli Öğretim Elemanı Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Toplam Öğretim Elemanı	Toplam Erkek Öğretim Elemanı	Toplam Kadın Öğretim Elemanı
2017	2.003	1.295	708
2018	2.013	1.310	703

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.15. Toplam Yabancı Öğrenci Sayıları

Sakarya'da 2017'de toplam yabancı öğrenci sayısı 3.151; erkek yabancı öğrenci sayısı 2.153; kadın yabancı öğrenci sayısı 998 iken 2018'de azalış göstererek okuyan toplam yabancı öğrenci sayısı 2.851; erkek yabancı öğrenci sayısı 1.858; kadın yabancı öğrenci sayısı 993 olmuştur (Tablo 34).

Tablo 34: Sakarya İli Toplam Yabancı Öğrenci Sayıları, 2017-2018

Yıllar	Toplam Yabancı Öğrenci	Toplam Erkek Yabancı Öğrenci	Toplam Kadın Yabancı Öğrenci
2017	3.151	2.153	998
2018	2.851	1.858	993

Kaynak: <https://istatistik.yok.gov.tr/>

2.2.16. Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanma ve Ödünç Verilen Materyal Sayıları

Sakarya'da 2017'de halk kütüphanesi sayısı 10; kütüphanelerdeki kitap sayısı 160.270; yararlanma sayısı 167.503; bin kişi başına düşen yararlanma sayısı 169 ve ödünç verilen materyal sayısı 94.474 iken 2018'de artış göstererek halk kütüphanesi sayısı 11; kütüphanelerdeki kitap sayısı 170.310; yararlanma sayısı 184.338; bin kişi başına düşen yararlanma sayısı 182 ve ödünç verilen materyal sayısı 104.438 olmuştur (Tablo 35).

Tablo 35: Sakarya İli Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanma ve Ödünç Verilen Materyal Sayıları, 2017-2018

Yıl	Kütüphane Sayısı	Kitap Sayısı	Yararlanma Sayısı	Bin Kişi Başına Yararlanma Sayısı	Ödünç Verilen Materyal Sayısı
2017	10	160.270	167.503	169	94.474
2018	11	170.310	184.338	182	104.438

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>

2.2.17. İlin YGS Ortalama Başarı Puanı

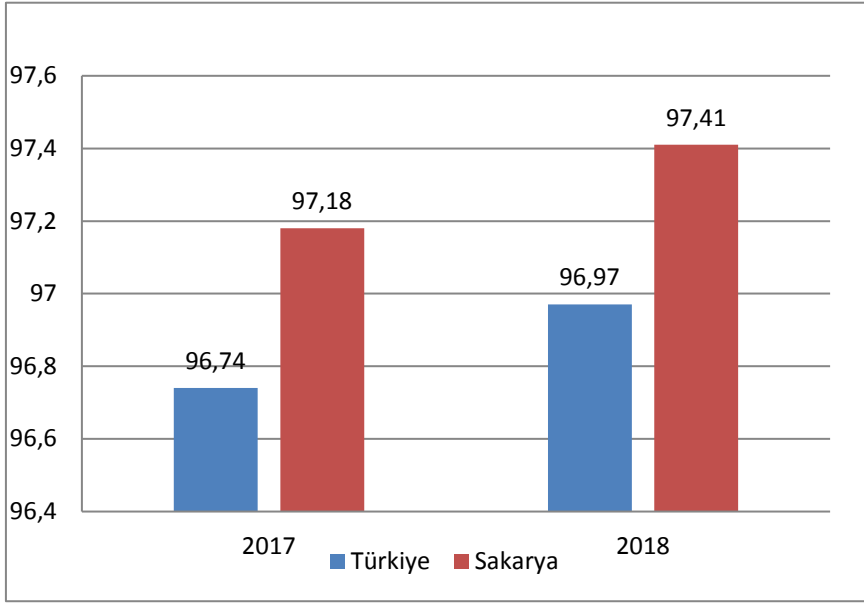
ÖSYM 2016'dan itibaren il bazında üniversiteye giriş sınavı başarı puanı ortalamalarını yayınlamadığından veri elde edilememiştir.

2.2.18. Sakarya'nın Eğitim Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Sakarya'nın eğitim göstergelerinin Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Millî Eğitim Bakanlığı, Yükseköğretim Kurulu ve Türkiye İstatistik Kurumu'ndan alınan verilerle Türkiye içindeki yeri incelenip, sosyo-ekonomik analizinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Eğitim parametrelerinde okuryazar nüfus hesaplanırken nüfusun 6 ve üzeri yaş grubu dikkate alınmaktadır. Türkiye genelinde 2017'de 6 ve üzeri yaş nüfus 72.188.121 iken Sakarya'da 888.816'dır. 2017'de Türkiye'de okuryazar nüfus 69.278.753, Sakarya'da 857.631'dir. Okuryazar nüfus oranı Türkiye'de %96,74 iken Sakarya'da %97,18'dir. Türkiye genelinde 2018'de 6 ve üzeri yaş nüfus 73.105.193 iken Sakarya'da 902.335'tir. 2018'de Türkiye'de okuryazar nüfus 70.316.685, Sakarya'da 872.355'tir. Okuryazar nüfus oranı Türkiye'de %96,97 iken Sakarya'da %97,41'dir. Bir önceki yıla göre Sakarya'da bu oranın Türkiye'den yüksek olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemektedir. Sakarya, Türkiye'nin toplam okuryazar nüfusunun yaklaşık %1,24'ünü oluşturmaktadır. (Grafik 4).

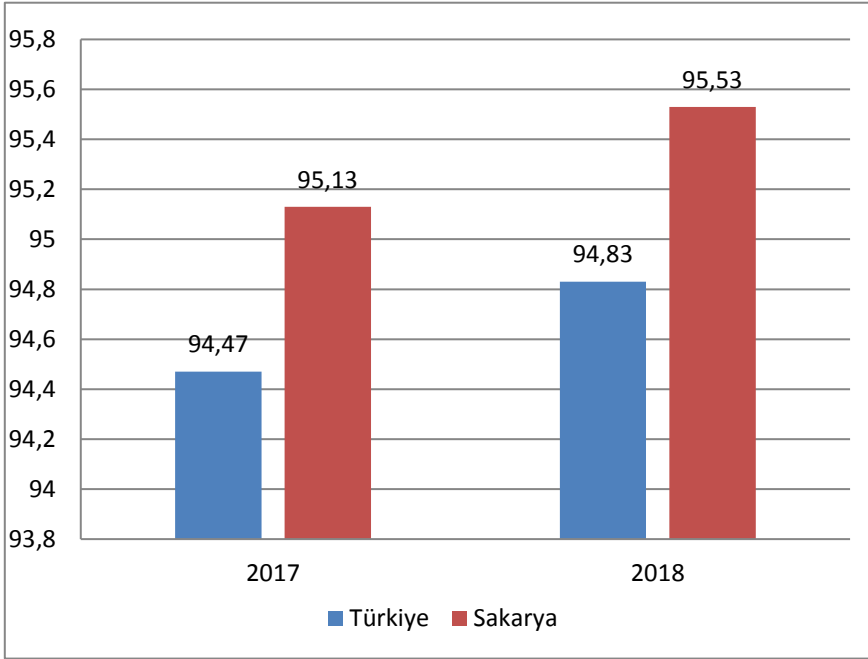
Grafik 4: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Nüfus Oranı 2017-2018

Genel olarak okuryazar nüfus oranının yüksek olması ili Türkiye sıralamasında yukarı çıkaran bir parametredir. Sakarya, Türkiye ortalamasının üstünde kaldığı için ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

2017'de Türkiye'de okuryazar kadın nüfus 33.786.899 olup Sakarya'da 419.758'dir. Sakarya okuryazar kadın nüfusu Türkiye okuryazar kadın nüfusunun %1,24'ünü oluşturmaktadır. Türkiye'de okuryazar kadın nüfusu oranı %94,47 iken Sakarya'da %95,13'tür. 2018'de Türkiye'de okuryazar kadın nüfus 34.336.648 iken Sakarya'da 428.809'dur. Sakarya okuryazar kadın nüfusu Türkiye okuryazar kadın nüfusunun %1,24'ünü oluşturmaktadır. Türkiye'de okuryazar kadın nüfus oranı %94,83 iken Sakarya'da %95,53'tür (Grafik 5).

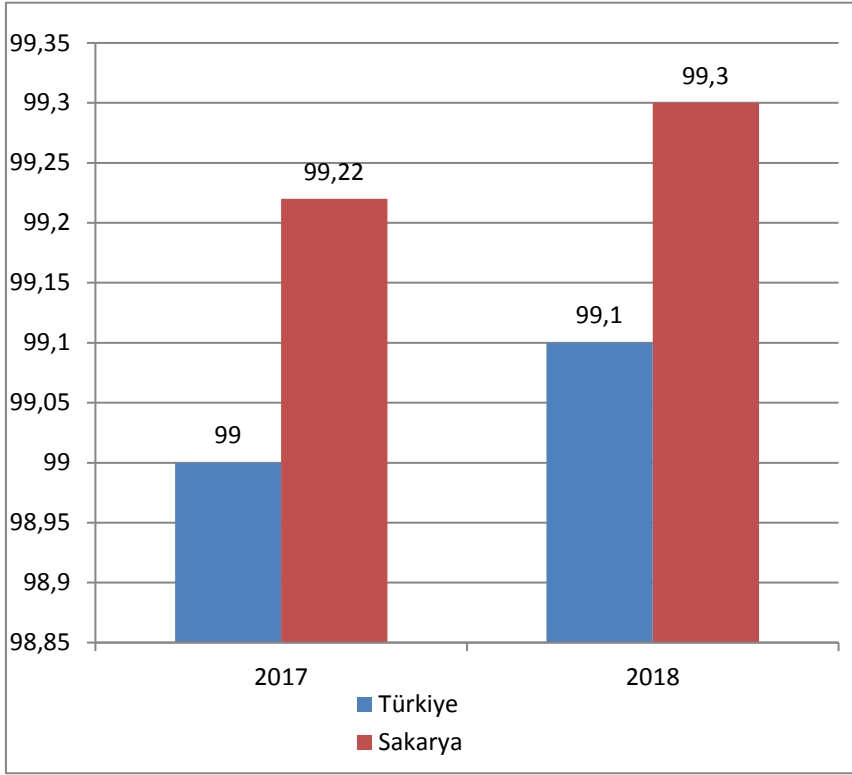
Grafik 5: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Kadın Nüfus Oranları, 2017-2018

Okuryazar kadın nüfus oranının 2017 ve 2018’de Sakarya’da Türkiye’den yüksek olması Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemektedir. Okuryazar kadın nüfusu oranı kadınların sosyal hayata katılma derecesini ifade etmekle birlikte çıkan oranın yüksek olması kadınların eğitim olanaklarına erişiminin kuvvetli olduğu anlamına gelmektedir.

2017’de Türkiye’de okuryazar erkek nüfus 35.491.854 olup Sakarya’da 437.873’tür. Sakarya okuryazar erkek nüfusu Türkiye okuryazar erkek nüfusunun %1,23’ünü oluşturmaktadır. Türkiye’de okuryazar erkek nüfusu oranı %99 iken Sakarya’da %99,22’dir. 2018’de Türkiye’de okuryazar erkek nüfus 35.980.037 iken Sakarya’da 443.546’dur. Sakarya okuryazar erkek nüfusu Türkiye okuryazar erkek nüfusunun %1,23’ünü oluşturmaktadır. Türkiye’de okuryazar erkek nüfus oranı %99,1 iken Sakarya’da %99,3’tür (Grafik 6).

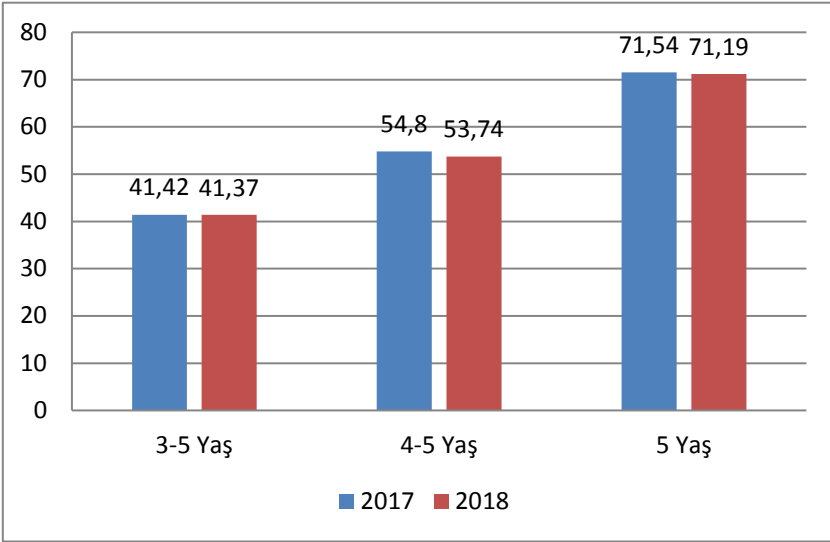
Grafik 6: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Okuryazar Erkek Nüfus Oranları, 2017-2018

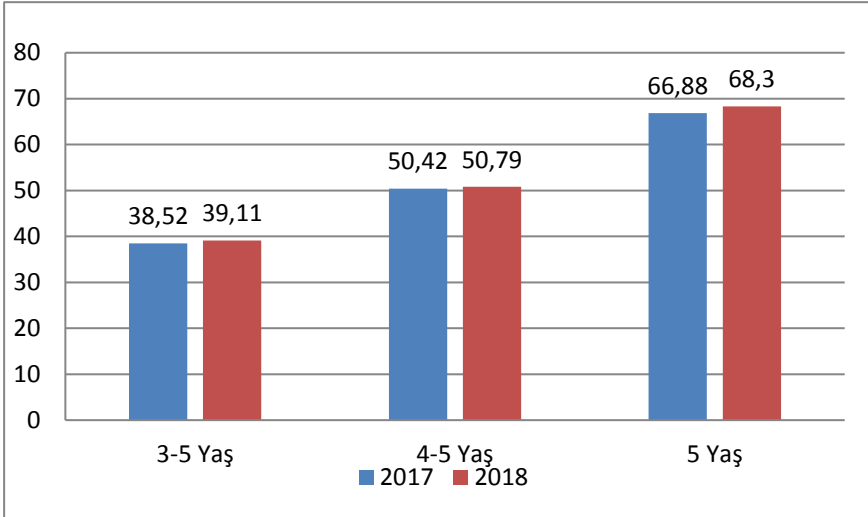
2017 ve 2018'de Sakarya'da okuryazar erkek nüfus oranının Türkiye'den yüksek olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemektedir.

Türkiye'de okul öncesi net okullaşma oranları MEB'den alınan verilere göre; 2017'de 3-5 yaş arası 38,52; 4-5 yaş arası 50,42; 5 yaşta ise 66,88 iken Sakarya'da bu oranlar 3-5 yaş arası 41,42; 4-5 yaş arası 54,80; 5 yaşta ise 71,54 olmuştur. 2018'de Türkiye'de 3-5 yaş arası 39,11; 4-5 yaş arası 50,79; 5 yaşta ise 68,30 iken Sakarya'da 3-5 yaş arası 41,37; 4-5 yaş arası 53,74; 5 yaşta ise 71,19 olmuştur (Grafik 7, Grafik 8).

Grafik 7: Sakarya İli Okul Öncesi Net Okullaşma Oranları, 2017-2018

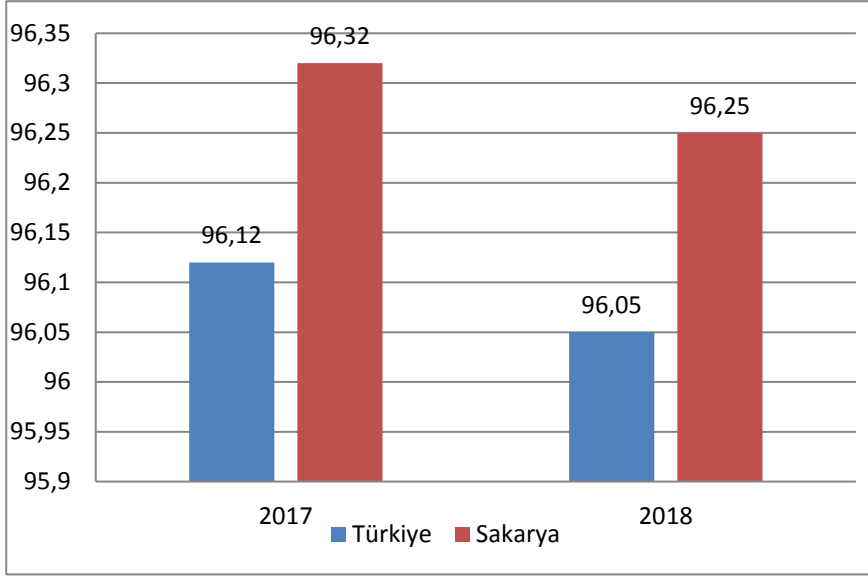
Grafik 8: Türkiye Geneli Okul Öncesi Net Okullaşma Oranları, 2017-2018

Sakarya'da bu oranların Türkiye'nin üzerinde olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Türkiye'de ilköğretim net okullaşma oranı MEB'den alınan verilere göre; 2017'de %96,12 iken Sakarya'da %96,32'dir. 2018'de azalarak Türkiye'de %96,05 iken Sakarya'da %96,25 olmuştur (Grafik 9).

Grafik 9: Türkiye Geneli ve Sakarya İli İlköğretim Okullaşma Oranları, 2017-2018

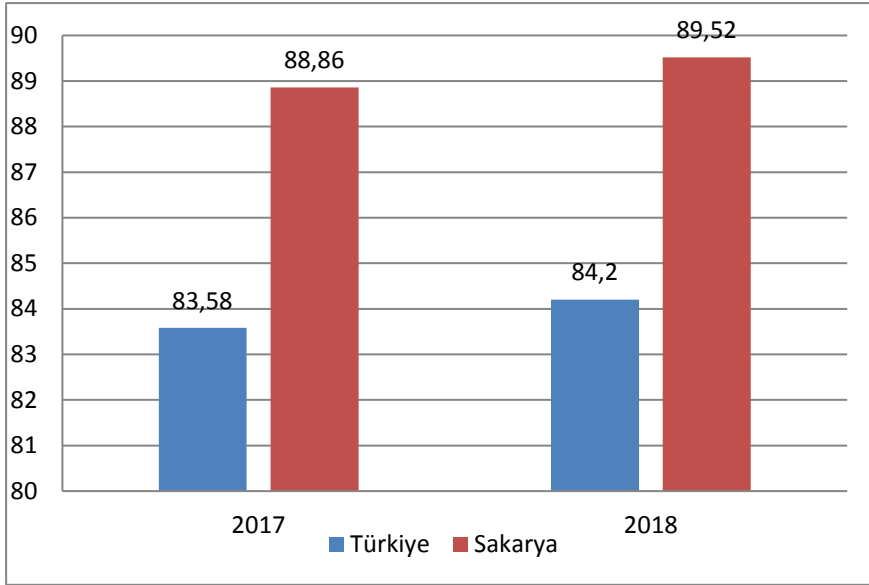
Sakarya'da bu oranın Türkiye'nin üzerinde olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

2013-14 eğitim öğretim yılı ve daha önceki yıllarda öğrenci sayıları alınırken sisteme kayıtlı aktif pasif (Yurt dışına çıkan, vefat eden, açık öğretime geçiş yapan) tüm öğrenciler dâhil edilmekte idi. 2014-15 eğitim öğretim yılından itibaren aktif-pasif öğrencilerin ayrıştırılmasına gidilmiş olup; sistem üzerindeki pasif duruma düşen öğrenciler (yurt dışına çıkan, vefat eden, açık öğretime geçiş yapan öğrenciler) okullaşma oranlarının hesabında kullanılan öğrenci sayılarına dâhil edilmemiştir. 2014-15 eğitim öğretim yılında pasif duruma düşenler öğrenci sayılarına dâhil edilmediğinden okullaşma oranlarında kısmen düşüş olmuştur. Böylece hem çağ dışı nüfusa kaydı için açık öğretime yönlendirilen öğrencilerin mükerrer sayımı engellenmiş olmaktadır hem de gerçek (ölen veya yurtdışına çıkanlardan arındırılmış) öğrenci sayısı esas alınmış olmaktadır. İko-

kullardaki okullaşma oranının düşüş nedenlerinden bir diğeri yönetmelik kapsamında ilkokul öğrenim çağındaki çocukların kayıt erteleme veya okulöncesi eğitime geçiş esnekliğinin sağlanmasıdır (MEB İstatistikleri, 2018).

Türkiye'de genel ortaöğretim net okullaşma oranı TÜİK'ten alınan verilere göre; 2017'de %83,58 iken Sakarya'da %88,86'dır. 2018'de artış gözlenerek Türkiye'de %84,2 iken Sakarya'da %89,52 olmuştur (Grafik 10).

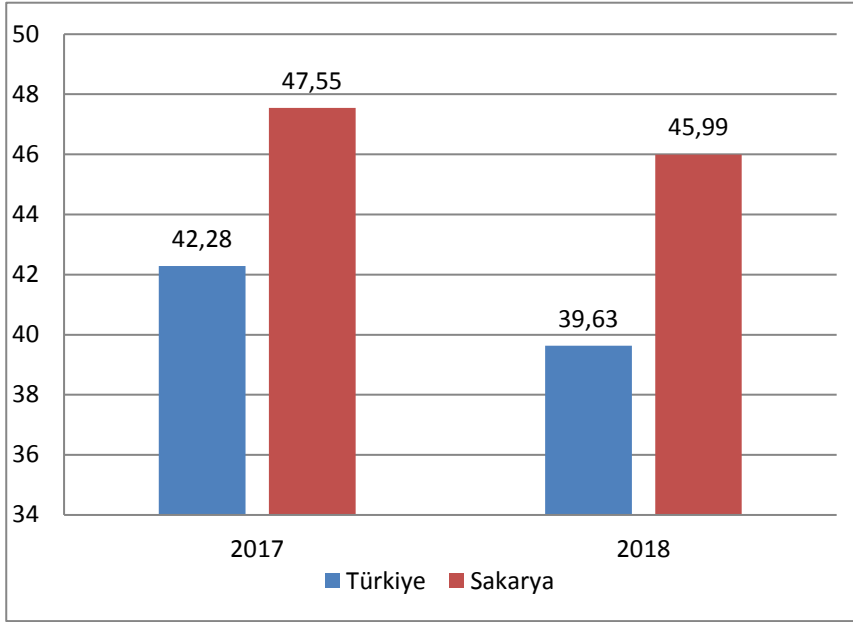
Grafik 10: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranları 2017-2018

Sakarya'da genel ortaöğretim net okullaşma oranının Türkiye'nin üzerinde olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

2017'de mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı Türkiye'de %42,28 iken Sakarya'da %47,55'tir. 2018'de Türkiye'de mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı %39,63 iken Sakarya'da %45,99'dur (Grafik 11).

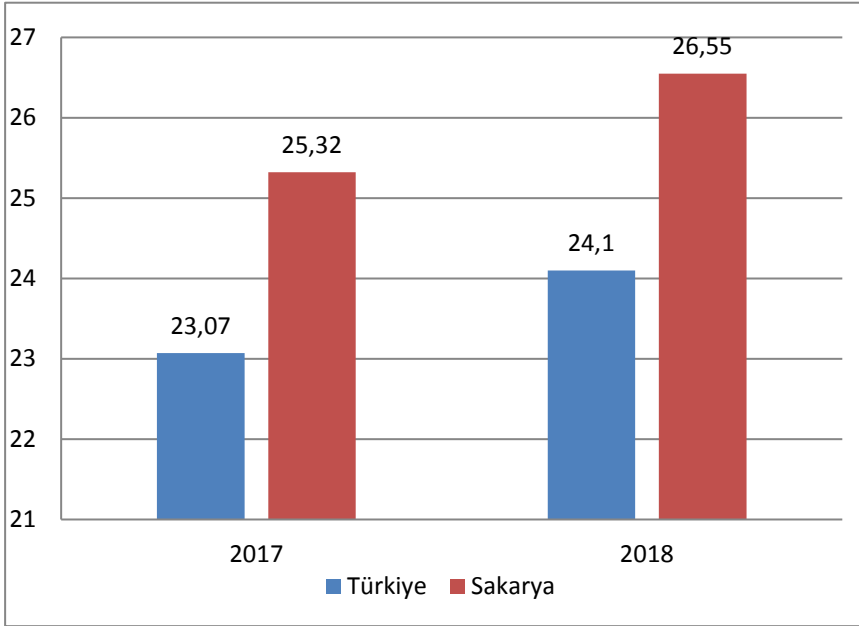
Grafik 11: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Mesleki ve Teknik Liseler Okullaşma Oranları 2017-2018

Oranların düşük olması sanayi sektörü için eleman istihdam edilmesinde olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Ancak 2017 ve 2018’de bu oranın Sakarya’da Türkiye’ye göre yüksek olması ülkemizin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

2017’de Türkiye’de lise veya dengi mezunu toplam nüfus 13.965.679 iken bunun 191.679’u yaklaşık %1,37’si Sakarya’dadır. Türkiye’de 15 yaş ve üzeri nüfus 61.017.157 olup, Sakarya’da 762.491’dir. Türkiye’de lise veya dengi mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı %23,07 iken Sakarya’da %25,32’dir. 2018’de Türkiye’de lise veya dengi mezunu toplam nüfus 14.785.993 iken bunun 204.318’i yaklaşık %1,38’i Sakarya’dadır. Türkiye’de 15 yaş ve üzeri nüfus 61.844.096 olup Sakarya’da 775.293’tür. Türkiye’de lise veya dengi mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı %24,1, Sakarya’da %26,55’tir (Grafik 12).

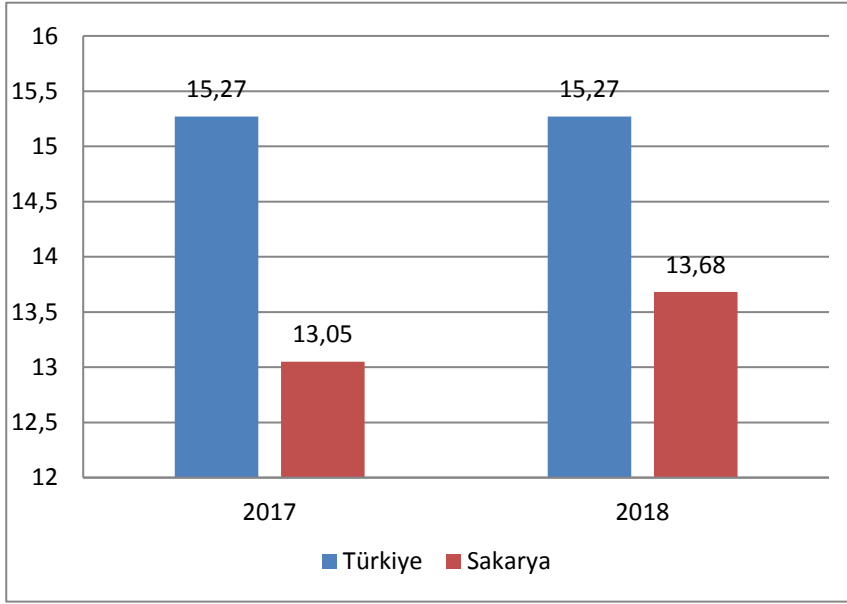
Grafik 12: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15+ Yaş Nüfusa Oranları 2017-2018

2017 ve 2018’de Sakarya’daki oranın Türkiye genelindeki orandan yüksek olması Türkiye’nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemektedir.

2017’de Türkiye’de yüksekokul veya fakülte mezunu toplam nüfus 9.246.078 iken bunun 98.837’si yaklaşık %1,06’sı Sakarya’dadır. Türkiye’de 15 yaş ve üzeri nüfus 61.017.157, Sakarya’da 762.491’dir. Türkiye’de yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı %15,27 iken Sakarya’da %13,05’tir. 2018’de Türkiye’de yüksekokul veya fakülte mezunu toplam nüfus 9.754.499 iken bunun 105.289’u yaklaşık %1,07’si Sakarya’dadır. Türkiye’de 15 yaş ve üzeri nüfus 61.844.096, Sakarya’da 775.293’tür. Türkiye’de yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı %15,9, Sakarya’da %13,68’dir (Grafik 13).

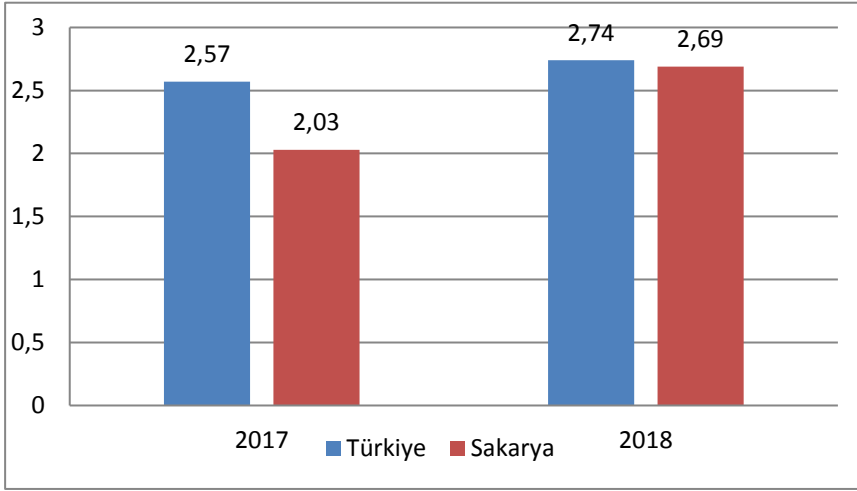
Grafik 13: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Yaş Nüfusa Oranları 2017- 2018

2017 ve 2018'de Sakarya'daki oranın Türkiye genelindeki orandan düşük olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğini negatif etkilemektedir.

Türkiye'de 2017'de 890.437 yüksek lisans, 203.811 doktora mezunu olmak üzere toplam 1.094.248 lisansüstü eğitim mezunu; 2018'de 989.432 yüksek lisans, 207.082 doktora mezunu olmak üzere toplam 1.196.514 lisansüstü eğitim mezunu nüfus bulunmaktadır. Sakarya'da 2017'de 8.747 yüksek lisans ve 2.270 doktora olmak üzere toplam 11.017 lisansüstü eğitim mezunu nüfus bulunmaktadır. 2018'de 9.770 yüksek lisans ve 2.280 doktora olmak üzere toplam 12.050 lisansüstü eğitim mezunu nüfus bulunmaktadır. Sakarya'nın yüksek lisans ve doktora mezunu nüfusun Türkiye içindeki yüksek lisans ve doktora mezunu nüfus içindeki payı 2017 ve 2018'de %1,0'dir. Türkiye genelinde yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı 2017'de %2,57 iken Sakarya'da %2,03'tür (Grafik 14).

Grafik 14: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüksek Lisans veya Doktora Mezunu Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranları 2017- 2018

Türkiye genelinde yüksek lisans ve doktora sahibi nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı 2018'de %2,74 iken Sakarya'da %2,69 olarak Türkiye ortalamasının altında yer almış ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif yönde etkilemiştir.

2017'de Türkiye'de okul öncesi toplam okul sayısı 10.073 iken bunun 172'si yaklaşık %1,70'i; toplam şube sayısı 84,637 iken bunun 1.114'ü yaklaşık %1,31'i; toplam öğrenci sayısı 1.501.088 iken bunun 17.723'ü yaklaşık %1,18'i; toplam öğretmen sayısı 45.135 iken bunun 618'i yaklaşık %1,36'sı; toplam derslik sayısı 44.587 iken bunun 693'ü yaklaşık %1,55'i Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de okul öncesi toplam okul sayısı 10.669 iken bunun 178'i yaklaşık %1,66'sı; toplam şube sayısı 88.150 iken bunun 1.149'u yaklaşık %1,30'u; toplam öğrenci sayısı 1.564.813 iken bunun 17.941'i yaklaşık %1,14'ü; toplam öğretmen sayısı 51.143 iken bunun 735'i yaklaşık %1,43'ü; toplam derslik sayısı 46.967 iken bunun 756'sı yaklaşık %1,60'ı Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın okul öncesi okul, şube, öğrenci sayısının Türkiye içerisindeki payı azalırken, öğretmen ve derslik sayısının Türkiye içerisindeki payı artmıştır. 2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın okul öncesi okul, şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları artmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin pozitif etkilemektedir.

2017'de Türkiye'de ilkokul toplam okul sayısı 24.967 iken bunun 272'si yaklaşık %1,08'i; toplam şube sayısı 240.755 iken bunun 2.615'i yaklaşık %1,08'i; toplam öğrenci sayısı 5.104.599 iken bunun 55.073'ü yaklaşık %1,07'si; toplam öğretmen sayısı 297.176 iken bunun 3.426'sı yaklaşık %1,15'i; toplam derslik sayısı 252.273 iken bunun 2.410'u yaklaşık %0,95'i Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de ilkokul toplam okul sayısı 24.739 iken bunun 275'i yaklaşık %1,11'i; toplam şube sayısı 243.481 iken bunun 2.683'ü yaklaşık %1,10'u; toplam öğrenci sayısı 5.267.378 iken bunun 56.880'i yaklaşık %1,07'si; toplam öğretmen sayısı 300.732 iken bunun 3.440'ı yaklaşık %1,14'ü; toplam derslik sayısı 256.989 iken bunun 2.557'si yaklaşık %0,99'u Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın ilkokul okul, şube, derslik sayısının Türkiye içerisindeki payı artarken, öğrenci sayısı sabit kalmış ve öğretmen sayısının Türkiye içerisindeki payı azalmıştır. 2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın ilkokul okul, şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları artmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin pozitif etkilemektedir.

2017'de Türkiye'de ortaokul toplam okul sayısı 18.745 iken bunun 263'ü yaklaşık %1,40'ı; toplam şube sayısı 224.169 iken bunun 2.797'si yaklaşık %1,24'ü; toplam öğrenci sayısı 5.590.134 iken bunun 63.213'ü yaklaşık %1,13'ü; toplam öğretmen sayısı 339.850 iken bunun 3.958'i yaklaşık %1,16'sı; toplam derslik sayısı 185.572 iken bunun 2.994'ü yaklaşık %1,61'i Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de ortaokul toplam okul sayısı 18.935 iken bunun 267'si yaklaşık %1,41'i; toplam şube sayısı 228.069 iken bunun 2.844'ü yaklaşık %1,24'ü; toplam öğrenci sayısı 5.627.075 iken bunun 63.414'ü yaklaşık %1,12'si; toplam öğretmen sayısı 354.198 iken bunun 4.001'i yaklaşık %1,12'si; toplam derslik sayısı 187.572 iken bunun 3.113'ü yaklaşık %1,65'i Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın ortaokul okul ve derslik sayısının Türkiye içerisindeki payı artarken, şube sayısı sabit kalmış ve öğretmen, öğrenci sayısının Türkiye içerisindeki payı azalmıştır. 2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın ortaokul okul, şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları artmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin pozitif etkilemektedir.

2017'de Türkiye'de ortaöğretim toplam okul sayısı 11.783 iken bunun 134'ü yaklaşık %1,13'ü; toplam şube sayısı 241.039 iken bunun 2.651'i yaklaşık %1,09'u; toplam öğrenci sayısı 5.689.427 iken bunun 61.174'ü yaklaşık %1,07'si; toplam öğretmen sayısı 347.969 iken bunun 3.771'i yaklaşık %1,08'i; toplam derslik sayısı 204.268 iken bunun 2.229'u yaklaşık %1,09'u Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de ortaöğretim toplam okul sayısı 12.506 iken bunun 144'ü yaklaşık %1,15'i; toplam şube sayısı 194.531 iken bunun 2.463'ü yaklaşık %1,26'sı; toplam öğrenci sayısı 5.649.594 iken bunun 70.398'i yaklaşık %1,24'ü; toplam öğretmen sayısı 371.234 iken bunun 2.522'si yaklaşık %0,67'si; toplam derslik sayısı 214.487 iken bunun 2.594'ü yaklaşık %1,20'si Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın ortaöğretim okul, şube, öğrenci ve derslik sayılarının Türkiye içerisindeki payı artarken, öğretmen sayısının Türkiye içerisindeki payı azalmıştır. 2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın ortaöğretim şube sayısı azalmış, okul, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları artmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin pozitif etkilemektedir.

2017'de Türkiye'de genel ortaöğretim toplam okul sayısı 5.717 iken bunun 60'ı yaklaşık %1,04'ü; toplam şube sayısı 128.080 iken bunun 1.343'ü yaklaşık %1,04'ü; toplam öğrenci sayısı 3.074.642 iken bunun 33.933'ü yaklaşık %1,10'u; toplam öğretmen sayısı 159.579 iken bunun 1.715'i yaklaşık %1,07'si; toplam derslik sayısı 96.452 iken bunun 1.023'ü yaklaşık %1,06'sı Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de genel ortaöğretim toplam okul sayısı 6.242 iken bunun 65'i yaklaşık %1,04'ü; toplam şube sayısı 86.126 iken bunun 969'u yaklaşık %1,12'si; toplam öğrenci sayısı 3.250.334 iken bunun 35.318'i yaklaşık %1,08'i; toplam öğretmen sayısı 175.275 iken bunun 1.966'sı yaklaşık %1,12'si; toplam derslik sayısı 103.324 iken bunun 1.236'sı yaklaşık %1,19'u Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın genel ortaöğretim şube, öğretmen ve derslik sayılarının Türkiye içerisindeki payı artarken, okul sayısı sabit kalmış ve öğrenci sayısının Türkiye içerisindeki payı azalmıştır. 2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın genel ortaöğretim şube sayısı azalmış, okul, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları artmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesinin pozitif etkilemektedir.

2017'de Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğretim toplam okul sayısı 6.066 iken bunun 74'ü yaklaşık %1,21'i; toplam şube sayısı 112.959 iken bunun 1.308'i yaklaşık %1,15'i; toplam öğrenci sayısı 2.614.785 iken bunun 37.241'i yaklaşık %1,42'si; toplam öğretmen sayısı 188.390 iken bunun 2.056'sı yaklaşık %1,09'u; toplam derslik sayısı 107.816 iken bunun 1.206'sı yaklaşık %1,11'i Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğretim toplam okul sayısı 6.264 iken bunun 79'u yaklaşık %1,26'sı; toplam şube sayısı 108.405 iken bunun 1.494'ü yaklaşık %1,37'si; toplam öğrenci sayısı 2.399.260 iken bunun 35.080'i yaklaşık %1,46'sı; toplam öğretmen sayısı 195.959 iken bunun 2.556'sı yaklaşık %1,30'u; toplam derslik sayısı 111.163 iken bunun 1.358'i yaklaşık %1,22'si Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın mesleki ve teknik ortaöğretim öğrenci sayısı azalmış, okul, şube, öğretmen ve derslik sayıları artmıştır 2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın mesleki ve teknik ortaöğretim okul, şube, öğretmen, öğrenci ve derslik sayılarının Türkiye içerisindeki payı artmıştır. Bu sayıların Türkiye içerisindeki payının artması ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine pozitif etki etmektedir.

Eğitim düzeylerine göre okul türlerinde Sakarya'da okul, şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayılarının Türkiye içindeki payının artması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

2017'de Türkiye'de Halk Eğitim Merkezi toplam derslik sayısı 5.157, toplam öğretmen sayısı 8.623'tür. 2017 Sakarya Halk Eğitim Merkezi derslik ve öğretmen sayısına ulaşamamıştır. 2017'de Türkiye'de toplam kursiyer sayısı 6.623.197 iken bunun 99.815'i yaklaşık %1,5'i Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de Halk Eğitim Merkezi toplam derslik sayısı 5.355 iken bunun 123'ü yaklaşık %2,29'u; toplam öğretmen sayısı 8.895 iken bunun 116'sı yaklaşık %1,30'u; toplam kursiyer sayısı 7.977.448 iken bunun 104.898'i yaklaşık %1,31'i Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın Halk Eğitim Merkezi kursiyer sayısı artmıştır ancak Türkiye içerisindeki payı azalmıştır. Bu sayıların Türkiye içerisindeki payının azalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine negatif etki etmektedir.

Türkiye'de 2017'de yükseköğretim kurumlarında okuyan toplam öğrenci sayısı 7.010.598 iken bunun 75.493'ü yaklaşık %1,07'si; okuyan kadın öğrenci sayısı 3.293.690 iken bunun 44.071'i yaklaşık %1,33'ü; okuyan erkek öğrenci sayısı 3.716.908 iken bunun 31.422'si %0,84'ü Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de yükseköğretim kurumlarında okuyan toplam öğrenci sayısı 7.250.129 iken bunun 67.644'ü yaklaşık %0,93'ü; okuyan kadın öğrenci sayısı 3.460.246 iken bunun 38.307'si yaklaşık %1,10'u; okuyan erkek öğrenci sayısı 3.789.883 iken bunun 29.337'si %0,77'si Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın ön lisans ve lisans düzeyinde okuyan öğrenci sayısının Türkiye içerisindeki payı azalmıştır. Ön lisans ve lisans düzeyinde okuyan öğrenci sayısının Türkiye içerisindeki payının azalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine negatif etki etmektedir.

Türkiye'de 2017'de yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanı sayısı 158.098 iken bunun 2.003'ü yaklaşık %1,26'sı; kadın öğretim elemanı sayısı 70.235 iken bunun 708'i yaklaşık %1'i; erkek öğretim elemanı sayısı 87.863 iken bunun 1.295'i %1,47'si Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanı sayısı 166.225 iken bunun 2.013'ü yaklaşık %1,21'i; kadın öğretim elemanı sayısı 74.391 iken bunun 703'ü yaklaşık %0,94'ü; erkek öğretim elemanı sayısı 91.834 iken bunun 1.310'u %1,42'si Sakarya'dadır.

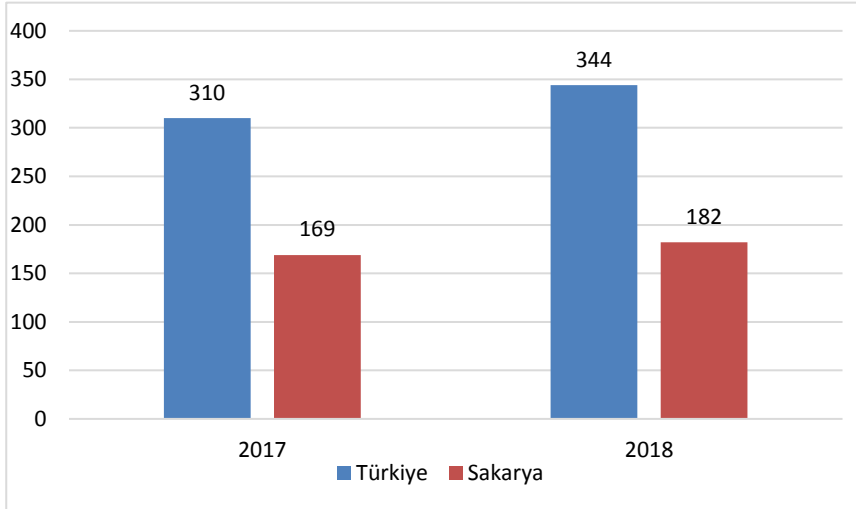
2017'ye göre 2018'de Sakarya'nın yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanı sayısının Türkiye içerisindeki payı azalmıştır. Yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanı sayısının Türkiye içerisindeki payının azalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine negatif etki etmektedir.

Türkiye'de 2017'de toplam yabancı öğrenci sayısı 125.138 iken bunun 3.151'i yaklaşık %2,51'i; toplam yabancı kadın öğrenci sayısı 43.355 iken bunun 998'i yaklaşık %2,30'u; toplam yabancı erkek öğrenci sayısı 81.783 iken bunun 2.153'ü %2,63'ü Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'de toplam yabancı öğrenci sayısı 154.505 iken bunun 2.851'i yaklaşık %1,84'ü; toplam yabancı kadın öğrenci sayısı 54.285 iken bunun 993'ü yaklaşık %1,82'si; toplam yabancı erkek öğrenci sayısı 100.220 iken bunun 1.858'i %1,85'i Sakarya'dadır.

2017'ye göre 2018'de Sakarya'daki toplam yabancı öğrenci sayısının Türkiye içerisindeki payı azalmıştır. Toplam yabancı öğrenci sayısının Türkiye içerisindeki payının azalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine negatif etki etmektedir.

Türkiye'de 2017'de halk kütüphanesi sayısı 1.146 iken bunun 10'u yaklaşık %0,87'si; kütüphanelerdeki kitap sayısı 19.993.613 iken bunun 160.270'i yaklaşık %0,80'i; yararlanma sayısı 25.091.232 iken bunun 167.503'ü yaklaşık %0,66'sı; ödünç verilen materyal sayısı 10.443.581 iken bunun 94.474'ü yaklaşık %0,90'ı Sakarya'dadır. Türkiye'de 2017'de bin kişi başına düşen yararlanma sayısı 310 iken Sakarya'da 169'dur. 2018'de Türkiye'de halk kütüphanesi sayısı 1.162 iken bunun 11'i yaklaşık %0,94'ü; kütüphanelerdeki kitap sayısı 19.966.573 iken bunun 170.310'u yaklaşık %0,85'i; yararlanma sayısı 28.242.986 iken bunun 184.338'i yaklaşık %0,65'i; ödünç verilen materyal sayısı 11.474.281 iken bunun 104.438'i yaklaşık %0,91'i Sakarya'dadır. Türkiye'de 2018'de bin kişi başına düşen yararlanma sayısı 344 iken Sakarya'da 182'dir (Grafik 15).

Grafik 15: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Bin Kişi Başına Düşen Kütüphane Yararlanma Sayısı 2017- 2018

Sakarya'da bin kişi başına düşen yararlanma sayısının Türkiye'nin altında kalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2.3. Sakarya'nın Sağlık Göstergelerinin Durumu*

Sağlık göstergeleri; ilk bölümde de belirtildiği gibi hastane yatak sayıları, hekim sayıları, diş hekimi sayıları, eczane sayıları, hemşire sayıları ve ebe sayılarının belirtildiği altı alt parametrelerden oluşmaktadır. Bu göstergelere ilişkin Sakarya'ya ait verilere aşağıda yer verilmiştir.

2.3.1. Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı

Sakarya'da 2017'de toplam hastane yatak sayısı 1.657'dir. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı ise 167,33'dür. 2018'de toplam hastane yatak sayısı ise 1.958'dir. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı ise 193,72'dir (Tablo 36).

Tablo 36: Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı

Yıllar	2017	2018
Nüfus	990.214	1.010.700
Hastane Yatak sayısı	1.657	1.958
Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı	167,33	193,72

Kaynak: Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü ve Sakarya Valiliği verilerinden derlenmiştir.

2018'de hastane yatak sayısı %18,16 artarken yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı ise %15,77 oranında artmıştır.

2.3.2. On Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı

Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü'nden elde edilen verilere göre ilde 13 kamu hastanesi ve 7 özel hastane olmak üzere toplam 20 hastane bulunmaktadır. Sakarya'da 2017'de toplam hekim sayısı 1.058'dir. On bin kişiye düşen hekim sayısı ise 10,68'dir. 2018'de ise toplam hekim sayısı 1.097'dir. On bin kişiye düşen hekim sayısı ise 10,85'tir (Tablo 37).

* Sorumlu Yazar: Sinan BALTA, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, sinan893@gmail.com

Yardımcı Yazar: Alper ŞAHİN, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, alpercemresahin@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Hilal KEFELİ, (II) Burak YARBUĞ, (III) Ferdağ AKIN'ın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

Tablo 37: On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı

Yıllar	2017	2018
Nüfus	990.214	1.010.700
Hekim Sayısı	1.058	1.097
On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı	10,68	10,85

Kaynak: Sakarya Valiliği ve İl Sağlık Müdürlüğü verilerinden derlenmiştir.

2018'de hekim sayısı %3,68 oranında artarken on bin kişiyeye düşen hekim sayısı da %1,59 oranında artmıştır.

2.3.3. On Bin Kişiyeye Düşen Dış Hekimi Sayısı

Sakarya İl Valiliğinden elde edinilen verilere göre 2017'de ilde toplam dış hekim sayısı 115'tir. On bin kişiyeye düşen dış hekim sayısı 1,16'dır. 2018'de ise toplam dış hekim sayısı 85, on bin kişiyeye düşen dış hekim sayısı ise 0,84'dır.(Tablo 38).

Tablo 38: On Bin Kişiyeye Düşen Dış Hekimi Sayısı

Yıllar	2017	2018
Nüfus	990.214	1.010.700
Dış Hekimi Sayısı	115	85
On Bin Kişiyeye Düşen Dış Hekimi Sayısı	1,16	0,84

Kaynak: Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü ve Sakarya Valiliği verilerinden derlenmiştir.

2018'de dış hekim sayısı %26,08 oranında azalırken on bin kişiyeye düşen dış hekim sayısı ise %27,58 oranında azalmıştır.

2.3.4. On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı

Sakarya'da 2017'de toplam eczane sayısı 288'dir. On bin kişiyeye düşen eczane sayısı 2,90'dur. 2018'de ise Sakarya'da toplam eczane sayısı 293 iken on bin kişiyeye düşen eczane sayısı 2,89'dur (Tablo 39).

Tablo 39: On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı

Yıllar	2017	2018
Nüfus	990.214	1.010.700
Eczane Sayısı	288	293
On Bin Kişiyeye Düşen Eczane Sayısı	2,90	2,89

Kaynak: http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095 Sağlık Personelinin İllere Göre Dağılımı, 20.Bölge Sakarya Eczacı Odası.

2018'de eczane sayısı %1,73 oranında artarken on bin kişiyeye düşen eczane sayısı ise %0,34 oranında azalmıştır.

2.3.5. On Bin Kişiyeye Düşen Ebe Sayısı

Sakarya'da 2017'de toplam ebe sayısı 635'tir. On bin kişiyeye düşen ebe sayısı 6,41'dir. 2018'de ise Sakarya'da toplam ebe sayısı 632 iken on bin kişiyeye düşen ebe sayısı 6,25'tir (Tablo 40).

Tablo 40: On Bin Kişiyeye Düşen Ebe Sayısı

Yıllar	2017	2018
Nüfus	990.214	1.010.700
Ebe Sayısı	635	632
On Bin Kişiyeye Düşen Ebe Sayısı	6,41	6,25

Kaynak: Sakarya Valiliği ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

2018'de ebe sayısı %0,47 oranında azalırken on bin kişiyeye düşen ebe sayısı %2,49 oranında azalmıştır.

2.3.6. On Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı

Sakarya'da 2017'de toplam hemşire sayısı 1.547'dir. On bin kişiyeye düşen hemşire sayısı 15,62'dir. 2018'de ise Sakarya'da toplam hemşire sayısı 1.602 iken on bin kişiyeye düşen hemşire sayısı 15,85'tir (Tablo 41).

Tablo 41: On Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı

Yıllar	2017	2018
Nüfus	990.214	1.010.700
Hemşire Sayısı	1.547	1.602
On Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı	15,62	15,85

Kaynak: Sakarya Valiliği ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

2018'de hemşire sayısı %3,55 oranında artarken on bin kişiye düşen hemşire sayısı %1,47 oranında artmıştır.

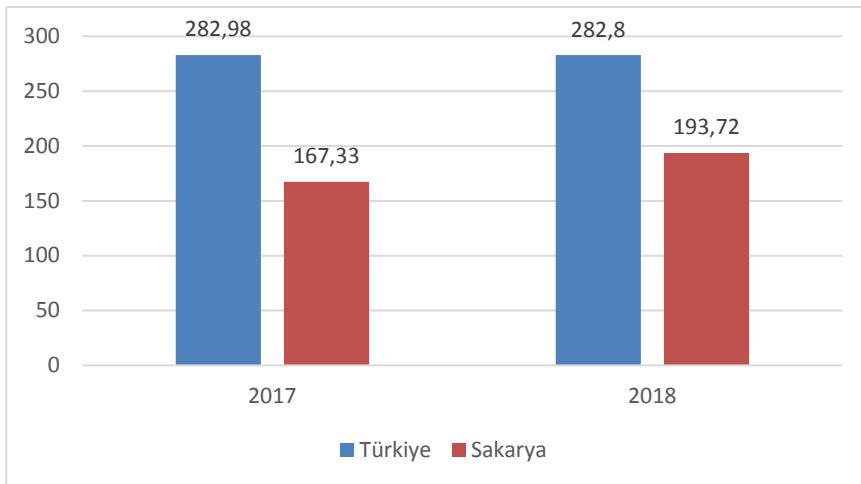
2.3.7. Sakarya'nın Sağlık Göstergelerinin Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması

Bu bölümde Sakarya'nın sağlık göstergelerinin Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, Sağlık, İlaç ve Eczacılık İstatistikleri, TÜİK ve Valilik'ten elde edilen verilerle Türkiye ortalamasındaki yeri incelenip, sosyo-ekonomik analizinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Sağlık göstergeleri, yaşam kalitesini ölçme, ilde bulunan hekime, eczane-ye ve diş hekimine ulaşabilme bağlamında insan sağlığı ile doğrudan etkili olup ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğini gösteren parametrelerden birini oluşturmaktadır.

2017'de Türkiye'de hastane yatak sayısı 225.863 iken bunun 1.657'si Sakarya'dadır. Sağlık İstatistikleri Yıllığı'na göre 2018'de Türkiye'de toplam hastane yatak sayısı 231.913 iken bunun 1.958'i Sakarya'dadır. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı ise 2017'de Türkiye'de 282.98 iken 2018'de 282,80'e düşmüştür. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı 2017'de Sakarya'da 167,33 iken 2018'de 193,72'ye yükselmiştir (Grafik 16).

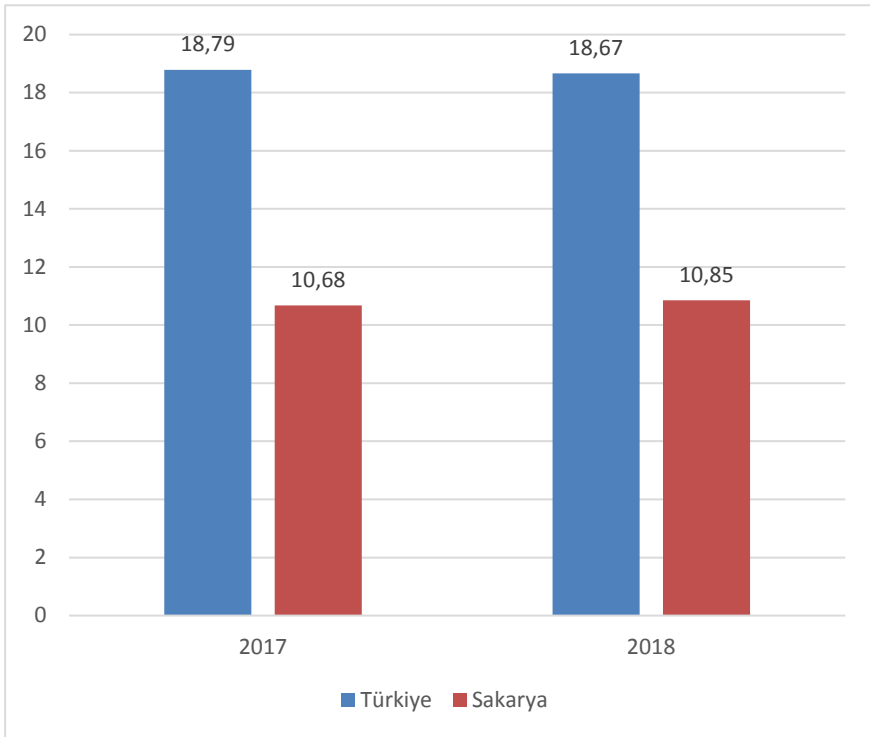
Grafik 16: Türkiye Geneli ve Sakarya İli Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı

Sakarya'da yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısının Türkiye ortalamasının altında kalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki ettiğini göstermektedir

2017'de Türkiye'de toplam hekim sayısı 149.997 olup bunun 1.058'i Sakarya'dadır. 2018 Sağlık İstatistikleri Yıllığından alınan veriler doğrultusunda Türkiye'de toplam hekim sayısı 153.128 olup bunun 1.097'si Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen hekim sayısı 2017'de Türkiye'de 18,79 iken 2018'de 18,67'e düşmüştür. On bin kişiye düşen hekim sayısı 2017'de Sakarya'da 10,68 iken 2018'de 10,85'e yükselmiştir (Grafik 17).

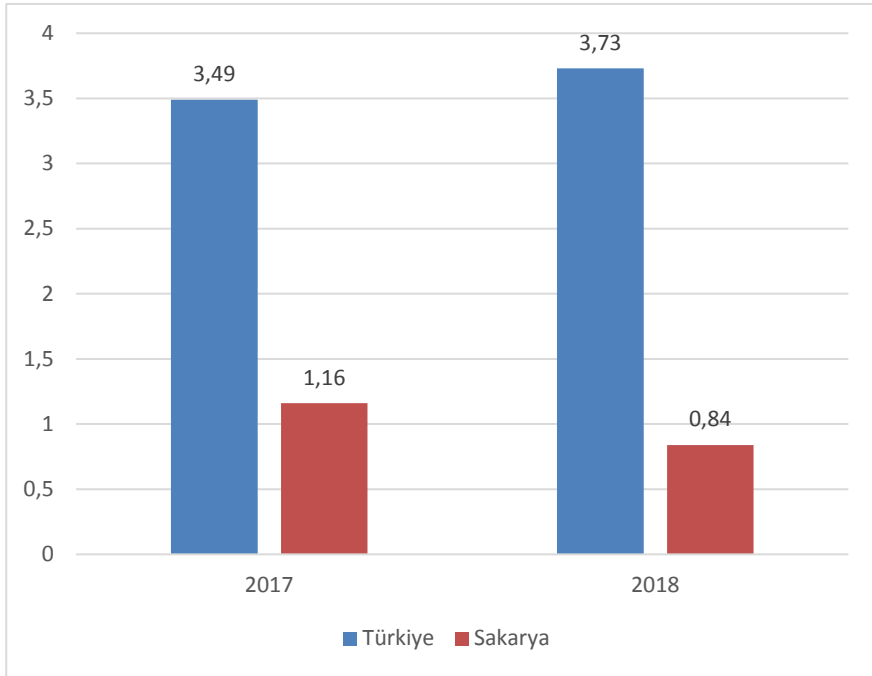
Grafik 17: Türkiye Geneli ve Sakarya İli
On Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı

Türkiye ortalamasından düşük olan bu değerler Sakarya'nın sosyo ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir. Söz konusu oran bireylerin hekimlere ulaşma sürecinde önemlidir. Hekim sayısının fazla olması illerin sağlık hizmeti potansiyelini ortaya koyması, bireylerin tedavi olanaklarını göstermesi nedeniyle sonuca pozitif etki eden bir veridir.

2017'de Türkiye'de toplam diş hekimi sayısı 27.889 olup bunun 115'i Sakarya'dadır. 2018 Sağlık İstatistikleri Yıllığı'nda elde edilen verilere göre 2018'de Türkiye'deki diş hekimi sayısı 30.615'dir. Bunun 85'i Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen diş hekimi sayısı 2017'de Türkiye'de 3,49 iken 2018'de 3,73'e yükselmiştir. On bin kişiye düşen diş hekimi sayısı 2017'de Sakarya'da 1,16 iken 2018'de 0,84'e düşmüştür (Grafik 18).

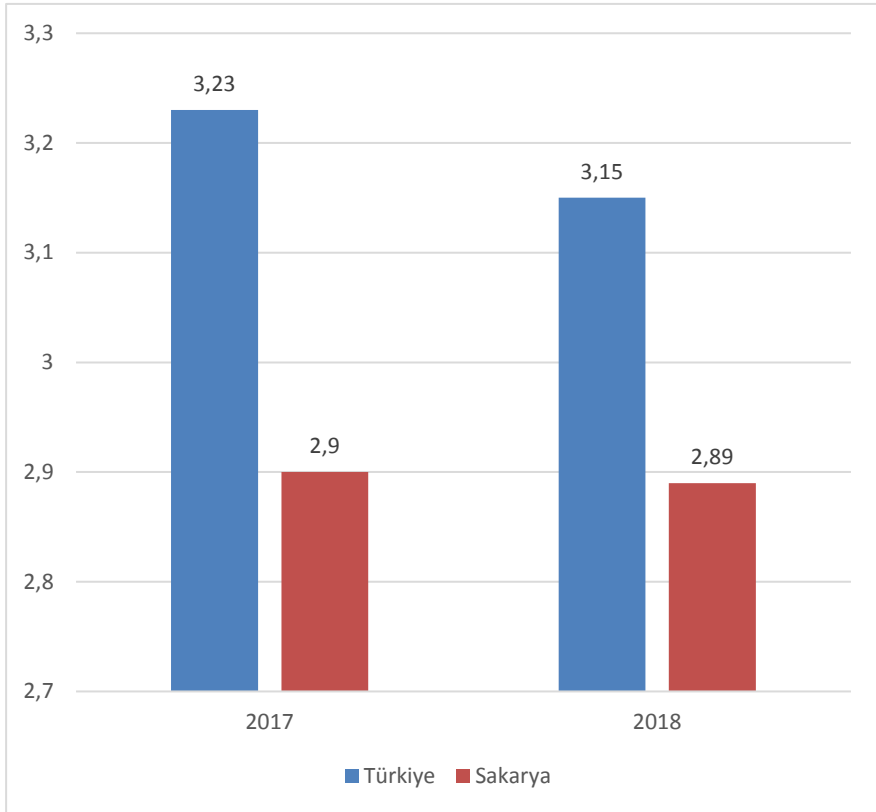
Grafik 18: Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Diş Hekimi Sayısı

Birçok hastalığın diş hastalıkları ile ilgili olduğunun görülmesi nedeniyle diş hekimliği son yıllarda önem kazanmıştır. Bu nedenle illerin sağlık hizmeti sunum potansiyelini ortaya koyması, bireylerin tedavi olanaklarını ifade etmesi nedeniyle sonuca pozitif etki etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 31). Sakarya ortalamasının Türkiye ortalamasının altında olması ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki ettiğini göstermektedir.

2018 Sağlık İlaç ve Eczacılık İstatistikleri Yıllığı'ndan elde edilen veriler doğrultusunda 2017'de Türkiye'de toplam eczane sayısı 25.859 iken bunun 288'i Sakarya'dadır. 2018'de Türkiye'deki toplam eczane sayısı 25.896 iken bunun 293 Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen eczane sayısı ise 2017'de Türkiye'de 3,23 iken 2018'de 3,15'e düşmüştür. On bin kişiye düşen eczane sayısı 2017'de Sakarya'da 2,90 iken 2018'de 2,89'a düşmüştür (Grafik 19).

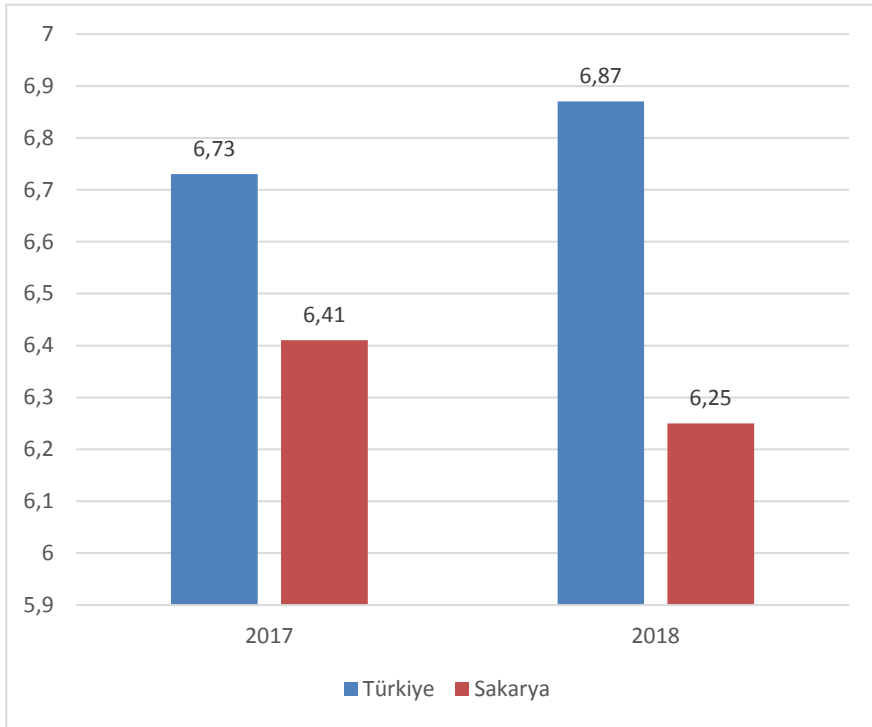
Grafik 19: Türkiye Geneli ve Sakarya İli On Bin Kişiye Düşen Eczane Sayısı

Eczane sayısının fazla olması bireylerin tıbbi ilaçlara, sağlık ürünlerine ulaşmasındaki kolaylığı göstermektedir. Ancak Sakarya ortalamasının Türkiye'den düşük olması ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki ettiğini göstermektedir.

2017 TÜİK'ten elde edilen verilere göre Türkiye'de toplam ebe sayısı 53.741 iken bunun 635'i Sakarya'dadır. 2018 Sağlık İstatistikleri Yılığında elde edilen verilere göre 2018'de Türkiye'deki ebe sayısı 56.351'dir. Bunun 632'si Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen ebe sayısı Türkiye'de 2017'de 6,73 iken 2018'de 6,87'ye yükselmiştir. (Grafik 20).

Grafik 20: Türkiye Geneli ve Sakarya İli
On Bin Kişiyeye Düşen Ebe Sayısı

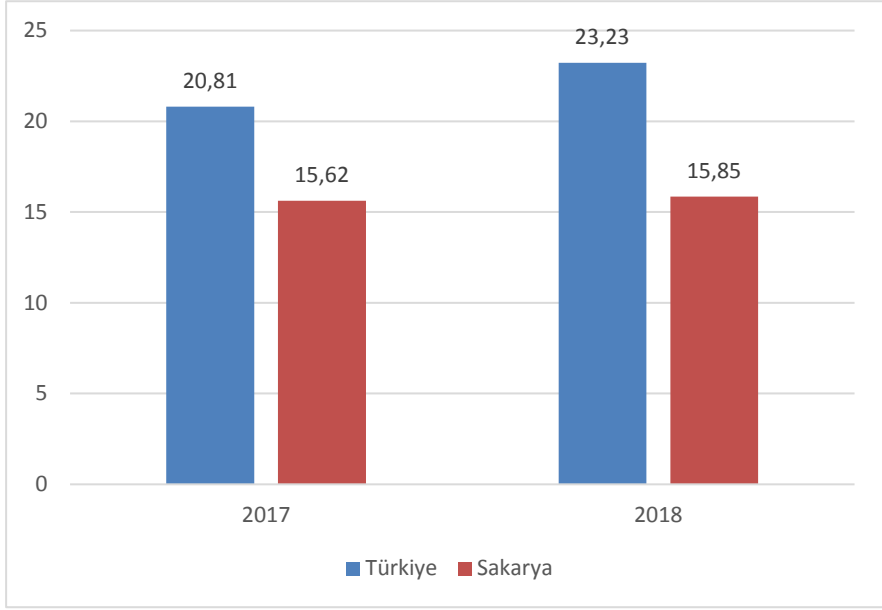

Sakarya'da on bin kişiye düşen ebe sayısı 2017'de 6,41 iken 2018'de 6,25'e düşmüştür. Sakarya ortalamasının Türkiye ortalamasının altında olması ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki ettiğini göstermektedir.

2017 TÜİK'ten elde edilen verilere göre Türkiye'de toplam hemşire sayısı 166.142 iken bunun 1.547'si Sakarya'dadır. 2018 Sağlık İstatistikleri Yılığında elde edilen verilere göre 2018'de Türkiye'deki hemşire sayısı 190.499'dur. Bunun 1.602'si Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen hemşire

sayısı 2017'de Türkiye'de 20,81 iken 2018'de 23,23'e yükselmiştir. On bin kişiye düşen hemşire sayısı 2017'de Sakarya'da 15,62 iken 2018'de 15,85'e yükselmiştir (Grafik 21).

Grafik 21: Türkiye Geneli ve Sakarya İli
On Bin Kişiyeye Düşen Hemşire Sayısı

2018'de ve 2017'de Sakarya ortalamasının Türkiye ortalamasının altında olması ülkenin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki ettiğini göstermektedir.

2.4. Sakarya'nın İstihdam Göstergelerinin Durumu*

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), İŞKUR, Sakarya Valiliği ilgili kamu kuruluşlarında yapılan araştırmalar neticesinde Sakarya'nın 2017 ve 2018'e ait istihdam göstergeleri aşağıda belirtilmiştir.

2.4.1. İşsizlik Oranı

Sakarya kayıtlı işsiz sayısı, Sakarya Valiliği 2017 brifinginde 28.055 kişi olarak görülmektedir. Aynı dönemin sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı, 2017 SGK istatistiklerinde 270.826 kişi olarak görülmektedir. Sakarya'nın işsizlik oranı hesaplandığında (kayıtlı işsiz sayısı x 100/işgücü sayısı) 2017 işsizlik oranının %9,9 seviyesinde olduğu anlaşılmaktadır. Sakarya Valiliği 2018 il brifinginde Sakarya' da kayıtlı işsiz sayısı 33.429 kişi olarak görülmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) 2018 'e ait istatistiklerde sosyal güvenlik kurumundaki aktif çalışan kişi sayısı 271.772 olarak gösterilmiştir. 2018'e ait Sakarya işsizlik oranı %10,9 olarak hesaplanmıştır (Tablo 42).

Önemli Not: TÜİK 2015'ten beri il bazlı işsizlik oranı hesaplamasını yayınlamamaktadır. Bu nedenle işsizlik oranları yerel kurumların veri setleri çerçevesinde hesaplanmaktadır.

* Sorumlu Yazar: Bahar YOLVERMEZ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi,
bahar.yolvermez@ogr.sakarya.edu.tr

Yardımcı Yazar: Öznur İGNECİ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, ignecioznur@gmail.com

Yardımcı Yazar: Sinan BALTA, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi Dalı öğrencisi,
sinan893@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) İsmail KARABAYIR, (II) Ömer Faruk AKÇAY (III) Gökçe KARACA'nın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

Tablo 42: İşsizlik Oranı

YIL	Kayıtlı İşsiz Sayısı	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanlar (İstihdam Edilenler)	İşgücü Sayısı (İstihdam Edilenler+ İşsizler)	İşsizlik Oranı (%)
2017	28.055	280.665	308.720	9,9
2018	33.429	271.772	305.201	10,9

Kaynak: Sakarya Valiliği İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

2017 ve 2018'in işsizlik oranlarını karşılaştırdığımızda 2018 de işsizlik oranının 2017'ye göre daha da arttığını görmekteyiz.

2.4.2 İşgücüne Katılma Oranı

Sakarya işgücü sayısı, Sakarya Valiliği 2017 ve 2018 il brifingleri ve SGK yıllık istatistik verileri ışığında 2017'de 308.720 kişi, 2018'de 305.201 kişi olarak hesaplanmıştır. Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus 2017'de 563.337, 2018'de 556.936 kişi olarak görülmüştür. İşgücüne katılma oranı 2017 ve 2018 için %54,8 olarak hesaplanmıştır (Tablo 43).

Tablo 43: İşgücüne Katılma Oranı

YIL	Toplam İşgücü Sayısı	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücüne Katılma Oranı (%)
2017	308.720	563.337	54,8
2018	305.201	556.936	54,8

Kaynak: Sakarya Valiliği İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

2.4.3. Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı

TÜİK verilerine göre Sakarya'nın toplam nüfusu 2017 için 990.214, çalışma çağındaki nüfusu 684.411 kişidir. Sakarya'nın 2018 nüfusu 1.010.700, çalışma çağındaki nüfus 696.439 kişidir. Sakarya' da çalışma çağındaki nüfusun fazla olması, ilin işgücü potansiyelinin iyi olduğu anlamına gelmektedir. TÜİK 'ten alınan verilere göre Sakarya'nın 2017 ve 2018'e ait çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranının sırasıyla %69,1 ve %68,9 olarak belirlenmiştir (Tablo 44).

Tablo 44: Çalışma Çağındaki Nüfusun Toplam Nüfus İçindeki Oranı

YIL	Çalışma Çağındaki Nüfus	Toplam Nüfus	Çalışma Çağındaki Nüfusun (15-64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı (%)
2017	684.411	990.214	69,1
2018	696.439	1.010.700	68,9

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2017-2018

Bu oran 2017 ve 2018 arasında 0,2 puanlık azalış göstermiştir ve işgücü potansiyeli açısından olumsuz bir etki oluşturmuştur

2.4.4. İmalat Sanayii İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı

Bu parametrede, Sakarya imalat sanayii istihdamı ile sigortalı istihdamı oranlanarak imalat sanayii istihdamının toplam istihdam içindeki payı tespit edilmiştir. 2017 Sakarya İl Brifingi ve SGK 2018 verilerine göre 2017 Sakarya imalat sanayi istihdamı 69.611, sigortalı istihdamı 214.970 kişidir. 2018'de imalat sanayi istihdamı 79.772, sigortalı istihdamı 204.690 kişidir. Elde edilen verilere göre Sakarya'nın 2017 ve 2018'e ait imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdamı içindeki oranı sırasıyla %32,4 ve %38,9 olarak görülmektedir (Tablo 45).

Tablo 45: İmalat Sanayii İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı

Yıl	İmalat Sanayi İstihdamı	Sigortalı İstihdamı	İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı (%)
2017	69.611	214.970	32,4
2018	79.772	204.690	38,9

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu 2017-2018 Verileri

Oranları karşılaştırdığımızda arada (büyük bir fark) 6,5'lik bir artış olduğu görülmektedir. Sakarya'daki imalat sanayii istihdamındaki kişi sayısında artış olmuş ancak toplam sigortalı istihdamındaki kişi sayısında azalma olmuştur. Bu durum Sakarya'nın sigortalı istihdamı içindeki imalat sanayi istihdam oranını arttırmıştır.

2.4.5. Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı

Sosyal Güvenlik sistemlerinde büyük sorun teşkil eden ildeki kayıt dışı istihdam düzeyi bu parametre sayesinde tespit edilebilmektedir. Sosyal Güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı yüksek olması ildeki kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir. SGK verilerine göre 2017'de Sakarya'nın sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 280.665, toplam nüfus 990.214 kişidir. Sonraki yıl sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 271.772, toplam nüfus 1.010.700 kişidir. SGK'dan alınan verilere göre Sakarya'nın 2017 ve 2018'e ait sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı sırasıyla %28,3 ve %26,8 olmuştur (Tablo 46).

Tablo 46: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı

YIL	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanlar	Toplam Nüfus	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı(%)
2017	280.665	990.214	28,3
2018	271.772	1.010.700	26,8

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler 2017-2018, Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

Sosyal Güvenlik kapsamındaki aktif çalışan kişi sayısındaki azalması ve toplam nüfusun artması da etkisiyle oranda düşüş yaşanmıştır.

2.4.6. Ortalama Günlük Kazanç

Sosyal güvenlik sistemlerinin bir diğer sorunu olan kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi ortalama günlük kazancın düşük çıkmasına neden olur. Ortalama Günlük Kazanç değerinin yüksek olması, kazanç tutarlarının gerçeğe yakın olduğu anlamına gelmektedir. SGK verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın 2017'ye ait toplam sigortalı sayısı (4A) 214.671, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 581.964.494 TL'dir. SGK verilerine göre 2018'e ait sigortalı sayısı (4A) 204.690, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 647.753.786 TL'dir. Sakarya'nın 2018'e ait ortalama günlük kazancı 113.02 TL'dir (Tablo 47).

Tablo 47: Ortalama Günlük Kazanç

Yıl	Toplam Sigortalı Sayısı (4A)	Ortalama Gün Sayısı	Toplam Kazanç Miktar (TL)	Ortalama Günlük Kazanç Miktarı (TL)
2017	214.671	28	581.964.494	96.82
2018	204.690	28	647.753.786	113.02

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

2.4.7. Ortalama Günlük Kazanç - Kadın

Bu parametrenin Sakarya'da yüksek olması, kazanç tutarlarının gerçeğe yakın olduğunu gösterir. Aynı zamanda kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelir ve piyasada kadınların istihdam edildiğini gösterir. Sisteme cinsiyeti girilmeyen sigortalılar da bulunmaktadır. Cinsiyet belirtilmediğinden ortalama günlük kazanç-kadın ve erkek tutarlarında dikkate alınmıştır. SGK verilerine göre 5510 sayılı Kanununun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın 2017'ye ait toplam kadın sigortalı sayısı 51.313, ortalama kadın gün sayısı 28, toplam kadın kazanç miktarı 113.719.870,600 TL, toplam erkek sigortalı sayısı 134.209, ortalama erkek gün sayısı 28, toplam erkek kazanç miktarı 388.486.739,760 TL'dir. Sisteme girilmeyen sigortalılar da bulunmaktadır. SGK'dan alınan verilere göre Sakarya'nın 2017'ye ait ortalama günlük kazanç kadın 79.15 TL, günlük kazanç-erkek 103.38 TL'dir. Sakarya'nın 2018'e ait toplam kadın sigortalı sayısı 52.781, ortalama kadın gün sayısı 28, toplam kadın kazanç miktarı 135.121.471.240 TL, toplam erkek sigortalı sayısı 124.215, ortalama erkek gün sayısı 28, toplam erkek kazanç miktarı 423.796.737.000 TL'dir. Sisteme girilmeyen sigortalılar da bulunmaktadır. SGK'dan alınan verilere Sakarya'nın 2018'e ait ortalama günlük kazanç- kadın 91,43 TL, günlük kazanç- erkek 121.85 TL'dir (Tablo 48).

Tablo 48: Ortalama Günlük Kazanç - Kadın

	Yıl	Toplam Sigortalı Sayısı (4A)	Ortalama Gün Sayısı	Toplam Kazanç Miktarı (TL)	Ortalama Günlük Kazanç Miktarı (TL)
Kadın	2017	51.313	28	113.719.870.600	79.15
	2018	52.781	28	135.121.471.240	91.43
Erkek	2017	134.209	28	388.486.739.760	103.38
	2018	124.215	28	423.796.737.000	121.85

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

2.4.8. İstihdam Oranı

İstihdam oranının düşük olması işgücü piyasasının hareketsiz olduğu, ilin ekonomik potansiyelinin iyi olmadığı hatta ilde kayıt dışı çalışmanın yüksek olduğu anlamlarına gelebilir. İstihdam oranı, istihdam edilen nüfusun, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusa oranlanmasıyla bulunur. Sakarya'nın 2017'ye ait istihdam edilen nüfusu 280.665 kişi, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu 563.337 kişidir. Sakarya 2017 istihdam oranı %49,8 olarak görülmektedir. Sakarya'nın 2018'e ait istihdam edilen nüfusu 271.772, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu 556.936 kişidir. Sakarya'nın 2018 istihdam oranı %48,7 olarak görülmektedir. İstihdam oranında bir yıllık dönemde %1,1'lik bir azalış yaşanmıştır (Tablo 49).

Tablo 49: İstihdam Oranı

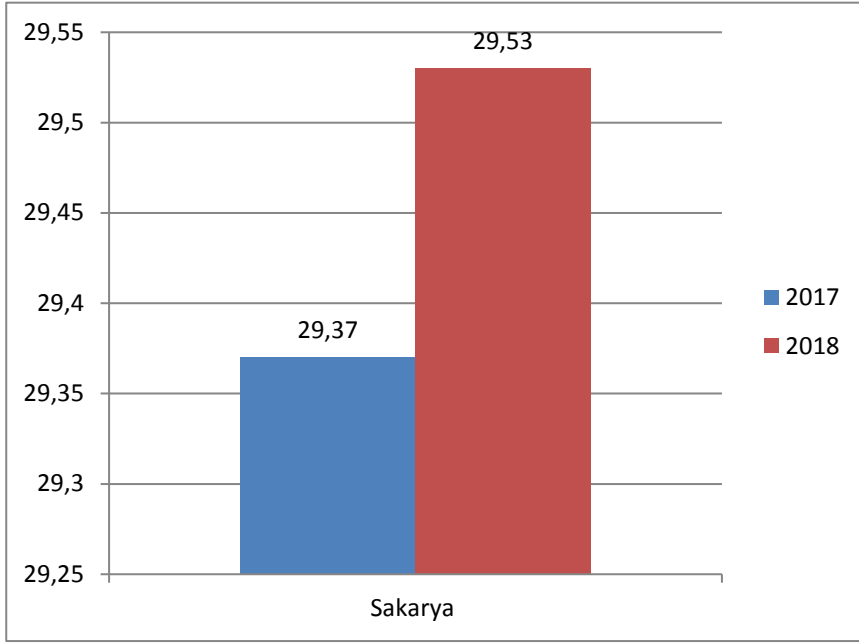
YIL	İstihdam Edilen Nüfus	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İstihdam Oranı (%)
2017	280.665	563.337	49,8
2018	271.772	556.936	48,7

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

2.4.9. Kayıt Dışı İstihdam Oranı

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre 2017'de Sakarya'nın Kayıt Dışı İstihdam Oranı %29,37 olmuştur. 2018 'de Sakarya'da Kayıt Dışı İstihdam Oranı 0,16'lık artış göstererek %29,53 e yükselmiştir (Grafik 22).

Grafik 22: Kayıt Dışı İstihdam Oranı

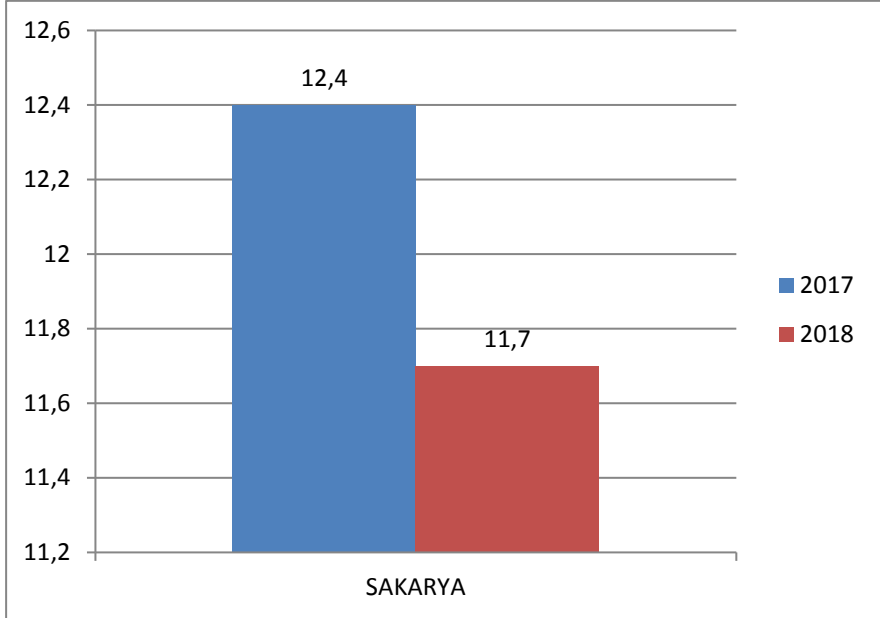
Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Resmi Web Sitesi

Aradaki fark küçük olmasına rağmen bu durum çalışılan gün sayılarını ve aynı zamanda sigorta primine esas kazanç tutarlarını eksik bildirilen sigortalı sayısında artış olduğunu gösterir. Çalışan açısından kayıt dışı istihdamın yüksek olması çalışanların sahip olduğu sosyal sigortalar kapsamındaki haklarının bir kısmından yararlanamayacağı anlamına gelmektedir. Kayıt dışı istihdam oranının yükselmesi hem çalışanı hem ekonomiyi zor duruma sokan bir durumdur. Kayıt dışılık Sakarya'nın istihdam göstergelerini negatif yönde etkilemektedir.

2.4.10. Tarım Dışı İşsizlik Oranı

TÜİK verilerine göre, 2017' de Sakarya'nın Tarım Dışı İşsizlik oranı %12,4 olarak belirlenmiştir. 2018 'de Sakarya'nın Tarım Dışı İşsizlik Oranı 0,7'lik bir farkla düşüş görülmüş, tarım dışı işsizlik oranı %11,7 olmuştur (Grafik 23).

Grafik 23: Tarım Dışı İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2017-2018

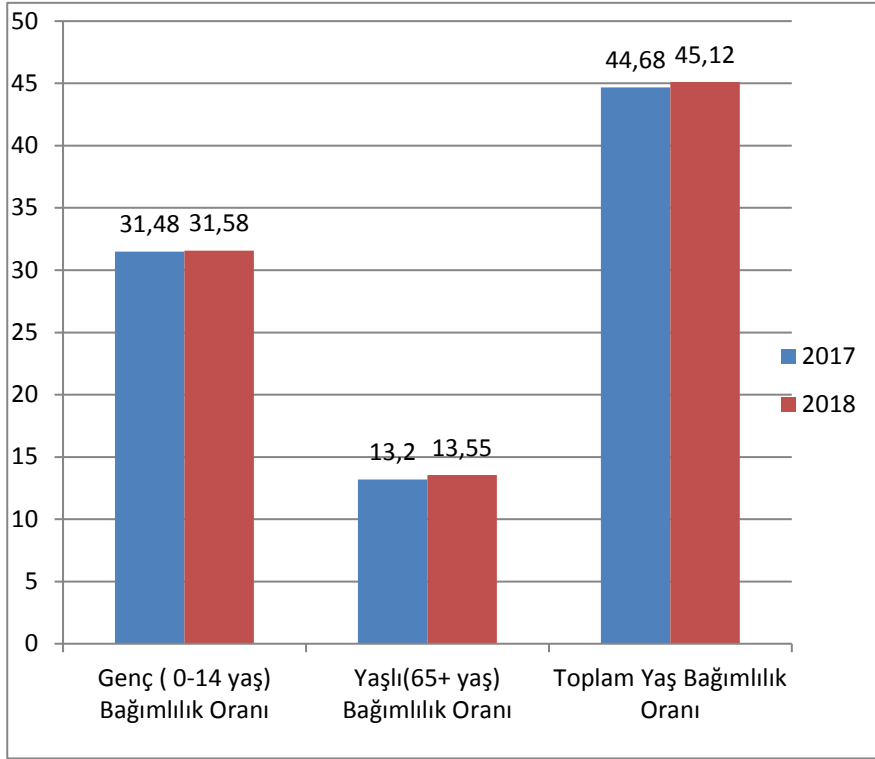
Sakarya'da Tarım dışı işsizlik oranının düşmesi hem Sakarya'nın hem de ülke geneli işgücü piyasasını pozitif yönde etkilemiştir. İşsizlik oranının genel ekonomik yapı ve finansal piyasalar ile önemli ilişkisi vardır. Örneğin tarım dışı işsizlik oranı ülke genelindeki döviz kurlarına etki eder. Bu kapsamda tarım dışı işsizlik oranının düşük gelmesi ülke para birimi için de pozitif yönde etki oluşturmaktadır.

2.4.11. Yaş Bağımlılık Oranı

TÜİK verilerine göre, Sakarya'nın 2017 (0-14 yaş arası) genç bağımlılık oranı %31,48, 2018'de (0-14 yaş arası) genç bağımlılık oranı %31,58 olmuştur. 2017 ve 2018 genç bağımlılık oranlarını karşılaştırdığımızda

0,1 puanlık artış görülmektedir. Sakarya'nın (65+ yaş) yaşlı bağımlılık oranı 2017 de %13,2 iken 2018'de %13,55 olmuştur. Sakarya'nın 2017 ve 2018 (65+ yaş) bağımlılık oranlarını karşılaştırdığımızda 0,35 puanlık artış görülmektedir. 2017 toplam yaş bağımlılık oranı %44,68, 2018'de %45,12 olmuştur (Grafik 24).

Grafik 24: Yaş Bağımlılık Oranı

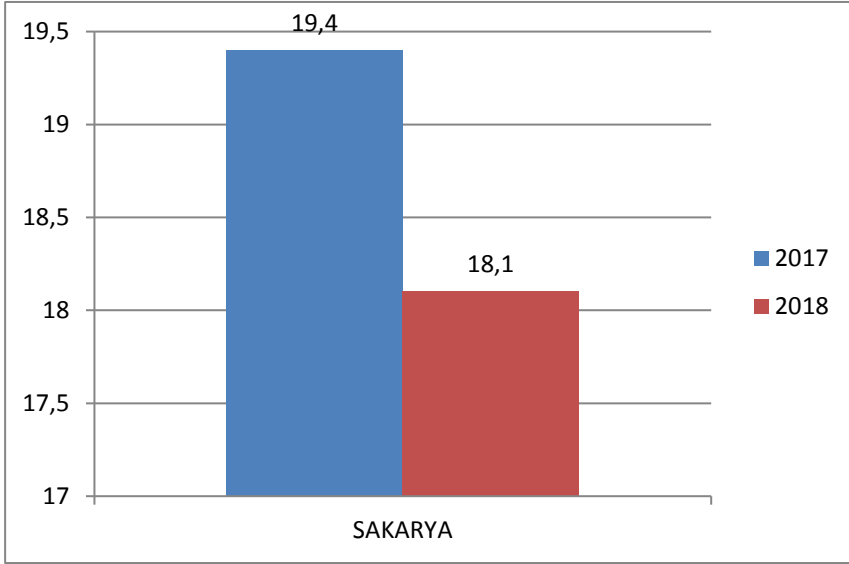
Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2017-2018

2017 ve 2018'de toplam yaş bağımlılık oranlarını karşılaştırdığımızda 0,44'lük bir artış olduğu görülmektedir. Bu durum Sakarya'da ekonomik olarak üretken olmayan nüfusun arttığını göstermektedir.

2.4.12. Genç İşsizlik Oranı

TÜİK verilerine göre, 2017'de Sakarya'da genç işsizlik %19,4 olmuştur. 2018'de 1,3'lük bir farkla genç işsizlik %18,1 olmuştur (Grafik 25).

Grafik 25: Genç İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

Fark küçük olmasına rağmen yine de Sakarya'daki genç işsiz (15-24 yaş) sayısının azalması olumlu bir gelişmedir. Genç işsiz sayısına bakarak işgücünün durumu hakkında yorum yapılabilir. Genç işsiz sayısının az olması ya da azalış göstermesi Sakarya'nın İşgücünü pozitif yönde etkilemektedir. 2018'de Sakarya'da genç işsiz sayısında azalma olması işgücü potansiyelinin arttığını da göstermektedir.

2.4.13. Ne Eğitimde Ne İstihdam da Olanların (NEET) Oranı

Ne istihdamda, ne de eğitimde olan genç nüfusun toplam genç nüfusa oranı ile hesaplanan NEET oranı il bazlı verilere ulaşamadığından hesaplanamamıştır.

2.4.14. İşsizlik Ödeneği

İŞKUR verilerine göre, Sakarya'da 2017'de işsizlik ödeneğine başvuran 1.459 kişi arasından işsizlik ödeneği hak eden sayısı 745 kişi olmuştur. İşsizlik ödeneğini hak eden 745 kişi içerisinde işsizlik ödeneği kesilen kişi sayısı 59, işsizlik ödeneği devam eden kişi sayısı 686 olmuştur. Sakarya'nın 2018'de işsizlik ödeneğine başvuran kişi sayısı 2.643 olmuş,

İşsizlik ödeneğine başvuran 2.643 kişi arasından işsizlik ödeneği hak eden kişi sayısı 1.337 kişi olmuştur. İşsizlik ödeneğini hak eden 1.337 kişi arasından işsizlik ödeneği kesilen kişi sayısı 64, ödemesi devam eden kişi sayısı 1.273'tür. Sakarya 2017 ve 2018 verilerini karşılaştırdığımızda işsizlik ödeneğine başvuran kişi sayısı 1.184 kişi, işsizlik ödeneği kesilen kişi sayısı 5 kişi, ödemesi devam eden kişi sayısı 587 kişi artış olmuştur (Tablo 50).

Tablo 50: İşsizlik Ödeneği

Sakarya	İşsizlik Ödeneğine Başvuru	İşsizlik Ödeneği Hak Eden		
		İşsizlik Ödeneği Kesilen	İşsizlik Ödeneği Biten	Ödemesi Devam Eden
2017	1.459	59	0	686
2018	2.643	64	1	1.273

Kaynak: İŞKUR 2017 – 2018 Aylık Bülten Tabloları

2.4.15. Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) sigortalı sayısı

Sakarya Valiliği İl Brifingi verilerine göre, 2017'de Sakarya'daki 4/a kapsamındaki sigortalı sayısı 214.970, 4/b kapsamındaki sigortalı sayısı 36.478, 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 29.692 kişidir. 2018'de Sakarya'daki 4/a kapsamındaki sigortalı sayısı 2017'ye 6.078 kişi azalarak 208.892 kişi, 4/b kapsamındaki sigortalı sayısı 1.071 kişi artarak 37.549 kişi ve 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 1.088 kişi artarak 30.780 kişi olmuştur. 2017 Sakarya'da toplam sigortalı sayısı 281.140 kişi, 2018'de toplam sigortalı sayısı 2017'ye göre 3.919 kişi azalarak 277.221 kişi olmuştur (Tablo 51).

Tablo 51: Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) Sigortalı Sayısı

YIL	4/a Kapsamında Sigortalı Sayısı	4/b Kapsamında Sigortalı Sayısı	4/c Kapsamında Sigortalı Sayısı	TOPLAM
2017	214.970	36.478	29.692	281.140
2018	208.892	37.549	30.780	277.221

Kaynak: Sakarya Valiliği İl Brifingi

2.4.16. Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) emekli sayısı

Sakarya Valiliği İl Brifingi verilerine göre, 2017 Sakarya'daki 4/a kapsamındaki emekli sayısı 96.337 kişi, 4/b kapsamındaki emekli sayısı 44.250 kişi ve 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 20.264 kişi olmuştur. 2018'de Sakarya'daki 4/a kapsamındaki emekli sayısı 2017'ye göre 4.174 kişi artarak 100.511 kişi, 4/b kapsamındaki emekli sayısı 581 kişi artarak 44.831 ve 4/c kapsamındaki emekli sayısı 1.148 kişi artarak 21.412 kişi olmuştur. 2017 Sakarya'da toplam emekli sayısı 160.854 kişi iken 2018'de 5.900 kişi artarak 166.754 kişi olmuştur (Tablo 52).

Tablo 52: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) Emekli Sayısı

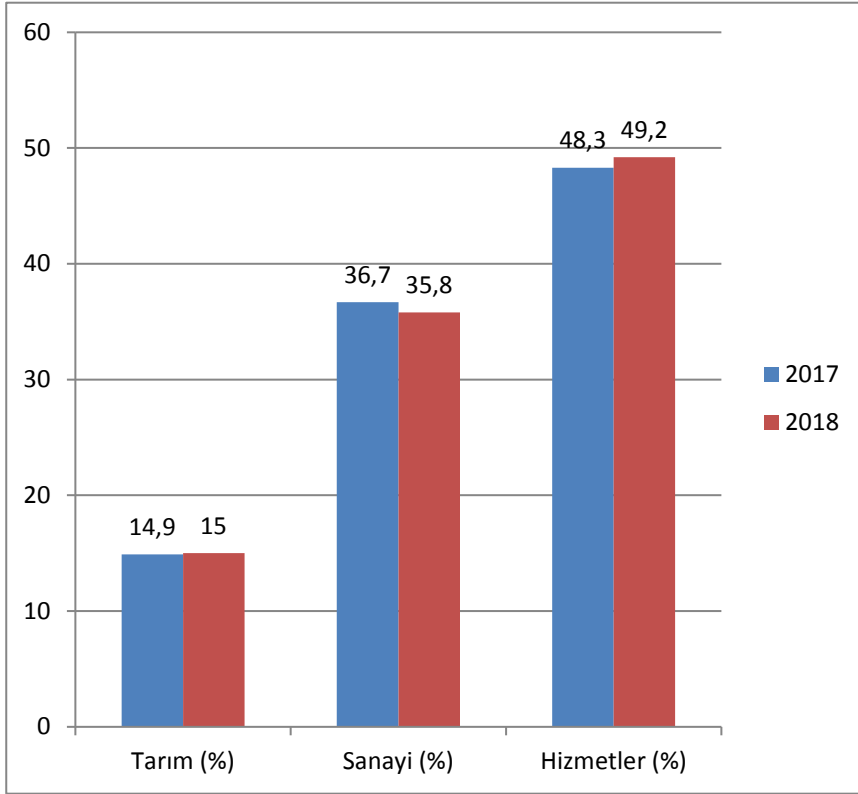
YIL	4/a Kapsamında Emekli Sayısı	4/b Kapsamında Emekli Sayısı	4/c Kapsamında Emekli Sayısı	TOPLAM
2017	96.337	44.250	20.264	160.854
2018	100.511	44.831	21.412	166.754

Kaynak: Sakarya Valiliği İl Brifingi

2.4.17. İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenlerin Oranı (15+ Yaş)

TÜİK verilerine göre, 2017'de Sakarya'da İktisadi Faaliyet kollarına göre istihdam edilenler(15+yaş) tarım sektöründe %14,9, sanayi sektöründe %36,7, hizmetler sektöründe %48,3 olmuştur. 2018'de Sakarya'daki iktisadi faaliyet kollarına göre istihdam edilenler(15+yaş) oranına baktığımızda 2017'de tarım sektöründe 0,1 artarak %15 olmuş, sanayi sektöründe 0,9 azalarak %35,8 e düşmüş, hizmetler sektöründe ise 0,9 puan artarak %49,2 olmuştur (Grafik 26).

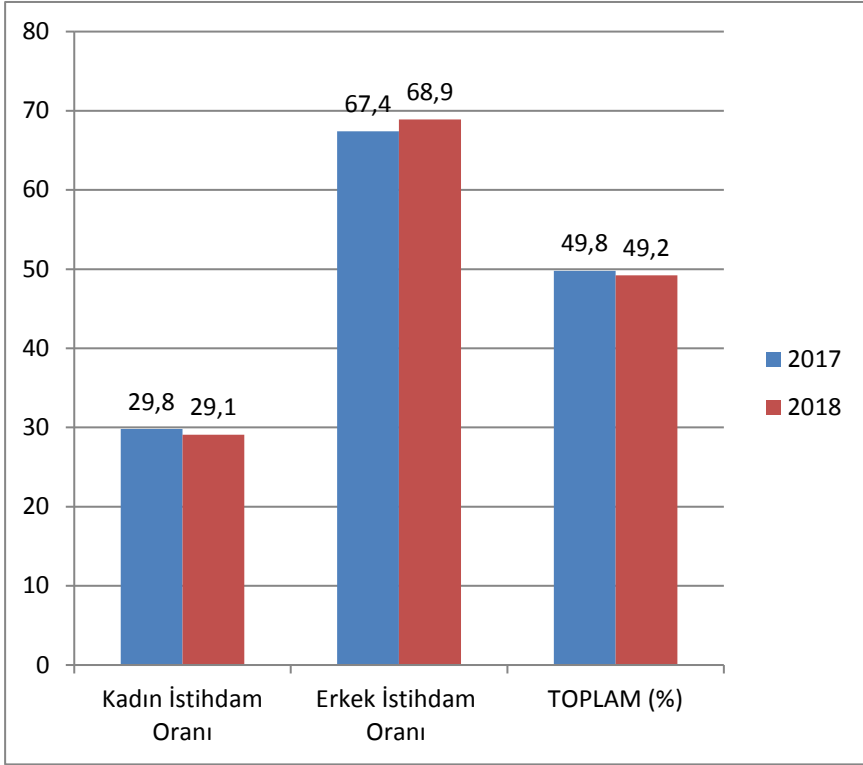
Grafik 26: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenlerin Oranı (15+ Yaş)

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

2.4.18. Cinsiyete Göre İstihdam Oranı

TÜİK verilerine göre, 2017'de Sakarya'nın kadın istihdam oranı %29,8, erkek istihdam oranı %67,4 olmuştur. 2018'de kadın istihdam oranı 2017'ye göre 0,7 azalarak %29,1, erkek istihdam oranı 1,5 artarak %68,9 'a yükselmiştir. 2017'de Sakarya'nın toplam istihdam oranı %49,8 iken 2018'de istihdam oranında %1,1'lik bir azalma görülmektedir (Grafik 27).

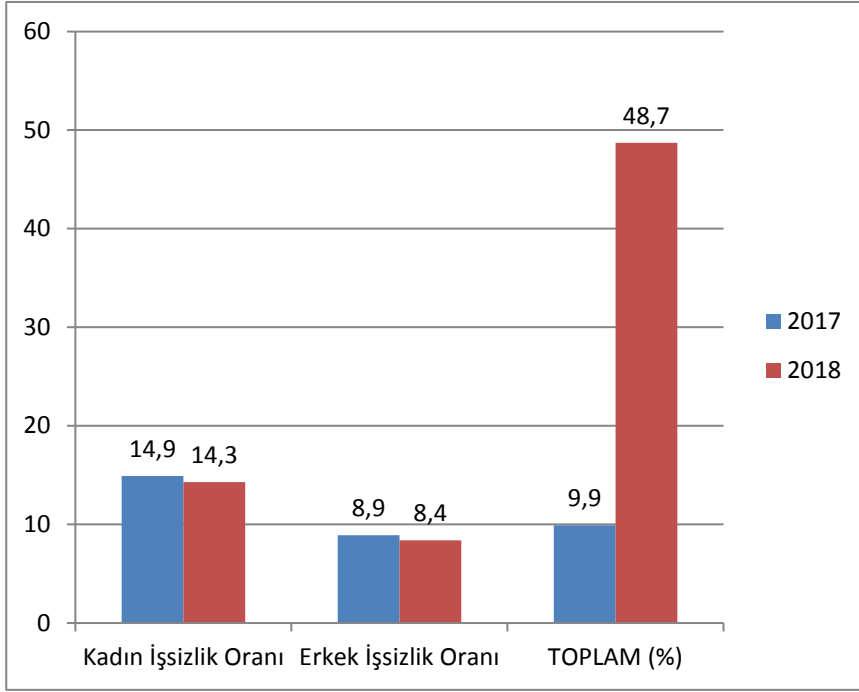
Grafik 27: Cinsiyete Göre İstihdam Oranı

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2017-2018

Kadınların istihdam oranının daha da artması gerekirken, Sakarya'da kadın istihdam oranında daha da azalma görülmüş, erkeklerin iş hayatına katılımı daha da artmıştır.

2.4.19. Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı

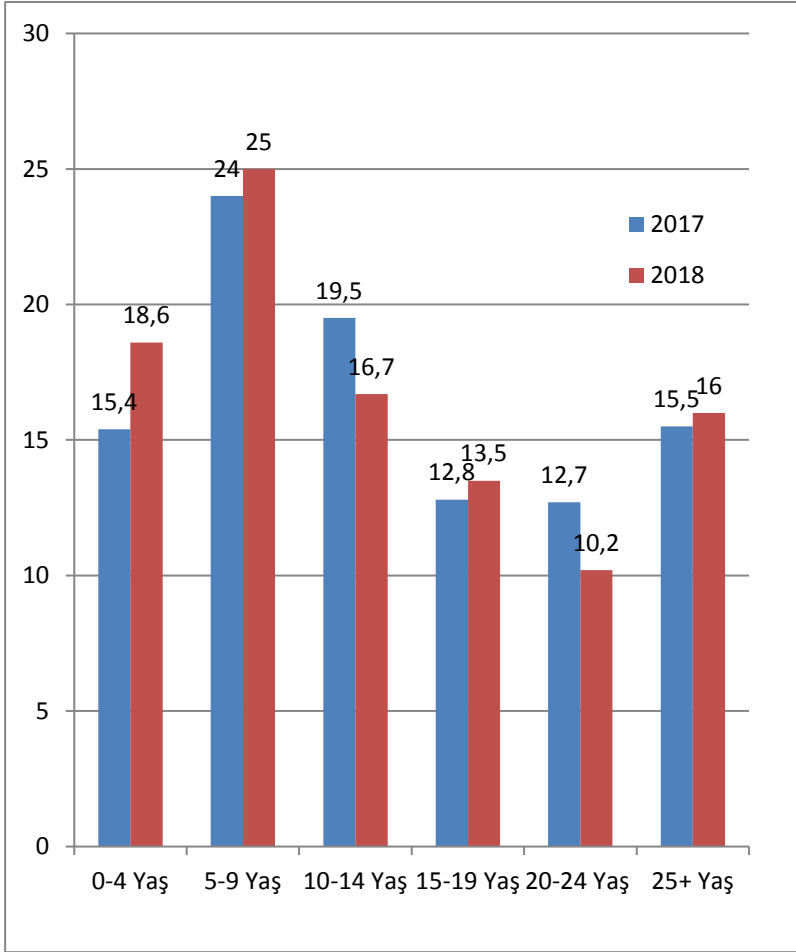
TÜİK 2017 verilerine göre TR42'de kadın işsizlik oranı %14,9, erkeklerin işsizlik oranı %8,9 olmuştur. 2018'de TR42 kadın işsizlik oranı 0,6 azalarak %14,3, erkek işsizlik oranı 0,5 azalarak %8,4 olmuştur. 2017 Sakarya'nın işsizlik oranı %9,9 iken 2018'de 0,3 artarak %10,9'a yükselmiştir. TR42'nin kadın işsizlik oranı ve erkek işsizlik oranında düşüş yaşanırken, Sakarya'nın toplam işsizlik oranında artış görülmektedir (Grafik 28).

Grafik 28: Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2017-2018

2.4.20. İşyerlerinin Yaşına Göre Dağılım Oranı

İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporlarına göre, 2017'de Sakarya ilinde araştırma kapsamında yer alan işyerlerinin % 24'ü 5-9 yaş arasındaki işyerlerinden oluşmaktadır. 10-14 yaş arasında olan işyerlerinin ağırlığı % 19,5'tir. İşyerlerinin yaklaşık yarısı 0-9 yaş aralığındadır. Yaklaşık her 3 işyerinden biri 20 ve daha fazla yıldır faaliyet göstermektedir. 2018'de Sakarya ilinde araştırma kapsamında yer alan işyerlerinin %25'i 5-9 yaş arasındaki işyerlerinden oluşmaktadır. 0-4 yaş arasında olan işyerlerinin ağırlığıysa % 18,6'dır. İşyerlerinin yaklaşık % 60'ı 0-14 yaş aralığındadır. İşyerlerinin %40'ı 15 ve daha fazla yıldır faaliyet göstermektedir. Sakarya ilinde araştırma kapsamındaki her 5 işyerinden 2 tanesinin kuruluşu 10 yılın altındadır (Grafik 29).

Grafik 29: İşyerlerinin Yaşına Göre Dağılım Oranı

Kaynak: İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporu

2.4.21. Sektör Bazında İşyerlerinin Vardiyalı Çalışma Yapma Oranı

İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporlarına göre, 2017'de Sakarya ilinde işyerlerinin %30,5'inde vardiyalı çalışma mevcut olup bu oran 20+ istihdamlı işyerleri için Türkiye genelinde %25,7'dir. Sakarya ilinde en fazla vardiyalı çalışma yapan işyeri Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri, Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Kültür, Sanat, Eğlence,

Dinlence ve Spor sektöründe görünmektedir. Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri sektöründe faaliyet gösteren 20+ istihdamlı işyerlerinin %100'ünde vardiyalı çalışma söz konusudur. Ancak Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım sektöründe işyeri sayısının diğer sektörlerle göre az olması da bu oranın yüksek olmasına sebep olmaktadır. Mesleki Bilimsel ve Teknik Faaliyetleri sektörü en az vardiyalı çalışma yapılan sektör olmuştur. Mesleki Bilimsel ve Teknik Faaliyetleri sektöründe bu oranın düşük olmasının nedeni çalışma saatlerinin düzenli olması gerektiğinde kaynaklanmaktadır. Vardiyalı çalışmayı az yapan bir diğer sektör olan İnşaat sektöründe bu oran %7,5 olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu sektörde vardiyalı çalışmanın az yapılmasının nedeni ise işgücünden gün içinde belirli saatlerde verim alınabilmesi olarak söylenebilir. 2018'de Sakarya ilinde işyerlerinin %29,2'sinde vardiyalı çalışma mevcut olup bu oran 20+ istihdamlı işyerleri için Türkiye genelinde %26,3'tür. Sakarya ilinde en fazla vardiyalı çalışma yapan işyeri Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri sektörlerinde görünmektedir. Eğitim sektörü %6,1, Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler %5,3 ve İnşaat sektöründe %4,9 ile en az vardiyalı çalışma yapılan sektörlerden olmuştur (Tablo 53).

Tablo 53: Sektör Bazında İşyerlerinin Vardiyalı Çalışma Yapma Oranı

Sektörler	2017 Vardiyalı Çalışma (%)	2018 Vardiyalı Çalışma (%)
Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	100	100
Elektrik, Gaz, Buhar Ve İklimlendirme Üretimi	66,7	50
Kültür, Sanat, Eğlence, Dinlenme ve Spor	60,3	40
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	56,4	66,6
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	50	57,5
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	42,9	45,5
Toptan ve perakende ticaret	35,4	34,1
İmalat	35,2	33,4
Bilgi ve İletişim	33,3	25
Ulaştırma ve Depolama	27,1	19,9
Gayrimenkul Faaliyetleri	25	33,3
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	22,4	32,8
Diğer Hizmet Faaliyetleri	20,1	30,5
Eğitim	12,6	6,1
İnşaat	7,5	4,9
Mesleki, Bilimsel ve Teknik Faaliyetler	4,2	5,3
Genel Toplam	30,5	29,2

Kaynak: İŞKUR 2017 VE 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporu

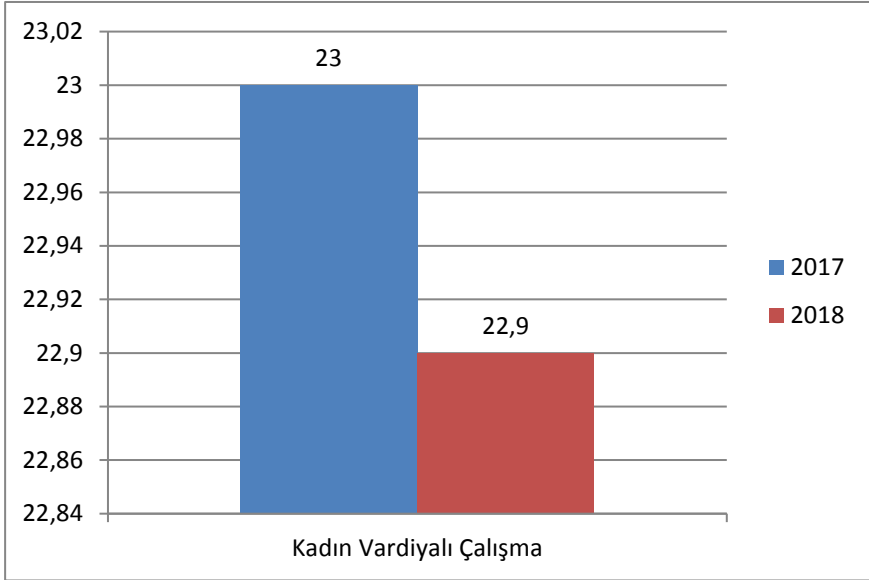
Vardiyalı çalışmayı az yapan inşaat sektöründe çalışmanın az yapılmasının nedeniyse işgücünden gün içinde belirli saatlerde verim alınabilmesi olarak söylenebilir.

2.4.22. Kadınların Vardiyalı Çalışma Oranı

Vardiyalı çalışma yapılan işyerlerinde özellikle gece çalışmalarında erkekler daha yoğun bir şekilde çalıştırılmaktadır. Kadın işçilerin gece vardiyasında çalışabilmesi mevzuat açısından da özel düzenlemelere tabidir. Yasal yükümlülükler ve ailevi sorumluluklar gibi sebeplerle vardiyalı çalışma yapılan işyerlerinde erkek işgücünün daha fazla çalışması beklendik bir durumdur. Gündüz vardiyalarında bu husus geçerli olmasa da genel olarak erkek işgücü tercihinde bir eğilim söz konusudur.

Sakarya ilinde vardiyalı çalışma yapılan işyerleri için kadınların çalışma oranı, vardiyalı çalışma yapılmayan işyerlerine kıyasla daha azdır. İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporlarına göre, 2017 Sakarya'da vardiyalı çalışma yapılan işyerlerinde çalışanların %23'ü kadın, %77'si erkeklerden oluşmaktadır. Vardiyalı çalışma yapılmayan işyerlerinde kadınların çalışma oranı %25'e çıkmaktadır. Bu işyerlerinde de erkeklerin nihai olarak daha fazla oranda çalıştığı görülmektedir. Fakat bunun sebebi genel olarak Sakarya ilinde 20+ istihdamlı işyerlerinde çalışanların sadece % 23,7'sinde kadınlardan oluşmasıdır. Dolayısıyla her 4 çalışandan 1'i kadın 3'ü erkeklerden oluşmaktadır. Vardiyalı çalışma yapılmayan işyerlerindeki çalışanlarda kadınların oranı, vardiyalı çalışma yapılan işyerlerine göre sadece % 2'lik bir farkla fazladır. 2018'de Sakarya'da vardiyalı çalışma yapılan işyerlerinde çalışanların %22,9'u kadın, %77,1'i erkeklerden oluşmaktadır. Vardiyalı çalışma yapılmayan işyerlerinde kadınların çalışma oranı %26,9'a yükselmektedir. Bu işyerlerinde de erkeklerin daha fazla oranda çalıştığı görülmektedir. Fakat bunun sebebi genel olarak Sakarya ilinde 20+ istihdamlı işyerlerinde çalışanların sadece %24,6'sını kadınlardan oluşmasıdır (Grafik 30).

Grafik 30: Kadın Vardiyalı Çalışma Oranı

Kaynak: İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporu

2.4.23. Engelli Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Engelli Çalışan Sayı Oranı

İŞKUR'dan elde edilen verilere göre Sakarya'da 2017'de engelli çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı (50+), kamuda 17 iken özelde 299'dur. 2018'de kamuda engelli çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı kamuda 23 iken özelde 229'dur. 2018'de engelli çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı kamuda %35,29 artmış ve özel sektörde %23,41 azalmıştır.

İşyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu engelli sayısı 2017'de kamuda 118 iken özelde 1.866'dır. 2018'de işyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu engelli sayısı kamuda 238 iken özelde 1.403'tür. 2018'de işyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu engelli sayısı kamuda 1.01 kat artmış ve özel sektörde %24,81 azalmıştır.

İşyerlerinin engelli çalışan sayısı 2017'de kamuda 137 iken özelde 1.745'tir. 2018'de engelli çalışan sayısı kamuda 200 iken özelde 1.395'tir. 2018'de engelli çalışan sayısı kamuda %45,98 artmış ve özel sektörde %20,05 azalmıştır.

Engelli açık kontenjan sayısı 2017'de kamuda 5 iken 2018'de bu sayı 63'e yükselmiştir. Özel sektörde ise 2017'de engelli açık kontenjan sayısı 211 iken 2018'de 112'ye düşmüştür.

Engelli kontenjan fazlası sayısı 2017'de kamuda 24 iken 2018'de bu sayı 25'e yükselmiştir. Özel sektörde ise 2017'de engelli kontenjan fazlası sayısı 90 iken 2018'de 104'e yükselmiştir (Tablo 54).

Tablo 54: Engelli Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Engelli Çalışan Sayı Oranı

	Engelli Çalıştırmakla Yükümlü 50+ İşyeri Sayısı		Çalıştırmakla Yükümlü Olduğu Engelli Sayısı		Engelli Çalışan Sayısı		Engelli Açık Kontenjan Sayısı		Engelli Kontenjan Fazlası Sayısı	
	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL
2017	17	299	118	1.866	137	1.745	5	211	24	90
2018	23	229	238	1.403	200	1.395	63	112	25	104

Kaynak: İŞKUR, İstihdamı Zorunlu Kontenjanları, 2017-2018

2.4.24. Eski Hükümlü-TMY çalıştıran işyeri sayısı ve Eski Hükümlü-TMY çalışan sayı oranı

Eski hükümlü TMY çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı (50+) 2017'de 17 iken 2018'de 23'tür. 2018'de eski hükümlü TMY çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı %35,29 artmıştır.

Kamu işyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu eski hükümlü- TMY çalışan sayısı 2017'de 61 iken 2018'de 119'a yükselmiştir. 2018'de kamu işyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu eski-TMY sayısı %95,08 artmıştır.

Eski hükümlü- TMY çalışan sayısı 2017'de 58 iken 2018'de 74'e yükselmiştir. 2018'de eski hükümlü -TMY çalışan sayısı %27,58 artmıştır.

Eski hükümlü- TMY açık kontenjan sayısı 2017'de 17 iken 2018'de 59'a yükselmiştir. 2018'de eski hükümlü TMY açık kontenjan sayısı 2.47 kat artmıştır.

Eski hükümlü TMY kontenjan fazlası sayısı 2017 ve 2018'de 14'tür. Oransal bir artış söz konusu değildir (Tablo 55).

Tablo 55: Eski Hükümlü-TMY Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Eski Hükümlü-TMY Çalışan Sayı Oranı

	Eski Hükümlü - Tmy* Çalıştırmakla Yükümlü 50+ İşyeri Sayısı (Kamu)	Çalıştırmakla Yükümlü Olduğu Eski Hükümlü - Tmy Sayısı (Kamu)	Eski Hükümlü - Tmy Çalışan Sayısı (Kamu)	Eski Hükümlü - Tmy Açık Kontenjan Sayısı (Kamu)	Eski Hükümlü - Tmy Kontenjan Fazlası Sayısı (Kamu)
2017	17	61	58	17	14
2018	23	119	74	59	14

Kaynak: İŞKUR, İstihdamı Zorunlu Kontenjanları, 2017-2018

2.4.25. Sakarya'nın İstihdam Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Sakarya ve Türkiye'nin 2017 ve 2018'e ait istihdam göstergeleri parametreleri aşağıda belirtilmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu, Sakarya Valiliği, İŞKUR ve ilgili kamu kuruluşlarında yapılan araştırmalar neticesinde toplanan veriler karşılaştırılmıştır.

Sakarya kayıtlı işsiz sayısı, Sakarya Valiliği 2017 il brifinginde 28.055 kişi olarak görülmektedir. Aynı dönemin sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı, 2017 SGK istatistiklerinde 308.720 kişi olarak görülmektedir. Sakarya'nın işsizlik oranı hesaplandığında (kayıtlı işsiz sayısı x 100) / işgücü sayısı) 2017 işsizlik oranı %9,9 seviyesinde olduğu anlaşılmaktadır. Sakarya Valiliği 2018 il brifinginde Sakarya kayıtlı işsiz sayısı 33.429 kişi olarak görülmektedir. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) 2018'e ait istatistiklerinde sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 305.201 gösterilmiştir. 2018'e ait Sakarya işsizlik oranı %10,9 olarak tespit edilmiştir. İşsizlik oranının yüksek olması ilin ekonomik potansiyelinin, işgücü piyasasının etkin olmadığı anlamına geldiği için sonuca negatif etki eden bir göstergedir. Sakarya'nın işsizlik oranı Türkiye genelinden 2017 için daha düşüktür. 2018'de Türkiye ortalamasına göre 2,7'lik daha düşük bir işsizlik oranı görülmektedir. Türkiye ortalamasında işsizlik oranı %2 artarken Sakarya ortalamasında işsizlik oranı 0,3'lük bir artış göstermiştir (Tablo 56).

Tablo 56: İşsizlik Oranı Karşılaştırması

	Yıl	Kayıtlı İşsiz Kişi Sayısı	İşgücü Sayısı	İşsizlik Oranı (%)
Sakarya	2017	28.055	308.720	9,9
	2018	33.429	305.201	10,9
Türkiye	2017	3.454.000	31.643.000	10,9
	2018	3.531.000	32.796.000	12,9

Kaynak: Sakarya Valiliği İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi; TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

*Hesaplanmış Veri: İşsizlik Oranı = Kayıtlı işsiz sayısı x 100 / işgücü sayısı

Sakarya işgücüne katılma oranı, Sakarya Valiliği 2017 ve 2018 yıllık brifingi ve Sosyal Güvenlik Kurumu istatistik verileri ışığında 2017 ve 2018 için %54,8 olarak görülmektedir. İşgücüne katılma oranı Türkiye ortalaması Türkiye İstatistik Kurumu'nun istatistik verilerinde 2017 için %52,8 ve 2018 için %53,2 olarak görülmektedir. Sakarya işgücüne katılma oranının Türkiye ortalamasına göre baz alınan her iki yılda da yüksek olduğu görülmektedir. Sakarya'nın işgücüne katılma oranının 2017'de ve 2018'de düşüş yaşanmayıp aynı oranda kaldığı görülmektedir. Türkiye ortalamasında 0,4'lük yükselme olduğu görülmüştür (Tablo 57).

Tablo 57: İşgücüne Katılma Oranı

	Yıl	Toplam İşgücü Sayısı	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İşgücüne Katılma Oranı (%)
Sakarya	2017	308.720	563.337	54,8
	2018	305.201	556.936	54,8
Türkiye	2017	31.643.000	59.929.924	52,8
	2018	32.796.000	60.654.000	53,2

Kaynak: Sakarya Valiliği İl Brifingi; Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi; TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

TÜİK verilerine göre Sakarya'nın toplam nüfusu 2017'de 990.214, 2018'de 1.010.700, çalışma çağındaki nüfusu 2017'de 684.411, 2018'de 696.439 olarak yayınlanmıştır. Türkiye'nin toplam nüfusu 2017 ve

2018'de sırasıyla 80.810.525 ve 82.003.882 kişidir. TÜİK' ten alınan verilere göre Sakarya'nın 2017 ve 2018'e ait çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş arası), toplam nüfus içerisindeki oranının sırasıyla %69,1 ve %68,9, Türkiye ortalamasının 2017 ve 2018'de sırasıyla %73,6 ve %73,9 olduğu görülmüştür. Oranın yüksek olması ilin işgücü potansiyelinin yüksek olduğu anlamına geldiğinden sonuca pozitif etki eden bir göstergedir (Tablo 58).

Tablo 58: Çalışma Çağındaki Nüfusun
Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı

	Yıl	Çalışma Çağındaki Nüfus	Toplam Nüfus	Çalışma Çağındaki Nüfusun (15-64 yaş arası) Toplam Nüfus İçerisindeki Oranı (%)
Sakarya	2017	684.411	990.214	69,1
	2018	696.439	1.010.700	68,9
Türkiye	2017	59.894.000	80.810.525	74,1
	2018	60.654.000	82.003.882	73,9

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

Türkiye'nin çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı Sakarya'ya göre daha yüksektir. Sakarya'nın Türkiye ortalamasına göre 4,5- 5 puan daha düşük olduğu görülmektedir. Bu oranlar Sakarya'nın işgücü potansiyelinin Türkiye ortalamasına göre daha düşük olduğunu göstermektedir.

SGK verilerine göre 5510 sayılı kanununun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın imalat sanayii istihdamı 2017'de 69.611, sigortalı istihdamı 214.970'dir. 2018'de imalat sanayii istihdamı 79.772 sigortalı istihdamı 211.506'dır. Türkiye'nin 2017 imalat sanayii istihdamı 3.465.297, sigortalı istihdamı 16.369.073 kişi, 2018 imalat sanayii istihdamı 3.631.873 sigortalı istihdamı 16.369.073 kişidir. Elde edilen verilere göre Sakarya'nın 2017 ve 2018'e ait imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı sırasıyla %32,4-%37,7 Türkiye ortalaması sırasıyla %21,5-%22,6 olmuştur. Sakarya'nın imalat alanında, Türkiye ortalaması ile arasında büyük bir fark görülmektedir (Tablo 59).

Tablo 59: İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı Karşılaştırması

	Yıl	İmalat Sanayi İstihdamı	Sigortalı İstihdamı	İmalat Sanayi İstihdamının Sigortalı İstihdam İçindeki Oranı (%)
Sakarya	2017	69.611	214.970	32,4
	2018	79.772	211.506	37,7
Türkiye	2017	3.465.297	16.369.073	21,5
	2018	3.631.873	16.054.759	22,6

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

Bu veriler Sakarya'nın imalat alanında ciddi bir potansiyele sahip olduğunu ve aynı zamanda Türkiye ile kıyasladığımızda imalat alanında lokomotif şehirlerinden biri olduğunu göstermektedir. Oran Sakarya 2017 ve 2018 arasında daha da yükselerek Sakarya'nın imalat sanayi istihdamı büyük bir farkla Türkiye'ye göre daha çok artış göstermiştir.

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre 2017'de Sakarya'nın sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 280.665, toplam nüfus 990.214, Türkiye genelinin sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışan sayısı 22.280.463, toplam nüfusu 80.810.525 kişidir. 2018'de sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanlar Sakarya'da 271.772 kişi, toplam nüfusu 1.010.700 kişidir. Aynı yılda Türkiye'de sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanlar 22.407.415 kişi, toplam nüfus 82.003.882 kişidir. Sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanların toplam nüfusa oranı Sakarya'da 2017'de %28,3, 2018'de %26,8 olarak görülmektedir. Bu parametre ışığında Sakarya ile Türkiye ortalaması karşılaştırıldığında 2017 için Sakarya'nın sosyal güvenlik kapsamında çalışanların toplam nüfusa oranı 0,8 oranında daha yüksek çıkmıştır. 2018'de Türkiye'nin sosyal güvenlik kapsamında çalışanların toplam nüfusa oranı Sakarya ile karşılaştırdığımızda 0,5 oranında daha yüksek çıkmış, Sakarya'da sosyal güvenlik kapsamında çalışanların toplam nüfusa oranında 1,5 oranında düşüş görülmektedir (Tablo 60).

Tablo 60: Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı

	Yıl	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanlar	Toplam Nüfus	Sosyal Güvenlik Kapsamındaki Aktif Çalışanların Toplam Nüfusa Oranı (%)
Sakarya	2017	280.665	990.214	28,3
	2018	271.772	1.010.700	26,8
Türkiye	2017	22.280.463	80.810.525	27,5
	2018	22.407.415	82.003.882	27,3

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2017-2018, Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

Sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı yüksek olması, kayıt dışı istihdamın düşük olduğu anlamına gelmektedir. Sakarya kayıt dışı istihdam oranı ile Türkiye ortalaması benzer bir konumdadır.

SGK verilerine göre 5510 sayılı kanunun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın 2017'ye ait toplam sigortalı sayısı 214.671, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 581.964.494 TL, Türkiye'nin 2017'ye ait toplam sigortalı sayısı 16.369.073, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 44.536.319.055,480 TL'dir. SGK'dan alınan verilere göre Sakarya'nın 2017'ye ait ortalama günlük kazanç miktarı 96,82 TL, Türkiye'nin 2017'ye ait ortalama günlük kazanç miktarı 97,17 TL'dir. Sakarya'nın 2018'e ait toplam sigortalı sayısı 204.690, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 647.753.786 TL, Türkiye'nin 2018'e ait toplam sigortalı sayısı 16.054.759, ortalama gün sayısı 28, toplam kazanç miktarı 50.981.566.109,320 TL'dir. SGK'dan alınan verilere göre Sakarya'nın 2018'e ait ortalama günlük kazancı 113,02 TL, Türkiye'nin 2018'e ait ortalama günlük kazancı 113,41 TL'dir. Ortalama günlük kazanç değerinin yüksek olması ilde katma değer yüksek olduğu sektörlerde kayıtlı istihdamın yaygın ve işgücü niteliğinin yüksek olduğu anlamına geldiği için sonuca pozitif etki eden bir göstergedir. Kazanç tutarlarının eksik bildirilmesi ortalama günlük kazancın düşük çıkmasına neden olur.

Bu sebeple kazanç tutarlarının yüksek olması verilerin gerçeğe yakın olduğu anlamına gelmektedir. Sakarya ve Türkiye ortalaması ortalama günlük kazanç miktarı birbirine yakın olmakla birlikte 2017 için 0,35 TL Sakarya için negatif, 2018 için 0,39 TL için yine negatif bir fark göstermektedir. Yıllık artış oranlarına bakıldığında büyük bir miktarda (%16'lık) bir artış görülmüştür (Tablo 61).

Tablo 61: Ortalama Günlük Kazanç Karşılaştırması

	Yıl	Toplam Sigortalı Sayısı	Ortalama Gün Sayısı	Toplam Kazanç Miktarı (TL)	Ortalama Günlük Kazanç Miktarı (TL)
Sakarya	2017	214.671	28	581.964.494	96.82
	2018	204.690	28	647.753.786	113.02
Türkiye	2017	16.369.073	28	44.536.319.055,48	97.17
	2018	16.054.759	28	50.981.566.109,32	113.41

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

Ortalama günlük kazanç-kadın parametresinde Sakarya erkek ve kadın, Türkiye geneli erkek ve kadın ortalama günlük kazanç verileri incelenmiştir. Tabloda bulunan veriler ile Sakarya'da kadın ve erkeklerin ortalama günlük kazançları, Türkiye genelinde kadın ve erkeklerin ortalama günlük kazançları karşılaştırılmıştır. Sisteme cinsiyeti girilmeyen sigortalılar da bulunmaktadır. Cinsiyet belirtilmediğinden ortalama günlük kazanç- kadın ve erkek tutarlarında dikkate alınmamıştır. SGK verilerine göre 5510 sayılı kanununun 4-1-a maddesi kapsamında Sakarya'nın 2017'ye ait kadınların ortalama günlük kazançları 79.15 TL, 2018'de 91.43 TL'dir. Sakarya 4-1a kapsamındaki erkek sigortalıların ortalama günlük kazançları 2017 için 103.38 TL, 2018 ortalama günlük kazançları 121.85 TL'dir. Türkiye ortalamasına bakıldığında 4-1a kapsamında kadınların 2017 ortalama günlük kazançları 90.97 TL, 2018 ortalama günlük kazançları 105.66 TL'dir. Türkiye'de kapsam içerisindeki erkeklerin ortalama günlük kazanç miktarı 2017 için 99.54 TL, 2018'de 116.70 TL olarak görülmektedir (Tablo 62).

Tablo 62: Ortalama Günlük Kazanç- Kadın Karşılaştırması

	Yıl	Toplam Sigortalı Sayısı	Ortalama Gün Sayısı	Toplam Kazanç Miktarı (TL)	Ortalama Günlük Kazanç (TL)
Kadın (Sakarya)	2017	51.313	28	113.719.870.60	79.15
	2018	52.781	28	135.121.471.240	91.43
Erkek (Sakarya)	2017	134.209	28	388.486.739.76	103.38
	2018	124.215	28	423.796.737,000	121.85
Kadın (Türkiye)	2017	4.088.222	28	10.413.355.549.52	90.97
	2018	4.333.469	28	12.820.481.367,12	105.66
Erkek (Türkiye)	2017	10.389.595	28	28.957.048.016.4	99.54
	2018	9.895.701	28	32.335.192.587,6	116.70

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2018 Aralık Verisi

Tabloya bakıldığında Sakarya'da ortalama günlük kazanç-kadın tutarlarının ülke geneli ile kıyasladığımızda 2017 düşük 2018'de yüksek olduğu gözlemlenmektedir. Aynı zamanda Sakarya'da kadın ve erkek ortalama günlük kazanç tutarları arasında da büyük farklar görülmektedir. Sakarya ile Türkiye geneli erkeklerin ortalama günlük kazanç tutarları 2017'de düşük iken 2018'de yüksektir.

İstihdam oranının düşük olması ilde kayıt dışı çalışmanın yüksek olduğu, işgücü piyasasının hareketsiz olduğu, ilin ekonomik potansiyelinin iyi olmadığı anlamına gelmektedir. Sakarya'da 2017'de istihdam edilen nüfus 280.665 kişi, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu 563.337 kişidir. Sakarya'da 2017 istihdam oranı %49,8 olarak görülmektedir. Sakarya'nın 2018'e ait istihdam edilen nüfusu 271.772, kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfusu 556.936 kişidir. Sakarya'nın 2018'de istihdam oranı %48,7 olarak görülmektedir. Türkiye'de 2017'de istihdam oranı %47,1 olarak görülmekte, 2018'de istihdam oranı %47,4 olarak görülmektedir. İstihdam oranının yüksek olması bölgede kayıt dışı çalışmanın düşük olduğu, işgücü piyasasının canlı olduğu, bölgenin üretim

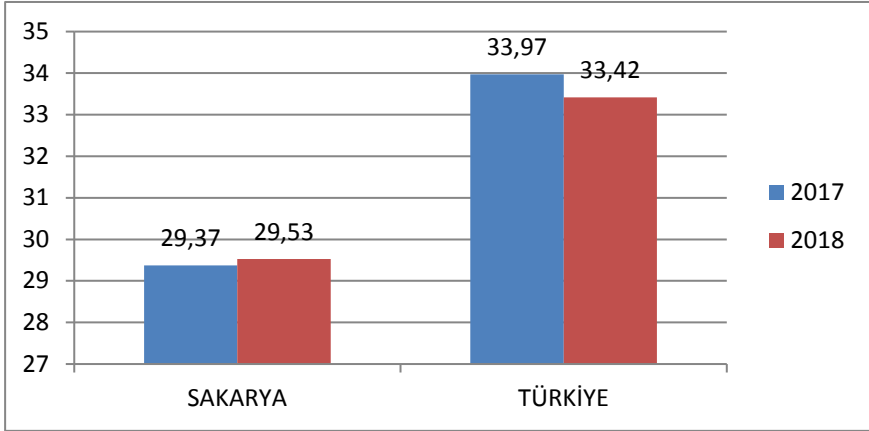
gücünün ve ekonomik potansiyelinin yüksek olduğu anlamına geldiği için sonuca pozitif etki eden bir göstergedir. İstihdam oranı çerçevesinde Sakarya; Türkiye ortalamasıyla kıyaslandığında negatif yönde bir fark görmektedir. Türkiye'de istihdam oranı 0,3 artarken Sakarya'nın istihdam oranının da 1,1'lik düşüş görülmektedir (Tablo 63).

Tablo 63: İstihdam Oranı

	Yıl	İstihdam Edilen Nüfus	Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	İstihdam Oranı (%)
Sakarya	2017	280.665	563.337	49,8
	2018	271.772	556.936	48,7
Türkiye	2017	22.280.463	59.929.924	47,1
	2018	22.072.840	60.654.000	47,4

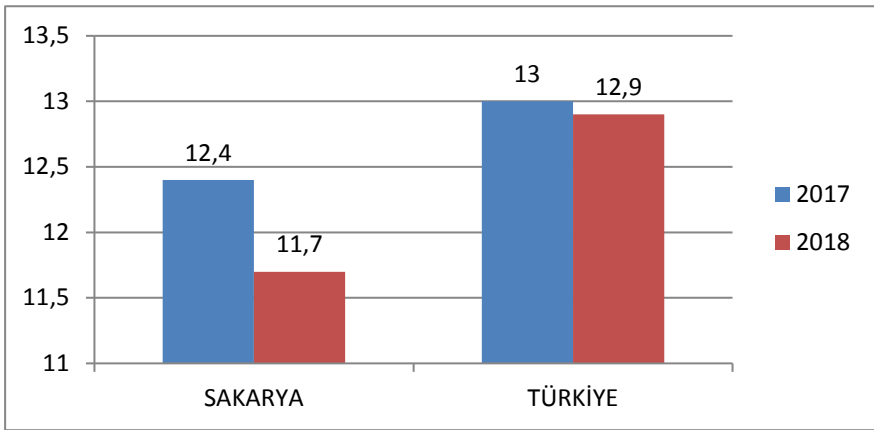
Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018, Sosyal Güvenlik Kurumu 2017- 2018 Aylık İstatistik Bültenleri

Sosyal Güvenlik Kurumu verilerine göre, Sakarya'nın 2017'ye ait kayıt dışı istihdam oranı %29,37 iken 2018 'de kayıt dışı istihdam oranı %29,58 olmuştur. 2017 ve 2018 de kayıt dışı istihdam oranlarını karşılaştırdığımızda %0,16'lık bir artış olmuştur. Türkiye'deki 2017'de kayıt dışı istihdam oranı %33,97, 2018'de kayıt dışı istihdam oranı %33,42 olmuştur. Türkiye'deki 2017 ve 2018 de kayıt dışı istihdam oranlarını karşılaştırdığımızda 0,55'lik bir azalış görülmektedir. Sakarya'da kayıt dışı istihdam oranı artarken, Türkiye genelinde kayıt dışı istihdam oranında azalış görülmektedir (Grafik 31).

Grafik 31: Kayıt Dışı İstihdam Oranı Karşılaştırması

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Resmi Web Sitesi

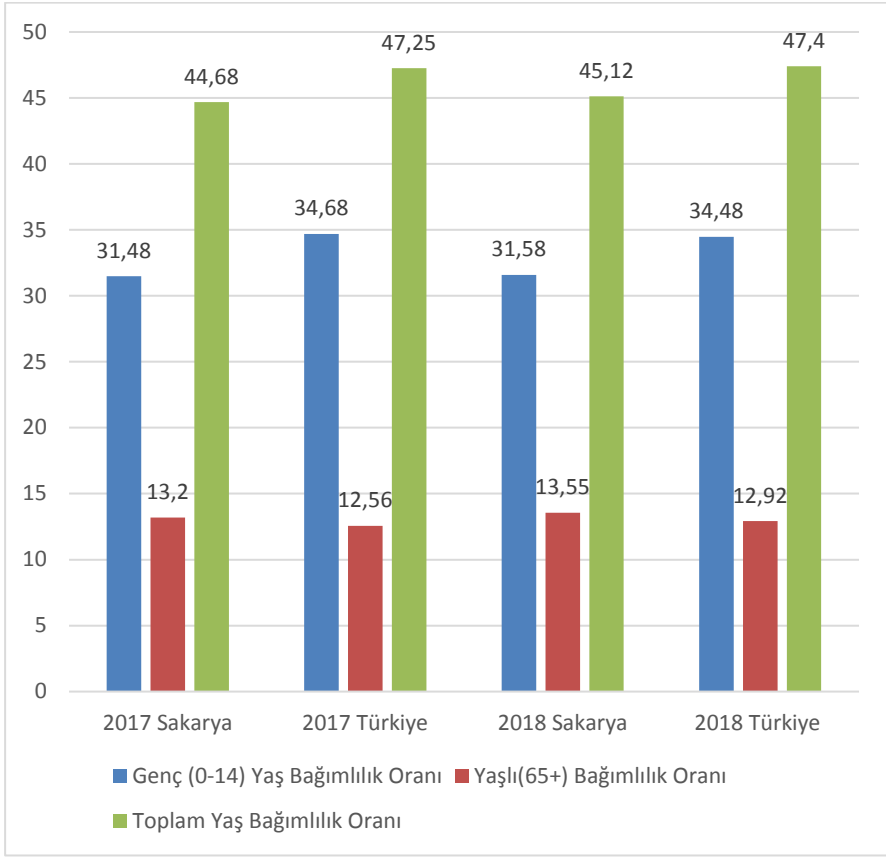
TÜİK verilerine göre, Sakarya'nın 2017 tarım dışı işsizlik oranı %12,4, Türkiye'nin tarım dışı işsizlik oranı %13'tür. 2018 Sakarya tarım dışı işsizlik oranı %11,7, Türkiye'nin 2018 tarım dışı işsizlik oranı %12,9 olmuştur. Sakarya 2017 ve 2018 tarım dışı işsizlik oranlarını karşılaştırdığımızda 0,7'lik bir düşüş, Türkiye'nin 2017 ve 2018 tarım dışı işsizlik oranlarını karşılaştırdığımızda da 0,1 (küçük bir fark) düşüş görülmektedir (Grafik 32).

Grafik 32: Tarım Dışı İşsizlik Oranı Karşılaştırması

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018, Sakarya Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü Verileri

Tarım dışı işsizlik oranının piyasa beklentisi üzerinde gelmesi ülke para birimi için pozitif, piyasa beklentisi altında gelmesi ülke para birimi için negatif bir etki bırakabilir. Sakarya ve Türkiye'de oranlar birbirine çok yakın olmakla birlikte ikisinin de tarım dışı işsizlik oranlarında düşüş görülmektedir. Bu durum piyasaya pozitif yönde bir etkide bulunmuştur.

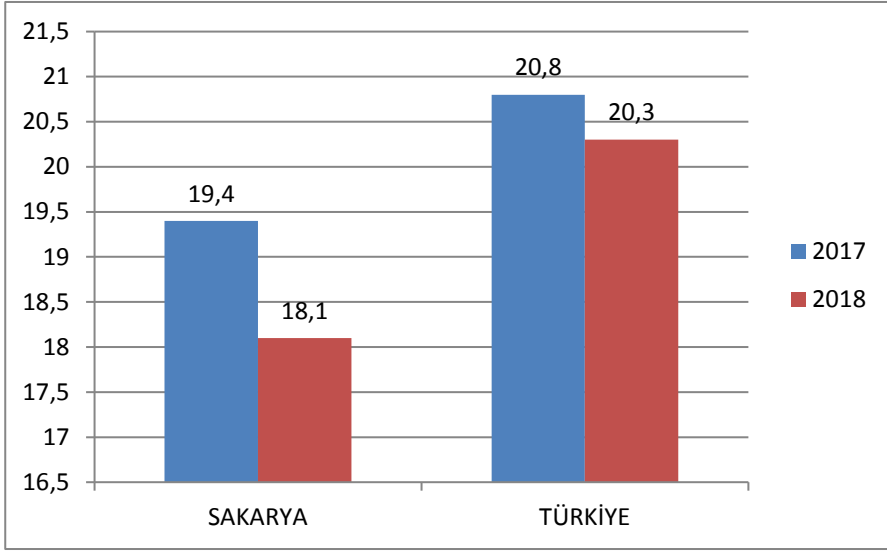
TÜİK verilerine göre, Sakarya'nın 2017 (0-14 yaş arası) genç bağımlılık oranı %31,48, 2018'de (0-14 yaş arası) genç bağımlılık oranı %31,58 olmuştur. Türkiye'nin 2017 genç bağımlılık oranı %34,68, 2018'de Türkiye'deki genç bağımlılık oranı %34,48 olmuştur. Sakarya ve Türkiye'nin 2017 ve 2018 genç bağımlılık oranlarını karşılaştırdığımızda Sakarya'da genç bağımlılık oranında 0,1'lik artış görülürken Türkiye'de 0,2'lik bir azalma görülmüştür. Bu da bize Sakarya genç bağımlılık oranı artarken Türkiye'de genç bağımlılık oranının azaldığını göstermektedir. 2017 Sakarya'nın (65+ yaş) yaşlı bağımlılık oranı 2017 de % 13,2 iken 2018'de %13,55 olmuştur. Türkiye'nin yaşlı bağımlılık oranı 2017'de %12,56, 2018'de %12,92 olmuştur. Sakarya ve Türkiye'nin 2017 ve 2018 yaşlı bağımlılık oranlarını karşılaştırdığımızda Sakarya'da 0,35'lik bir artış, Türkiye'de hemen hemen aynı (0,36'lık) bir artış görülmüştür. Sakarya'nın 2017 toplam yaş bağımlılık oranı %44,68, 2018'de %45,12 olmuştur. Türkiye'nin 2017 toplam yaş bağımlılık oranı %47,25, 2018'de %47,4 olmuştur. Sakarya ve Türkiye'nin 2017 ve 2018'deki toplam yaş bağımlılık oranlarını karşılaştırdığımızda 0,44'lük bir artış, Türkiye'de 0,15'lik bir azalış olduğunu görmekteyiz. Bu durum Sakarya'da ekonomik olarak üretken olmayan nüfusun Türkiye'ye göre daha da arttığını göstermektedir (Grafik 33).

Grafik 33: Yaş Bağımlılık Oranı Karşılaştırması

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

Genç işsizlik oranı, işgücü istatistiklerinde genç işgücü çağı olarak tanımlanan 15-24 yaş grubuna ait işsizlik oranları bireylerin işgücüne ilk kez katıldıkları dönem olması açısından önemsenen bir göstergedir. Genç işsizlik oranının fazla olması işgücüne katılımın düşmekte olduğunu gösterir ve işgücünü negatif yönde etkilemektedir. TÜİK verilerine göre 2017 Sakarya genç işsizlik oranı %19,4, Türkiye'nin genç işsizlik oranı %20,8'dir. 2018'de Sakarya'nın genç işsizlik oranı %18,1 iken Türkiye'nin genç işsizlik oranı %20,3'tür. 2018'de Sakarya ve Türkiye'de 2017'ye göre Sakarya'da 1,3, Türkiye'de 0,5'lik bir düşüş gözlemlenmektedir (Grafik 34).

Grafik 34: Genç İşsizlik Oranı Karşılaştırması

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

Sakarya'da Türkiye ye göre daha çok düşüş gerçekleşmiş olup bu durum Sakarya'nın işgücüne katılımına pozitif bir etki sağlamıştır.

İŞKUR verilerine göre, Sakarya'da 2017'de işsizlik ödeneğine başvuran 1.459 kişi arasından işsizlik ödeneği hak eden sayısı 745 kişi olmuştur. Türkiye'de işsizlik ödeneğine başvuran sayısı 2017'de 1.326.927 kişidir. 2017'de Sakarya'da işsizlik ödeneğini hak eden 745 kişi içerisinde işsizlik ödeneği kesilen kişi sayısı 59, işsizlik ödeneği devam eden kişi sayısı 686 olmuştur. 2017'de Türkiye'de işsizlik ödeneğini hak eden 696.037 kişi arasından işsizlik ödeneği kesilen 202.928 kişi, işsizlik ödeneği biten 174.221, işsizlik ödeneği devam eden kişi sayısıysa 318.818 kişi olmuştur. Sakarya'nın 2018'de işsizlik ödeneğine başvuran kişi sayısı 2.643 olmuş, Türkiye'de işsizlik ödeneğine başvuran kişi sayısı 1.635.111 kişidir. 2018 Sakarya'da işsizlik ödeneğine başvuran 2.643 kişi arasından işsizlik ödeneği hak eden kişi sayısı 1.337 kişi olmuştur. İşsizlik ödeneğini hak eden 1.337 kişi arasından işsizlik ödeneği kesilen kişi sayısı 64, ödemesi devam eden kişi sayısı 1.273'tür. 2018 Türkiye'de işsizlik ödeneğini hak eden 841.847 arasından işsizlik ödeneği kesilen 192.956 kişi, işsizlik ödeneği biten 181.077 kişi, ödemesi devam eden kişi sayısı

467.814 kişi olmuştur. Sakarya 2017 ve 2018 verilerini karşılaştırdığımızda işsizlik ödeneğine başvuran kişi sayısı 1.184 kişi, işsizlik ödeneği kesilen kişi sayısı 5 kişi, ödemesi devam eden kişi sayısı 587 kişi artış olmuştur. Türkiye 2017 ve 2018 verilerini karşılaştırdığımızda işsizlik ödeneğine başvuran kişi sayısı 308.144 kişi artmıştır. İşsizlik ödeneği kesilen kişi sayısı 9.972 kişi azalmış fakat ödemesi devam eden 148.996 kişi artış yaşanmıştır (Tablo 64).

Tablo 64: İşsizlik Ödeneği Karşılaştırması

Yıl	İşsizlik Ödeneğine Başvuru	İşsizlik Ödeneği Hakeden			
		İşsizlik Ödeneği Kesilen	İşsizlik ödeneği biten	Ödemesi Devam Eden	
Sakarya	2017	1.459	59	0	686
	2018	2.643	64	1	1.273
Türkiye	2017	1.326.967	202.928	174.221	318.818
	2018	1.635.111	192.956	181.077	467.814

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2017-2018 Aralık Verisi

Sakarya ve Türkiye verilerini kıyasladığımızda ise işsizlik ödeneği kesilen kişi sayısında Sakarya'da artış gözlemlenirken Türkiye'de azalış görülmektedir.

Sakarya Valiliği İl Brifingi verilerine göre, 2017'de Sakarya'daki 4/a kapsamındaki sigortalı sayısı 214.970, 4/b kapsamındaki sigortalı sayısı 36.478, 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 29.692 kişidir. 2018'de Sakarya'daki 4/a kapsamındaki sigortalı sayısı 2017'ye 6.078 kişi azalarak 208.892 kişi, 4/b kapsamındaki sigortalı sayısı 1.071 kişi artarak 37.549 kişi ve 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 1.088 kişi artarak 30.780 kişi olmuştur. 2017 Sakarya'da toplam sigortalı sayısı 281.140 kişi, 2018'de toplam sigortalı sayısı 2017'ye göre 3.919 kişi azalarak 277.221 kişi olmuştur. SGK verilerine göre 2017'de Türkiye'deki 4/a kapsamındaki sigortalı sayısı 14.477.817, 4/b kapsamındaki sigortalı sayısı 2.777.484, 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 2.986.088 kişidir. 2018'de Türkiye'deki 4/a kapsamındaki sigortalı sayısı 2017'ye 248.647 kişi azalarak 14.229.170 kişi, 4/b kapsamındaki sigortalı sayısı 105.815 kişi artarak

Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi (IV)

2.883.299 kişi ve 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 45.223 kişi artarak 3.031.311 kişi olmuştur. 2017 Türkiye'deki toplam sigortalı sayısı 20.241.389 kişi, 2018'de toplam sigortalı sayısı 2017'ye göre 97.609 kişi azalarak 20.143.780 kişi olmuştur (Tablo 65).

Tablo 65: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı (4/A, 4/B, 4/C) Sigortalı Sayısı Karşılaştırması

	YIL	4/a	4/b	4/c	TOPLAM
		Kapsamında Sigortalı Sayısı	Kapsamında Sigortalı Sayısı	Kapsamında Sigortalı Sayısı	
Sakarya	2017	214.970	36.478	29.692	281.140
	2018	208.892	37.549	30.780	277.221
Türkiye	2017	14.477.817	2.777.484	2.986.088	20.241.389
	2018	14.229.170	2.883.299	3.031.311	20.143.780

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2017-2018 Aralık Verisi

Sakarya 2018'de Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı 4a sigortalı sayı %2,82 azalış gösterirken Türkiye 2018'de %1,71 azalmıştır. Bu Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etkiler. Sakarya 2018'de Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı 4b sigortalı sayısında %2,93 artış varken Türkiye'de %3,8 artış olmuştur. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini negatif etkilemiştir. Sakarya 2018'de Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı 4c sigortalı sayısı %3,66 artış gösterirken Türkiye'de %1,51 artış olmuştur. Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini pozitif etkilemiştir.

Sakarya Valiliği İl Brifingi verilerine göre, 2017 Sakarya'daki 4/a kapsamındaki emekli sayısı 96.337 kişi, 4/b kapsamındaki emekli sayısı 44.250 kişi ve 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 20.264 kişi olmuştur. 2017 Türkiye'deki 4/a kapsamındaki emekli sayısı 7.434.132 kişi, 4/b kapsamındaki emekli sayısı 2.585.362 kişi ve 4/c kapsamındaki sigortalı sayısı 2.134.646 kişi olmuştur. 2018'de Sakarya'daki 4/a kapsamındaki emekli sayısı 2017'ye göre 4.174 kişi artarak 100.511 kişi, 4/b kapsamındaki emekli sayısı 581 kişi artarak 44.831 ve 4/c kapsamındaki emekli sayısı 1.148 kişi artarak 21.412 kişi olmuştur. 2018'de Türkiye'deki 4/a kapsamındaki emekli sayısı 2017'ye göre 301.872 kişi artarak 7.736.004

Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi (IV)

kişi, 4/b kapsamındaki emekli sayısı 67.360 kişi artarak 2.652.722 ve 4/c kapsamındaki emekli sayısı 89.779 kişi artarak 2.224.425 kişi olmuştur. 2017 Sakarya'da toplam emekli sayısı 160.854 kişi iken 2018'de 5.900 kişi artarak 166.754 kişi olmuştur. 2017 Türkiye'deki toplam emekli sayısı 12.154.140 kişi iken 2018'de 459.011 kişi artarak 12.154.140 kişi olmuştur (Tablo 66).

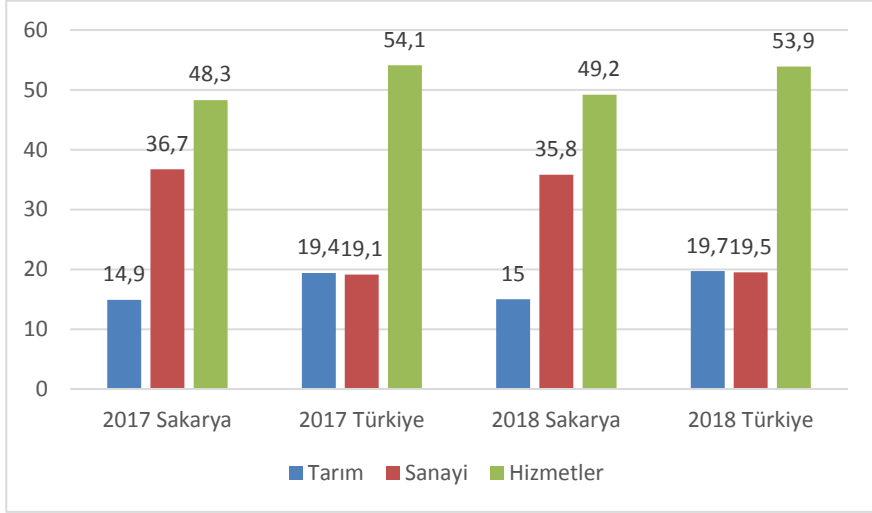
Tablo 66: Sosyal Güvenlik Kurumuna Kayıtlı
(4/A, 4/B, 4/C) Emekli Sayısı Karşılaştırması

YIL	4/a	4/b	4/c	TOPLAM	
	Kapsamında Emekli Sayısı	Kapsamında Emekli Sayısı	Kapsamında Emekli Sayısı		
Sakarya	2017	96.337	44.250	20.264	160.854
	2018	100.511	44.831	21.412	166.754
Türkiye	2017	7.434.132	2.585.362	2.134.646	12.154.140
	2018	7.736.004	2.652.722	2.224.425	12.613.151

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu Aylık İstatistik Bültenleri, 2017-2018 Aralık Verisi

Sakarya ve Türkiye'de SGK'ya kayıtlı 4/a-4/b-/4/c emekli sayısında ve toplam emekli sayılarında genel olarak bir artış gözlemlenmektedir.

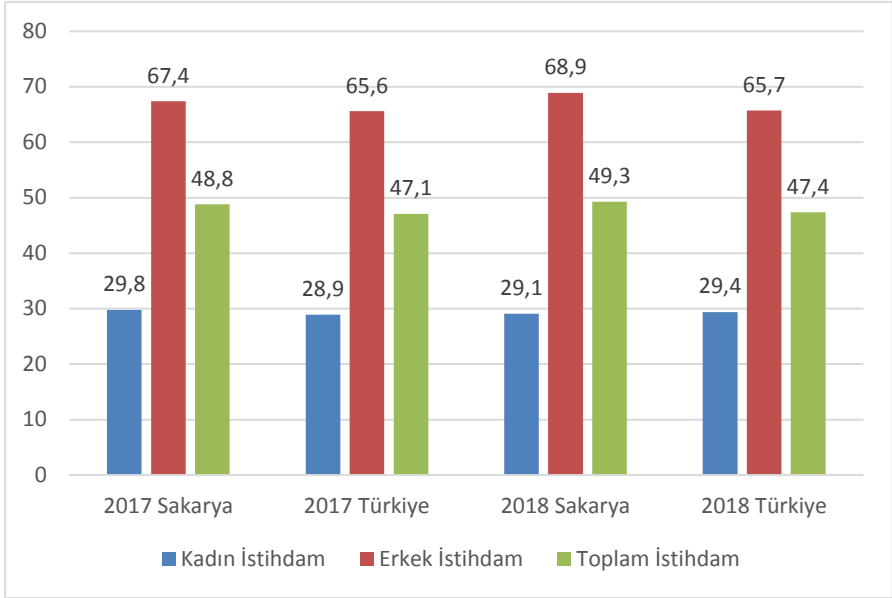
TÜİK verilerine göre, 2017'de Sakarya'da İktisadi Faaliyet kollarına göre istihdam edilenler(15+yaş) tarım sektöründe %14,9, sanayi sektöründe %36,7, hizmetler sektöründe %48,3 oranında olmuştur. 2018'de Sakarya'daki iktisadi faaliyet kollarına göre istihdam edilenler(15+yaş) oranına baktığımızda 2018'de tarım sektöründe 0,1 artarak %15 olmuş, sanayi sektöründe 0,9 azalarak %35,8 e düşmüş, hizmetler sektöründe ise 0,9 artarak %49,2 olmuştur. 2017'de Türkiye'de İktisadi Faaliyet kollarına göre istihdam edilenler(15+yaş) tarım sektöründe %19,4, sanayi sektöründe %19,1, hizmetler sektöründe %54,1 oranında olmuştur. 2018'de Türkiye'deki iktisadi faaliyet kollarına göre istihdam edilenler(15+yaş) oranına baktığımızda 2018'de tarım sektöründe 0,3 artarak %19,7 olmuş, sanayi sektöründe 0,4 artarak %19,5'e yükselmiş, hizmetler sektöründe ise 0,2 azalarak %53,9 olmuştur (Grafik 35).

Grafik 35: İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenlerin Oranı (15+ Yaş)

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2017-2018

Sakarya ve Türkiye verilerini karşılaştığımızda Sakarya ve Türkiye’de ikisinde de tarım sektöründe artış gözlemlenirken Sakarya’da sanayi sektöründe azalma Türkiye’de artış gözlenmiştir. Aynı şekilde Sakarya’da hizmetler sektöründe büyük bir farkla artış olmuş fakat Türkiye’de hizmetler sektöründe azalma görülmektedir.

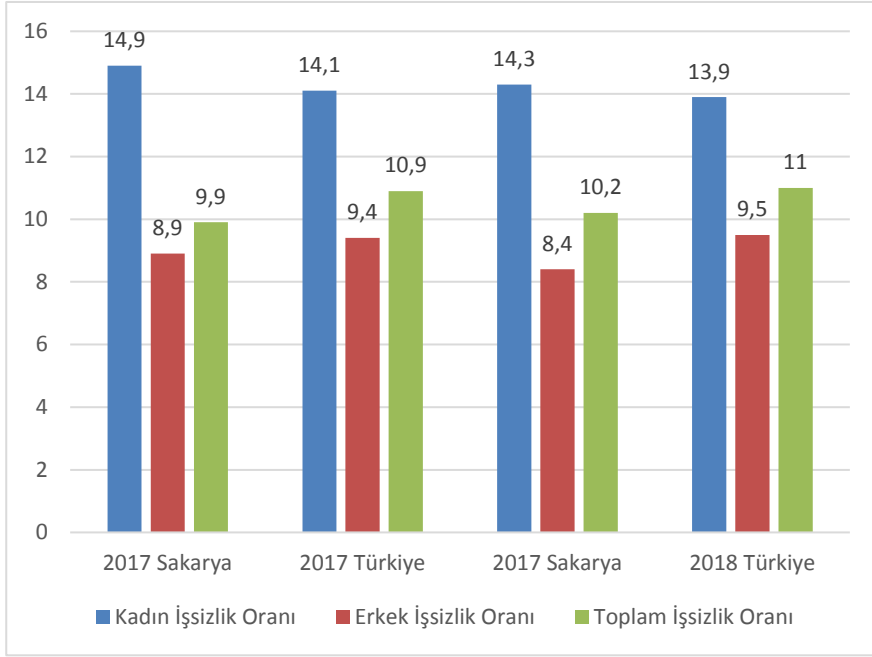
TÜİK verilerine göre, 2017’de Sakarya’nın kadın istihdam oranı %29,8, erkek istihdam oranı %67,4 olmuştur. 2018’de kadın istihdam oranı 2017’ye göre 0,7 azalarak %29,1, erkek istihdam oranı 1,5 artarak %68,9’a yükselmiştir. 2017’de Sakarya’nın toplam istihdam oranı %49,8 iken 2018’de istihdam oranında 1,1’lik bir azalma yaşanmıştır. Kadınların istihdam oranının daha da artması gerekirken, Sakarya’da kadın istihdam oranında daha da azalma görülmüş, erkeklerin iş hayatına katılımı daha da artmıştır. 2017’de Türkiye’nin kadın istihdam oranı %28,9, erkek istihdam oranı %65,6 olmuştur. 2018’de kadın istihdam oranı 2017’ye göre 0,5 artarak %29,4, erkek istihdam oranı 0,1 (çok küçük bir farkla) artarak %65,7’ye yükselmiştir. 2017’de Türkiye’nin toplam istihdam oranı %47,1 iken 2018’de istihdam oranında 0,3’lük bir artış yaşanmıştır (Grafik 36).

Grafik 36: Cinsiyete Göre İstihdam Oranı Karşılaştırması

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler,2017-2018

Kadınların istihdam oranının daha da artması gerekirken, Sakarya'da kadın istihdam oranında daha da azalma görülmüş, erkeklerin iş hayatına katılımı daha da artmıştır. Türkiye'de de kadın istihdamın da çok küçük bir farkla artmıştır bu durumun kadın istihdamına olumlu etkisi çok az düzeyde beklenenin altında olmuştur. Kadınların istihdama katılımı daha çok olmalıdır.

TÜİK verilerine göre, 2017'de Sakarya'daki kadın işsizlik oranı %14,9, erkeklerin işsizlik oranı %8,9 olmuştur. 2018'de Sakarya kadın işsizlik oranı 0,6 azalarak %14,3, erkek işsizlik oranı 0,5 azalarak %8,4 olmuştur. 2017 Sakarya'nın işsizlik oranı %9,9 iken 2018'de 0,3'lük bir artışla %10,2 'ye yükselmiştir. Sakarya'nın kadın işsizlik oranı ve erkek işsizlik oranında düşüş yaşanırken, Sakarya'nın toplam işsizlik oranında artış görülmektedir. 2017 Türkiye'deki kadın işsizlik oranı %14,1, erkeklerin işsizlik oranı %9,4 olmuştur. 2018'de Türkiye kadın işsizlik oranı 0,2 azalarak %13,9, erkek işsizlik oranı 0,1 artarak %9,5 olmuştur. 2017 Türkiye'nin işsizlik oranı %10,9 iken 2018'de 0,1'lik bir artışla %11'e yükselmiştir (Grafik 37).

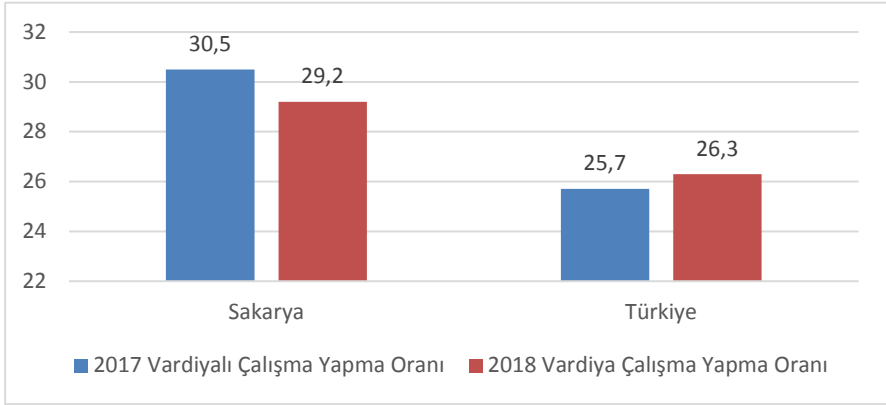
Grafik 37: Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı Karşılaştırması

Kaynak: TÜİK, Temel İstatistikler, 2017-2018

Sakarya'nın kadın işsizlik oranı ve erkek işsizlik oranında düşüş yaşanırken, Sakarya'nın toplam işsizlik oranında artış görülmektedir. Türkiye'ye baktığımızda kadın işsizlik oranında azalma, erkek işsizlik oranında artış ve toplam işsizlik oranında (çok küçük bir farkla) artış gözlemlenmektedir.

İŞKUR 2017 VE 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporuna göre 2017 ve 2018'de Sakarya ve Türkiye sektör bazında işyerlerinin vardiyalı çalışma yapma oranı sektörlerin genel toplamı ele alınarak karşılaştırılması yapılmıştır. 2017'de Sakarya'da sektörlerin vardiyalı çalışma yapma oranı %30,5, Türkiye'de sektörlerin vardiyalı çalışma yapma oranı %25,7 olmuştur. 2018'de Sakarya sektörlerin vardiyalı çalışma yapma oranında 1,3'lük bir azalma görülmektedir. 2018'de Türkiye'deki sektörlerin vardiyalı çalışma yapma oranında 0,6 artarak %26,3 olmuştur (Grafik 38).

Grafik 38: Sektör Bazında İşyerlerinin Vardiyalı Çalışma Yapma Oranı

Kaynak: İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporu

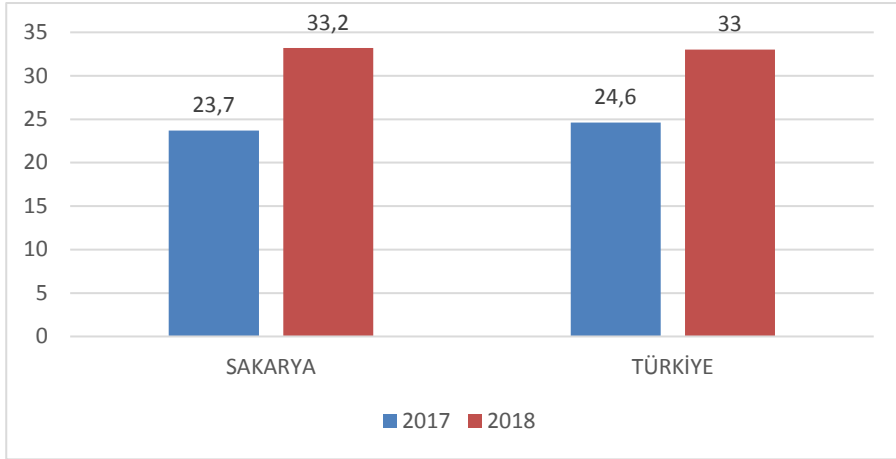
Sakarya ve Türkiye verilerini karşılaştırdığımızda Sakarya'da sektörlerin vardiyalı çalışma oranında azalma görülürken Türkiye'de sektörlerin vardiyalı çalışma yapma oranında artış gözlemlenmektedir.

İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporlarına göre, 2017'de Türkiye genelinde 20+ istihdamlı işyerlerinde çalışanların %26,25'ini kadınlar oluşturmaktayken Sakarya ilinde bu %23,7 olarak gerçekleşmiştir.

Part-time çalışma yapma durumlarına göre Sakarya ili verileri incelendiğinde bu esnek çalışma şeklini kullanan işyerlerinde çalışanların içinde kadınların oranı %23,5 iken bu çalışma şeklini kullanmayan işyerlerindeki kadın çalışanların oranı %23,7 olarak tespit edilmiştir. Türkiye geneli verileri incelendiğinde part-time çalışma yapan işyerlerinde kadın çalışanların oranı %33,2 iken bu oran part-time çalışma yapmayan işyerlerinde %24,6'da kalmıştır. Sakarya ilinde part-time çalışma kadın istihdamını olumlu etkilemektedir. Türkiye geneli ile aynı bir durum söz konusudur. 2018'de Türkiye genelinde 20+ istihdamlı işyerlerinde çalışanların %26,7'sini kadınlar oluşturmaktayken Sakarya ilinde bu oran %24,6 olarak Türkiye ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Part-time çalışma yapma durumlarına göre Sakarya ili verileri incelendiğinde bu esnek

çalışma şeklini kullanan işyerlerinde çalışanların içinde kadınların oranı %38,4 iken bu çalışma şeklini kullanmayan işyerlerindeki kadın çalışanların oranı %21,2 olarak tespit edilmiştir. Türkiye geneli verileri incelendiğinde part-time çalışma yapan işyerlerinde kadın çalışanların oranı %33 iken bu oran part-time çalışma yapmayan işyerlerinde %24,9'da kalmıştır (Grafik 39).

Grafik 39: Kadınların Part-Time Çalışma Oranı Karşılaştırması

Kaynak: İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporu

Sakarya ilinde part-time çalışma Türkiye ortalamasının üstünde yer almaktayken bu durum kadın istihdamını olumlu etkilemektedir.

Sakarya'da 2018'de engelli çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı kamuda %35,29 artmış ve özel sektörde %23,41 azalmıştır. Türkiye'de 2018'de engelli çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı kamuda %72,89 artmış ve özel sektörde %10,67 azalmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki yapmaktadır.

Sakarya'da 2018'de işyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu engelli sayısı kamuda 1.01 kat artmış ve özel sektörde %24,81 azalmıştır. Türkiye'de 2018'de işyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu engelli sayısı kamuda 1.07 kat artmış ve özel sektörde %8,76 azalmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki yapmaktadır.

Sakarya'da 2018'de engelli çalışan sayısı kamuda %45,98 artmış ve özel sektörde %20,05 azalmıştır. Türkiye'de 2018'de engelli çalışan sayısı kamuda %40 artmış ve özelde %4,72 azalmıştır. Sakarya'nın kamuda engelli çalışan sayısı sosyo-ekonomik gelişmişliğe pozitif etki ederken özel sektördeki engelli çalışan sayısı sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif etki etmektedir.

Sakarya'da 2018'de engelli açık kontenjan sayısı kamuda %1160 artmış ve özel sektörde %46,91 oranında azalmıştır. Türkiye'de 2018'de engelli açık kontenjan sayısı kamuda %924,67 artmış ve özel sektörde %23,07 azalmıştır.

Sakarya'da 2018'de engelli kontenjan fazlası sayısı kamuda %4,16 artmış ve özel sektörde %15,55 artmıştır. Türkiye'de 2018'de engelli kontenjan fazlası sayısı kamuda %2,77 artmış ve özel sektörde %1,14 artmıştır (Tablo 67).

Tablo 67: Engelli Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Engelli Çalışan Sayı Oranı Karşılaştırması

		ENGELLİ ÇALIŞTIRMAK LA YÜKÜMLÜ 50+ İŞYERİ SAYISI		ÇALIŞTIRMAKLA YÜKÜMLÜ OLDUĞU ENGELLİ SAYISI		ENGELLİ ÇALIŞAN SAYISI		ENGELLİ AÇIK KONTENJAN SAYISI		ENGELLİ KONTENJAN FAZLASI SAYISI	
		KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL	KAMU	ÖZEL
SAKARYA	2017	17	299	118	1.866	137	1.745	5	211	24	90
	2018	23	229	238	1.403	200	1.395	63	112	25	104
TÜRKİYE	2017	782	19.957	7.801	117.687	10.323	102.751	466	23.232	2.988	8.296
	2018	1.352	17.826	16.157	107.373	14.453	97.893	4.775	17.871	3.071	8.391

Kaynak: İŞKUR, Zorunlu İstihdam Kontenjanları,2017-2018

Sakarya'da 2018'de eski hükümlü TMY çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı %35,29 oranında artmıştır. Türkiye'de 2018'de eski hükümlü ve TMY çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı %72,89 artmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki yapmaktadır.

Sakarya'da 2018'de kamu işyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu eski hükümlü-TMY sayısı %95,08 artmıştır. Türkiye'de 2018'de kamu işyerlerinin çalıştırmakla yükümlü olduğu eski hükümlü-TMY sayısı %89,62 artmıştır.

Sakarya'da 2018'de eski hükümlü -TMY çalışan sayısı %27,58 artmıştır. Türkiye'de 2018'de eski hükümlü ve TMY çalışan sayısı %13,74 artmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır.

Sakarya'da 2018'de eski hükümlü TMY açık kontenjan sayısı 2,47 kat artmıştır. Türkiye'de 2018'de eski hükümlü TMY açık kontenjan sayısı 3,34 kat artmıştır. Sakarya'nın Türkiye ortalamasının altında kalması sosyo-ekonomik gelişmişliğe pozitif etki yapmaktadır.

Sakarya'da 2018'de eski hükümlü TMY kontenjan fazlası sayısında oransal bir artış veya azalış söz konusu değilken Türkiye'de 2018'de eski hükümlü TMY kontenjan fazlası sayısı %1,39 azalmıştır (Tablo 68).

Tablo 68: Eski Hükümlü-TMY Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Eski Hükümlü-TMY Çalışan Sayı Oranı Karşılaştırması

		Eski Hükümlü - Tmy* Çalıştırmakla Yükümlü 50+ İşyeri Sayısı (Kamu)	Çalıştırmakla Yükümlü Olduğu Eski Hükümlü - Tmy Sayısı (Kamu)	Eski Hükümlü - Tmy Çalışan Sayısı (Kamu)	Eski Hük. - Tmy Açık Kontj. Sayısı (Kamu)	Eski Hükümlü - Tmy Kontenjan Fazlası Sayısı (Kamu)
SAKARYA	2017	17	61	58	17	14
	2018	23	119	74	59	14
TÜRKİYE	2017	782	3.711	4.337	810	1.436
	2018	1.352	7.037	4.933	3.520	1.416

Kaynak: İŞKUR, Zorunlu İstihdam Kontenjanları,2017-2018

2.5. Sakarya'nın Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerinin Durumu*

Sakarya'nın rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergelerinin durumu Türkiye İstatistik Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu, Türkiye Odalar Birliği ve Borsalar Birliği, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Türk Patent Enstitüsü kurumlarından alınan veriler ışığında aşağıdaki başlıklarda incelenmiştir.

2.5.1. Sakarya İli İhracatının Türkiye İçindeki Payı

2017 ve 2018 için Sakarya ihracatının Türkiye içindeki payı oranları, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden alınmıştır. 2017'de Türkiye'de toplam 156.992.942 bin dolar, 2018'de ise toplam 167.920.613 bin dolar ihracat yapılmıştır. Sakarya'da ise 2017'de 5.254.589 bin dolar, 2018'de 5.639.480 bin dolar ihracat yapılmıştır. Sakarya Türkiye'nin 2017'de toplam ihracatının %3,34 ünü, 2018'de ise %3,35'ini karşılamıştır (Tablo 69).

Tablo 69: Sakarya İli İhracatının Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	Türkiye (Bin\$)	Sakarya (Bin\$)	Pay (%)
2017	156.992.940	5.254.589	3,34
2018	167.920.613	5.639.480	3,35

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerde Sakarya 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili ihracatının Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre artış göstermesi, pozitif etki yaratmıştır.

* Sorumlu Yazar: Erkan YAĞIZ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, erkn.yagz@gmail.com

Yardımcı Yazar: Gülşah TUR, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, gulsah.tur@hotmail.com

Yardımcı Yazar: Mizgin DURAK, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, mizgin.duraak@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Yunus YİĞİT, (II) Rukiye TURGUT, Feyzullah AKGÜN, (III) Ferdağ AKIN, Nazan BUDAK'ın izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

2.5.2. Sakarya İli Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı

Sakarya'da kişi başına düşen ihracat tutarı göstergesi için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden yararlanılmıştır. Bu veri ildeki toplam ihracat rakamının, ilin toplam nüfusuna oranlanması ile bulunmuştur. Sakarya'da 2017'de toplam nüfus 990.214, 2018'de ise 1.010.700'dür. 2017'de toplam ihracat 5.254.589 bin dolar, 2018'de ise 5.639.480 bin dolar olarak gerçekleşmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda Sakarya'da kişi başına düşen ihracat tutarı 2017'de 5,306 dolar, 2018'de ise 5,579 dolardır (Tablo 70).

Tablo 70: Sakarya İli Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı

Yıllar	Nüfus	İhracat (Bin\$)	Kişi Başına Düşen İhracat Tutarı (\$)
2017	990.214	5.254.589	5,306
2018	1.010.700	5.639.480	5,579

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerde Sakarya 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili kişi başına düşen ihracat tutarı, bir önceki yıla göre artış göstererek, kişi bazında üretim ve rekabet gücünde pozitif bir etki göstermiştir.

2.5.3. Sakarya İli İthalatının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya ili ithalatının Türkiye içindeki payı için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de toplam ithalat 2017'de 233.799.651 bin dolar iken 2018'de azalış göstererek 223.047.094 bin dolar olmuştur. Sakarya'da ise toplam ithalat 2017'de 3.086.411 bin dolar iken 2018'de artış göstererek 3.182.619 bin dolar olmuştur. Sakarya ithalatının Türkiye içindeki payı 2017'de %1,32 iken 2018'de artış göstererek %1,42 olmuştur (Tablo 71).

Tablo 71: Sakarya İli İthalatının Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	Türkiye (Bin\$)	Sakarya (Bin\$)	Pay (%)
2017	233.799.651	3.086.411	1,32
2018	223.047.094	3.182.619	1,42

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerde Sakarya 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili ithalatının Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre artış göstermesi, ara mal alımı ise üretim potansiyeline işaret edeceğinden pozitif, tüketim malı alımı ise negatif etki yaratması beklenmektedir.

2.5.4. Sakarya İli İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı göstergesi için Sosyal Güvenlik Kurumu istatistik yıllığında yer alan verilerden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2017'de 241.215 imalat sanayi işyeri bulunmaktadır. Sakarya'da ise 3.218 imalat sanayi işyeri bulunmaktadır. Türkiye'deki toplam imalat sanayi işyerlerinin Sakarya'daki imalat sanayi işyerlerine oranlanması ile bulunan pay 2017'de %1,33 olarak gerçekleşmiştir. 2018 Sakarya imalat sanayi işyeri sayısına ulaşamamıştır* (Tablo 72).

Tablo 72: Sakarya İli İmalat Sanayi İşyerlerinin Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	Sakarya	Türkiye	Pay (%)
2017	3.218	241.215	1,33
2018	-	243.250	-

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

2.5.5. İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı

Sakarya'nın imalat sanayi kayıtlı işyeri oranı göstergesi için Sosyal Güvenlik Kurumu istatistik yıllığında yer alan verilerden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017'de toplam 23.237 kayıtlı işyeri bulunmaktadır. Kayıtlı imalat sanayi işyeri sayısı 2017'de 3.218'tir. Sakarya'daki toplam kayıtlı işyeri sayısının imalat sanayi kayıtlı işyerine oranlanması ile bulunan oran 2017'de %13,8 'dir. 2018 Sakarya imalat sanayi işyeri sayısına ulaşamamıştır *(Tablo 73).

* 2018 Sakarya imalat sanayi işyeri sayısı için, resmi kurumlar (SGK-İŞKUR) ile birebir iletişime geçilmesine rağmen veri bilgisi elde edilememiştir.

* 2018 Sakarya imalat sanayi işyeri sayısı için, resmi kurumlar (SGK-İŞKUR) ile birebir iletişime geçilmesine rağmen veri bilgisi elde edilememiştir.

Tablo 73: İmalat Sanayi Kayıtlı İşyeri Oranı

Yıllar	Tüm İşyerleri	İmalat Sanayi İşyeri	Oran (%)
2017	23.237	3.218	13,8
2018	22.777	-	-

Kaynak: Sosyal Güvenlik Kurumu 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

2.5.6. Sakarya İli Kişi Başına Düşen Sanayi Elektrik Tüketimi

Sakarya'da kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi göstergesi için Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu verilerinden alınmıştır. Sakarya'da 2017'de toplam 3.950.084 MW/h, 2018'de toplam 3.750.169 MW/h, elektrik tüketilmiştir. Söz konusu elektrik tüketiminin 2017'de toplam 2.349.250 MW/h, 2018'de toplam 2.224.727 MW/h elektrik sanayi işletmelerinde kullanılmıştır. Sakarya'da kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi 2017'de 2,372 MW/h, 2018'de 2,201 MW/h'dir. Kişi başı sanayi elektrik tüketimi, sanayi işletmelerinde tüketilen elektrik miktarının toplam nüfusa oranlanması ile bulunmuş ve KW/h ile gösterilmiştir (Tablo 74).

Tablo 74: Sakarya İli Kişi Başına Düşen Sanayi Elektrik Tüketimi

Yıllar	Toplam Elektrik Tüketimi	Sanayi Elektrik Tüketimi	Toplam Nüfus	Kişi Başına Düşen Sanayi Tüketimi
2017	3.950.084	2.349.250	990.214	2,372
2018	3.750.169	2.224.727	1.010.700	2,201

Kaynak: Enerji Piyasaları Denetleme Kurumu 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi bir önceki yıla göre düşüş göstermesi negatif etki oluşturmuştur.

2.5.7. Sakarya İli OSB Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı göstergesi için Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.* Türkiye'de toplam 2017'de toplam 77.576

* 28.11.2019 tarihli bilgi edinme kanunu kapsamında Cimer'e yapılan başvuru, 06.12.2019 tarihli verilen cevap dâhilinde veri oluşturulmuştur

iken 2018'de 71.446 bölge parsel sayısı mevcuttur. Üretimdeki parsel sayısı 2017'de 50.538 iken 2018'de 52.548'dir. Sakarya'da 2017'de 493 iken 2018'de 370 bölge parsel sayısı bulunurken, 2017'de üretim yapılan parsel sayısı 169 iken 2018'de 178'dir. Sakarya'da organize sanayi bölge parsel sayısı Türkiye içindeki payı 2017'de %0,63 iken 2018'de 0,51'dir. Sakarya organize sanayi bölgeleri üretimdeki parsel sayısı Türkiye içindeki payı 2017'de %0,33 iken 2018'de %0,33 olarak kalmıştır (Tablo 75).

Tablo 75: Sakarya İli OSB Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	Bölge Parsel Sayısı		Üretimdeki Parsel Sayısı	
	2017	2018	2017	2018
Türkiye	77.576	71.446	50.538	52.548
Sakarya	493	370	169	178
Pay (%)	0,63	0,51	0,334	0,338

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.

Sakarya ili OSB bölge parsel sayısının Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre düşüş göstererek negatif etki yaratmıştır. Sakarya ili OSB üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre artış göstererek, kalkınma açısından pozitif etki oluşturmuştur.

Sakarya'da 6 tane Organize Sanayi Bölgesi bulunmaktadır. 2017'de Sakarya Bölge Parsel Sayısı, Sakarya I. OSB'de 69, Sakarya II.OSB'de 93, Sakarya III. OSB'de 56, Karasu OSB'de 6, Ferizli OSB'de 36, Kaynarca OSB'de 233 adet, 2018'de Sakarya I.OSB'de 120, Sakarya II. OSB'de 95, Sakarya III.OSB'de 71, Karasu OSB'de 6, Ferizli OSB'de36, Kaynarca OSB'de 42 adet bulunmaktadır. Sakarya Üretimdeki Parsel Sayısı, 2017'de Sakarya I.OSB'de 55, Sakarya II.OSB'de 71, Sakarya III. OSB'de 40, Karasu OSB'de 1, Ferizli OSB'de 2, Kaynarca OSB'de 0 adet, 2018' Sakarya I. OSB'de 53, Sakarya II.OSB'de 78, Sakarya III. OSB'de 44, Karasu OSB'de 1, Ferizli OSB'de 2, Kaynarca OSB'de 0 adet bulunmaktadır.

2.5.7.1. Sakarya İli OSB Bölge Parsel Sayısı ve Üretimdeki Parsel Sayısı

Sakarya ili osb bölge parsel sayısı ve üretimdeki parsel sayısı verileri için Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.* Sakarya 2017 bölge parsel sayıları, Sakarya I. OSB'de 69, Sakarya II. OSB'de 93, Sakarya III. OSB'de 56, Karasu OSB'de 6, Ferizli OSB'de 36, Kaynarca OSB'de 233'tür. Sakarya 2018 bölge parsel sayıları, Sakarya I. OSB'de 120, Sakarya II. OSB'de 95, Sakarya III. OSB'de 71, Karasu OSB'de 6, Ferizli OSB'de 36, Kaynarca OSB'de 42'dir.

Sakarya 2017 üretim parsel sayıları, Sakarya I. OSB'de 55, Sakarya II. OSB'de 71, Sakarya III. OSB'de 40, Karasu OSB'de 1, Ferizli OSB'de 2'dir. Sakarya 2018 üretim parsel sayıları, Sakarya I. OSB'de 53, Sakarya II. OSB'de 78, Sakarya III. OSB'de 44, Karasu OSB'de 1, Ferizli OSB'de 2'dir (Tablo 76).

Tablo 76: Sakarya İli OSB Bölge Parsel Sayısı ve Üretimdeki Parsel Sayısı

Yıllar	Bölge Parsel Sayısı		Üretimdeki Parsel Sayısı	
	2017	2018	2017	2018
Sakarya I	69	120	55	53
Sakarya II	93	95	71	78
Sakarya III	56	71	40	44
Karasu	6	6	1	1
Ferizli	36	36	2	2
Kaynarca	233	42	0	0
TOPLAM	493	370	169	178

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.

Sakarya ili OSB bölge parsel ve üretimdeki parsel sayısı bir önceki yıla göre artış göstermesi istatistiki olarak pozitif etki oluşturmakla beraber Sakarya iline ekolojik ve ekonomik tahribatlarından dolayı yeni sanayi bölge açılması istenmemektedir. Bu bağlamda negatif etki göstermesi söz konusudur.

* 28.11.2019 tarihli bilgi edinme kanunu kapsamında Cimer'e yapılan başvuru, 06.12.2019 tarihli verilen cevap dâhilinde veri oluşturulmuştur.

2.5.8. Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın küçük sanayi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi için SATSO (Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası) verilerinden yararlanılmıştır.** Türkiye'de 2017'de toplam 466 adet küçük sanayi sitesi bulunmaktadır. Bu küçük sanayi sitelerinde 2017'de toplam 94.262 adet işyeri mevcuttur. Sakarya'da 2017'de toplam 8 adet küçük sanayi sitesi bulunmakta ve bu küçük sanayi sitelerinde 2017'de 1.185 işyeri mevcuttur. Küçük sanayi siteleri doluluk oranı Türkiye'de 2017'de %91,35'tir. Sakarya'da bu oran 2017'de %96,25'tir. Sakarya'nın küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı 2017'de %1,257'dir.

2018'de Türkiye'de küçük sanayi sitesi sayısı 476, işyeri sayısı 95.206 iken doluluk oranı %93'tür. 2018 yılında Sakarya'da küçük sanayi sitesi sayısı 8, küçük sanayi sitesi sayısının Türkiye içindeki payı, %1,68, işyeri sayısı 752, işyeri sayısının Türkiye içindeki payı %0,789 iken doluluk oranı %98'dir (Tablo 77).

Tablo 77: Küçük Sanayi Sitesi İşyeri Sayısının Türkiye İçindeki Payı

Yıllar	Küçük Sanayi Sitesi		İşyeri Sayısı		Doluluk Oranı (%)	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Türkiye	466	476	94.262	95.206	91,35	93
Sakarya	8	8	1.185	752	96,25	98
Pay (%)	1,72	1,68	1,257	0,789		

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında, SATSO yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.

Sakarya ili küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre düşüş göstererek negatif etki oluşturmuştur.

2.5.8.1. Sakarya İli Küçük Sanayi Siteleri Sayısı ve Doluluk Oranları

Sakarya ili küçük sanayi siteleri sayısı ve doluluk oranları için Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.* Sakarya 2017'de Adapazarı Sanayi Sitesi'nde 110, Adapazarı Zirai Aletler Sanayi

** 28.11.2019 tarihli bilgi edinme kanunu kapsamında Cimer'e yapılan başvuru, 06.12.2019 tarihli verilen cevap dâhilinde veri oluşturulmuştur.

* 28.11.2019 tarihli bilgi edinme kanunu kapsamında Cimer'e yapılan başvuru, 06.12.2019 tarihli verilen cevap dahilinde veri oluşturulmuştur.

Sitesi'nde 210, Karasu Sanayi Sitesi'nde 104, Geyve Sanayi Sitesi'nde 100, Hendek Sanayi Sitesi'nde 112, Adapazarı (Otomobilciler) Sanayi Sitesi'nde 148, Ferizli Sanayi Sitesi'nde 91, Akyazı Sanayi Sitesi'nde 310 işyeri sayısı bulunmaktadır. Doluluk oranı Adapazarı Zirai Aletler Sanayi Sitesi %96, Geyve Sanayi Sitesi %88, Adapazarı (Otomobilciler) Sanayi Sitesi %98, Ferizli Sanayi Sitesi %88 iken geriye kalan sanayi sitelerinde doluluk oranları %100'dür.

Sakarya 2017'de Adapazarı Sanayi Sitesi'nde 100, Adapazarı Zirai Aletler Sanayi Sitesi'nde 196, Karasu Sanayi Sitesi'nde 100, Geyve Sanayi Sitesi'nde 88, Hendek Sanayi Sitesi'nde 112, Adapazarı (Otomobilciler) Sanayi Sitesi'nde 88, Ferizli Sanayi Sitesi'nde 68 işyeri sayısı bulunmaktadır. Doluluk oranı Geyve Sanayi Sitesi %88 iken geriye kalan sanayi sitelerinde doluluk oranları %100'dür (Tablo 78).

Tablo 78: Sakarya İli Küçük Sanayi Siteleri Sayısı ve Doluluk Oranları

Küçük Sanayi Sitesi Adı	İşyeri Sayısı		Doluluk Oranı (%)	
	2017	2018	2017	2018
Adapazarı Sanayi Sitesi	110	100	100	100
Adapazarı Zirai Aletler Sanayi Sitesi	210	196	96	100
Karasu Sanayi Sitesi	104	100	100	100
Geyve Sanayi Sitesi	100	88	88	88
Hendek Sanayi Sitesi	112	112	100	100
Adapazarı (Otomobilciler) Sanayi Sitesi	148	88	98	100
Ferizli Sanayi Sitesi	91	68	88	100
Akyazı Sanayi Sitesi	310	-	100	-
TOPLAM	1.185	752	96,25	98

Kaynak: Bilgi Edinme Kanunu kapsamında, Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı yetkililerinden elektronik posta yoluyla elde edilmiştir.

Sakarya ili küçük sanayi siteleri sayısı bir önceki yıla göre düşüş göstererek negatif etki oluşturmuş ancak doluluk oranları bir önceki yıla göre artış göstererek pozitif eğilim göstermiştir.

2.5.9. Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri

Sakarya yeni kurulan şirketlerin toplam sermayesinin Türkiye içindeki payı göstergesi için Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) verileri kullanılmıştır.* Türkiye'de 2017'de toplam 73.783 şirket kurulmuş ve bu şirketlerin toplam sermayesi 27.650.780.367 TL'dir. Sakarya'da 2017'de toplam 701 şirket kurulmuş ve bu şirketlerin toplam sermayesi 266.757.803 TL'dir (Tablo 79).

Tablo 79: Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri

2017	Türkiye		Sakarya	
	Şirket Türleri	Sayı	Sermaye (TL)	Sayı
Anonim	12.825	18.721.855.492		
Kollektif	13	472.000	608	266.757.803
Komandit	1	10.000		
Limited	60.032	8.928.442.875		
Koop.	912	-	3	-
Genel Toplam	73.783	27.650.780.367	701	266.757.803

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ve Türkiye'de yeni kurulan şirketler ve toplam sermayeleri bir önceki yıla göre düşüş göstererek negatif etki oluşturmuştur.

Türkiye'de 2018'de toplam 86.349 şirket kurulmuş ve bu şirketlerin toplam sermayesi 26.896.166.163 TL'dir. Sakarya'da 2018'de toplam 700 şirket kurulmuş ve bu şirketlerin toplam sermayesi 168.556.750 TL'dir (Tablo 80).

* 13.11.2019 tarihli bilgi edinme kanunu kapsamında Cimer'e yapılan başvuru, 18.11.2019 tarihli verilen cevap dâhilinde veri oluşturulmuştur

Tablo 80: Türkiye ve Sakarya İli Yeni Kurulan Şirketler ve Toplam Sermayeleri

2018	Türkiye		Sakarya	
Şirket Türleri	Sayı	Sermaye (TL)	Sayı	Sermaye (TL)
Anonim	11.997	9.015.482.388		
Kollektif	11	8.880.600	692	168.556.750
Komandit	3	220.060.000		
Limited	73.268	17.651.743.175		
Koop.	1.070	-	8	-
Genel Toplam	86.349	26.896.166.163	700	168.556.750

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

2.5.10. Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı

Sakarya'nın on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı göstergesi için TOBB (Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği) verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017 itibariyle 34 yabancı sermayeli şirket bulunmaktadır. Sakarya'nın on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı %0,343'tür. Bu veri, yabancı sermayeli şirket sayısının, toplam nüfus içinde on bin kişiye oranlanması ile bulunmuştur.

Sakarya 2018 verilerine baktığımızda yabancı sermayeli şirket sayısı 35'e yükselmiştir. On bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı %0,346 olarak değişim göstermiştir. Bu veri, yabancı sermayeli şirket sayısının, toplam nüfus içinde on bin kişiye oranlanması ile bulunmuştur (Tablo81).

Tablo 81: Sakarya İli On Bin Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı

Yıllar	Toplam Nüfus	Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı	On Bin Kişiyeye Düşen Yabancı Sermayeli Şirket Sayısı
2017	990.214	34	0,343
2018	1.010.700	35	0,346

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı bir önceki yıla göre artış göstererek, ildeki bireyler üzerinde zenginlik ve refah açısından pozitif yönde bir etki bırakmıştır.

2.5.11. Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Marka Başvuru Sayısı

Sakarya'nın yüz bin kişiyeye düşen marka başvuru sayısı göstergesi için Türk Patent Enstitüsü verileri kullanılmıştır. Sakarya'da 2017 itibariyle 977 marka başvurusunda bulunulmuştur ve yüz bin kişiyeye düşen marka başvuru sayısı 98,66'dır.

2018'de bu rakam 905'e kadar inmiştir ve yüz bin kişiyeye düşen marka başvuru sayısı 89,54 olmuştur. Bu veriler toplam marka başvuru sayısının, toplam nüfus içinde yüz bin kişiyeye oranlanması ile bulunmuştur (Tablo 82).

Tablo 82: Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Marka Başvuru Sayısı

Yıllar	Toplam Nüfus	Marka Başvuru Sayısı	Yüz Bin Kişiyeye Düşen Marka. B.S.
2017	990.214	977	98,66
2018	1.010.700	905	89,54

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili yüz bin kişiyeye düşen marka başvuru sayısı bir önceki yıla göre düşüş göstererek, ilde yaşayan bireyler üzerinde verimlilik ve etkinlik açısından negatif yönde bir etki bırakmıştır.

2.5.12. Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent Başvuru Sayısı

Sakarya'nın yüz bin kişiyeye düşen patent başvuru sayısı göstergesi için Türk Patent Enstitüsü verileri kullanılmıştır. Sakarya'da 2017 itibariyle 143 patent başvurusunda bulunulmuştur ve yüz bin kişiyeye düşen patent başvuru sayısı 14,34'tür.

2018'de bu rakam 143'e yükselmiştir ve yüz bin kişiyeye düşen patent başvuru sayısı 14,14 olmuştur. Bu veriler toplam patent başvuru sayısının, toplam nüfus içinde yüz bin kişiyeye oranlanması ile bulunmuştur (Tablo 83).

Tablo 83: Sakarya İli Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent Başvuru Sayısı

Yıllar	Toplam Nüfus	Patent Başvuru Sayısı	Yüz Bin K.D.P.B.S.
2017	990.214	142	14,34
2018	1.010.700	143	14,14

Kaynak: Türk Patent Enstitüsü 2017 ve 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı bir önceki yıla göre düşüş göstererek, ildeki bireyler üzerinde verimlilik ve etkinlik, yeniliklere açıklığı konusunda negatif yönde bir etki göstermiştir.

2.5.13. Kır-Kent Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri

Sakarya'nın kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017 itibarıyla 3.648.991 bin TL toplam tarım üretim değeri hesaplanmıştır. Bu veriyi oluşturan paydalara bakıldığında, bitkisel üretim değeri 1.942.216 TL, canlı hayvan değeri 1.462.005 TL ve hayvansal ürünler değeri 244.770 TL'dir.

2018'de tarımsal üretim değeri 3.212.290 TL'ye yükselmiştir. Bu veriyi oluşturan paydalara bakıldığında, bitkisel üretim değeri 1.982.186 TL, canlı hayvan değeri 919.908 ve hayvansal ürünler değeri 310.197 TL'dir (Tablo 84).

Tablo 84: Kır-Kent Nüfus Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri

Yıllar	Toplam Tarımsal Üretim Değeri	Bitkisel Üretim Değeri	Canlı Hayvan Değeri	Hayvansal Ürünler Değeri
2017	3.648.991	1.942.216	1.462.005	244.770
2018	3.212.291	1.982.186	919.908	310.197

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2017-2018

Sakarya Kır-Kent nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri bir önceki yıla göre düşüş göstermesi negatif etki oluşturmuştur.

2.5.13.1 Sakarya İli Büyükbaş ve Küçükbaş Hayvan Sayısı

Sakarya ili büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. 2017'de Türkiye'de toplam büyükbaş hayvan sayısı 16.105.025 iken 2018'de artış göstererek 17.220.903'e yükselmiştir. Sakarya'da 2017'de toplam büyükbaş hayvan sayısı 161.040 iken 2018'de artış göstererek 170.349'a yükselmiştir (Tablo 85).

Tablo 85: Sakarya İli Büyükbaş Hayvan Sayısı

Büyükbaş Hayvan Sayısı	Türkiye	Sakarya
2017	16.105.025	161.040
2018	17.220.903	170.349

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2017-2018

Sakarya ili büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı bir önceki yıla göre artış göstererek pozitif etki oluşturmuştur.

Türkiye'de 2017'de toplam küçükbaş hayvan sayısı 44.312.308 iken 2018'de artış göstererek 46.117.399'a yükselmiştir. Sakarya'da 2017'de toplam küçükbaş hayvan sayısı 62.245 iken 2018'de artış göstererek 65.241'e yükselmiştir (Tablo 86).

Tablo 86: Sakarya İli Küçükbaş Hayvan Sayısı

Yıllar	Türkiye	Sakarya
2017	44.312.308	62.245
2018	46.117.399	65.241

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2017-2018

2.5.13.2. Sakarya İli Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (TL)

Sakarya ili kişi başına düşen tarımsal üretim değeri için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2017'de kişi başına düşen tarımsal üretim değeri, 4.005 iken 2018'de artış göstererek 4.689'a yükselmiştir. Sakarya'da 2017'de kişi başına düşen tarımsal üretim değeri 3.685 iken 2018'de düşüş göstererek 3.178'e inmiştir (Tablo 87).

Tablo 87: Sakarya İli Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri (TL)

Kişi Başına Düşen Tarımsal Üretim Değeri	Türkiye	Sakarya
2017	4.005	3.685
2018	4.689	3.178

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2017-2018

Sakarya ili kişi başına düşen tarımsal üretim değeri (TL) bir önceki yıla göre düşüş göstererek negatif etki oluşturmuştur.

2.5.13.3. Sakarya İli Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretim Miktarı (Ton)

Sakarya ili örtü altı sebze ve meyve üretim miktarı için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2017'de 7.862.738 ton örtü altı sebze ve meyve üretim miktarı var iken 2018'de artış göstererek 8.071.026 ton olmuştur. Sakarya'da 2017'de 4.004 ton örtü altı sebze ve meyve üretim miktarı var iken 2018'de artış göstererek 4.315 ton olmuştur (Tablo 88).

Tablo 88: Sakarya İli Örtü Altı Sebze ve Meyve Üretim Miktarı (Ton)

YIL	Türkiye (Ton)	Sakarya (Ton)
2017	7.862.738	4.004
2018	8.071.026	4.315

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2017-2018

Sakarya ili örtü altı sebze ve meyve üretim miktarı (ton) bir önceki yıla göre artış göstererek pozitif etki oluşturmuştur.

2.5.13.4. Sakarya İli Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarı (Ton)

Sakarya ili tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye’de 2017’de 117.925.235 ton tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı var iken 2018’de düşüş göstererek 115.048.445 ton olmuştur. Sakarya’da 2017’de 1.448.072 ton tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı var iken 2018’de düşüş göstererek 1.348.666 ton olmuştur (Tablo 89).

Tablo 89: Sakarya İli Tahıllar ve Diğer Bitkisel Ürünlerin Üretim Miktarı (Ton)

YIL	Türkiye (Ton)	Sakarya (Ton)
2017	117.925.235	1.448.072
2018	115.048.445	1.348.666

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2017-2018

Sakarya ili tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı (ton) bir önceki yıla göre düşüş göstererek negatif etki oluşturmuştur.

2.5.13.5. Sakarya İli Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar)

Sakarya ili toplam işlenen tarım alanı için Türkiye istatistik kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye’de 2017’de 19.998.498 hektar toplam işlenen tarım alanı var iken 2018’de düşüş göstererek 19.723.076 hektar alan olmuştur. Sakarya’da 2017’de 82.731 hektar toplam işlenen tarım alanı var iken 2018’de düşüş göstererek 78.930 hektar alan olmuştur (Tablo 90).

Tablo 90: Sakarya İli Toplam İşlenen Tarım Alanı (Hektar)

Yıllar	Türkiye	Sakarya
2017	19.998.498	82.731
2018	19.723.076	78.930

Kaynak: TÜİK Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2017-2018

Sakarya ili toplam işlenen tarım alanı (hektar), tarım alanlarının inşaat sektörüne kaymasının etkisiyle beraber bir önceki yıla göre düşüş göstererek negatif etki oluşturmuştur.

2.5.14. Sakarya İli Turizm Yatırım İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısı

Sakarya'nın turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi için Kültür ve Turizm Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2017 itibariyle 263.033 turizm yatırımı belgeli, 935.286 turizm işletmesi belgeli ve 506.934 belediye belgeli yatak sayısı bulunmaktadır. Sakarya'da 2017 verilerine göre; 3.443 turizm yatırımı belgeli, 2.297 turizm işletmesi belgeli ve belediye belgeli yatak sayısı 3.513'dir. Bu rakamlar ışığında Sakarya'nın turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payına bakıldığında, turizm yatırımı belgeli yatak sayısı payının %1,30, turizm işletmesi belgeli yatak sayısı payının %0,24 ve belediye belgeli yatak sayısı payının %0,69 olduğu görülmektedir (Tablo 91).

Tablo 91: Sakarya İli Turizm Yatırım İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısı (2017)

Yıllar	Turizm Yatırım Belgeli			Turizm İşletme Belgeli			Belediye Belgeli		
	Tesis	Oda	Yatak	Tesis	Oda	Yatak	Tesis	Oda	Yatak
2017									
Türkiye	1.051	122.228	263.033	3.777	446.228	935.286	7.607	230.219	506.934
Sakarya	12	1.651	3.443	14	1.141	2.297	70	1.640	3.513
Pay (%)	1,14	1,35	1,30	0,37	0,25	0,24	0,92	0,72	0,69

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili turizm yatırım belgeli işletme sayısı bir önceki yıla göre artış göstererek pozitif etki oluşturmuştur.

2018'de bu rakamlar Türkiye'de; turizm yatırım belgeli 225.421 turizm işletmesi belgeli 974.574 ve belediye belgeli 511.076 yatak sayısı olarak değişkenlik göstermiştir. Sakarya'da 2018 verilerine bakılacak olursa

4.024 turizm yatırımı belgeli, 2.875 turizm işletmesi belgeli ve belediye belgeli 3.388 yatak sayısı mevcuttur. Sakarya'nın 2018 turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payına bakıldığında, turizm yatırımı belgeli yatak sayısı payının %1,78, turizm işletmesi belgeli yatak sayısı payının %0,29 ve belediye belgeli yatak sayısı payının %0,66 olarak değiştiği görülmektedir (Tablo 92).

Tablo 92: Sakarya İli Turizm Yatırım İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısı (2018)

Yıllar	Turizm Yatırım Belgeli			Turizm İşletme Belgeli			Belediye Belgeli		
	Tesis	Oda	Yatak	Tesis	Oda	Yatak	Tesis	Oda	Yatak
Türkiye	981	104.910	225.421	3.925	464.927	974.574	7.671	231.001	511.076
Sakarya	13	1.924	4.024	17	1.430	2.875	71	1.607	3.388
Pay (%)	1,32	1,83	1,78	0,43	0,30	0,29	0,92	0,69	0,66

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017 verilerinden derlenmiştir.

Son iki yıldır Sakarya'da turizm yatırım belgeli yatak sayısının ve işletme belgeli yatak sayısının Türkiye içerisindeki payının arttığı ve belediye belgeli yatak sayısı payının düştüğü görülmüştür.

2.5.14.1. Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (2017-2018)

Sakarya'nın mahalli idarelerce belgelendirilen konaklama tesislerinde tesislere geliş sayısı, geceleme, ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarının yıllara göre dağılımı için Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistik verilerinden Sakarya'da 2017'de mahalli idarelerce belgelendirilen konaklama tesislerinde; toplam tesise geliş sayısı 177.687'dir. Toplam geceleme sayısı 327.105'tir. Toplam ortalama kalış süresi 1.84 iken toplam doluluk oranı %38,75'tir (Tablo 93 ve Tablo 94).

Tablo 93: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (2017)

2017 İller	Tesislere Geliş Sayısı			Geceleme		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Sakarya	11.002	166.685	177.687	21.749	305.356	327.105

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017 verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 94: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (2017)

2017 İller	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Sakarya	1.98	1.83	3.81	2.58	36,18	38,76

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017 verilerinden elde edilmiştir.

Sakarya'da 2018'de mahalli idarelerce belgelendirilen konaklama tesislerinde; toplam tesise geliş sayısı 143.375'tir. Toplam geceleme sayısı bir önceki yıla göre düşüş göstererek 278.300 olmuştur (Tablo 95).

Tablo 95: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (2018)

2018 İller	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Sakarya	8.833	134.542	143.375	19.972	258.328	278.300

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2018 verilerinden elde edilmiştir.

Sakarya'da mahalli idarelerce belgelendirilen konaklama tesislerinde; toplam ortalama kalış süresi, 1.94'tür. Toplam doluluk oranı ise %28,82 olmuştur (Tablo 96).

Tablo 96: Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranları (2018)

2018 İller	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Sakarya	2.26	1.92	1.94	2,07	26,76	28,82

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2018 verilerinden elde edilmiştir.

Türkiye'de 2017'de toplam tesise geliş sayısı 18.904.424 iken 2018'de artış göstererek 21.612.838'e yükselmiştir. Toplam geceleme sayısı ise 2017'de 39.581.872 iken 2018'de artış göstererek 46.271.455 olmuştur (Tablo 97).

Tablo 97: Türkiye Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Tesise Geliş Sayısı, Geceleme Sayısı (2017-2018)

Türkiye	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme		
	Yıllar	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli
2017	4.059.168	14.845.256	18.904.424	11.140.798	28.441.074	39.581.872
2018	6.093.469	15.519.369	21.612.838	17.135.761	29.135.694	46.271.455

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017-2018 verilerinden elde edilmiştir.

Ortalama kalış süresi 2017'de 2.09 iken 2018'de artış göstererek 2.14'e yükselmiştir. Toplam doluluk oranı 2017'de %36,14 iken 2018'de artış göstererek %38,92'ye yükselmiştir (Tablo 98).

Tablo 98: Türkiye Mahalli İdarelerce Belgelendirilen Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı (2017-2018)

Türkiye	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı		
	Yıllar	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli
2017	2.74	1.92	4.66	10,17	25,97	36,14
2018	2.81	1.88	4.69	14,41	24,50	38,92

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017-2018 verilerinden elde edilmiştir.

2.5.14.2. Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Yıllara Göre Dağılımı (2017-2018)

Sakarya'nın turizm işletme belgeli konaklama tesislerinde tesislere geliş sayısı, geceleme, ortalama kalış süresi ve doluluk oranlarının yıllara göre dağılım için Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistik verilerinden yararlanılmıştır.

Türkiye'de 2017'de toplam tesise geliş sayısı 43.047.581 iken 2018'de artış göstererek 50.344.818 olmuştur. Toplam geceleme sayısı 2017'de 116.227.696 iken 2018'de artış göstererek 144.415.267 olmuştur (Tablo 99).

Tablo 99: Türkiye Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı ve Geceleme Sayısı (2017-2018)

Türkiye	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme		
	Yıl	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli
2017	18.868.600	24.178.981	43.047.581	68.921.870	47.305.826	116.227.696
2018	25.042.076	25.302.742	50.344.818	95.109.378	49.305.889	144.415.267

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da işletme belgeli konaklama tesislerinde; Toplam kalış süresi 2017'de 2.70 iken 2018'de artış göstererek 2.87 olmuştur. Toplam doluluk oranı 2017'de %50,99 iken 2018'de artış göstererek %56,43 olmuştur (Tablo 100).

Tablo 100: Türkiye Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı (2017-2018)

Türkiye	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yıl	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli
2017	3.65	1.96	2.70	30,24	20,76	50,99
2018	3.80	1.95	2.87	37,16	19,27	56,43

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da işletme belgeli konaklama tesislerinde; 2017'de, toplam tesise geliş sayısı 198.026 iken toplam geceleme sayısı, 350.680'dir (Tablo 101)

Tablo 101: Sakarya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesise Geliş Sayısı ve Geceleme Sayısı (2017)

2017	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme		
	İller	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli
Sakarya	24.184	173.842	198.026	53.978	296.702	350.680

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da işletme belgeli konaklama tesislerinde; 2017'de toplam ortalama kalış süresi 1.77 iken doluluk oranı %48,21'dir (Tablo102).

Tablo 102: Sakarya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı (2017)

2017 İller	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı(%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Sakarya	2.23	1.71	1.77	7,42	40,79	48,21

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da işletme belgeli konaklama tesislerinde; 2018'de toplam tesise geliş sayısı, 212.486, toplam geceleme sayısı ise 380.644'tür (Tablo 103).

Tablo 103: Sakarya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Tesise Geliş Sayısı ve Geceleme Sayısı (2018)

2018 İller	Tesise Geliş Sayısı			Geceleme		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Sakarya	36.437	176.049	212.486	77.263	303.381	380.644

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da işletme belgeli konaklama tesislerinde; 2018'de toplam ortalama kalış süresi 1.79 iken toplam doluluk oranı %46,42'dir (Tablo 104).

Tablo 104: Sakarya Turizm İşletme Belgeli Konaklama Tesislerinde Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranı (2018)

2018 İller	Ortalama Kalış Süresi			Doluluk Oranı (%)		
	Yabancı	Yerli	Toplam	Yabancı	Yerli	Toplam
Sakarya	2.12	1.72	1.79	9,42	36,99	46,42

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2018 verilerinden derlenmiştir.

2.5.14.3. Sakarya İli Toplam Geceleme Sayısı, Toplam Geliş Sayısı, Yabancı Geceleme Sayısı, Yabancı Geliş Sayısı

Sakarya ili toplam geceleme sayısı, toplam geliş sayısı, yabancı geceleme sayısı ve yabancı geliş sayısı için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de toplam geceleme sayısı 2017 itibariyle 155.809.568'dir. Sakarya'da ise 2017 verilerine göre toplam geceleme sayısı 677.785'tir.

Türkiye'de toplam yabancı geceleme sayısı 2017'de 80.062.668 iken yabancı geliş sayısı toplam 32.410.034'tür. 2018'de ise artış göstererek yabancı geceleme sayısı 112.245.139, yabancı geliş sayısı ise 39.488.401 olmuştur.

Sakarya'da toplam yabancı geceleme sayısı 2017'de 75.727 iken yabancı geliş sayısı 67'dir. 2018'de artış göstererek yabancı geceleme sayısı 97.235 iken yabancı geliş sayısı ise 3.109 olmuştur (Tablo 105).

Tablo 105: Sakarya İli Toplam Geceleme Sayısı, Toplam Geliş Sayısı, Yabancı Geceleme Sayısı, Yabancı Geliş Sayısı (2017)

2017	Toplam Geceleme Sayısı	Toplam Geliş Sayısı (Kişi)	Yabancı Geceleme Sayısı	Yabancı Geliş Sayısı
Türkiye	155.809.568	46.855.024	80.062.668	32.410.034
Sakarya	677.785	300	75.727	67

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2017 verilerinden derlenmiştir.

2018'de Türkiye'de toplam geceleme sayısı 190.686.722; Sakarya'da ise 658.944 olmuştur. Sakarya'nın toplam geliş sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de toplam geliş sayısı 2017 itibariyle 46.855.024'tür. Sakarya'da ise 2017 verilerine göre toplam geliş sayısı 300'dür. 2018'de Türkiye'de toplam geliş sayısı 54.496.025; Sakarya'da ise 4.012 olmuştur (Tablo 106).

Tablo 106: Sakarya İli Toplam Geceleme Sayısı, Toplam Geliş Sayısı, Yabancı Geceleme Sayısı, Yabancı Geliş Sayısı (2018)

2018	Toplam Geceleme Sayısı	Toplam Geliş Sayısı (Kişi)	Yabancı Geceleme Sayısı	Yabancı Geliş Sayısı
Türkiye	190.686.722	54.496.025	112.245.139	39.488.401
Sakarya	658.944	4.012	97.235	3.109

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı 2018 verilerinden derlenmiştir.

2.5.15. Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payı göstergesi için Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verileri kullanılmıştır. Türkiye 2017 itibariyle 338'i yabancı sermayeye, 7.045'i yerli sermayeye olmak üzere toplam 7.383 adet yatırım teşvik belgesi düzenlemiştir. Teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 95.684 milyon TL, yerli sermaye için 88.378 milyon TL ve toplamda 184.062 milyon TL'dir

Sakarya'ya bakıldığında 7'si yabancı sermayeye, 80'i yerli sermayeye olmak üzere toplam 87 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 110 milyon TL, yerli sermaye için 1.665 milyon TL ve toplamda 1.775 milyon TL'dir. Bu veriler göz önünde bulundurularak Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payının %0,96 olduğu görülmüştür (Tablo 107).

Tablo 107: Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı (2017)

2017	Toplam Teşvik Belgesi Adedi	Sakarya İli Teşvik Belgesi Adedi	Toplam Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Sakarya İli Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Pay (%)
Yabancı Sermaye	338	7	95.684	110	0,11
Yerli Sermaye	7.045	80	88.378	1.665	1,88
Toplam	7.383	87	184.062	1.775	0,96

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2017 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya ili teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre artış göstererek pozitif etki yaratmıştır.

Türkiye 2018 verilerine bakacak olursak 331'i yabancı sermayeye, 5.554'ü yerli sermayeye olmak üzere toplam 5.885 adet yatırım teşvik belgesi düzenlemiştir. Teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 46.369 milyon TL, yerli sermaye için 119.621 milyon TL ve toplamda 165.990 milyon TL'dir.

Sakarya'ya bakıldığında 7'si yabancı sermayeye, 75'i yerli sermayeye olmak üzere toplam 82 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 159 milyon TL, yerli sermaye için 1.556 milyon TL ve toplamda 1.725 milyon TL'dir. Bu veriler göz önünde bulundurularak Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payının %1,03 olduğu görülmektedir (Tablo 108).

Tablo 108: Sakarya İli Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı (2017)

2018	Toplam Teşvik Belgesi Adedi	Sakarya İli Teşvik Belgesi Adedi	Toplam Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Sakarya İli Yatırım Tutarı (Milyon TL)	Pay (%)
<u>Yabancı Sermaye</u>	331	7	46.369	159	0,34
<u>Yerli Sermaye</u>	5.554	75	119.621	1.566	1,30
Toplam	5.885	82	165.990	1.725	1,03

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı, 2018 verilerinden derlenmiştir.

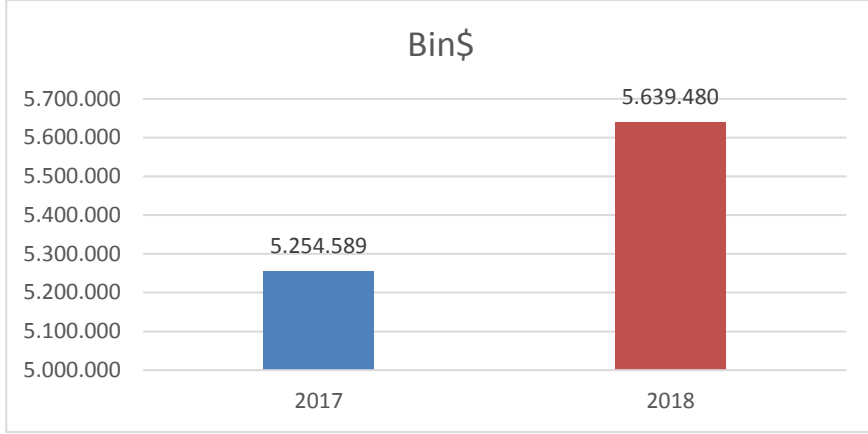
2.5.16. Sakarya'nın Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Bu kısımda Sakarya'nın rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergelerinin TÜİK, SGK, TOBB, Türk Patent Enstitüsü, Ekonomi Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi kurumlardan alınan veriler çerçevesinde sosyo-ekonomik analizi ve Türkiye içindeki yerinin belirlenebilmesi açısından genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır.

TÜİK tarafından “bir ülkedeki yerleşik kişi ve kurumların diğer ülkelere mal satması” olarak tanımlanan ihracat, illere döviz girdisi sağlama potansiyeli, ihraç kalitede üretim yapabilme gücü ve üretim seviyesi bakımından sonuca olumlu etki eden göstergedir (Kalkınma Bakanlığı,2013:33).

Sakarya'nın 2017'de 5.254.589 bin dolar ihracatla Türkiye toplam ihracatının %3,34'ünü 2018'de 5.639.480 bin dolar ihracatla %3,35'ini karşılamıştır. Sakarya 2018'de bir önceki yıla göre ihracatını %0,29 oranında arttırmıştır. (Grafik 40).

Grafik 40: Sakarya İli Toplam İhracat 2017-2018 (Bin\$)

Sakarya kişi bazında rekabet ve üretim kapasitesini gösteren kişi başına düşen ihracat tutarı 2017’de 5,306 dolar, 2018’de 5,579 dolar olarak gerçekleşmiştir. Türkiye’de ekonomik faaliyetlere bakıldığında en büyük payın imalat sektörüne ait olduğu görülmektedir. Bu nedenle imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı parametresi ile imalat sanayi işyeri oranı parametresi, ilin reel sektör üretim gücünü görece ortaya koymakta ve sanayi sektöründe imalat sanayinin ağırlığını ölçmektedir. İl bazında imalat sanayi işyeri oranının fazla olması sonuca pozitif etki etmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:33-34).

Sakarya 2017’de 3.086.411 bin dolar ithalat ile Türkiye toplam ithalatının %1,32’sini 2018’de 3.182.619 bin dolar ithalat ile %1,42’sini karşılamıştır. Sakarya’da ithalat 2018’de bir önceki yıla göre ithalatını %7,04 oranında arttırmıştır.

SGK verilerine göre Türkiye’de 2017’de toplam 1.874.682, 2018’de 1.879.711 işyeri bulunmaktadır. 2017’de işyerlerinin 277.088’ i imalat sanayi işyeridir. 2018 imalat sanayi işyeri sayısı için güncel veri edinilememiştir.

Sakarya’da toplam işyeri sayısı 2017’de 23.237, 2018’de 22.777’dir. Sakarya’daki imalat sanayi işyerleri sayısı 2017’de 3.785’tir. 2018’de Sakarya imalat sanayi işyeri sayısı için resmi kurumlar (SGK-İŞKUR) ile birebir iletişime geçilmesine rağmen veri bilgisi edinilememiştir.

Sakarya'da imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı 2017'de %1,36'dır. Sakarya'da kayıtlı işyeri oranı 2017'de Türkiye genelinin %16,2'sini oluşturmaktadır.

İllerde sanayi sektörünün ağırlığını ve işyerlerindeki kapasite kullanımını dolaylı yünden açıklayan kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi parametresi sonuca olumlu katkılarda bulunmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:34). Kişi başına düşen sanayi işletmesi elektrik tüketimi Sakarya'da 2017'de 2,372 KW/h iken 2018'de 2,201 olarak gerçekleşmiştir.

Organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı göstergesi, fiilen üretim yapılan parselleri işaret etmekte ve kalkınmışlık göstergesi olarak parametreler içinde yer almaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:34). 2017'de Türkiye'de üretim yapılan parsel sayısı 50.538 iken Sakarya'da 169'dur. 2018'de ise üretim yapılan parsel sayısı Türkiye'de 52.548 iken Sakarya'da 178'dir. Sakarya'nın organize sanayi bölgesinde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı 2017'de %0,33, 2018'de %0,33 olarak değişmemiştir.

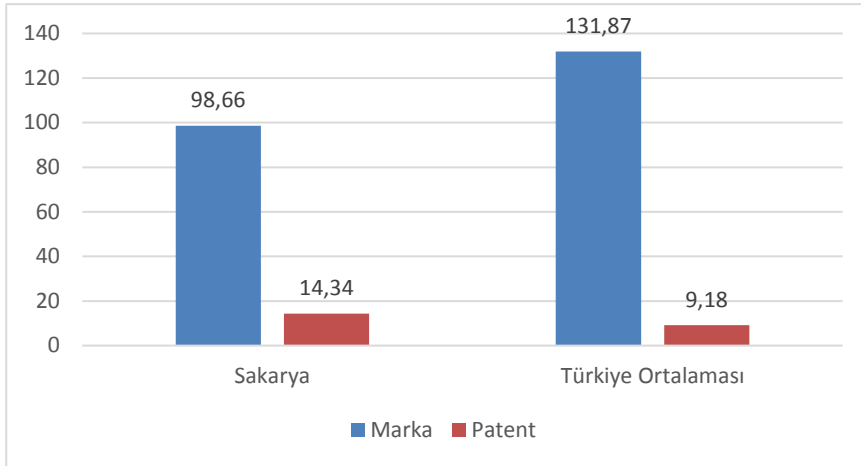
Sakarya'nın küçük sanayi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi için SATSO (Sakarya Ticaret ve Sanayi Odası) verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2017'de toplam 466 adet küçük sanayi sitesi 2018'de 476 bulunmaktadır. Bu küçük sanayi sitelerinde 2017'de toplam 94.262 adet işyeri 2018'de 95.206 mevcuttur. Sakarya'da 2017'de toplam 8 adet küçük sanayi sitesi bulunmakta 2018'de 8 ve bu küçük sanayi sitelerinde 2017'de 1.185, 2018'de 752 işyeri mevcuttur. Küçük sanayi siteleri doluluk oranı Türkiye'de 2017'de %91,35, 2018'de ise %93'dir. Sakarya'da bu oran 2017'de %96,25, 2018'de %98dir. Sakarya'nın küçük sanayi sitesi işyeri sayısının Türkiye içindeki payı 2017'de %1,257, 2018'de %0,789'dur.

Yeni kurulan şirketler gelişmiş yerlerde toplanma eğilimi göstermekte ve sosyo-ekonomik gelişmişliğe olumlu etki etmektedir. Türkiye'de 2017'de 73.783 şirket kurulmuş ve sermayeleri 27.650.780.367 TL, 2018'de 86.349 şirket kurulmuş ve sermayeleri 26.896.166.163 TL'dir. Sakarya'da 2017'de 701 şirket kurulmuş ve sermayeleri 266.757.803 TL, 2018'de 700 şirket kurulmuş ve sermayeleri 168.556.750 TL'dir.

On bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı göstergesi, ilin yabancı yatırımcılar tarafından cazibe merkezi olup olmadığını ve ildeki bireyler üzerinde zenginlik ve refah etkisini göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:34-35). 2017'de Sakarya'da yabancı sermayeli şirket sayısı 34, 2018'de 35'tir. 2017'de on bin kişiye düşen şirket sayısı 0,343 iken 2018'de 0,346 olmuştur.

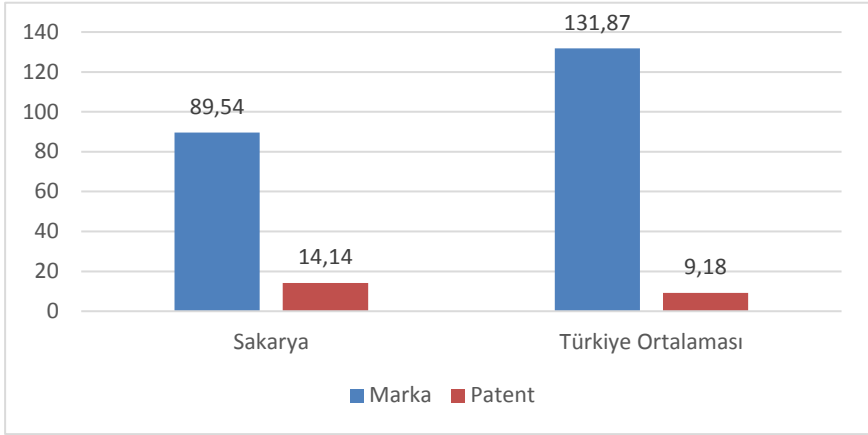
Yüz bin kişiye düşen marka ve patent başvuru sayısı göstergeleri, toplam ekonomik gücün yanında, ilde yaşayan bireylerin yeniliklere açıklığını, verimliliğini ve etkinliğini göstermektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013:35). Türkiye'de 2017'de toplam 106.099 marka ve 8.625 patent başvurusunda bulunulmuştur. 2018'de toplam 105.550 marka ve 7.349 patent başvurusunda bulunulmuştur. Sakarya'da ise 2017'de 977 marka ve 142 patent başvurusunda bulunulmuştur. 2018'de 905 marka ve 143 patent başvurusunda bulunulmuştur (Grafik 41).

Grafik 41: Türkiye ve Sakarya İlinde Yüz Bin Kişiye Düşen Patent ve Marka Başvuru Sayıları,2017

Türkiye'de yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı 2017'de 131,29 iken 2018'de 131,87 olmuştur. Yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı 2017'de 10,67 iken 2018'de 9,18'dir. Sakarya'da yüz bin kişiye düşen marka başvuru 2017'de 98,66 iken 2018'de 89,54'tür. Yüz bin kişiye düşen patent sayısı 2017'de 14,34 iken 2018'de 14,14 olmuştur (Grafik 42).

Grafik 42: Türkiye ve Sakarya İlinde Yüz Bin Kişiyeye Düşen Patent ve Marka Başvuru Sayıları,2018

Sakarya yüz bin kişiye düşen marka ve patent başvuru sayılarında Türkiye ortalamasının altında kalmıştır ve bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine negatif etki etmektedir.

Sakarya'nın kırsal nüfus başına düşen tarımsal üretim değeri göstergesi için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017 itibarıyla 3.648.991 bin TL toplam tarım üretim değeri hesaplanmıştır. Bu veriyi oluşturan paydalara bakıldığında, bitkisel üretim değeri 1.942.216 TL, canlı hayvan değeri 1.462.005 TL ve hayvansal ürünler değeri 244.770 TL'dir. 2018'de tarımsal üretim değeri 3.212.290 TL'ye yükselmiştir. Bu veriyi oluşturan paydalara bakıldığında, bitkisel üretim değeri 1.982.186 TL, canlı hayvan değeri 919.908 ve hayvansal ürünler değeri 310.197 TL'dir. Sakarya ili büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayıları için Türkiye istatistik kurumu verilerinden yararlanılmıştır. 2017'de Türkiye'de toplam büyükbaş hayvan sayısı 16.105.025 iken 2018'de artış göstererek 17.220.903'e yükselmiştir. Sakarya'da 2017'de toplam büyükbaş hayvan sayısı 161.040 iken 2018'de artış göstererek 170.349'a yükselmiştir. Türkiye'de 2017'de toplam küçükbaş hayvan sayısı 44.312.308 iken 2018'de artış göstererek 46.117.399'a yükselmiştir. Sakarya'da 2017'de toplam küçükbaş hayvan sayısı 62.245 iken 2018'de artış göstererek 65.241'e yükselmiştir. Sakarya ili kişi başına düşen tarımsal üretim değeri için Türkiye istatistik kurumu verilerinden yararlan-

nılmıştır. Türkiye'de 2017'de kişi başına düşen tarımsal üretim değeri, 4.005 iken 2018'de artış göstererek 4.689'a yükselmiştir. Sakarya'da 2017'de kişi başına düşen tarımsal üretim değeri 3.685 iken 2018'de 3.178'e düşmüştür. Sakarya ili örtü altı sebze ve meyve üretim miktarı için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2017'de 7.862.738 ton örtü altı sebze ve meyve üretim miktarı var iken 2018'de artış göstererek 8.071.026 ton olmuştur. Sakarya'da 2017'de 4.004 ton örtü altı sebze ve meyve üretim miktarı var iken 2018'de artış göstererek 4.315 ton olmuştur. Sakarya ili tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2017'de 117.925.235 ton tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı var iken 2018'de düşüş göstererek 115.048.445 ton olmuştur. Sakarya'da 2017'de 1.448.072 ton tahıllar ve diğer bitkisel ürünlerin üretim miktarı var iken 2018'de düşüş göstererek 1.348.666 ton olmuştur.

Sakarya ili toplam işlenen tarım alanı için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Türkiye'de 2017'de 19.998.498 hektar toplam işlenen tarım alanı var iken 2018'de düşüş göstererek 19.723.076 hektar alan olmuştur. Sakarya'da 2017'de 82.731 hektar toplam işlenen tarım alanı var iken 2018'de düşüş göstererek 78.930 hektar alan olmuştur.

Tarım sektörü ve sanayi sektörlerine kıyasla, katma değerın görece yüksek olduğu hizmetler sektörüne ilişkin turizm yatırım-işletme ve belediye yatak sayısının Türkiye içindeki payı göstergesi ile illerin hizmetler sektöründeki ağırlığı ortaya konulmaktadır. Turizm sektörünün ülke ekonomisi açısından önemi vurgulanmıştır (Kalkınma Bakanlığı, 2013:36).

Türkiye'de 2017'de 263.033 turizm yatırım belgeli, 935.286 turizm işletme belgeli ve 506.934 belediye belgeli yatak sayısı bulunmaktadır. Sakarya'da 2017'de 3.443 turizm yatırım belgeli, 2.297 turizm işletme belgeli ve belediye belgeli yatak sayısı 3.513'tür. 2018'de Türkiye'de turizm yatırım belgeli 225.421, turizm işletme belgeli 974.574 ve belediye belgeli 511.076 yatak sayısı bulunmaktadır. Sakarya'da ise 4.024 turizm yatırım belgeli, 2.875 turizm işletme belgeli ve belediye belgeli 3.388 yatak sayısı bulunmaktadır.

Türkiye'de 2017'de toplam tesise geliş sayısı 18.904.424 iken 2018'de 21.612.838'e yükselmiştir. Toplam Geceleme sayısı ise 2017'de 39.581.872 iken 2018'de 46.271.455 olmuştur. Ortalama kalış süresi 2017'de 2,09 iken 2018'de 2,14 yükselmiştir. Toplam doluluk oranı 2017'de %36,14 iken 2018'de %38,92'ye yükselmiştir.

Sakarya'da 2017'de toplam tesise geliş sayısı 177.687 iken 2018'de 143.375 olmuştur. Toplam geceleme sayısı 2017'de 327.105 iken 2018'de 278.300 olmuştur. Toplam ortalama kalış süresi 2017'de 1.84 iken 2018'de yükselerek 1.94 olmuştur. Toplam doluluk oranı 2017'de %38,75 iken 2018'de %28,82 olmuştur.

Türkiye'de 2017'de toplam tesise geliş sayısı 43.047.581 iken 2018'de 50.344.818 olmuştur. Toplam geceleme sayısı 2017'de 116.227.696 iken 2018'de 144.415.267 olmuştur. Toplam kalış süresi 2017'de 2.70 iken 2018'de 2.87 olmuştur. Toplam doluluk oranı 2017'de %50,99 iken 2018'de %56,43 olmuştur.

Sakarya'da toplam tesise geliş sayısı 2017'de 198.026 iken 2018'de 212.486 olmuştur. Toplam geceleme sayısı 2017'de 350.680 iken 2018'de 380.644 olmuştur. Toplam ortalama kalış süresi 2017'de 1,77 iken 2018'de 1,79 olmuştur. Toplam doluluk oranı 2017'de %48,21 iken 2018'de düşüş göstererek %46,42 olmuştur.

Türkiye'de toplam geceleme sayısı 2017 itibariyle 155.809.568'dir. Sakarya'da ise 2017 verilerine göre toplam geceleme sayısı 677.785'tir. 2018'de Türkiye'de toplam geceleme sayısı 190.686.722; Sakarya'da ise 658.944 olmuştur. Türkiye'de toplam geliş sayısı 2017 itibariyle 46.855.024'tür. Sakarya'da ise 2017 verilerine göre toplam geliş sayısı 300'dür. 2018'de Türkiye'de toplam geliş sayısı 54.496.025; Sakarya'da ise 4.012 olmuştur.

Türkiye'de toplam yabancı geceleme sayısı 2017'de 80.062.668 iken yabancı geliş sayısı toplam 32.410.034'tür. 2018'de ise yabancı geceleme sayısı 112.245.139, yabancı geliş sayısı ise 39.488.401 olmuştur.

Sakarya'da toplam yabancı geceleme sayısı 2017'de 75.727 iken yabancı geliş sayısı 67'dir. 2018'de yabancı geceleme sayısı 97.235 iken yabancı geliş sayısı ise 3.109 olmuştur

Türkiye 2017 itibariyle 338'i yabancı sermayeye, 7.045'i yerli sermayeye olmak üzere toplam 7.383 adet yatırım teşvik belgesi düzenlemiştir. Teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 95.684 milyon TL, yerli sermaye için 88.378 milyon TL ve toplamda 184.062 milyon TL'dir. Sakarya'ya bakıldığında 7'si yabancı sermayeye, 80'i yerli sermayeye olmak üzere toplam 87 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 110 milyon TL, yerli sermaye için 1.665 milyon TL ve toplamda 1.775 milyon TL'dir.

Türkiye 2018 verilerine bakacak olursak 331'i yabancı sermayeye, 5.554'ü yerli sermayeye olmak üzere toplam 5.885 adet yatırım teşvik belgesi düzenlemiştir. Teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 46.369 milyon TL, yerli sermaye için 119.621 milyon TL ve toplamda 165.990 milyon TL'dir. Sakarya'ya bakıldığında 7'si yabancı sermayeye, 75'i yerli sermayeye olmak üzere toplam 82 adet yatırım teşvik belgesi düzenlenmiştir. Sakarya'da teşvik belgeli yatırım tutarı yabancı sermaye için 159 milyon TL, yerli sermaye için 1.556 milyon TL ve toplamda 1.725 milyon TL'dir.

2.6. Sakarya'nın Mali Göstergelerin Durumu*

Bu bölümde Sakarya'nın sosyo – ekonomik analizi mali göstergeler çerçevesinde ildeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı, ildeki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı, kişi başına düşen bütçe gelirleri, il vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı, il resmi kuruluşlar mevduatı ve adedinin (hesap sayısı) Türkiye içindeki payı, il ticari kuruluşlar mevduatı ve adedinin Türkiye içindeki payı, il döviz tevdiat hesabı ve adedinin Türkiye içindeki payı parametreleri ile tablolar ve grafikler yardımıyla incelenmiştir.

2.6.1. İldeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'daki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı çalışması için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

Türkiye'de 2017'de kullanılan toplam banka kredileri 2.059.741 milyon TL'dir. Sakarya'da ise 13.519 milyon TL kredi kullanılmıştır. 2017'de Sakarya'da kullanılan banka kredilerinin Türkiye içindeki payı % 0,66'dır.

2018'de Türkiye'de kullanılan toplam banka kredileri 2.367.433 milyon TL'dir. Sakarya'da ise 14.354 milyon TL kredi kullanılmıştır. 2018'de Sakarya'da kullanılan banka kredilerinin Türkiye içindeki payı % 0,61'dir (Tablo 109).

Tablo 109: Sakarya İlindeki Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı, 2017-2018, (Milyon TL)

Yıl	Türkiye	Sakarya	Yüzde (%)
2017	2.059.741	13.519	0,66
2018	2.367.433	14.354	0,61

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

* Sorumlu Yazar: Gürcan Evren PAZVANT, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, evren.pazvant@ogr.sakarya.edu.tr

Yardımcı Yazar: Şeyma ACAR, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, seymacar45@gmail.com
Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Sefa KARAGÖZ, (II) Fatma BULUT, (III) Betül AYGÜN, İsmail MUSLU'nun izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir

Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi (IV)

Türkiye’de 2017’de kullanılan kredilerin dağılımı incelendiğinde ihtisas kredileri 134.836 milyon TL ve ihtisas dışı krediler 1.924.905 milyon TL olarak şekillendiği gözlemlenmektedir. 2018 verilerince Türkiye’de kredi dağılımı ihtisas kredileri 158.499 milyon TL ve ihtisas dışı kredi dağılımı 2.208.934 milyon TL olarak şekillenmektedir. (Tablo 110).

Tablo 110: Türkiye’de Banka Kredilerinin Dağılımı, 2017-2018 (Milyon TL)

Yıl	İhtisas Kredileri						İhtisas Dışı Krediler
	Tarım	Gayrimenkul	Mesleki	Denizcilik	Turizm	Diğer	
2017	68.239	4.572	376	35	3.241	58.374	1.924.905
2018	77.825	6.141	381	34	3.932	70.186	2.208.934

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2017’de Sakarya’da banka kredileri dağılımı ihtisas kredileri çeşitleri toplamında 1.344 milyon TL ve ihtisas dışı krediler kapsamında 12.174 milyon TL’dir. Sakarya verileri incelendiğinde 2018 itibarıyla ihtisas kredileri 1.536 milyon TL, ihtisas dışı krediler ise 12.817 milyon TL’dir (Tablo 111).

Tablo 111: Sakarya İlindeki Banka Kredilerin Dağılımı, 2017-2018, (Milyon TL)

Yıl	İhtisas Kredileri						İhtisas Dışı Krediler
	Tarım	Gayrimenkul	Mesleki	Denizcilik	Turizm	Diğer	
2017	863	70	1	0	9	401	12.174
2018	953	98	1	0	16	468	12.817

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2.6.2. İldeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

2017'de tasarruf mevduatı Türkiye'de 548.771 milyon TL, Sakarya'da 3.332 milyon TL'dir. 2017'de Sakarya'daki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı %0,61'dir. Türkiye'de 2018'de tasarruf mevduatı 636.540 milyon TL, Sakarya'da 3.879 milyon TL'dir. 2018'de Sakarya'daki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı %0,61'dir (Tablo 112).

Tablo 112: Sakarya İlindeki Tasarruf Mevduatının Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018 (Milyon TL)

Yıl	Türkiye	Sakarya	Yüzde (%)
2017	548.771	3.332	0,61
2018	636.540	3.879	0,61

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2.6.3. Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı

Sakarya'nın kişi başına düşen banka mevduatı tutarı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

2017'de Sakarya'da toplam banka mevduatı tutarı 7.123 milyon TL iken kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 7.193 TL'dir 2018'de Sakarya için toplam banka mevduatı tutarı 8.855 milyon TL'dir. Kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 8.761 TL'dir (Tablo 113).

Tablo 113: Sakarya İli Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı 2017-2018 (Milyon TL)

Yıl	Nüfus	Sakarya Toplam	Sakarya Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı (TL)
2017	990.214	7.123	7.193
2018	1.010.700	8.855	8.761

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2.6.4. Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri

Sakarya'nın kişi başına düşen bütçe gelirleri için Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

Bütçe gelirleri Sakarya için 2017'de 3.515.631.000 TL olarak tahakkuk edilmiş olmasına rağmen, tahsilat 835.179.000 olarak gerçekleşmiştir. Tahakkuk eden rakamlara göre Sakarya'da kişi başına düşen bütçe geliri 3.550 TL iken tahsil edilen rakamlara göre 843 TL'dir.

2018'de bütçe gelirleri Sakarya için 4.092.781.000 TL olarak tahakkuk edilmiş, fakat 902.283.000 TL tahsil edilmiştir. Tahakkuk eden rakamlara göre Sakarya'da kişi başına düşen bütçe geliri 4.049 TL iken tahsil edilen rakamlara göre 892 TL'dir (Tablo 114).

Tablo 114: Sakarya İli Kişi Başına Düşen Bütçe Gelirleri, 2017-2018 (TL)

Yıl	Nüfus	Tahakkuk Eden	Tahsil Edilen	Tahsilat/ Tahakkuk	Kişi Başına Bütçe (Tahakkuk)	Kişi Başına Bütçe (Tahsilat)
2017	990.214	3.515.631.000	835.179.000	23.76	3.550	843
2018	1.010.700	4.092.781.000	902.283.000	22.0	4.049	892

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Müdürlüğünden derlenmiştir.

2.6.5. İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı çalışması için Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır.

2017'de Türkiye'de vergi gelirleri 550.397 milyon TL, Sakarya'da 1.987 milyon TL'dir. Sakarya'nın vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı 2017'de % 0,36'dır. 2018'de Türkiye'de vergi gelirleri 626.082 milyon TL, Sakarya'da 2.148 milyon TL'dir. Sakarya'nın vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı 2017'de % 0,33 'tür (Tablo 115).

Tablo 115: Sakarya İlindeki Vergi Gelirlerinin Türkiye İçindeki Payı, 2017-2018, (Milyon TL)

Yıl	Türkiye	Sakarya	Yüzde (%)
2017	550.397	1.987	0,36
2018	626.082	2.148	0,33

Kaynak: Hazine ve Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü verilerinden yararlanılmıştır.

2.6.6. Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı

Sakarya'nın resmi kuruluşlar mevduatı ve adedinin (hesap sayısının) Türkiye içerisindeki payı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

2017'de Türkiye'de resmi kuruluşlar mevduatı tutarı 70.035 milyon TL iken resmi kuruluşlar mevduatı hesap adedi 513.104'tür. Sakarya'da ise 178 milyon TL olan resmi kuruluşlar mevduatı tutarına karşılık 7.213 adet resmi kuruluşlar mevduatı bulunmaktadır. 2018'de Türkiye'deki resmi kuruluşlar mevduatı 64.437 milyon TL tutarında iken mevduat hesap adedi 562.992'dir. Sakarya'da ise 245 milyon TL tutarındaki resmi kuruluşlar mevduatına karşılık 7.938 adet resmi kuruluşlar mevduatı hesabı bulunmaktadır (Tablo 116).

Tablo 116: Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı (Milyon TL)

Yıl	Türkiye		Sakarya	
	Mevduat Tutarı	Mevduat Adedi	Mevduat Tutarı	Mevduat Adedi
2017	70.035	513.104	178	7.213
2018	64.437	562.992	245	7.938

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2.6.7. Sakarya Ticari Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı

Sakarya'nın ticari kuruluşlar mevduatı ve adedinin (hesap sayısının) Türkiye içindeki payı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

2017'de Türkiye'de ticari kuruluşlar mevduat tutarı 237.745 milyon TL iken mevduat adedi 11.415.973'tür. Sakarya'da ise ticari kuruluşlar mevduatı tutarı 814 milyon TL'ye karşılık 151.946 adettir. 2018'de ise Türkiye'de ticari kuruluşlar mevduatı tutarı 232.881 milyon TL'ye karşılık 10.795.654 adettir. Sakarya'da ise 767 milyon TL tutarındaki mevduat karşılığı 144.702 adettir (Tablo 117).

Tablo 117: Sakarya Ticari Kuruluşlar Mevduatı ve Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı (Milyon TL)

Yıl	Türkiye		Sakarya	
	Mevduat Tutarı	Mevduat Adedi	Mevduat Tutarı	Mevduat Adedi
2017	237.745	11.415.973	814	151.946
2018	232.881	10.795.654	767	144.702

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2.6.8. Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesabı ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı

Sakarya'nın döviz tevdiat hesabı ve adedinin (hesap sayısının) Türkiye içindeki payı için TBB verilerinden yararlanılmıştır.

2017'de Türkiye'de döviz tevdiat hesabı tutarı 690.661 milyon TL iken döviz tevdiat hesap adedi 16.694.493'tür. Sakarya'da ise döviz tevdiat hesabı tutarı 2.462 milyon TL'ye karşılık 144.916 adettir. 2018'de ise Türkiye'de döviz tevdiat hesabı tutarı 887.233 milyon TL'ye karşılık 19.772.175 adettir. Sakarya'da ise 3.452 milyon TL tutarındaki döviz tevdiat hesabı karşılığı 173.008 adettir (Tablo 118).

Tablo 118: Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesabı ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı (Milyon TL)

Yıl	Türkiye		Sakarya	
	Döviz Tevdiat Hesap Tutarı	Döviz Tevdiat Hesap Adedi	Döviz Tevdiat Hesap Tutarı	Döviz Tevdiat Hesap Adedi
2017	690.661	16.694.493	2.462	144.916
2018	887.233	19.772.175	3.452	173.008

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği (TBB) 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2.6.9. Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel ve Kurumsal Müşteri Sayısı

Bin kişiyeye düşen internet bankacılığı aktif bireysel müşteri sayısı ve bin kişiyeye düşen internet bankacılığı aktif kurumsal müşteri sayısı parametreleri Kalkınma Bakanlığı'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri arasında sınıflandırılmıştır.

Türkiye Bankalar Birliği görevlileri ile yapılan görüşmeler sonucunda “Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 3” çalışmasında olduğu gibi “Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 4” çalışmasında da il bazlı verilere ulaşılamamıştır.

2.6.10. Sakarya'nın Mali Göstergelerinin Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması

Bu alanda Sakarya'nın mali göstergelerinin TBB, Maliye Bakanlığı ve Gelir İdaresi Başkanlığından alınan veriler doğrultusunda Türkiye ortalamasındaki yeri incelenip, sosyoekonomik analiz açısından genel bir değerlendirme yapılmıştır.

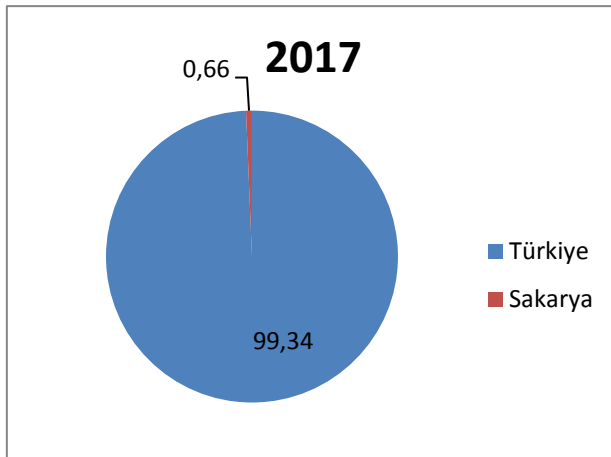
Sakarya'nın Banka Kredilerinin Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması

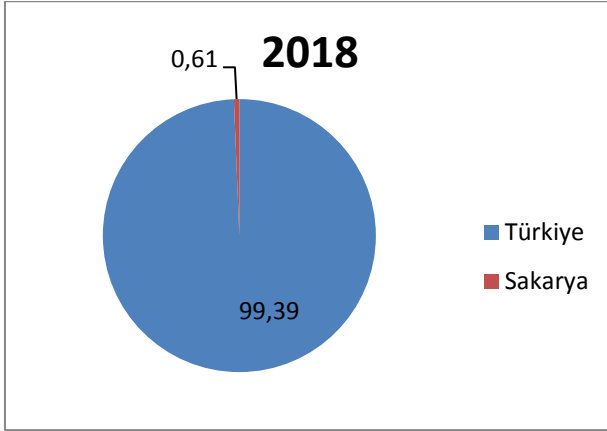
2017'de Türkiye'de toplam kullanılan banka kredileri 2.059.741 milyon TL'dir. Bu tutarın % 0,66'sına karşılık gelen 13.519 milyon TL kredi Sakarya'da kullanılmıştır.

2018 verileri incelendiğinde; Türkiye'de toplam 2.367.433 milyon TL, bu tutarın %0,61'i olan 14.354 milyon TL Sakarya'da kullanılmıştır.

Sakarya, ildeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı 2017'de %0,66 ve 2018 için %0,61'dir (Grafik 43).

Grafik 43: Sakarya'nın Banka Kredilerinin Türkiye İçindeki Payı, 2017-2018

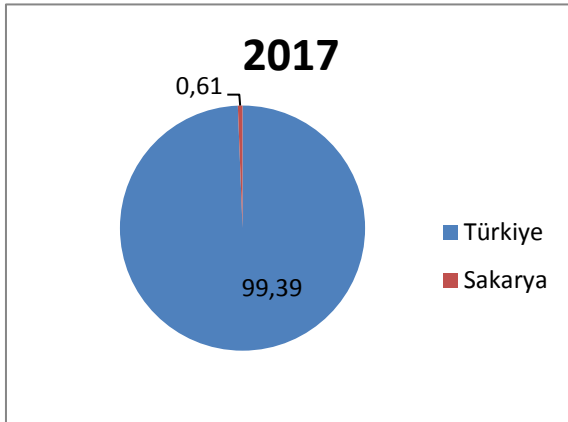

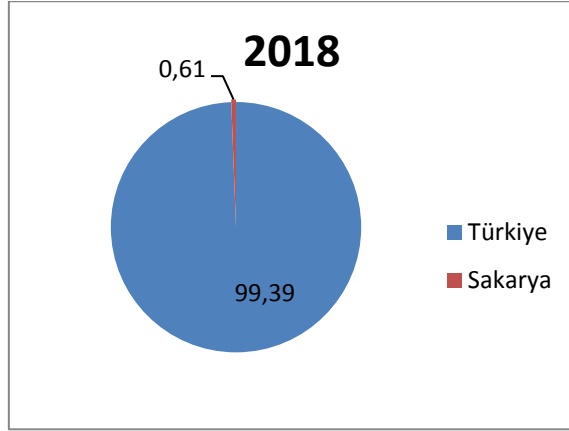
Sosyo-ekonomik analizde ildeki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine 2017 – 2018 seyrinde azalış ile negatif etkiye sahiptir.

Sakarya'nın Tasarruf Mevduatının Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

2017'de Türkiye'de tasarruf mevduatı toplamı 548.771 milyon TL'dir. Bu tutarın %0,61'i olan 3.332 milyon TL Sakarya'nın toplam tasarruf mevduatıdır. 2018 verileri incelendiğinde; Türkiye tasarruf mevduatı toplamı 636.540 milyon TL'dir. Bu tutarın %0,61'i olan 3.879 milyon TL Sakarya'nın toplam tasarruf mevduatıdır (Grafik 44).

Grafik 44: Sakarya'nın Tasarruf Mevduatının Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018

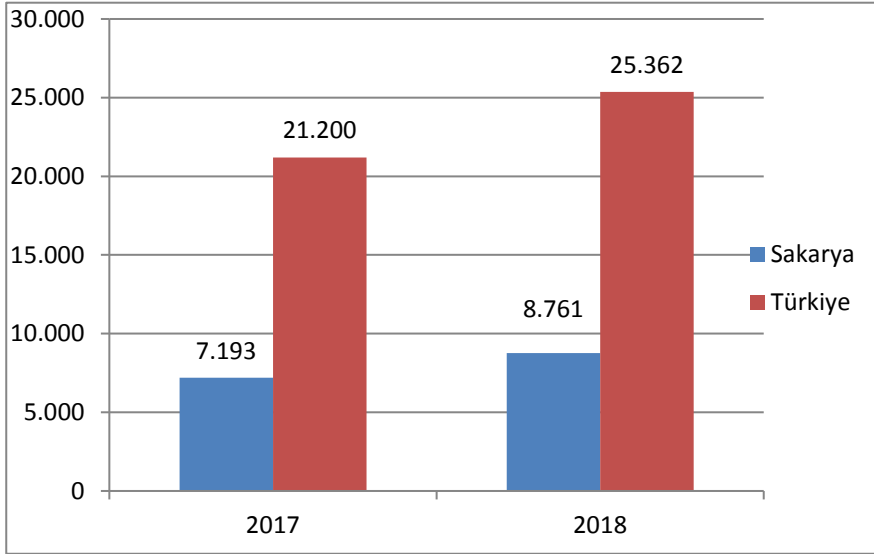
Sosyo-ekonomik analizde Sakarya'nın 2018'de bir önceki yıla göre sosyo-ekonomik gelişmişliğine bu parametre çerçevesinde yüzdesel oran değişimine rastlanmamıştır.

Sakarya'nın Kişi Başına Düşen Banka Mevduatının Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması

2017'de Türkiye'de toplam banka mevduatı tutarı 1.713.185 milyon TL'dir. Türkiye geneli kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 21.200 TL'dir. 2017'de Sakarya'da banka mevduatı tutarı 7.123 milyon TL, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 7.193 TL'dir. Sakarya'da kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 2017'de Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine Türkiye ortalamasının altında olduğu için negatif etki etmektedir.

2018'de Türkiye'de banka mevduatı toplam tutarı 2.036.665 milyon TL, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 25.362 TL'dir. 2018'de Sakarya'da banka mevduatı tutarı 8.855 milyon TL, kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 8.761 TL'dir (Grafik 45).

Grafik 45: Sakarya'nın Kişi Başına Düşen Banka Mevduatının Türkiye Karşılaştırması, 2017-2018

Sakarya'da kişi başına düşen banka mevduatı tutarı 2018'de de Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine Türkiye ortalamasının altında olduğu için negatif etki etmektedir.

Sakarya'nın Bütçe Gelirlerinin Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırması

2017'de Türkiye'de genel bütçe gelirleri toplamı 937.790 milyon TL, Sakarya'da tahakkuk eden 3.516 milyon TL; tahsil edilen genel bütçe gelirleri ise 835 milyon TL'dir. 2017'de Türkiye'de kişi başına düşen bütçe gelirleri 11.604 TL, Sakarya'da tahakkuk eden rakamlara göre kişi başına düşen bütçe gelirleri 3.550 TL; tahsil edilen rakamlara göre 843 TL'dir.

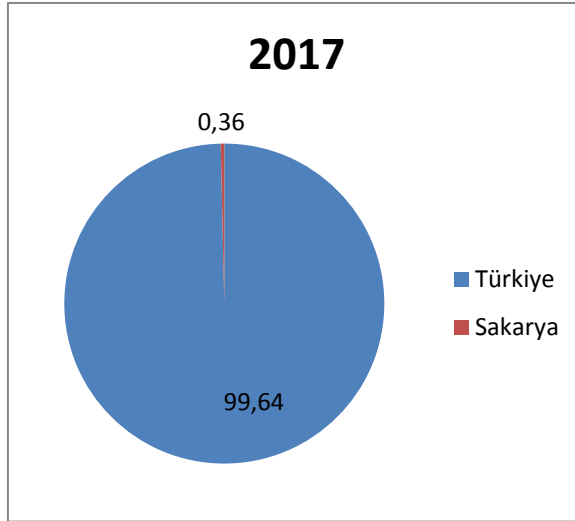
2018'de Türkiye'de genel bütçe gelirleri toplamı 1.118.965 milyon TL, Sakarya'da tahakkuk eden 4.093 milyon TL; tahsil edilen genel bütçe gelirleri 902 milyon TL'dir. 2018'de Türkiye'de kişi başına düşen bütçe gelirleri 13.596 TL, Sakarya'da tahakkuk eden rakamlara göre kişi başına düşen bütçe gelirleri 4.049 TL; tahsil edilen rakamlara 892 TL'dir.

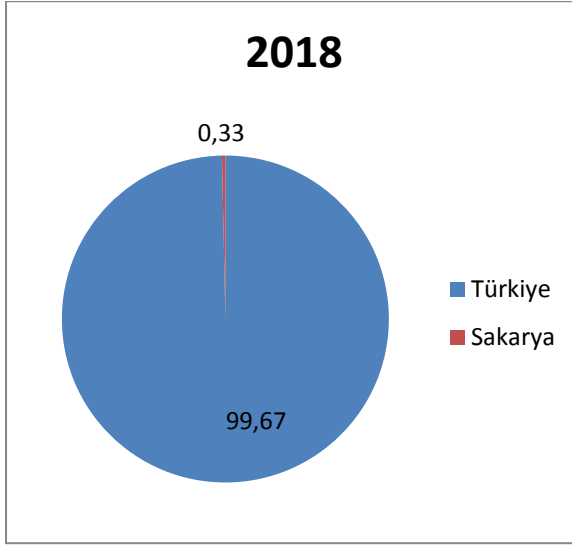
Sakarya'nın kişi başına düşen bütçe gelirleri 2017 ve 2018'de hem tahakkuk eden genel bütçe gelirleri hem de tahsil edilen genel bütçe gelirlerine göre Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Kişi başına düşen bütçe gelirleri Türkiye ortalamasının altında kaldığı için, Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

Sakarya'nın Vergi Gelirlerinin Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması

2017'de Türkiye'de toplam vergi geliri 550.397 milyon TL, Sakarya'nın vergi geliri 1.988 milyon TL'dir. 2017'de Sakarya'nın vergi geliri, Türkiye'deki toplam vergi gelirlerinin %0,36'sını karşılamaktadır. 2018'de ise Türkiye'de toplam vergi geliri 626.082 milyon TL, Sakarya'nın vergi geliri ise 2.148 milyon TL'dir. 2018'de Sakarya'nın vergi geliri Türkiye'deki toplam vergi gelirlerinin %0,33'ünü karşılamaktadır (Grafik 46).

Grafik 46: Sakarya'nın İl Vergi Gelirlerinin Türkiye İçi Payı, 2017-2018

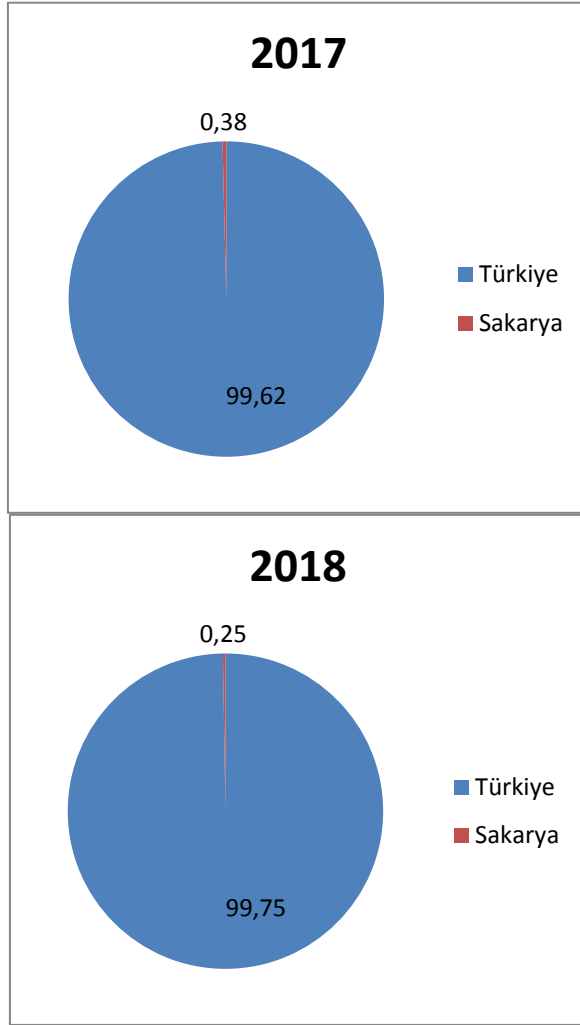
Sakarya'nın vergi gelir payının geçen yıla oranla azalması üretim ve tüketim hacminin geçen dönemde olumsuz etkilendiğini ve sosyo ekonomik gelişmişliğe negatif etkisinin bulunduğunu göstermektedir.

Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduatı Tutarının ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı

2017'de Türkiye'de resmi kuruluşlar mevduatı tutarı 70.035 milyon TL'dir. Sakarya'da ise 178 milyon TL tutarında resmi kuruluşlar mevduatı bulunmaktadır. 2017'de Sakarya'nın resmi kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye'nin toplam resmi kuruluşlar mevduatı tutarının içerisindeki payı %0,38 seviyesindedir (Grafik 47).

2018' de Türkiye'de resmi kuruluşlar mevduatı 64.437 milyon TL tutarındadır. Sakarya'da ise 245 milyon TL tutarında resmi kuruluşlar mevduatı hesabı bulunmaktadır. 2018 Türkiye Bankalar Birliği (TBB) göstergeleri kapsamında Sakarya'nın resmi kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye toplam resmi kuruluşlar mevduatı tutarının içerisindeki payı %0,25'tir (Grafik 47).

Grafik 47: Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduatının Türkiye içi Payı, 2017-2018

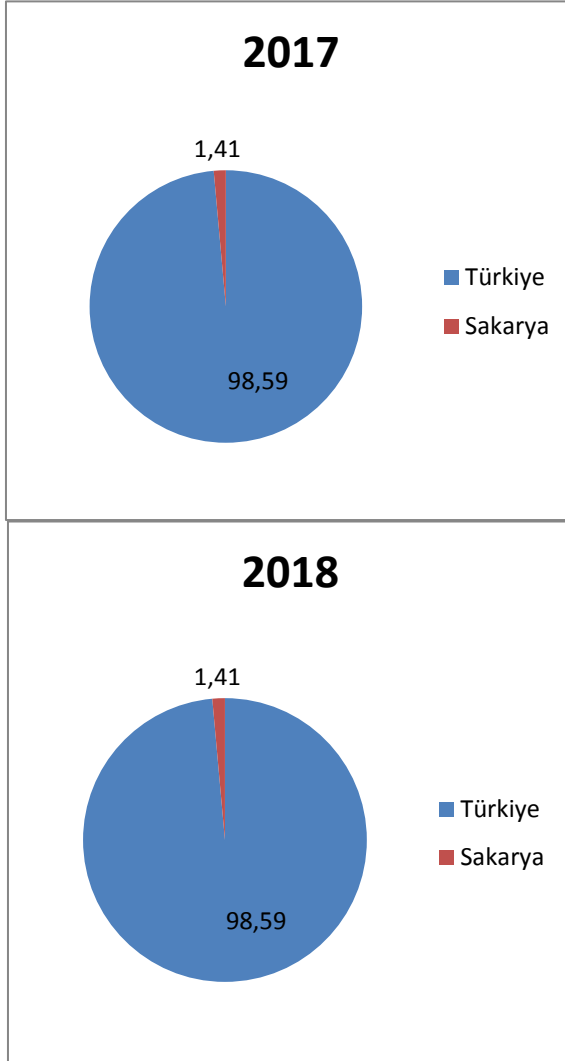

2018'de Sakarya'nın toplam resmi kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye içerisindeki payı bir önceki yıla göre azalmıştır (2017 %0,38- 2018 %0,25)

2017'de Türkiye'de resmi kuruluşlar mevduat hesap adedi (hesap sayısı) 513.104'tür. Sakarya'da ise 7.213 adet resmi kuruluşlar mevduatı bulunmaktadır. Sakarya'nın resmi kuruluşlar mevduat adedinin Türkiye içerisindeki payı %1,41'dir (Grafik 48).

2018'de Türkiye'deki resmi kuruluşlar mevduat hesap adedi 562.992'dir. Sakarya'da ise 7.938 adet resmi kuruluşlar mevduatı hesabı bulunmaktadır. 2018'de Sakarya'nın resmi kuruluşlar mevduat adedinin (hesap sayısı) Türkiye içindeki payı %1,41'dir (Grafik 48).

Grafik 48: Sakarya'nın Resmi Kuruluşlar Mevduat Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018

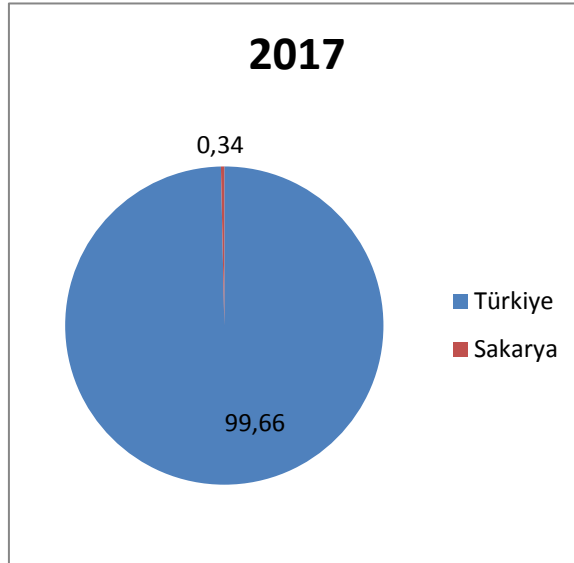
Sosyo-ekonomik analizde Sakarya'nın 2018'de bir önceki yıla göre sosyo-ekonomik gelişmişliğine bu parametre çerçevesinde yüzdesel oran değişimine rastlanmamıştır.

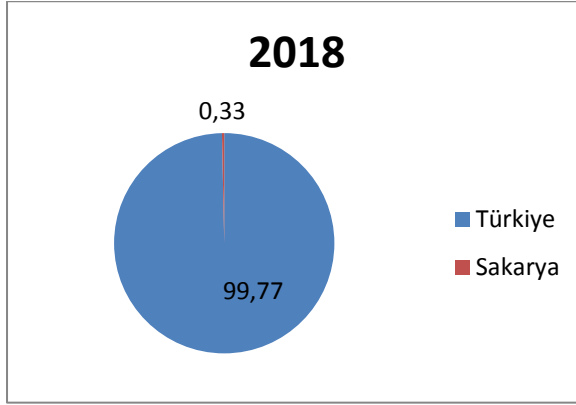
Sakarya'nın Ticari Kuruluşlar Mevduatı Tutarının ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı

2017'de Türkiye'de ticari kuruluşlar mevduatı tutarı 237.745 milyon TL'dir Sakarya'da ise 814 milyon TL tutarında ticari kuruluşlar mevduatı bulunmaktadır. 2017'de Sakarya'nın ticari kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye'nin toplam ticari kuruluşlar mevduatı tutarının içerisindeki payı %0,34'ünü karşılamaktadır (Grafik 49).

2018'de Türkiye'de ticari kuruluşlar mevduatı 232.881 milyon TL tutarındadır. Sakarya'da ise 767 milyon TL tutarında ticari kuruluşlar mevduatı hesabı bulunmaktadır. 2018 Türkiye Bankalar Birliği (TBB) göstergeleri kapsamında Sakarya'nın ticari kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye toplam ticari kuruluşlar mevduatı tutarının içerisindeki payı %0,33'tir (Grafik 49).

Grafik 49: Sakarya'nın Ticari Kuruluşlar Mevduatının Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018

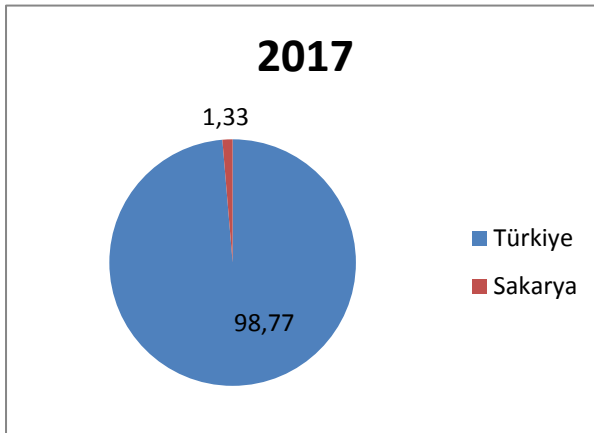

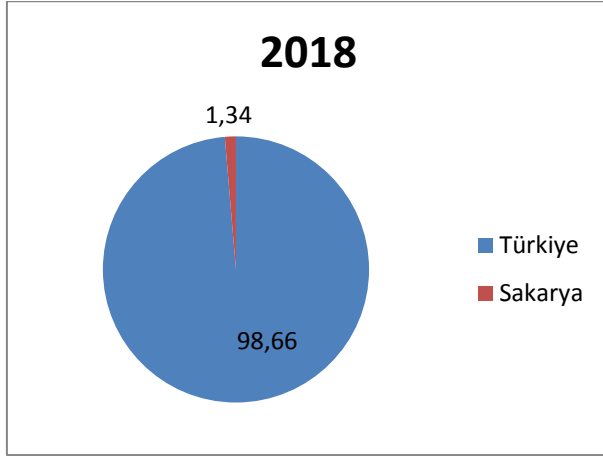
2018’de Sakarya’nın toplam ticari kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye içerisindeki payı bir önceki yıla göre azalmıştır (2017 %0,34- 2018 %0,33).

2017’de Türkiye’de ticari kuruluşlar mevduatı hesap adedi (hesap sayısı) 11.415.973 ’tür. Sakarya’da ise 151.946 adet ticari kuruluşlar mevduatı bulunmaktadır. 2017’de Sakarya’nın ticari kuruluşlar mevduat adedinin Türkiye içerisindeki payı %1,33’tür (Grafik 50).

2018’de Türkiye’de ticari kuruluşlar mevduat hesap adedi 10.795.654’dür. Sakarya’da ise 144.702 adet ticari kuruluşlar mevduatı hesabı bulunmaktadır. 2018’de Sakarya’nın ticari kuruluşlar mevduatı hesap adedinin Türkiye içerisindeki pay oranı %1,34’tür (Grafik 50).

Grafik 50: Sakarya’nın Ticari Kuruluşlar Mevduatı Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018

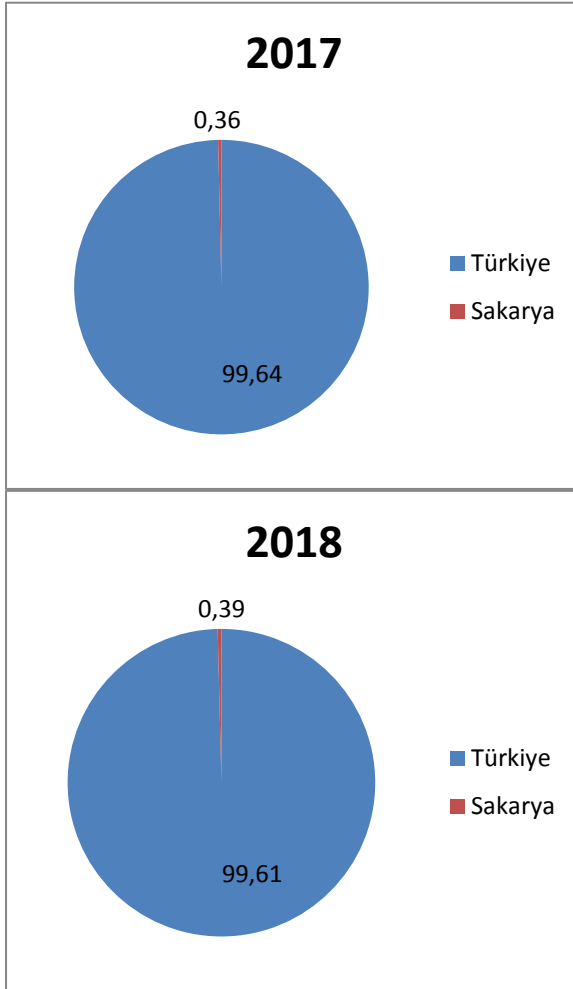
2018'de Sakarya'nın toplam ticari kuruluşlar mevduatı adedinin Türkiye içerisindeki payı bir önceki yıla göre artmıştır (2017 %1,33- 2018 %1,34).

Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesabı ve Adedinin Türkiye İçindeki Payı

2017'de Türkiye'de döviz tevdiat hesap tutarı 690.661 milyon TL'dir Sakarya'da ise 2.462 milyon TL tutarında döviz tevdiat hesabı bulunmaktadır. 2017'de Sakarya'nın döviz tevdiat hesabı tutarı Türkiye'nin toplam döviz tevdiat hesabı tutarının içerisindeki payının %0,36'sını karşılamaktadır (Grafik 51).

2018'de Türkiye'de döviz tevdiat hesabı tutarı 887.233 milyon TL tutarındadır. Sakarya'da ise 3.452 milyon TL tutarında döviz tevdiat hesabı bulunmaktadır. 2018 Türkiye Bankalar Birliği (TBB) göstergeleri kapsamında Sakarya'nın döviz tevdiat hesap tutarının Türkiye toplam döviz tevdiat hesap tutarının içerisindeki payı %0,39'dur (Grafik 51).

Grafik 51: Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesap Tutarının Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018

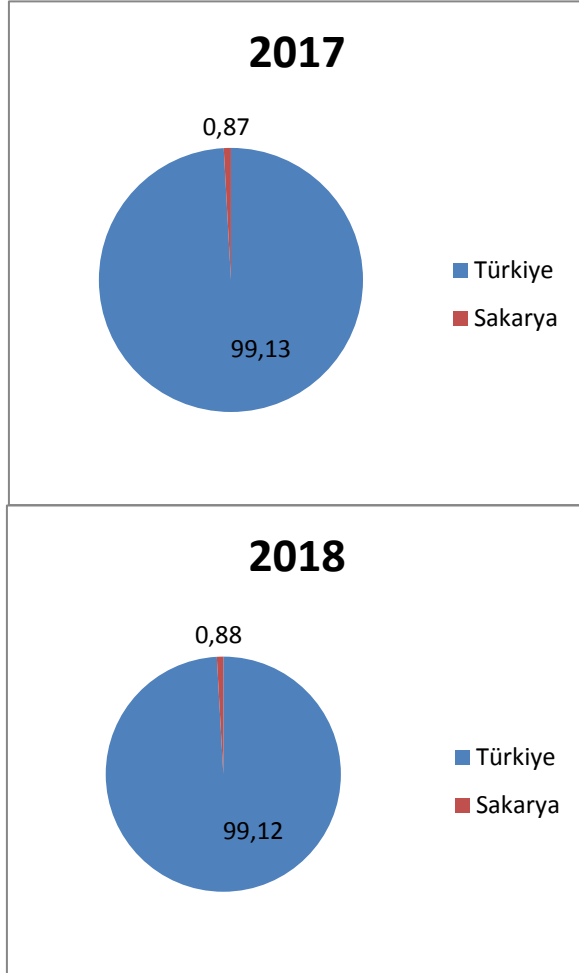

2018'de Sakarya'nın toplam döviz tevdiat hesap tutarının Türkiye içerisindeki payı bir önceki yıla göre artış göstermiştir (2017 %0,36- 2018 %0,39)

2017'de Türkiye'de döviz tevdiat hesap adedi 16.694.493'tür. Sakarya'da ise 144.916 adet döviz tevdiat hesabı bulunmaktadır. 2017'de Sakarya'nın döviz tevdiat hesap adedinin Türkiye içerisindeki payı %0,87'dir (Grafik 52).

2018'de Türkiye'de döviz tevdiat hesap adedi 19.772.175'tir. Sakarya'da ise 173.008 adet döviz tevdiat hesabı bulunmaktadır. 2018'de Sakarya'nın döviz tevdiat hesap adedinin Türkiye içerisindeki pay oranı %0,88'dir (Grafik 52).

Grafik 52: Sakarya'nın Döviz Tevdiat Hesap Adedinin Türkiye İçerisindeki Payı, 2017-2018

2018'de Sakarya'nın toplam döviz tevdiat hesap adedinin Türkiye içerisindeki payı bir önceki yıla göre artmıştır (2017 %0,87- 2018 %0,88).

2.7. Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analiz Açısından Erişilebilirlik Göstergelerinin Durumu*

Bu kısımda Sakarya'nın erişilebilirlik göstergeleri Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı, İlin En Yakın Havalimanına Uzaklığı, Hanebaşına Genişbant Abone Sayısı, Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı, Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı, İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre Yük-KM Değeri, Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı parametreleri çerçevesinde incelenmektedir.

2.7.1. Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı

6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un 2'inci maddesinde Sakarya Büyükşehir Belediyesi'nin sınırları il mülki sınırları olarak belirlenmiştir. Aynı kanunun 3'üncü maddesi ile de Sakarya ili sınırları içindeki köylerin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve isimleriyle birlikte sınırları içinde kaldıkları ilçe belediyesine mahalle olarak katılmışlardır. Bu nedenle, Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı 2014 Mart ayından itibaren Sakarya için anlamlı bir istatistiki sonuç ortaya koymamaktadır. Nitekim TÜİK tarafından 2013'ten itibaren Sakarya için köy yolu verisi sunulmamaktadır. Ayrıca, SEGE-2011 çalışmasında da İstanbul ve Kocaeli bu gösterge açısından kapsam dışında tutulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2013:84). Bakanlık çalışmasında İstanbul ve Kocaeli illerinin dışarıda tutulması ulaşılan sonucu desteklemektedir. Bunun yerine çalışmamızda belediye sınırları içindeki yolların fiziki durumu incelenmiştir.

* Sorumlu Yazar: Alper ŞAHİN, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans, alpercemresahin@gmail.com

Yardımcı Yazar: Gürcan Evren PAZVANT, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, evren.pazvant@ogr.sakarya.edu.tr

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Özge HIZ , (II) Şemsi BAYKURT, Sezai HARMANKAYA, (III) İsmail MUSLU'nun izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

Tablo 119: Sakarya İli Asfalt-Beton Belediye Yolu Oranı

Yıl	Sakarya'nın Toplam Belediye Yolu (km)	Sakarya'nın Toplam Asfalt- Beton Yolu (km)	Sakarya İli Asfalt- Beton Yol Oranı (%)
2017	1.799	1.799	% 100
2018	2.058	2.058	% 100

Kaynak: Sakarya Büyükşehir Belediyesi Yol Bakım ve Altyapı Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

2.7.2. İlin En Yakın Havalimanına Uzaklığı

Sakarya'da havalimanı bulunmamaktadır. Coğrafi konum itibarıyla Sakarya'ya en yakın havalimanı Kocaeli Cengiz Topel Havalimanı'dır. Ancak Cengiz Topel Havalimanı geniş destinasyonlu (ulusal ve uluslararası birçok varış noktası için uçuşlara açık) ulaşımına sahip olmadığından, aktif olarak faaliyet gösteren ve Sakarya'ya en yakın geniş destinasyonlu havalimanı İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı'dır. Sakarya il merkezinin İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanı'na uzaklığı 128 km'dir.

2.7.3. Hane Başına Genişbant Abone Sayısı

Sakarya için genişbant internet abone sayısı verilerine Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'ndan ve TÜİK dinamik sorgulama sisteminden ulaşılmıştır. Elde edilen veriler ADSL/Hane cinsindedir. Sakarya'da hem hanehalkı sayısı hem de genişbant internet abone sayısı 2017-2018 yıllarında artış göstermiştir. Genişbant internet abone sayısı ilin hanehalkı sayısından daha hızlı artış göstermiştir. Bu nedenle 2018'de 2017'ye göre hane başına düşen genişbant internet abone sayısı %2,67 artmıştır (Tablo 120).

Tablo 120: Hane Başına Genişbant İnternet Abone Sayısı

Yıl	Sakarya Hane Sayısı	Genişbant İnternet Abone Sayısı	Hane Başına Genişbant Abone Sayısı
2017	270.804	808.531	2,99
2018	280.658	862.931	3,07

Kaynak: BTK ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do>

<https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/yillik-il-istatistikleri/elektronik-haberlesme-sektorune-iliskin-il-bazinda-yillik-istatistik-bulteni-2019-v2.pdf>

2.7.4. Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

Sakarya için Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı verisine Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'ndan ulaşılmıştır. Elde edilen veri, mobil telefon abone sayısının il nüfusuna bölünmesiyle bulunmuştur. Sakarya'da hem nüfus hem de GSM abone sayısı 2017-2018 yıllarında artış göstermiştir. Nüfus, GSM abone sayısından daha hızlı artış gösterdiğinden 2018'de 2017'ye göre Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı %0,20 azalmıştır (Tablo 121).

Tablo 121: Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

Yıl	Sakarya Nüfusu	Mobil Telefon Abone Sayısı	Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı
2017	990.214	899.736	90,86
2018	1.010.700	916.352	90,67

Kaynak: BTK ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

<https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/yillik-il-istatistikleri/elektronik-haberlesme-sektorune-iliskin-il-bazinda-yillik-istatistik-bulteni-2019-v2.pdf>

<https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>

2.7.5. Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı

Sakarya için Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı verilerine Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'ndan ve TÜİK dinamik sorgulama sisteminden ulaşılmıştır. Elde edilen veriler Sabit Hat/Hane cinsindedir. Sakarya'da hem hanehalkı sayısı hem de sabit telefon erişim hat sayısı 2017-2018 yıllarında artış göstermiştir. Sabit telefon erişim hat sayısı, ilin hanehalkı sayısından daha hızlı artış göstermiştir. Bu nedenle 2018'de, 2017'ye göre hane başına düşen sabit telefon erişim hat sayısı %4,65 artmıştır (Tablo 122).

Tablo 122: Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı

Yıl	Sakarya'nın Hane Sayısı	Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı	Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı
2017	270.804	113.646	0,41
2018	280.658	122.137	0,43

Kaynak: BTK ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

<https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/degiskenlerUzerindenSorgula.do>

<https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/yillik-il-istatistikleri/elektronik-haberlesme-sektorune-iliskin-il-bazinda-yillik-istatistik-bulteni-2019-v2.pdf>

2.7.6. İlin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre Yük-KM Değeri

Sakarya'nın Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değeri verisine Karayolları Genel Müdürlüğünden ulaşılmıştır. Bu değer ton/km cinsinden hesaplanmaktadır. Sakarya genelinde 2017'de otoyolda 2.694.840 (bin) ton, devlet yolunda 3.417.157 (bin) ton yük taşınmıştır. 2018'de ise otoyolda 2.525.186 (bin) ton, devlet yolunda 3.521.734 (bin) ton olmak üzere toplam 6.046.920 (bin) ton yük taşınmıştır. Sakarya Otoyol ve Devlet Yollarına Göre yük-km Değeri 2018'de 2017'ye göre toplamda 65.077 (bin) ton azalış göstermiştir (Tablo 123).

Tablo 123: Sakarya İlinin Otoyol ve Devlet Yollarına Göre Ton-KM Değeri (Bin Ton)

Yıl	Otoyol	Devlet Yolu	Toplam
2017	2.694.840	3.417.157	6.111.997
2018	2.525.186	3.521.734	6.046.920

Kaynak: KGM verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

<https://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionDocuments/KGMdocuments/Istatistikler/TrafikveUlasimBilgileri/18TrafikUlasimBilgileri.pdf>

2.7.7. Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı

Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı için gerekli olan verilere TCDD ve Sakarya İl Valiliği'nden ulaşılmıştır. TCDD'nin sunduğu verilere göre Sakarya'da 259 km demiryolu hattı bulunmakta olup 2017 ve 2018'de demiryolu uzunluğu değişmemiştir. Sakarya Valiliği'nden alınan bilgilere göre Sakarya'nın toplam izdüşüm alanı 4.817 km² olup 2017 ve 2018'de yüzölçümünde değişiklik olmamıştır. Elde edilen veri toplam demiryolu hattının ilin yüzölçümüne bölünmesiyle (m/km²) bulunmuştur. Sakarya'nın toplam yüzölçümü ve toplam demiryolu uzunluğu 2017 ve 2018'de sabit kaldığından toplam demiryolu hattının il yüzölçümüne oranı 2017 ve 2018 için aynıdır (Tablo 124).

Tablo 124: Toplam Demiryolu Hattının Sakarya İli Yüzölçümüne Oranı (km/km²)

Yıl	Sakarya'nın Toplam Demiryolu Hattı (km)	Sakarya'nın Toplam Yüzölçümü (km ²)	Toplam Demiryolu Hattının İl Yüzölçümüne Oranı(m/km ²) (%)
2017	259	4.817	5,38
2018	259	4.817	5,38

Kaynak: Sakarya Valiliği ve TCDD verilerinden derlenmiştir.

<http://www.tcdd.gov.tr/files/istatistik//20142018yillik.pdf>

<https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>

2.7.8. Sakarya'nın Erişilebilirlik Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Bu kısımda Sakarya'nın erişilebilirlik göstergesi parametrelerinin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi açısından Türkiye içindeki yeri tablo ve grafikler yardımıyla karşılaştırmalı olarak açıklanmıştır.

Sakarya, 6360 sayılı Kanun ile sınırları il mülki sınırları olarak belirlenen Büyükşehir statüsüne kavuşmuştur. Aynı Kanun ile Sakarya'daki köy tüzel kişilikleri kaldırılmış ve köyler mülki sınırları içinde kaldıkları ilçe belediyelerine mahalle olarak bağlanmıştır. İlde tüzel kişilik olarak Köy bulunmadığından, köy yolu uzunluğu içindeki asfalt-beton yol uzunluğu

verisi de bulunmamaktadır. Bu nedenle, Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı göstergesi açısından Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliği değerlendirilememiştir. Bunun yerine belediye sınırları içindeki yolların fiziki durumu incelendiğinde ise Belediye yollarının tamamının asfalt, sathi kaplama ya da stabilize yollardan oluştuğu bilgisine ulaşılmıştır.

Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMİ)'den alınan bilgilere göre Türkiye'de toplam 56 havalimanı bulunmakta, Sakarya'da ise havalimanı bulunmamaktadır. Her ne kadar Sakarya il sınırları içinde havalimanı bulunmasa da görece yakın mesafede havalimanı (Sabiha Gökçen Havalimanı; 128 km) bulunmaktadır.

Türkiye'de genişbant internet abone sayısı 2017 verilerine göre 68.869.578 iken 2018 verilerine göre 74.500.089'dur. Sakarya'da ise 2017 verilerine göre 808.531, 2018 verilerine göre 862.931 genişbant internet aboneliği vardır. Türkiye'nin 2017 verilerine göre hane başına düşen genişbant internet abone sayısı 3,04 iken 2018 verilerine göre 3,20'dir (Tablo125).

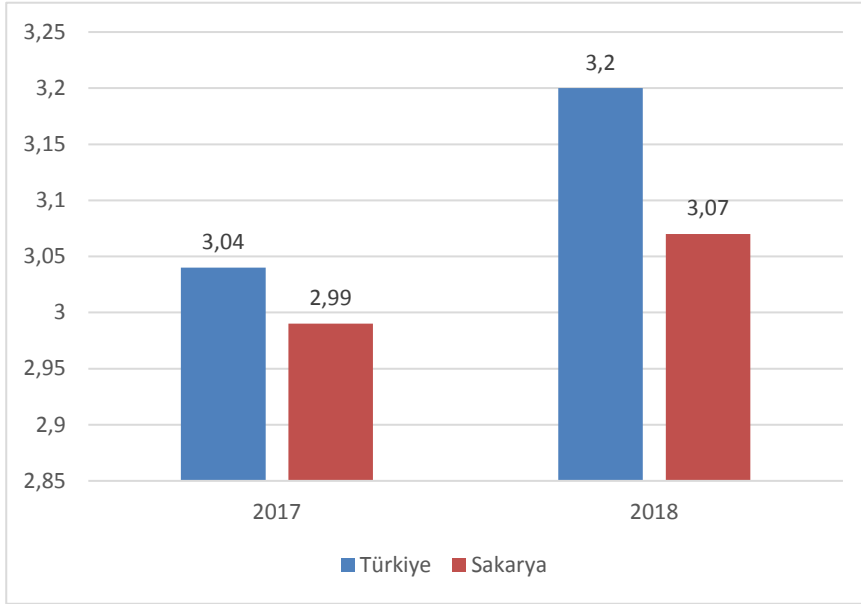
Tablo 125: Türkiye'de Hane Başına Genişbant Abone Sayısı

Yıl	Türkiye'nin Hane Sayısı	Genişbant İnternet Abone Sayısı	Hane Başına Genişbant Abone Sayısı
2017	22.676.186	68.869.578	3,04
2018	23.221.218	74.500.089	3,20

Kaynak: BTK ve TÜİK (Biruni) verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'nın 2017 verilerine göre hane başına düşen genişbant internet abone sayısı 2,99 iken 2018 verilerine göre 3,07'dir (Grafik 53).

Grafik 53: Sakarya İli Hane başına Genişbant İnternet Abone Sayısının Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması

Türkiye'nin Hane Başına Genişbant Abone Sayısı 2017-2018 yılları arasında %5,26 artış göstermiştir. Sakarya'da bu artış %2,67 oranında gerçekleşmiştir.

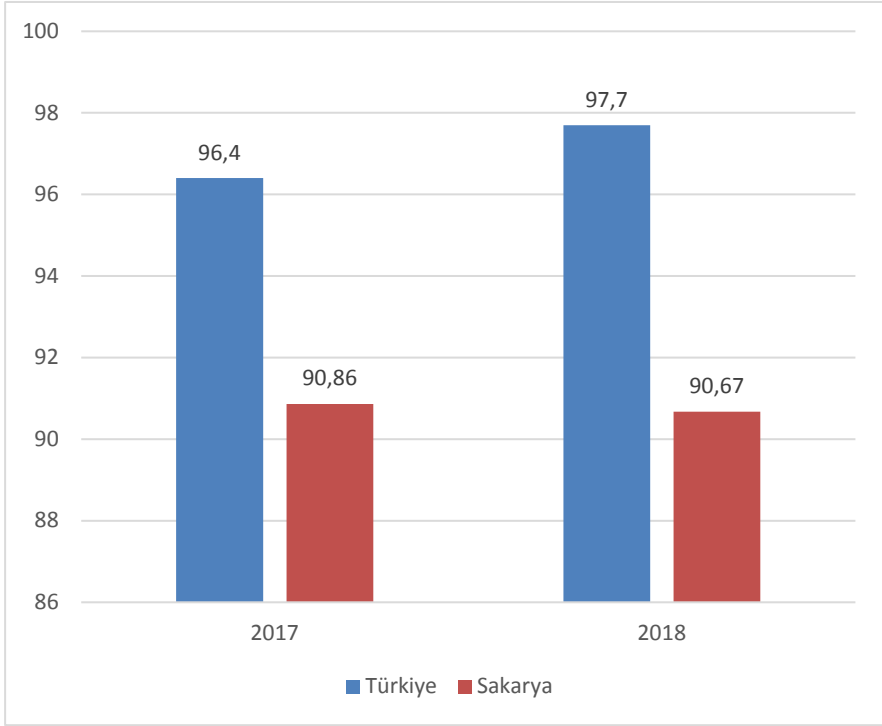
Türkiye'de GSM abone sayısı 2017 verilerine göre 77.903.347, 2018 verilerine göre 80.117.999'dur. Sakarya'da ise 2017 verilerine göre 899.736, 2018 verilerine göre 916.352 GSM abonesi vardır. Türkiye'de Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı 2017'de %96,4 iken 2018'de %97,7'dir (Tablo 126).

Tablo 126: Türkiye'de Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

Yıl	Türkiye'nin Nüfusu	Mobil Telefon Abone Sayısı	Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı (%)
2017	80.810.525	77.903.347	96,4
2018	82.003.882	80.117.999	97,7

Kaynak: BTK verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı ise 2017'de %90,86 iken 2018'de %90,67'dir (Grafik 54).

Grafik 54: Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı

Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı 2017-2018 arasında Türkiye’de %1,3 oranında artmıştır. Sakarya’da ise %0,20 oranında azalmıştır.

Türkiye’de sabit telefon erişim hat sayısı 2017 verilerine göre 11.039.650 iken 2018 verilerine göre 11.362.046’dır. Sakarya’da ise 2017 verilerine göre 113.646, 2018 verilerine göre 122.137 sabit telefon erişim hat abonesi vardır. Türkiye’nin 2017 verilerine göre Hane Başına sabit telefon erişim hat sayısı 0,49 iken bu oran 2018 verilerinde de aynı kalmıştır (Tablo 127. ve Grafik 55).

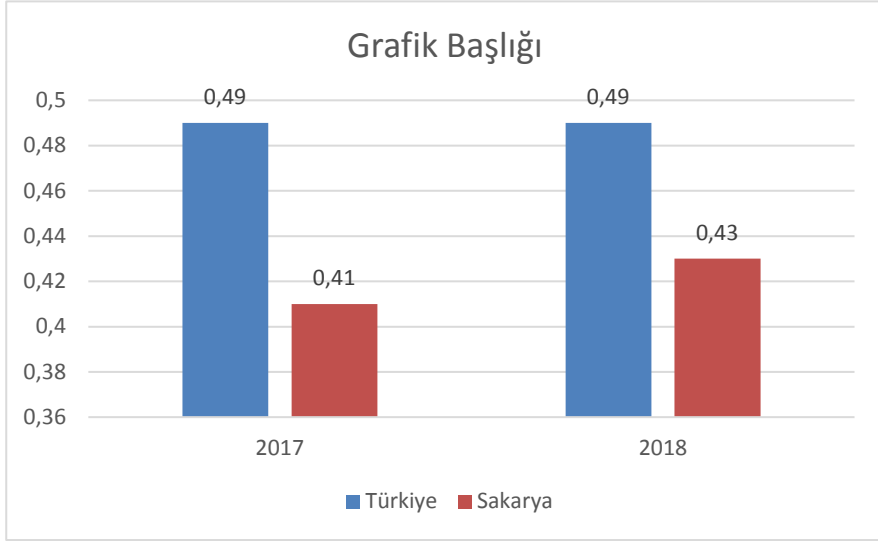
Tablo 127: Türkiye’de Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı

Yıl	Türkiye’nin Hane Sayısı	Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı	Hane Başına Telefon Erişim Hat Abone Sayısı
2017	22.676.186	11.039.650	0,49
2018	23.221.218	11.362.046	0,49

Kaynak: BTK ve TÜİK verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da ise 2017 verilerine göre hane başına sabit telefon erişim hat sayısı 0,41 iken 2018 verilerine göre 0,43'tür. Türkiye'nin Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı 2017-2018 yıllarında değişmemiştir. Sakarya'da ise %4,87 oranında artış gerçekleşmiştir (Grafik 55).

Grafik 55: Sakarya İli Hane Başına Sabit Telefon Erişim Hat Sayısı Türkiye Ortalaması ile Karşılaştırılması

Türkiye'nin otoyol ve devlet yollarına göre yük-km toplam değeri 2017 için 242.579.114 (bin), 2018 için 245.822.255 (bin)'dir (Tablo 128).

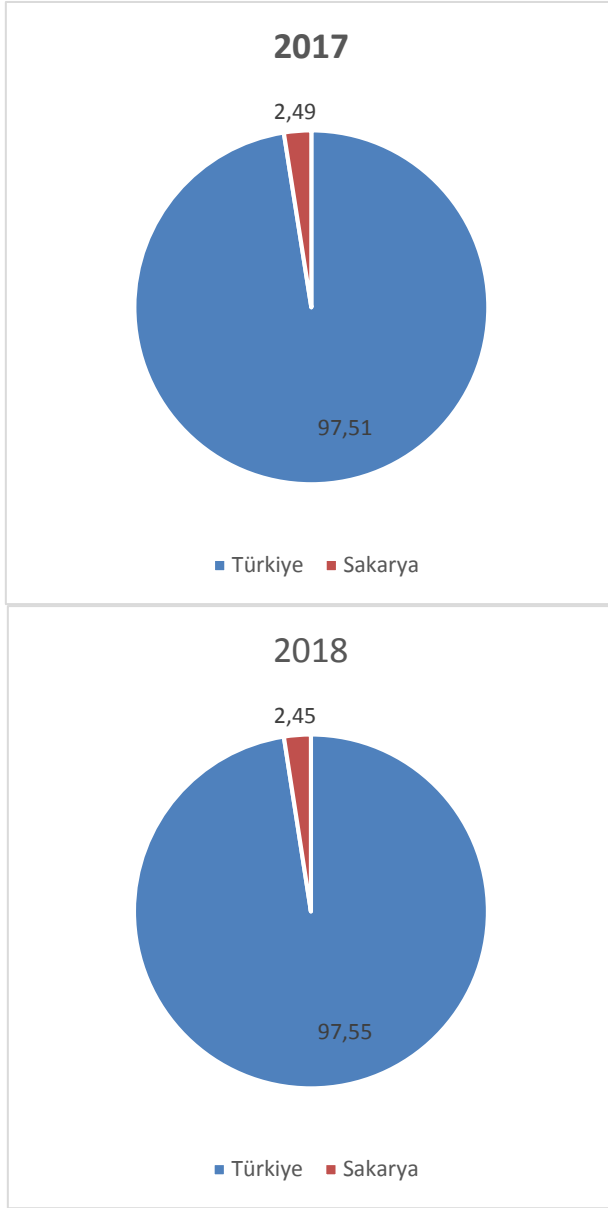
Tablo 128: Türkiye'de Otoyol ve Devlet Yollarına Göre Yük-KM Değeri (Bin)

Yıl	Otoyol	Devlet Yolu	Toplam
2017	60.406.532	182.172.582	242.579.114
2018	62.117.490	183.704.765	245.822.255

Kaynak: KGM verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'nın otoyol ve devlet yollarına göre yük-km değeri toplamı ise 2017 için 6.111.997 (bin), 2018 için 6.046.920 (bin)'dir. Sakarya'nın Türkiye otoyol ve devlet yollarına göre yük-km toplam değeri içindeki payı 2017'de %2,49 iken 2018'de %2,45 olmuştur (Grafik 56)

Grafik 56: Sakarya'nın Türkiye Yük-KM Değeri İçindeki Yeri

Türkiye otoyol ve devlet yollarına göre yük-km toplam değeri 2017-2018 arasında artış gösterdiği halde, Sakarya'nın otoyol ve devlet yollarına göre yük-km toplam değeri azalış göstermiştir.

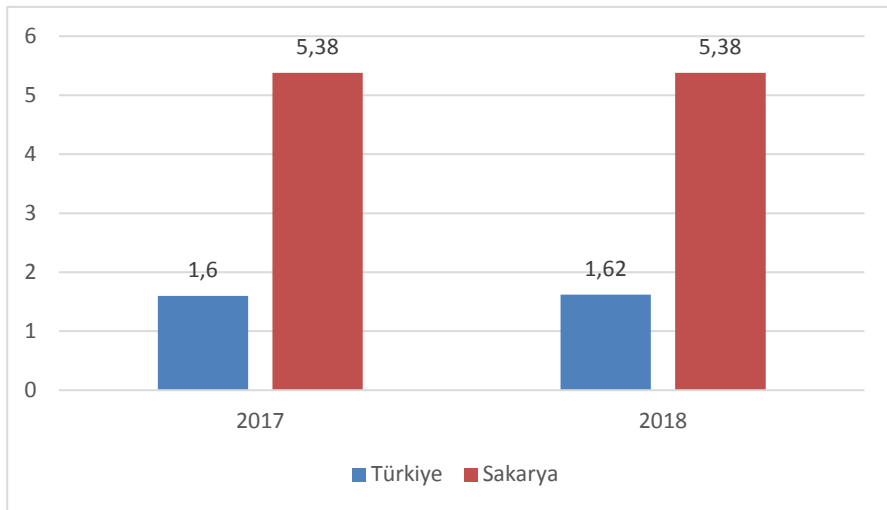
Türkiye'de 2017'de 1.213 km'si yüksek hızlı tren hattı olmak üzere toplamda 12.608 km demiryolu hattı bulunmaktadır. 2018'de ise yüksek hızlı tren hattı aynı kalmak üzere toplamda 12.740 km demiryolu hattı bulunmaktadır. Sakarya'nın toplam demiryolu hattının yüzölçümüne oranı 2017 ve 2018 yılları için %5,38 iken Türkiye'nin toplam demiryolu hattının yüzölçümüne oranı 2017'de %1,6, 2018'de ise %1,62'dir. Bu oran hesaplanırken Sakarya'nın ve Türkiye'nin izdüşüm alanları göz önünde bulundurulmuştur. (Tablo 129 ve Grafik 57)

Tablo 129: Türkiye'nin Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçümüne Oranı

Yıl	Toplam Demiryolu Hattı	Toplam Yüzölçümü (km ²)	Toplam Demiryolu Hattının Yüzölçümüne Oranı (%)
2017	12.608	783.562	1,6
2018	12.740	783.562	1,62

Kaynak: TÜİK ve TCDD verilerinden derlenmiştir.

Grafik 57: Demiryolu Hattının Yüzölçüme Oranı Karşılaştırma Grafiği

2.8. Sakarya'nın Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Durumu*

Yaşam kalitesi göstergeleri ilk bölümde de belirtildiği gibi AVM kiralanabilir alan oran, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu, elektrik tüketimi, özel otomobil sayısı, konut satış sayısı (ilk satış), kükürtdioksit SO₂ değeri, partiküler madde (duman) değeri, intihar vakası sayısı, yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı, trafik kazası, kadın cinayetleri, müze eser ve ziyaretçi sayıları, sinema salonu ve sinema seyirci sayıları, tiyatro salonu ve tiyatro seyirci sayıları, belirtildiği 14 alt parametrelerden oluşmaktadır. Bu göstergelere ilişkin Sakarya'ya ait bilgiler verilmiştir.

2.8.1. Bin Kişiye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranı

Sakarya AVM ortalama değeri göstergeler için Alışveriş Merkezleri ve Yatırımcıları Derneği'nin verilerinden yararlanmıştır. Sakarya'da 2017'de faaliyette olan beş AVM toplam brüt kiralanabilir alanı 140.500 m² olup bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan 141.87 m²'dir. Sakarya'da 2018'de faaliyette olan beş AVM toplam brüt kiralanabilir alanı 140.500 m² olup bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı 138.99 m²'dir (Tablo 130).

Tablo 130: Bin kişiye Düşen Alışveriş Merkezi (AVM) Brüt Kiralanabilir Oranı

AVM	Brüt Kiralanabilir		Bin Kişiye Düşen	
	2017	2018	2017	2018
Ada Avm	23.500m ²	23.500m ²	23.73m ²	23.25m ²
Agora Avm	31.000m ²	31.000m ²	31.30m ²	30.67m ²
Parkshop Avm	23.500m ²	23.500m ²	23.73m ²	23.25m ²
Serdivan Avm	35.000m ²	35.000m ²	35.34m ²	34.62m ²
Kipa Avm	27.500m ²	27.500m ²	27.77m ²	27.20m ²
Sakarya Toplam	140.500m ²	140.500m ²	141.87m ²	138.99m ²

Kaynak: Alışveriş Merkezleri ve Yatırımcıları Derneği'nin verilerinden derlenmiştir.

* Sorumlu Yazar: Mizgin DURAK, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, mizgin.duraak@gmail.com

Sorumlu Yazar: Öznur İGNECİ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, ignecioznur@gmail.com

Sorumlu Yazar: Burcu KEÇECİ, Sakarya Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü Yüksek Lisans öğrencisi, kececiburcu04@gmail.com

Bu kısım, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi I-II-III kitaplarının ilgili bölüm yazarları (I) Selman KILIÇOĞLU, (II) Ali Emre ULUS, (III) Betül AYGÜN'un izinleri ile çalışmalarından yararlanılarak güncellenmiştir.

Bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alanı, toplam AVM brüt kiralanabilir alanının bin ile çarpımının toplam nüfusa bölünmesiyle bulunmuştur.

2.8.2. Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı

Sakarya'da kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı için Sakarya Çevre Durum Raporu verilerinden yararlanılmıştır. 2017'de Sakarya'da toplam belediye nüfusu 990.214 iken kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 752.562'tir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun toplam belediye nüfusuna oranı %76'dır. 2018'de ise 1.010.700 iken kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 768.132'dir. Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun Belediye nüfusu içindeki oranı %76'dır (Tablo 131).

Tablo 131: Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı

Yıllar	Toplam Belediye Nüfusu	Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfus	Kanalizasyon Şebekesiyle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı (%)
2017	990.214	752.532	76
2018	1.010.700	768.132	76

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı, kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusuna oranlamasıyla bulunmuştur.

2.8.3. Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi

Sakarya'nın kişi başına düşen mesken elektrik tüketimi için Sakarya Elektrik Dağıtım A.Ş. verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017'de toplam 2.460.294 MW/h elektrik tüketilmiştir. Bu elektrik tüketiminde 683.102 MW/h meskenlerde kullanılmıştır. Sakarya'da 2017'de kişi başına mesken elektrik tüketimi 689,852 KW/h'dir. Sakarya'da 2018'de toplam 3.750.169 MW/h elektrik tüketilmiştir. Bu elektrik tüketiminde 665.820 MW/h meskenlerde kullanılmıştır. Sakarya'da 2018'de kişi başına mesken elektrik tüketimi 658,771 KW/h'dir. (Tablo 132).

Tablo 132: Kişi Başı Toplam Elektrik Tüketimi

Yıllar	Nüfus	Toplam Mesken Elektrik Tüketimi (MWh)	Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi (KWh)
2017	990.214	683.102	689.852
2018	1.010.700	665.820	658.771

Kaynak: T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu verilerinden derlenmiştir.

Veri kişi başı mesken elektrik tüketimi, meskenlerde tüketilen elektrik miktarının toplam nüfusa oranlamasıyla ile bulunmuş ve KW/h ile gösterilmiştir

2.8.4. On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı

Sakarya'nın on bin kişiye düşen özel otomobil sayısının göstergeleri için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da motorlu taşıtlar arasında en büyük pay otomobillere aittir. 2017'de Sakarya'da nüfus 990.214 iken özel otomobil sayısı 144.049'tur. On bin kişiye düşen özel otomobil sayısı ise 1,454'dür. 2018'e gelindiğinde nüfus 1.010.700 iken özel otomobil sayısı 146.793 olmuştur. On bin kişiye düşen özel otomobil sayısı ise 1,452'e düşmüştür (Tablo 133).

Tablo 133: On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı

Yıllar	Nüfus	Toplam Özel Otomobil Sayısı	On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı
2017	990.214	144.049	1,454
2018	1.010.700	146.793	1,452

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerden derlenmiştir.

Veri toplam özel otomobil sayısının on bin ile çarpımının toplam nüfusa oranlanmasıyla bulunur.

2.8.5. Konut Satış Sayısı (İlk Satış)

Sakarya'nın konut satış sayısının göstergeleri için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'nın konut ilk satış sayısı 2017 verilerine göre 9.092 iken 2018'de konut ilk satış sayısı 9.516 olmuştur (Tablo 134).

Tablo 134: Konut Satış Sayısı (İlk Satış)

YILLAR	Konut Satış Sayısı (İlk Satış)
2017	9.092
2018	9.516

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2018'de geçmiş yıla göre konut ilk satışlarında %4,66 artış görülmektedir.

2.8.6. Kükürtdioksit (SO₂) Ortalama Değeri

Sakarya'nın Kükürtdioksit (SO₂) ortalama değeri göstergeleri için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'nın 2017 itibariyle Kükürtdioksit SO₂ oranı 15,5 olarak ölçülmüştür. 2018'de bu oran %8,4 olarak ölçülmüştür (Tablo 135).

Tablo 135: Kükürtdioksit (SO₂) Ortalama Değeri (%)

YILLAR	Kükürt Dioksit Ortalama Değeri (%)
2017	15,5
2018	8,4

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2017-2018 Çevre Denetimi Raporu verilerinden derlenmiştir.

2.8.7. Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri

Sakarya'nın Partiküler Madde (Duman) ortalama değeri göstergeleri için Çevre ve Şehircilik Bakanlığı verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017 itibariyle Partiküler Madde oranı %62,4 olarak ölçülmüştür. 2018'de bu oran %59,1 olarak ölçülmüştür (Tablo 136).

Tablo 136: Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değeri (%)

YILLAR	2017	2018
Partiküler Madde Oranı (%)	62,4	59,1

Kaynak: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2017-2018 Çevre Denetimi Raporu verilerinden derlenmiştir.

2.8.8. Yüz Bin Kişiye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı

Sakarya'da toplam ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 2017'de 2.544'tür. 2018'de Sakarya'da ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 3.406'ya yükselmiştir. Yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 2017'de 256,9 iken 2018'de 336,9'a yükselmektedir (Tablo 137).

Tablo 137: Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı

Yıllar	Nüfus	Toplam Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı	Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı
2017	990.214	2.544	256,9
2018	1.010.700	3.406	336,9

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Bu veri ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısının yüz bin ile çarpımının toplam nüfusuna bölünmesi ile bulunmaktadır.

2.8.9. Trafik Kazası Sayısı

Sakarya'nın trafik kazası sayısının göstergeleri için Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017 itibariyle trafik kazası sayısı 3.199'dur. 2018'de bu sayı 3.025 olmuştur. (Tablo 138).

Tablo 138: Trafik Kazası Sayısı

Yıllar	Trafik Kazası Sayısı
2017	3.199
2018	3.025

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2018'de geçmiş yıla göre trafik kazası sayısı %5.43 azalmıştır.

2.8.10. Yüz Bin Kişiyeye Düşen İntihar Vakası Sayısı

2017'de kadınların yaşadığı intihar vakası sayısı 8 iken 2018'de 2'edüşmüştür. Erkeklerde bu rakam 2017'de 16 iken 2018'de 22'ye çıkmıştır. Sakarya'da toplam intihar vakası sayısı 2017'de 24 iken bu sayı 2018'de de 24'te kalmıştır. Yüz bin kişiyeye düşen intihar vakası sayısı 2017'de 2,4 olmuş, 2018'de 2,3'e düşmüştür. (Tablo 139).

Tablo 139: Yüz Bin Kişiyeye Düşen İntihar Vakası Sayısı

Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam	Nüfus	İntihar Vakası Sayısı
2017	8	16	24	990.214	2,4
2018	2	22	24	1.010.700	2,3

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Veri toplam intihar vakası sayısının yüz bin ile çarpımının toplam nüfusa oranlanmasıyla bulunur.

2.8.11. Kadın Cinayetleri

Sakarya'da meydana gelen kadın cinayetleri verileri için Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu verilerinden yararlanılmıştır. 2017'de Sakarya'da meydana gelen kadın cinayeti sayısı 6 iken 2018'de bu sayı 5 olmuştur (Tablo 140).

Tablo 140: Kadın Cinayetleri

Yıllar	Kadın Cinayet Sayısı
2017	6
2018	5

Kaynak: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu

2.8.12. Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayıları

Sakarya'nın müze, eser ve ziyaretçi sayıları Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'nın 2017 ve 2018'de müze sayısı 1'dir. Oransal bir artış söz konusu değildir. Müze eser sayısı 2017'de 3.022 iken 2018'de 3.079'dur. 2018'de geçmiş yıla göre %1,86 müze eser sayısı artış göstermiştir. Müze ziyaretçi sayısı 2017'de 4.641 iken 2018'de müze ziyaretçi sayısı 9.137 olmuştur (Tablo 141).

Tablo 141: Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayıları

Yıllar	2017	2018
Müze Sayısı	1	1
Müze Eser Sayısı	3.022	3.079
Müze Ziyaretçi Sayısı	4.641	9.137

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2018'de geçmiş yıla göre müze ziyaretçi sayısında %96,87 artış olmuştur.

2.8.13. Sinema Salonu ve Seyirci Sayıları

Sakarya'nın sinema salonu ve seyirci sayıları Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. 2017'de sinema salonu sayısı 41'dir. 2018 gelindiğinde bu sayı 42 olmuştur. 2017'de sinema seyirci sayısı 1.114.686'dır. 2018'de sinema seyirci sayısı 1.042.374'dir. (Tablo 142).

Tablo 142: Sinema Salonu ve Seyirci Sayıları

Yıllar	2017	2018
Sinema Salonu Sayısı	41	42
Sinema Seyirci Sayısı	1.114.686	1.042.374

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2018'de geçmiş yıla göre sinema seyirci sayısında %6.48 azalış olmuştur.

2.8.14. Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları

Sakarya'nın tiyatro salonu ve seyirci sayıları Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'nın 2017 ve 2018'de tiyatro sayısı 10'dur. 2017'de tiyatro seyirci sayısı 29.071'dir. Bu sayı 2018'e gelindiğinde 38.723 olmuştur (Tablo 143).

Tablo 143: Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları

Yıllar	2017	2018
Tiyatro Salonu Sayısı	10	10
Tiyatro Seyirci Sayısı	29.071	38.723

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2018'de tiyatro salonu sayısında oransal bir artış söz konusu değilken tiyatro seyirci sayısı %33.20 artış göstermiştir.

2.8.15. Sakarya'nın Yaşam Kalitesi Göstergelerinin Türkiye Ortalamasıyla Karşılaştırılması

Bu bölümde Sakarya'nın yaşam kalitesi göstergelerinin ilgili kurumlar ve internet sitelerinden alınan veriler ışığında sosyo-ekonomik analiz açısından genel bir değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu göstergeler bireylerin yaşam kalitesini yükselten çevre koşulları ile refah durumlarını yansıtmaktadır.

Bin Kişiyeye Düşen AVM Brüt Kiralanabilir Alan Oranının Karşılaştırılması

Bin kişiyeye düşen AVM brüt kiralanabilir oranı ilin tüketim potansiyelini, harcama potansiyelini, ticari gelişmişliğini ve sosyalleşme düzeyini yansıtan bu değişken, sonuca pozitif etki yapmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013;41). AVM sayıları ve brüt kiralanabilir alan bakımından Türkiye'de 2017 itibarıyla 395 tane AVM bulunmakta ve brüt kiralanabilir

11.905.821m² olmuştur. 2018 sonu itibarıyla bunlara 5 AVM daha eklenmiş ve brüt kiralanabilir alanda 12.000.000m² olmuştur. Sakarya'da 2017-2018 itibarıyla 5 AVM faaliyet göstermiştir. Bu durum Sakarya'nın sosyo-gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır.

Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranın Karşılaştırılması

Kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu ilin sağlık, refah ve belediye alt yapı hizmetlerini yansıtan bu değişken, sonuca pozitif etki yapar (Kalkınma Bakanlığı, 2013; 41). Türkiye genelinde 2018 verilerine göre kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusu 69.732.686 ve kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye sayısı 1357 olup kanalizasyonu şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı %91'dir. Sakarya genelinde 2018 verilerine göre kanalizasyon şebekesiyle hizmet veren belediye nüfusu 768.132 ve kanalizasyon şebekesi hizmet veren belediye sayısı 17 olup kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen nüfusun belediye nüfusu içindeki oranı %76'dır (Tablo 144).

Tablo 144: Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı

	Yıllar	Toplam Belediye Nüfusu	Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfus	Kanalizasyon Şebekesi İle Hizmet Verilen Nüfusun Belediye Nüfusu İçindeki Oranı (%)
Sakarya	2017	990.214	752.532	76
	2018	1.010.700	768.132	76
Türkiye	2017	80.810.525	-	-
	2018	82.003.882	69.732.686	91

Kaynak; TÜİK 2017-2018 verilerinden yararlanılmıştır.

Sakarya kanalizasyon şebekesiyle hizmet veren belediye nüfusunu toplam nüfusa oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğini negatif etkilemektedir.

Kişi Başı Toplam Elektrik Tüketiminin Karşılaştırılması

Kişi başı mesken elektrik tüketimi toplumun refah artış düzeyini gösterir, sonuca pozitif etki yapar (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 42). Türkiye genelinde 2017 verilerine göre meskenlerdeki toplam elektrik tüketimi 54.287.014 MWh ve Türkiye'de kişi başına düşen elektrik tüketimi 671,781 KWh'dir. Sakarya'da 2017'de meskenlerdeki toplam elektrik tüketimi 683.102 MWh ve kişi başına toplam elektrik tüketimi 689,852 KWh'dir. 2018'e gelindiğinde Türkiye'de meskenlerde toplam 54.769.979 MWh ve kişi başına da 677,757 KWh elektrik tüketimi gerçekleşmiştir. Sakarya'da 2018'de meskenlerde toplam 665.820 MWh ve kişi başına da 658,771 KWh elektrik tüketimi olmuştur (Tablo 145).

Tablo 145: Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketiminin Karşılaştırılması

	Yıllar	Nüfus	Toplam Mesken Elektrik Tüketimi (mWh)	Kişi Başına Toplam Elektrik Tüketimi (Kwh)
Sakarya	2017	990.214	683.102	689,852
	2018	1.010.700	665.820	658,771
Türkiye	2017	80.810.525	54.287.014	671,781
	2018	82.003.882	54.769.979	677,757

Kaynak: T.C. Enerji piyasası Düzenleme Kurumu verilerinden derlenmiştir.

Bu durum Sakarya'nın 2017'deki kişi başına düşen elektrik tüketiminde Türkiye ortalamasının üzerinde olduğunu gösteriyor. 2018'e gelindiğinde Türkiye ortalamasının altına düştüğünü gösteriyor.

On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısının Karşılaştırılması

On bin kişiye düşen özel otomobil sayısının bireylerin ve toplumun refah seviyesi yansıtan gösterge olup sonuca pozitif etki yapar (Kalkınma Bakanlığı, 2013:42). Sakarya'da 2017 verilerine göre nüfus 990.214 iken toplam özel otomobil sayısı 144.049'dur. On bin kişiye düşen özel

otomobil sayısı 1,454'tür. Türkiye'de 2017'de özel otomobil sayısı 12.035.978 ve on bin kişiye düşen özel otomobil 1,489'dur. Sakarya'da 2018 verilerine göre nüfus 1.010.700 iken toplam özel otomobil sayısı 146.793'tür. On bin kişiye düşen özel otomobil sayısı 1,452'dir. Türkiye'de özel otomobil sayısı 12.398.190 ve on bin kişiye düşen özel otomobil sayısı 1,511'dir (Tablo 146).

Tablo 146: On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısının Karşılaştırılması

	Yıllar	Nüfus	Toplam Özel Otomobil Sayısı	On Bin Kişiye Düşen Özel Otomobil Sayısı
Sakarya	2017	990.214	144.049	1,454
	2018	1.010.700	146.793	1,452
Türkiye	2017	80.810.525	12.035.978	1,489
	2018	82.003.882	12.398.190	1,511

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Bu durum Sakarya'nın on bin kişiye düşen özel araç sayısı bakımından Türkiye ortalamasını altında olup ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

Konut Satış Sayısının (İlk Satış) Karşılaştırılması

Gayrisafi yurtiçi hesaplamalarında ikinci el satışları yer almamaktadır. İlk satışlar gayrisafi yurtiçi hesaplamalarında baz alınmaktadır. 2017'de Sakarya'da 9.095 adet konut satışı gerçekleşirken 2018'de 9.516 adet konut satışı gerçekleşmiştir. 2018'de önceki yıla göre %4.66 artış olmuştur. Türkiye 2017'de 452.975 adet konut satışı olurken 2018'de 526.183 konut satışı olmuştur (Tablo 147).

Tablo 147: Konut Satış Sayısı (İlk Satış)

	Yıllar	Konut Satış Sayısı (İlk Satış) (Adet)
Sakarya	2017	9.092
	2018	9.516
Türkiye	2017	452.975
	2018	526.183

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2018'de önceki yıla göre %16,16 artış gözlemlenmektedir.

Kükürtdioksit (SO₂) Ortalama Değerinin Karşılaştırılması

Kükürtdioksit (SO₂) ortalama değeri bireylerin yaşam koşullarını ve çevre koşullarını yansıtan bu gösterge sonucunla negatif etki yapmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 42). Türkiye'de hava kalitesi izleme istasyonları içerisinde %90 ve üzeri de veri alım oranını sağlayamadığı için tam olarak Türkiye ortalaması verilememektedir. İl olarak bakıldığında 2017'de Sakarya'da Kükürtdioksit (SO₂) ortalama değeri %15,5 iken 2018'de bu oran %8,4'e düşmüştür. Bu durum Sakarya'nın sosyoekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır.

Partiküler Madde (Duman) Ortalama Değerinin Karşılaştırılması

Partiküler madde (duman) ortalama değeri bireylerin yaşam koşullarını ve çevre koşullarını yansıtan bu gösterge sonuca negatif etki yapmaktadır (Kalkınma Bakanlığı,2013:42). Türkiye'de hava kalitesi izleme istasyonları içerisinde %90 ve üzeri veri alım oranını sağlayamadığı için tam olarak Türkiye ortalaması verilememektedir. 2017'de il bazında Sakarya'daki Partiküler Madde ortalama değeri %62,4 iken 2018'de bu oran %59,1'e düşmüştür. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır.

Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı

Türkiye'de 2017'de yüz bin kişiyeye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 215.761'dir. 2018'e gelindiğinde 266.889'a yükselmiştir. 2017'de Türkiye'de yüz bin kişiyeye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 266,9 iken 2018'de 323'tür. Sakarya'da 2017'de yüz bin kişiyeye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı 256,9'dur 2018'de 336,9 olmuştur (Tablo 148).

Tablo 148: Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü sayısı, 2017-2018

	Yıllar	Nüfus	Toplam Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı	Yüz Bin Kişiyeye Düşen Ceza İnfaz Kurumuna Giren Hükümlü Sayısı
Sakarya	2017	990.214	2.544	256,9
	2018	1.010.700	3.406	336,9
Türkiye	2017	80.810.525	215.761	266,9
	2018	82.003.882	266.889	323

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2017' de yüz bin kişiyeye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı Sakarya'da, Türkiye ortalamasının altında kalarak sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif bir etkiye sahipken 2018 'de Türkiye ortalamasının üzerine çıkarak sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif bir etkiye sahiptir.

Trafik Kazası Sayısının Karşılaştırılması

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Sakarya'da 2017 itibariyle trafik kazası sayısı 3.199'dur. 2018'de bu sayı 3.025 olmuştur. Sakarya'da 2018'de geçmiş yıla göre trafik kazası sayısı %5.43 azalmıştır. Türkiye'de 2017'de trafik kazası sayısı 182.669'dur. 2018'de trafik kazası sayısı 186.532'dir. Türkiye'de 2018'de geçmiş yıla göre trafik kazası sayısı %2.11 artmıştır (Tablo 149).

Tablo 149: Trafik Kazası Sayısı

	Yıllar	Trafik Kazası Sayısı
Sakarya	2017	3.199
	2018	3.025
Türkiye	2017	182.669
	2018	186.532

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'daki trafik kazası sayısında bir azalış meydana gelirken Türkiye'de trafik kazası sayısında artış yaşanmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır.

Yüz Bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Sayısının Karşılaştırılması

Bireylerin intihar eğilimlerinin yüksek olması, ilde sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunların yoğun olduğuna ve yaşam koşullarının olumsuzluğuna işaret edebileceğinden bu gösterge sonuca negatif etki eden bir göstergedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013: 42). Türkiye'de 2017'de ölümlerle sonuçlanan intihar sayısı 3.168 olmuştur. İntihar edenlerin 2.445 tanesini erkekler ve 723 tanesini kadınlar oluşturmaktadır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 3,9'dur. Sakarya'da 2017'de toplam intihar eden sayısı 24 olup bunlardan 16 tanesi erkek ve 8 tanesi kadındır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 2,4'tür. 2018'de Türkiye'de ölümlerle sonuçlanan toplam intihar vakası sayısı 3.161'dir. Bunlardan 2.391'ini erkekler, 770'ini kadınlar oluşturmaktadır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 3,9'dur. Sakarya'da 2018'de toplam intihar edenlerin sayısı 24 olup bunlardan 22 tanesi erkek, 2 tanesi kadındır. Yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 2,3'tür (Tablo 150).

Tablo 150: Yüz bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Oranı

	Yıllar	Kadın	Erkek	Toplam	Nüfus	Yüz bin Kişiye Düşen İntihar Vakası Oranı
Sakarya	2017	8	16	24	990.214	2,4
	2018	2	22	24	1.010.700	2,3
Türkiye	2017	723	2445	3168	80.810.525	3,9
	2018	770	2391	3161	82.003.882	3,9

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

TÜİK'ten elde edilen verilerin kapsamında yüz bin kişiye düşen intihar vakası oranlarında Sakarya'nın Türkiye ortalamasının altında olması olumlu bir durumdur.

Kadın Cinayeti Sayısının Karşılaştırılması

Kadın cinayetlerinin yaşanıyor olması ilde cinsiyet eşitliği, kadın hakları ve insan hakları konularında ilerleme kayıt edilmediğine işaret edebileceğinden bu gösterge sonuca negatif etki eden bir göstergedir. Türkiye'de 2017'de 409 kadın cinayeti meydana gelmiştir. 2017'de Türkiye'de kadınların %33'ü tespit edilemeyen kişiler, %22'si evli oldukları erkek, %24'ü akrabaları, %9'u birlikte oldukları erkek, %8'i ayrıldıkları erkek, %4'ü de tanımadıkları erkekler tarafından öldürülmüştür. 2018'de Türkiye'de kadınların %37'si tespit edilemeyen kişiler, %29'su evli oldukları erkek, %23'ü akrabaları, %6'sı birlikte oldukları erkek, %4'ü ayrıldıkları erkek, %1'i de tanımadıkları erkekler tarafından öldürülmüştür. Sakarya'da 2017'de kadınların %50'si tespit edilemeyen kişiler, %16'sı evli oldukları erkek, %34'ü akrabaları tarafından öldürülmüştür. Sakarya'da 2018'de kadınların %60'ı tespit edilemeyen kişiler, %40'ı akrabaları tarafından öldürmüştür. Türkiye'de 2018'de kadın cinayetlerinde artma söz konusu iken Sakarya'da azalma meydana gelmiştir (Tablo 151).

Tablo 151: Kadın Cinayet Sayısı

	Yıllar	Kadın Cinayet Sayısı
Sakarya	2017	6
	2018	5
Türkiye	2017	409
	2018	440

Kaynak: Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun verilerinden derlenmiştir.

Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayılarının Karşılaştırılması

Her müzenin amacı, müze tanımının kapsamına giren ve konusu olan alanla ilgili bilimsel, eğitsel, teknik ve yönetim hizmetlerini başarı ile uygulamak, yürütmek ve Türk kültürüne katkıda bulunmaktır (Vakıflar Genel Müdürlüğü Müzeler Yönetmeliği, Md,6/1). Müze, eser ve ziyaretçi sayıları Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'nın 2017 ve 2018'de müze sayısı 1'dir. Türkiye'de 2017'de müze sayısı 199 iken 2018'de müze sayısı 200'dür (Tablo 152).

Tablo 152: Müze, Eser ve Ziyaretçi Sayıları

	Yıllar	Müze Sayısı	Müze Eser Sayısı	Müze Ziyaretçi Sayısı
Sakarya	2017	1	3.022	4.641
	2018	1	3.079	9.137
Türkiye	2017	199	3.306.703	20.509.746
	2018	200	3.337.766	28.169.615

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Sakarya'da 2018'de %1.86 müze eser sayısı artış göstermiştir. Türkiye'de 2018'de geçmiş yıla göre %0.93 artış olmuştur. Sakarya'da 2018'de müze ziyaretçi sayısında %96.87 artış olmuştur. Türkiye 2018'de müze ziyaretçi sayısında %37.34 artış olmuştur. Sakarya'nın müze eser sayısı ve müze ziyaretçi sayısının artışı Türkiye müze eser sayısı ve müze ziyaretçi sayısının artışından fazladır. Müze eser sayısı ve müze ziyaretçi sayısının artışı Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Sinema Salonu ve Seyirci Sayılarının Karşılaştırılması

Sinema salonu ve seyirci sayıları Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017'de sinema salonu sayısı 41'dir. 2018'e gelindiğinde 42'ye çıkarak %2,43 artış gözlemlenmiştir. Türkiye'de 2017'de sinema salonu sayısı 2.692'dir. 2018'de 2858'e yükselmiştir. Türkiye'de %6,16 artış olmuştur. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki yapmaktadır. Sakarya'da 2017'de sinema seyirci sayısı 1.114.686'dır. 2018'de bu sayı 1.042.374 olmuştur. %6,48 azalmıştır. Türkiye'de 2017'de sinema seyirci sayısı 68.482.526'dır. 2018'e gelindiğinde 64.772.380'e düşmüştür. (Tablo 153)

Tablo 153: Sinema Salonu ve Seyirci Sayıları

	Yıllar	Sinema Salonu Sayısı	Sinema Seyirci Sayısı
Sakarya	2017	41	1.114.686
	2018	42	1.042.374
Türkiye	2017	2.692	68.482.526
	2018	2.858	64.772.380

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

2018 yılında önceki yıla göre %5,41 azalma olmuştur. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır

Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayılarının Karşılaştırılması

Tiyatro salonu ve seyirci sayıları Türkiye İstatistik Kurumu verilerinden yararlanılmıştır. Sakarya'da 2017 ve 2018'de tiyatro salonu sayısı 10'dur. Türkiye'de 2017'de tiyatro salonu sayısı 783'tür. 2018'de 736'ya azalmıştır. Türkiye'de %6,38 azalmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır. Sakarya'da 2017'de tiyatro seyircisi sayısı 29.071'dir. 2018'e gelindiğinde 38.723'e yükselmiştir. Sakarya'da %33,20 artış olmuştur. Türkiye'de 2017'de tiyatro seyirci sayısı 7.006.410'dur. 2018'de 7.841.353'e yükselmiştir (Tablo 154).

Tablo 154: Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları

	Yıllar	Tiyatro Salonu Sayısı	Tiyatro Seyirci Sayısı
Sakarya	2017	10	29.071
	2018	10	38.723
Türkiye	2017	783	7.006.410
	2018	736	7.841.353

Kaynak: TÜİK 2017-2018 verilerinden derlenmiştir.

Türkiye'de %11,91 artış olmuştur. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki yapmaktadır.

RAPORA İLİŞKİN GENEL DEĞERLENDİRME

Demografik Göstergeler

Çalışmamızda TÜİK'ten ve ilgili kurumlardan alınan veriler çerçevesinde Sakarya'nın demografik göstergeler açısından sosyo-ekonomik analizi yapılarak Türkiye içindeki yeri belirlenmiştir.

Sakarya'da nüfus yoğunluğu, yaptığımız çalışma sonucunda 2017'de km² başına 205 kişi, 2018'de km² başına 210 kişi olup bir önceki yıla göre 5 kişilik artış olduğu görülmüştür. Türkiye'de ise nüfus yoğunluğu 2017'de km² başına 102 kişi iken bu oran 3 kişilik artışla 2018'de 105 kişiye ulaşmıştır. Sakarya'nın nüfus yoğunluğunun 2017 ve 2018'de Türkiye ortalamasının üstünde olduğu saptanmıştır. Sakarya'nın bir önceki yıla göre nüfus yoğunluğundaki artışı sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif yönde etki etmektedir.

Türkiye'de 2017'den 2018'e tüm yaş gruplarında yaşa özel doğurganlık oranının düştüğü görülmüştür. Sakarya'da bu oranın 30-34, 35-39, 40-44, 45-49 yaş gruplarında arttığı görülmektedir. Sakarya'da 15-19, 20-24, 25-29 yaş gruplarında düşüş olduğu için sonuca negatif yönde etki ederken artış olan yaş grupları sonuca pozitif etki etmektedir. Sakarya 2017 ve 2018'de 15-19, 20-24, 40-44 yaş gruplarında yaşa özel doğurganlık oranları Türkiye ortalamasının altında kalmıştır, 25-29, 30-34, 35-39, 45-49 yaş gruplarında ise Türkiye ortalamasının üzerindedir. Ancak Türkiye ortalamasında ve Sakarya'da en yüksek doğurganlık oranlarının orta yaş gruplarına ait olduğu sonucuna varılmıştır.

Türkiye'de 2017'de bebek doğum hızı %16,1 iken 2018'de %15,3 olup %4,96 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Sakarya'da ise 2017'de bebek doğum hızı %14,8 iken bu oran 2018'de %14,7 olup %0,67 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Hem Türkiye'de hem de Sakarya'da bebek doğum hızı azalmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif bir etki etmektedir. Türkiye'de bebek ölüm hızı 2017'de %9,4 iken 2018'de %9,3 olup %1,06 azalmıştır. Sakarya'da 2017'de %9,5 iken 2018'de 7,6 olup %20'lik bir azalış göstermiştir. Bebek ölüm hızı oranında Sakarya Türkiye ortalamasının altındadır bebek doğum

hızının düşük olması negatif bir etki meydana getirirken doğan bebeklerin yaşama ihtimalinin yüksek olması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif yansımaktadır.

Sakarya'da 2017'de genç bağımlı nüfus oranı %19,12 iken 2018'de %19,27 olup %0,15'lik bir artış olmuştur. Türkiye'de 2017'de genç bağımlı nüfus oranı %23,12 iken 2018'de %23,05 olup % 0,30 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Sakarya'da genç bağımlı nüfus oranının Türkiye ortalamasının altında olduğu görülse de bu fark %3,78 kadardır. 2017 ve 2018'de genç bağımlı nüfus oranı Sakarya artış gösterirken Türkiye'de pek bir değişim göstermemiştir. Bu durum 0-14 yaş grubundaki genç bağımlı nüfusun sayısında ciddi bir artış olmadığını göstergesi olup sonuca da pozitif etki etmektedir.

Türkiye'de evlenme oranları 2017'de %7,09 iken 2018'de %6,8 olup %4,06 oranında bir azalış görülmektedir. Sakarya'da ise 2017'de %7,22 iken 2018'de %6,82 olup %5,54 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Sakarya evlenme oranlarında Türkiye ortalamasının üzerindedir. Türkiye'de boşanma hızı 2017'de %1,6 iken 2018'de 1,75 olup %9,37 oranında bir artış meydana gelmiştir. Sakarya'da ise 2017'de %1,56 iken 2018'de %1,52 olup %2,56 oranında bir azalma görülmüştür. Sakarya boşanma oranlarında Türkiye ortalamasının altında olmuştur. Hem Türkiye'de hem de Sakarya'da evlenme oranlarında bir azalış meydana gelmiştir, boşanma oranlarında ise Sakarya ilinde bir azalma görülürken Türkiye ortalamasında bir artış meydana gelmiştir. Evlenme oranlarında bir azalış olması Sakarya'nın sosyo-ekonomik göstergelerini negatif etkilese de boşanma oranlarında yaşanan azalma sosyo-ekonomik göstergede pozitif etki yaratmıştır.

Sakarya'nın 2017'de net göç hızı oransal olarak %7,56 ve 2018'de %4,91 düzeylerinde gerçekleşmiştir. 2017'den 2018'e %2,65'lik azalış göstermiştir. Net göç hızının bir önceki yıla göre düşük olması, ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif yönde etki etmektedir.

Sakarya'nın net göç hızı azalım eğilimindeyken geçici koruma kapsamındaki Suriye'lilerin sayısı artmaktadır. Türkiye'de 2018'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sayısı 3.623.192'dir. Önceki yıla göre

196.406 kişi artmıştır ve ülke nüfusuna oranı ise %4,41'dir. Sakarya ilinde ise 2018'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli sayısı 15.601'dir 2017'ye göre 2018'de 3.624 kişilik bir artış olup il nüfusuna oranı ise %1.54'dür. Suriyelilerin oranın yükselmesi ülkede yaşayan halkı gerek çalışma hayatında gerek sosyal hayatta olumsuz etkileyeceği için negatif bir etki doğurmaktadır.

Sakarya'da şehirleşme oranı hesaplanamadığından Türkiye ile karşılaştırılma yapılamamıştır.

Sakarya'nın Sosyo – Ekonomik Analizi 4 çalışmasında Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumu demografik göstergeler alanında 7 alt parametre çerçevesinde incelemiştir. Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğinde 7 parametrenin 4'ünde pozitif etki gözlemlenirken 1'inde negatif etki tespit edilmiştir. Yaşa özel doğurganlık parametresinde bazı yaş grupları pozitif, bazı yaş grupları ise negatif etki oluşturmuştur. Şehirleşme oranı parametresinde Sakarya'nın şehirleşme oranı tespit edilemediği için Türkiye ile karşılaştırma yapılamamıştır bu sebeple pozitif veya negatif bir etki olup olmadığı tespit edilememiştir.

Eğitim Göstergeleri

Çalışmamızda TÜİK, MEB, YÖK ve Sakarya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden alınan veriler çerçevesinde Sakarya'nın eğitim göstergeleri açısından sosyo-ekonomik analizi yapılarak Türkiye içindeki yeri belirlenmiştir.

Eğitim göstergeleri çerçevesinde yapılan analiz sonucunda 2018'de Sakarya'nın genel sosyo-ekonomik sıralamasında; okuryazar nüfus oranı, kadın okuryazar nüfus oranı, erkek okuryazar nüfus oranı, okul öncesi net okullaşma oranı, ilköğretim net okullaşma oranı, genel ortaöğretim net okullaşma oranı, mesleki ve teknik liseler okullaşma oranı, lise veya dengi mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı, eğitim düzeylerine göre okul, şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları, ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı, yüksek lisans ve doktora mezunu nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı, halk eğitim merkezi kursiyer sayısı, yükseköğretim kurumlarında ön lisans ve lisans dü-

zeyinde öğrenci sayıları, yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanı sayıları, toplam yabancı öğrenci sayısı ve halk kütüphanesi, kitap, yararlanma ve ödünç verilen materyal sayıları ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

Pozitif etki etmesinde kadın ve erkek okuryazarlığının yükselmesi, okullaşma oranları, lise veya dengi okul mezunu oranı ve eğitim düzeylerine göre okul, şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayılarının genel olarak artması sonucu eğitim koşullarındaki ilerleme etkilidir.

Okuryazar oranında ve kadın-erkek okuryazar oranında Sakarya, Türkiye ortalamasından daha yüksektir. Bu nedenle Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir. Kadın-erkek okuryazar oranının mevcut durumunun korunabilmesi veya daha da yükseltilebilmesi için okuryazarlığın daha da geliştirilmesi, daha fazla alana yayılabilmesi adına teşvik uygulamalarının yapılması gerekmektedir. Bu oranın yükselmesi ili, genel sıralamada yukarıya çekecektir. Okullaşma oranlarında Sakarya Türkiye'nin üzerindedir. Ancak genel olarak Sakarya'da oranlar düşük olduğundan gelişme halen yetersizdir. Bu alanda da teşvik uygulamaları gerekmektedir. Eğer bu alan desteklenirse mesleki ve teknik liselerdeki okullaşma oranlarının artması sanayi sektöründe ara eleman yetiştirmede yardımcı olacaktır.

Sakarya'da okullaşma oranlarının Türkiye genelinden yüksek olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine pozitif etki etmesini sağlamıştır. Sakarya'da yüksekokul ve fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı ve yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı Türkiye genelinden daha düşüktür. İlin eğitim seviyesinin ortaya koyulmasının yanı sıra özellikle sanayi ve hizmetler sektörü için gerekli nitelikli işgücü stokunu belirlediğinden bu oranın teşviklerle yükseltilmesi gerekmektedir. Sakarya'da oranın düşük olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etkisi olmaktadır.

Sakarya'da yüksek lisans ve doktora mezunu nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı Türkiye genelinden daha düşüktür. Sakarya'da oranın düşük olması Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etkisi olmaktadır.

2018'de Sakarya'nın genel sosyo-ekonomik sıralamasında okuryazar nüfus oranı, kadın-erkek okuryazar nüfus oranı, okul öncesi, ilköğretim, genel ortaöğretim, mesleki ve teknik ortaöğretim net okullaşma oranı, lise veya dengi mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı, eğitim düzeylerine göre okul, şube, öğrenci, öğretmen ve derslik sayıları Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki ederken; yüksekokul veya fakülte mezunu nüfusun 15+ yaş nüfusa oranı, yüksek lisans ve doktora mezunu nüfusun 30+ yaş nüfusa oranı, halk eğitim merkezi kursiyer sayısı, yükseköğretim kurumlarında ön lisans ve lisans düzeyinde öğrenci sayıları, yükseköğretim kurumlarında görevli öğretim elemanı sayıları, toplam yabancı öğrenci sayısı ve halk kütüphanesi, kitap, yararlanma ve ödünç verilen materyal sayıları negatif etki etmiştir. Sakarya'da okuryazar kadın nüfusu oranı 2017'ye göre artmış ve Türkiye okuryazar kadın nüfusu oranının üzerinde kalmaya devam etmiştir. Bu da Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir. Okullaşma oranında Sakarya 2017'ye göre okul öncesi, ilköğretim, genel ortaöğretim ve mesleki ve teknik ortaöğretim net okullaşma oranında artış göstermiştir. Bu da Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmiştir.

2016'dan itibaren il bazında üniversiteye giriş sınavı başarı puanı ve ortalamaları yayınlanmadığından veri elde edilememiş ve değerlendirmeye alınamamıştır. Ancak Sakarya 2018 YGS'de Türkiye'de 45. olmuştur.

Sakarya'nın Sosyo – Ekonomik Analizi 4 çalışmasında Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumu eğitim alanında 16 alt parametre çerçevesinde incelemiştir. Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğinde 16 parametrenin 9'unda pozitif etki gözlemlenirken 7'sinde negatif etki tespit edilmiştir. Pozitif etkilerin ağırlıkta olması dolayısıyla eğitim göstergelerinin genel olarak ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine olumlu bir yansımalarının bulunduğu söylenebilir.

Sağlık Göstergeleri

Araştırmamızda kullanılan altı sağlık parametresinin tamamı, il bazlı sosyo-ekonomik gelişmişlik listesinde Sakarya'nın sıralamasına negatif etki etmektedir.

2018'de Türkiye'de toplam hastane yatak sayısı 231.913 iken bunun 1.958'i Sakarya'dadır. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı Türkiye'de 282,80 iken Sakarya'da 193,72'dir. Değerin Türkiye ortalamasının altında kalması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

2018'de Türkiye'de toplam hekim sayısı 153.128 olup bunun 1.097'si Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen hekim sayısı Türkiye'de 18,67 iken Sakarya'da 10,85'tir. Sakarya'da on bin kişiye düşen hekim sayısı ortalaması Türkiye ortalamasının altında olduğu için sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif etki etmiştir.

Türkiye'de toplam diş hekimi sayısı 2018'de 30.615 olup bunun 85'i Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen diş hekimi sayısı Türkiye'de 3,73 iken Sakarya'da 0,84'tür. Sakarya ortalamasının Türkiye ortalamasının altında olması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

Türkiye'de 2018'de toplam 25.896 eczanenin 293'ü Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen eczane sayısı Türkiye'de 3,15 iken Sakarya'da 2,89'dır. Sakarya ortalamasının Türkiye'den düşük olması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

2018'de Türkiye'de toplam ebe sayısı 56.351 olup bunun 632'si Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen ebe sayısı Türkiye'de 6,87 iken Sakarya'da 6,25'tir. Sakarya'da on bin kişiye düşen ebe sayısı ortalaması Türkiye ortalamasının altında olduğu için sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif etki etmiştir.

Türkiye'de toplam hemşire sayısı 2018'de 190.499 olup bunun 1.602'si Sakarya'dadır. On bin kişiye düşen hemşire sayısı Türkiye'de 23,23 iken Sakarya'da 15,85'tir. Sakarya ortalamasının Türkiye ortalamasının altında olması ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

Sakarya'nın Sosyo – Ekonomik Analizi 4 çalışmasında Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumu sağlık göstergeleri alanında 6 alt parametre çerçevesinde incelemiştir. Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğinde 6 parametrenin 6'sında da negatif etki gözlemlenmiştir. Negatif etkilerin ağırlıkta olması dolayısıyla sağlık göstergelerinin genel olarak ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine olumsuz bir yansımalarının bulunduğu söylenebilir.

İstihdam Göstergeleri

Çalışmamızın bu bölümünde Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), İŞKUR, Sakarya Valiliği ve ilgili kamu kuruluşlarında yapılan araştırmalar neticesinde Sakarya'nın 2017-2018 dönemine ilişkin İstihdam göstergelerine yönelik sosyo-ekonomik analizi ve Türkiye ortalaması karşılaştırılması yapılmıştır.

İstihdam göstergeleri; “ İşsizlik oranı, işgücüne katılma oranı, çalışma çağındaki nüfusun(15-64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranı, imalat sanayi istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç kadın, istihdam oranı, kayıt dışı istihdam oranı, tarım dışı işsizlik oranı, yaş bağımlılık oranı, genç işsizlik(15-24 yaş arası) oranı, ne istihdamda ne de eğitimde olan genç nüfusun toplam genç nüfusa oranı (NEET), işsizlik ödeneği, Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) sigortalı sayısı, Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) emekli sayısı, İktisadi faaliyet kollarına göre istihdam Edilenlerin (15+ Yaş) oranı, cinsiyete göre istihdam oranı, cinsiyete göre işsizlik oranı, işyerlerinin yaşlarına göre dağılım oranı, sektör bazında işyerlerinin vardiyalı çalışma yapma oranı, kadınların vardiyalı çalışma oranı, kadınların part- time Çalışma oranı, Engelli çalıştıran işyeri sayısı ve Engelli çalışan sayısı, Eski Hükümlü-TMY çalıştıran işyeri sayısı ve Eski Hükümlü-TMY çalışan sayısı oranı olmak üzere yirmi beş alt parametrede belirlenmiştir.

Sakarya'da işsizlik oranı 2017'de ve 2018'de Türkiye ortalamasının altında görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Sakarya'nın işgücüne katılım oranı Türkiye ortalamasının üstündedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranı açısından Sakarya'nın oranının, Türkiye ortalamasına göre % 5 oranında daha düşük olduğu görülmektedir ve bu parametre sonuca negatif etki etmektedir.

Sakarya imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı 2017'de Türkiye ortalamasının yaklaşık %10,9 oranında üzerinde bulunmuş aradaki fark 2018'de %15,1 oranında olmuştur. Bu durum ve ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Sosyal güvenlik kapsamında aktif çalışanların toplam nüfusa oranı parametresi açısından Sakarya ile Türkiye ortalaması karşılaştırıldığında 2017 için Sakarya'nın sosyal güvenlik kapsamında çalışanların toplam nüfusa oranı %0,8 oranında daha yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. 2018'de bu oranım %1,9 a yükselmesiyle Sakarya için pozitif bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu durum ilin sosyoekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmiştir.

Ortalama günlük kazanç parametresinde Sakarya ve Türkiye ortalaması ortalama günlük kazanç miktarı birbirine yakın olmakla birlikte 2017 için 0,35 TL ile Türkiye ortalamasının altında, 2018 için 0,39 TL ile Sakarya'nın Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Bu durum ilin sosyoekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

Sakarya'da ortalama günlük kazanç- kadın tutarlarının ülke geneline kıyasla 2017'de 11,82 TL, 2018'de 14,23 TL düşük olduğu gözlemlenmektedir. Bu durum ilin sosyoekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir. Aynı zamanda Sakarya'da kadın ve erkek ortalama günlük kazanç tutarları arasında da büyük farklar görülmektedir. Sakarya ile Türkiye geneli erkeklerin ortalama günlük kazanç tutarları karşılaştırıldığında Sakarya'da 2017'de 3,84 TL, 2018'de 5,15 TL daha yüksektir. Bu durum ilin sosyoekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmiştir.

Sakarya'nın istihdam oranının 2017'de Türkiye ortalamasının yaklaşık %2,7, 2018'de %1,3 üstünde olduğu görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmiştir.

Kayıt dışı istihdam oranı parametresinde Sakarya ve Türkiye ortalamalarını kıyasladığımızda 2017 için Sakarya'nın kayıt dışı istihdam oranı Türkiye ortalamasına göre %4,6 oranında daha düşük görülmektedir. 2018'de aradaki fark %3,89 a düşmüştür. Sakarya'da kayıt dışı istihdam oranı artarken, Türkiye genelinde kayıt dışı istihdam oranında azalış görülmektedir ancak Sakarya'nın kayıt dışı istihdam oranı Türkiye ortalamasının altındadır. Bu durum ilin sosyoekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmiştir.

Tarım dışı işsizlik oranı parametresinde 2017 ve 2018'i karşılaştırdığımızda Sakarya ve Türkiye'de oranlar birbirine çok yakın olmakla birlikte ikisinin de tarım dışı işsizlik oranlarında düşüş görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Yaş bağımlılık oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını karşılaştırdığımızda Sakarya'nın 2017'de yaş bağımlılık oranı %2,57 olarak Türkiye ortalamasına göre düşüş göstermektedir. 2018'de %2,28 Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Genç işsizlik oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını karşılaştırdığımızda Sakarya'nın 2017'de genç işsizlik oranı %1,4 oranında Türkiye ortalamasının altında kalmaktadır. 2018'de aradaki fark artarak %2,2 oranında Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

İşsizlik ödeneği parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını kıyasladığımızda ise işsizlik ödeneği kesilen kişi sayısında Sakarya'da artış gözlemlenirken Türkiye'de azalış görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) sigortalı sayısı parametresinde Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı 4c sayısındaki artış Türkiye'deki 4c sayısındaki artıştan fazla olduğu için pozitif etkilemektedir. Sakarya'nın Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı 4a ve 4b sayısındaki sayıları Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b,4/c) emekli sayısı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını karşılaştırdığımızda SGK'ya kayıtlı 4/a-4/b-/4/c emekli sayısında ve toplam emekli sayılarında genel olarak bir artış gözlemlenmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenlerin Oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını kıyasladığımızda 2017'de Sakarya tarım sektöründe %4,5 Türkiye ortalamasının altında, Sakarya hizmetler sektöründe %5,8 o Türkiye ortalamasının altında, Sa-

karya sanayi sektöründe %17,6 (büyük bir fark) Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. 2018'de Sakarya tarım sektöründe %4,7 Türkiye ortalamasının altında, Sakarya hizmetler sektöründe aynı oranla Türkiye ortalamasının altında, Sakarya sanayi sektöründe %16,3 Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Cinsiyete Göre İstihdam Oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını kıyasladığımızda 2017'de Sakarya'nın kadın istihdam oranı % 0,9 Türkiye ortalamasının üstünde görülmektedir. Sakarya'nın erkek istihdam oranı %1,8 Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. 2018'de Sakarya'nın kadın istihdam oranı %0,3 Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. Sakarya'nın erkek istihdam oranı %3,2 Türkiye ortalamasının üstünde görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Cinsiyete Göre İşsizlik Oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını kıyasladığımızda 2017'de Sakarya'nın kadın işsizlik oranı % 0,8 Türkiye ortalamasının üstünde görülmektedir. Sakarya'nın erkek işsizlik oranı %0,5 Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. 2018'de Sakarya'nın kadın işsizlik oranı %0,4 Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. Sakarya'nın erkek işsizlik oranı %1,1 Türkiye ortalamasının altında görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

İşyerinin yaşına göre dağılım oranı parametresinde 2017'de Sakarya'da araştırma kapsamında yer alan işyerlerinin % 24'ü 5-9 yaş arasındaki işyerlerinden oluşmaktadır. 10-14 yaş arasında olan işyerlerinin ağırlığı % 19,5'tir. İşyerlerinin yaklaşık yarısı 0-9 yaş aralığındadır. 2018'de Sakarya ilinde araştırma kapsamında yer alan işyerlerinin %25'i 5-9 yaş arasındaki işyerlerinden oluşmaktadır. 0-4 yaş arasında olan işyerlerinin ağırlığıysa % 18,6'dır. İşyerlerinin yaklaşık % 60'ı 0-14 yaş aralığındadır. Sakarya'da 2017 ve 2018 oranlarını kıyasladığımızda Sakarya'da işyerinin yaşına göre dağılımı 0-4 ve 5-9 yaş arasındadır. İşyerlerinin yaşına göre dağılım oranı işyerlerinin yaş dağılımının yeni faaliyet gösteren işyerlerinin arttığını göstermektedir bu durum işgücüne Sakarya'nın sosyo – ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Sektör Bazında İşyerlerinin Vardiyalı Çalışma Yapma Oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını kıyasladığımızda 2017'de Sakarya'da sektörlerin vardiyalı çalışma yapma oranı %4,8 Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir. 2018'de Sakarya %2,9 Türkiye ortalamasının üstünde görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Kadınların Vardiyalı Çalışma Oranı parametresinde Sakarya'da vardiyalı çalışma yapılan işyerleri için kadınların çalışma oranı, vardiyalı çalışma yapılmayan işyerlerine kıyasla daha azdır. İŞKUR 2017 ve 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırma Raporlarına göre, 2017 Sakarya'da vardiyalı çalışma yapılan işyerlerinde çalışanların %23'ü kadın, %77'si erkeklerden oluşmaktadır. 2018'de Sakarya'da vardiyalı çalışma yapılan işyerlerinde çalışanların %22,9'u kadın, %77,1'i erkeklerden oluşmaktadır. Kadın işçilerin gece vardiyasında çalışabilmesi mevzuat açısından da özel düzenlemelere tabidir. Yasal yükümlülükler ve ailevi sorumluluklar gibi sebeplerle vardiyalı çalışma yapılan işyerlerinde erkek işgücünün daha fazla çalışması beklendiği bir durumdur. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Kadınların Part-Time Çalışma Oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını karşılaştırdığımızda 2017'de Sakarya'nın kadınların part-time çalışma oranı %0,9 Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmektedir. 2018'de Sakarya'nın kadınların part-time çalışma oranı %0,2 Türkiye ortalamasının üstünde görülmektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Engelli Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Engelli Çalışan Sayı Oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını kıyasladığımızda Sakarya'da 2018'de engelli çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı kamuda %35,29 oranında artmış ve özel sektörde %23,41 oranında azalmıştır. Türkiye'de 2018'de engelli çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı kamuda %72,89 oranında artmış ve özel sektörde %10,67 oranında azalmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir. Sakarya'da 2018'de engelli çalışan sayısı kamuda %45,98 oranında artmış ve özel sektörde %20,05 oranında azalmıştır. Türkiye'de 2018'de engelli çalışan sayısı kamuda %40 oranında artmış ve özelde %4,72 oranında

azalmıştır. Bu durum ilin kamuda engelli çalışan sayısı sosyo-ekonomik gelişmişliğe pozitif etki ederken özel sektördeki engelli çalışan sayısı sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif etki etmektedir.

Eski Hükümlü-TMY Çalıştıran İşyeri Sayısı ve Eski Hükümlü-TMY Çalışan Sayı Oranı parametresinde 2017 ve 2018 Sakarya ve Türkiye ortalamasını kıyasladığımızda Sakarya'da 2018'de eski hükümlü TMY çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı %35,29 oranında artmıştır. Türkiye'de 2018'de eski hükümlü ve TMY çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı %72,89 oranında artmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir. Sakarya'da 2018'de eski hükümlü -TMY çalışan sayısı %27,58 oranında artmıştır. Türkiye'de 2018'de eski hükümlü ve TMY çalışan sayısı %13,74 oranında artmıştır. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

İstihdam göstergeleri çerçevesinde yapılan analizler neticesinde Sakarya'nın çalışma çağındaki nüfusun toplam nüfusa oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç- kadın, Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4a/4b/4c) sigortalı sayısı, cinsiyete göre işsizlik oranı, engelli çalıştıran işyeri sayısı ve engelli çalışan sayı oranı, eski hükümlü TMY çalıştırmakla yükümlü işyeri sayısı parametreleri Türkiye'ye kıyasla daha kötü durumdadır. Dolayısıyla Sakarya'ya ait bu oranlar ilin sosyo-gelişmişlik düzeyine negatif etki etmektedir.

Fakat Sakarya'nın işsizlik oranı, işgücüne katılım oranı, imalat sanayii istihdamının sigortalı istihdam içindeki oranı, sosyal güvenlik kapsamındaki aktif çalışanların toplam nüfusa oranı, istihdam oranı, kayıt dışı istihdam oranı, tarım dışı işsizlik oranı, yaş bağımlılık oranı, genç işsizlik(15-24 yaş arası) oranı, işsizlik ödeneği, Sosyal Güvenlik Kurumuna kayıtlı (4/a, 4/b, 4/c) emekli sayısı, İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Edilenlerin (15+ Yaş) oranı, cinsiyete göre istihdam oranı, işyerlerinin yaşına göre dağılım oranı, Sektör Bazında İşyerlerinin Vardiyalı Çalışma Yapma Oranı, Kadınların Vardiyalı Çalışma Oranı, Kadınların Part-Time Çalışma Oranı parametreleri, Türkiye'ye kıyasla daha iyi durumdadır. Dolayısıyla Sakarya'ya ait bu oranlar ilin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine pozitif etki etmektedir.

Kayıt dışı çalışmanın önlenmesi, Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilen tahakkuk tutarlarının gerçeğe uygun olarak bildirmesi istihdam gösterge-

lerine pozitif etki eder. Kayıt dışı çalışmalarda denetim yetersizliği nedeniyle çalışma çağındaki nüfus oranı, ortalama günlük kazanç, ortalama günlük kazanç-kadın parametreleri istenen düzeyde değildir.

Sakarya'nın Sosyo – Ekonomik Analizi 4 çalışmasında Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumu istihdam alanında 25 alt parametre çerçevesinde incelemiştir. Sakarya'nın sosyo- ekonomik gelişmişliğinde 25 parametrenin 17'sinde pozitif etki gözlemlenirken 7'sinde negatif etki tespit edilmiştir. Pozitif etkilerin ağırlıkta olması dolayısıyla istihdam göstergelerinin genel olarak ilin sosyo- ekonomik gelişmişliğine olumlu bir yansımalarının bulunduğu söylenebilir. NEET oranı parametresinde Sakarya'nın neet oranı tespit edilemediği için Türkiye ile karşılaştırma yapılamamıştır, bu sebeple pozitif veya negatif bir etki olup olmadığı tespit edilememiştir.

Rekabetçi ve Yenilikçi Kapasite Göstergeleri

Bu çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu, Sosyal Güvenlik Kurumu, Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği, Ekonomi Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Türk Patent Enstitüsü'nden alınan veriler doğrultusunda Sakarya'nın rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri açısından 2017-2018 baz alınarak sosyo-ekonomik analizi yapılmış ve kullanılan parametrelerin Türkiye içindeki yeri incelenmiştir.

İllerin üretim seviyesini ve döviz girdisi sağlama potansiyelini gösteren ihracat, Sakarya'da artış göstermektedir. Sakarya ihracatı Türkiye içindeki payı 2017'de %3,34 iken 2018'de %3,35 olmuştur. Sakarya'nın kişi başına düşen ihracat tutarı ise, 2017'de 5,306 dolar iken 2018'de 5,579 dolar olup bir önceki yıla kıyasla artış göstermiştir. Sakarya ithalatının Türkiye içindeki payı, 2017'de %1,32 iken 2018'de %1,42'ye yükselmiştir. Sakarya ili ithalatının Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre artış göstermesi, ara mal ise pozitif, tüketim malı ise negatif etki yaratması beklenmektedir.

Sakarya ili imalat sanayi işyerlerinin Türkiye içindeki payı ve Sakarya imalat sanayi kayıtlı işyeri oranı parametreleri, resmi kurumlara birebir ve mail yoluyla başvuru neticesinde 2018 verilerine ulaşılamamış ve yorum, bulgu tespit edilememiştir.

Sakarya ili kişi başına düşen sanayi elektrik tüketimi oranı, 2017'de %2,372, 2018'de %2,201 olarak gerçekleşmiş ve bir düşüş söz konusudur.

Bu durum Sakarya'nın aynı zamanda işyerlerindeki kapasite kullanımını dolaylı olarak açıkladığından dolayı negatif bir etki oluşturmaktadır.

Etkili bir kalkınmışlık göstergesi olarak görülen Sakarya OSB'de üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı 2017'de %0,334, 2018'de %0,338 olarak gerçekleşmiş ve bu durum pozitif bir kalkınma göstergesi eğilimi yakalamıştır. Ancak Sakarya OSB bölge parsel sayısının Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre düşüş göstererek negatif bir eğilim yakalamıştır.

İş hayatının canlı ve dinamikliğini aynı zamanda üretim kapasitelerini gösteren küçük sanayi sitelerinin bir önceki yıla göre artış göstermesi Sakarya ili sosyo-ekonomik açıdan pozitif olarak nitelendirilse de, Sakarya'nın ekolojik çevre durumu ve dengesi açısından arka planda negatif bir eğilim yakalaması söz konusudur.

Sakarya ili yeni kurulan şirketlerin sayısı 2017'de 701 iken toplam sermayeleri 266.757.803 (TL), 2018'de yeni kurulan şirketlerin sayısı 700 iken toplam sermayeleri 168.556.750 (TL) olarak tespit edilmiştir. Bir önceki yıla göre yeni kurulan şirketlerin sayısı arasında çok az bir düşüş göstermesi negatif olarak değerlendirilmemesi ile birlikte bir önceki yıla kıyasladığımızda toplam sermayelerin düşüş yaşaması negatif olarak değerlendirilmiştir.

Sakarya'nın yabancı yatırımcılar tarafından cazibe merkezi olup olmadığını gösteren on bin kişiye düşen yabancı sermayeli şirket sayısı göstergesi, 2017'de %0,343 2018'de %0,346 olması sebebiyle Türkiye geneli ortalamasının (2015: %0,56) altında kalmış ve Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine negatif etki yapmıştır.

Bireylerin verimliliğini ve yeniliklere açıklığını gösteren Sakarya ili marka başvuru sayısı 2017'de 977 iken yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı 98,66 olarak tespit edilmiştir. 2018'de marka başvuru sayısı 905 iken yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı 89,54 olarak tespit edilmiştir. Sakarya ili yüz bin kişiye düşen marka başvuru sayısı bir önceki

yıla göre düşüş göstermesi ilde yaşayan bireyler üzerinde verimlilik ve etkinlik açısından negatif yönde bir etki yaratabileceği tespit edilmiştir.

Bireylerin verimlilik ve etkinliği açısından olan bir diğer parametre olan Sakarya ili patent başvuru sayısı 142 iken yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı 14,34 olarak tespit edilmiştir. 2018'de patent başvuru sayısı bir önceki yıla göre az da olsa bir artış göstererek 143 olmuştur ancak artan nüfus etkisiyle beraber yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı 14,14 olmuştur. Sakarya ili yüz bin kişiye düşen patent başvuru sayısı bir önceki yıla göre düşüş göstermesi ildeki bireylerin kapasite ve etkinlikleri, yeniliklere açıklığı, inovasyon oluşturma konusunda negatif yönde bir etki gösterdiği tespit edilmiştir.

Tarım sektöründe yer alan ve faaliyet gösteren kişilerin gelir düzeyini ve verimliliğini yansıtan parametre olan kır-kent nüfus başına düşen toplam tarımsal üretim değeri Sakarya ili için 2017'de 3.648.991 olarak tespit edilirken 2018'de 3.212.291 olarak tespit edilmiştir. Bir önceki yıla göre yaşanan bu düşüş tarım sektörünü ve tarım sektöründe faaliyet gösteren kişiler açısından negatif bir etki yaratabileceği tespit edilmiştir.

Sakarya ili turizm yatırım işletme ve belediye belgeli yatak sayısı parametresi hizmet sektörünün dinamikliğini ortaya koyarken, il bazında turizm sektörünün önemini vurgulanmaktadır. Bu açıdan; 2017'de Sakarya'nın turizm yatırım- işletme ve belediye belgeli yatak sayısının Türkiye içindeki payına bakıldığında, turizm yatırımı belgeli tesis sayısı payının %1,14, turizm işletmesi belgeli tesis sayısı payının %0,37 ve belediye belgeli tesis sayısı payının %0,92 olduğu görülmektedir. 2018'de turizm yatırım belgeli tesis sayısı payı %1,32, turizm işletme belgeli tesis sayısı payı %0,43, belediye belgeli tesis sayısı payı %0,92 olmuştur. Bir önceki yıla göre gerçekleşen bu artış pozitif etki yaratabileceği tespit edilmiştir.

Sakarya'da illerin yatırımlardan aldığı payı gösteren teşvik belgeli yatırım tutarının Türkiye içindeki payı 2017'de %0,96 iken 2018'de %1,03'tür. Görülüyor ki ülkeye yapılan yatırımlarda Sakarya'nın etkisi giderek artmakta olup bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine pozitif etki yapmaktadır.

Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 4 çalışmasında Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumu rekabetçi ve yenilikçi kapasite göstergeleri alanında 15 alt parametre çerçevesinde incelenmiştir. Araştırma alanındaki 2 parametrenin verilerine ulaşılamamıştır. Kalan 13 parametreden, 5'i pozitif, 6'sında negatif etki tespit edilmiştir. 2 parametrede; hem negatif hem pozitif durumlar gözlemlenmektedir. Bunlardan birincisi; Sakarya ili ithalatının Türkiye içindeki payı parametresinde bir yıl önceye göre yaşanan artış, ara mal ise "pozitif", tüketim malı ise negatif etki yaratması beklendiği tespit edilmiştir. İkincisi ise Sakarya ili OSB üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre artış göstermiştir ve kalkınma açısından "pozitif" iken OSB bölge parsel sayısının Türkiye içindeki payı bir önceki yıla göre düşüş göstermesi "negatif" etki yaratması beklendiği tespit edilmiştir.

Mali Göstergeler

Mali göstergeler çerçevesinde yapılan çalışma neticesinde Türkiye Bankalar Birliği ve Hazine ve Maliye Bakanlığı verilerinden yararlanılarak Sakarya'nın 2017 ve 2018'deki sosyo-ekonomik gelişmişliği analiz edilmiştir. Bu analizde kullanılan verilerin bir kısmının ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki ettiği bir kısmının negatif etki ettiği görülmüştür.

2017'de Sakarya'daki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı %0,66'dır. 2018'de Sakarya'daki banka kredilerinin Türkiye içindeki payı %0,61'tir. 2017'de Türkiye'de kişi başına düşen banka kredisi tutarı 25.488 TL, Sakarya'da 13.652 TL'dir. 2018'de Türkiye'de kişi başına düşen banka kredisi tutarı 29.296 TL, Sakarya 14.201 TL'dir. 2017 ve 2018'de Sakarya'nın kredi kullanım tutarının Türkiye ortalamasının altında olması, ticari krediler açısından olumsuzdur. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir. Bireysel krediler açısından değerlendirildiğinde Sakarya'daki bireylerin, Türkiye ortalamasının altında kredi borcu olduğunu göstermektedir. Bu da ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

2017'de Sakarya'daki tasarruf mevduatının Türkiye içindeki payı %0,61'dir. Aynı yılda Türkiye'de kişi başı tasarruf mevduatı 6.790 TL, Sakarya'da 3,365 TL'dir. 2018'de de Sakarya'daki tasarruf mevduatının

Türkiye içindeki payı %0,61'dir. Aynı yılda Türkiye'de kişi başı tasarruf mevduatı 7.734 TL'ye yükselirken Sakarya'da 3,838 TL'ye yükselmesine rağmen Türkiye ortalamasının hala altındadır. 2017 ve 2018'de Sakarya'daki tasarruf mevduatı tutarının Türkiye ortalamasının altında olması, Sakarya'nın sermaye birikiminin ve ekonomik potansiyelinin Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2017'de kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Türkiye'de 21.200 TL, Sakarya'da 7.193 TL'dir. 2018'de kişi başına düşen banka mevduatı tutarı Türkiye'de 25.362 TL, Sakarya'da 8.761 TL'dir. 2017 ve 2018'de kişi başına düşen banka mevduatının, Türkiye ortalamasının altında olması ildeki bireylerin tasarruf gücünün ve dolaylı olarak da yatırım ve iş yapma gücünün, finansal sisteme erişilebilirliklerinin Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu da ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2017'de kişi başına düşen bütçe gelirleri Türkiye'de 11.604 TL, Sakarya'da kişi başına düşen bütçe gelirleri tahakkuk eden rakamlara göre 3.550 TL; tahsil edilen rakamlara göre 843 TL'dir. 2018'de kişi başına düşen bütçe gelirleri Türkiye'de 13.596 TL, Sakarya'da kişi başına düşen bütçe gelirleri tahakkuk eden rakamlara göre 4.049 TL; tahsil edilen rakamlara göre 892 TL'dir. Sakarya'nın kişi başına düşen bütçe gelirlerinin Türkiye ortalamasının altında olması, ildeki bireylerin gelir ve bütçeye katkı düzeylerinin Türkiye ortalamasının altında olduğunu göstermektedir. Bu durum ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2017'de Sakarya'daki vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı %0,36'dır. 2017'de Sakarya'da tahakkuk eden vergi miktarı, brüt 1.987 milyon TL, tahsil edilen vergi miktarı brüt 636 Milyon TL'dir. 2017'de Sakarya'da vergilerin 1.351 milyon TL'si tahsil edilememiştir. 2018'de Sakarya'daki vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı %0,36'dır. 2018'de Sakarya'da vergilerin tahakkuk eden vergi miktarı, brüt 2.148 milyon TL, tahsil edilen vergi miktarı brüt 449 milyon TL'dir. 2018'de Sakarya'da vergilerin 1.699 milyon TL'si tahsil edilememiştir. Otokar, Toyota gibi uluslararası kuruluşların Sakarya'da olmasına rağmen Türkiye içindeki payının çok az olması ildeki kayıt dışı ekonominin olumsuz etkisini ve katma değer ya-

ratabilme kapasitesinin düşük olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte Toyota gibi büyük firmaların ödemiş oldukları vergilerden daha yüksek oranda vergi iadesi almaları Sakarya'nın vergi tahsilatını olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla Sakarya'da yaşayanların gerçek dışı bir yansıma ile vergi katkısı olduğundan daha az gözükmektedir. Sonuç olarak vergi gelirlerinin Türkiye içindeki payı parametresi Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmektedir.

2017'de Sakarya'nın resmi kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye'nin toplam resmi kuruluşlar mevduatı tutarının içerisindeki payı %0,38'ini karşılamaktadır. 2018 Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verileri kapsamında Sakarya'nın resmi kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye toplam resmi kuruluşlar mevduatı tutarının içerisindeki payı %0,25'tir. 2018'de resmi kuruluşlar mevduatı tutarı 2017'ye göre azalış eğilimi göstermektedir.

2017'de Türkiye'de resmi kuruluşlar mevduatı hesap adedi 513.104'tür. Sakarya'da ise 7.213 adet resmi kuruluşlar mevduatı bulunmaktadır. 2018'de Türkiye'deki resmi kuruluşlar mevduatı hesap adedi 562.992'dir. Sakarya'da ise 7.938 adet resmi kuruluşlar mevduatı hesabı bulunmaktadır. 2018'de resmi kuruluşlar mevduatı hesap sayısında bir önceki yıla göre yüzdesel oran değişimine rastlanılmamaktadır.

2017'de Sakarya'nın ticari kuruluşlar mevduatı tutarı Türkiye'nin toplam ticari kuruluşlar mevduatı tutarının içerisindeki payının %0,34'ünü karşılamaktadır. 2018 Türkiye Bankalar Birliği (TBB) verileri kapsamında Sakarya'nın ticari kuruluşlar mevduatı tutarının Türkiye toplam ticari kuruluşlar mevduatı tutarının içerisindeki payı %0,33'tir. 2018'de ticari kuruluşlar mevduatı bir önceki yıla göre negatif bir etkileşim ile azalmaktadır.

2017'de Sakarya'nın ticari kuruluşlar mevduatı adedinin Türkiye içerisindeki payı %1,33'tür. 2018'de Sakarya'nın ticari kuruluşlar mevduatı hesap adedinin Türkiye içerisindeki pay oranı %1,34'tür. 2018'de Sakarya'da ticari kuruluşlar mevduatı adedinde bir önceki yıla göre artış gözlemlenmektedir.

2017'de Sakarya'nın döviz tevdiatı hesabı tutarının Türkiye'nin toplam döviz tevdiatı hesabı tutarının içerisindeki payı %0,36'sını karşılamakta-

dır. 2018 Türkiye Bankalar Birliği (TBB) göstergeleri kapsamında Sakarya'nın döviz tevdiat hesap tutarının Türkiye toplam döviz tevdiat hesap tutarının içerisindeki payı %0,39'dur. Sakarya'da 2018'de döviz tevdiat hesabı bir önceki yıla artmaktadır.

2017'de Sakarya'nın döviz tevdiat hesap adedinin Türkiye içerisindeki payı %0,87'dir. 2018'de Sakarya'nın döviz tevdiat hesap adedinin Türkiye içerisindeki pay oranı %0,88'dir. Döviz tevdiat hesap adedi Sakarya'da 2018 yılında bir önceki yıla göre artmaktadır.

Kalkınma Bakanlığı'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik parametreleri arasında sınıflandırılan “Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Bireysel Müşteri Sayısı” ve “Bin Kişiyeye Düşen İnternet Bankacılığı Aktif Kurumsal Müşteri Sayısı” alanları 2016 yılı sonu itibarıyla il bazlı veri tutulmamasından dolayı araştırma kapsamına alınamamıştır.

Sakarya'nın Sosyo – Ekonomik Analizi 4 çalışmasında Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumu mali göstergeler alanında 8 alt parametre çerçevesinde incelemiştir. Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine 8 parametrenin 7'sinde negatif etki gözlemlenirken 1 parametrede değişim tespit edilememiştir. Negatif etkilerin ağırlıkta olması ve pozitif herhangi bir etkiye rastlanılamaması dolayısıyla mali göstergelerin genel olarak ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine olumsuz bir yansımalarının bulunduğu söylenebilir.

Erişilebilirlik Göstergeleri

Bu bölümde SEGE-2011 Araştırmasında Erişilebilirlik Göstergeleri olarak sayılan parametreler çerçevesinde Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik durumu 2017 ve 2018 verilerine göre incelenmiştir. Çalışmada kullanılan veriler; Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), Karayolları Genel Müdürlüğü (KGM), Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları (TCDD), Devlet Hava Meydanları İşletmesi (DHMI), Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) ve Sakarya İl Valiliği'nden elde edilmiştir.

İl sınırları içinde kalan köy yollarının fiziki durumunu gösteren Kırsal Kesim Asfalt-Beton Köy Yolu Oranı, Sakarya için anlamlı bir gösterge olma özelliğini kaybetmiştir. SEGE-2011 araştırmasında Kalkınma Ba-

kanlığı'nın İstanbul ve Kocaeli illeri için bu gösterge açısından yaptığı yorum ifademizi desteklemektedir. Belediye sorumluluğundaki yolların tamamının asfalt ya da sathi kaplama yollardan oluşması erişilebilirlik göstergeleri açısından sonuca pozitif etki etmektedir.

Sakarya il merkezinin en yakın havalimanına uzaklığı 128 km'dir. Sakarya'nın İstanbul Sabiha Gökçen Havalimanına yakın olması erişilebilirlik göstergeleri açısından sonuca pozitif etki etmektedir.

Sakarya'nın genişbant internet abone sayısı 2017-2018 yılları arasında %2,67 artmıştır. Türkiye'de ise bu artış %5,26 oranında gerçekleşmiştir. İlin internet erişimi ve teknolojik altyapısı bakımından önemli olan Hane Başına Genişbant Abone Sayısı göstergesine göre Sakarya, Türkiye ortalamasının altında kaldığından gelişmişlik endeksine negatif etki etmiştir.

Sakarya'nın GSM abone sayısı 2017-2018 yılları arasında %0.20 oranında azalmıştır. Türkiye'de ise %1,3 oranında artış gerçekleşmiştir. En yaygın iletişim araçlarından biri olan mobil telefonun kullanım yaygınlığını gösteren Kişi Başına Düşen GSM Abone Sayısı göstergesine göre Sakarya, Türkiye ortalamasının altında kaldığından sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksine etkisi negatif yönde olmuştur.

Sakarya'nın sabit telefon erişim hat sayısı 2017-2018 yılları arasında %4,87 artmıştır. Türkiye'de ise sabit telefon erişim hat sayısı sabit kalmıştır. İlin iletişim imkânları ve teknolojik altyapısı bakımından önemli olan sabit telefon erişim hat sayısı göstergesine göre Sakarya, Türkiye ortalamasının üstünde kaldığından gelişmişlik endeksine pozitif etki etmiştir.

Sakarya'nın Türkiye toplam yük-km değeri içindeki payı 2017'de %2,49 iken 2018'de %2,45 olmuştur. Sakarya'nın Türkiye içindeki yük-km değeri 2017-2018 arasında %0,04 azalış göstermiştir. Sakarya için Toplam yük-km değerinin 2017'den 2018'e azalış göstermesi Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine negatif etki etmiştir.

Sakarya için Demiryolu Hattının Yüz Ölçüme Oranı 2017 ve 2018'de değişiklik göstermemiş ve %5,38 olarak kalmıştır. Türkiye Demiryolu Hattının Yüz Ölçüme Oranı ise 2017 için %1,6 ve 2018 için %1,62 olmuştur. Sakarya'nın Demiryolu Hattının Yüz Ölçüme Oranı Türkiye

ortalamasının üstündedir. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif etki etmektedir.

Sakarya'nın Sosyo – Ekonomik Analizi 4 çalışmasında Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumu erişebilirlik göstergeleri alanında 7 alt parametreye çerçevesinde incelemiştir. Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğine 7 parametrenin 4'ünde pozitif etki gözlemlenirken 3 parametrede negatif etki tespit edilmiştir. Pozitif etkilerin ağırlıkta olması dolayısıyla erişebilirlik göstergelerin genel olarak ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine olumlu bir yansımalarının bulunduğu söylenebilir.

Yaşam Kalitesi Göstergeleri

Bu çalışma Türkiye İstatistik Kurumu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Alışveriş Merkezi ve Yatırımcılar Derneği, T.C. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu ve Kalkınma Bakanlığı'ndan alınan verilen doğrultusunda Sakarya'nın yaşam kalitesi göstergesi açısından sosyo-ekonomik analizi yapılmış ve kullanılan parametreler Türkiye ile karşılaştırılmıştır.

İlin harcama ve tüketim potansiyelini gösteren bin kişiye düşen AVM brüt kiralanabilir alan oranı 2017-2018 itibarıyla Türkiye geneli ortalaması altında kalmıştır. Bu parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif yönde etkilemiştir.

İlin genel sağlık ve refah düzeyini etkileyen temel altyapının durumunu ve belediyelerin hizmetlerini gösteren kanalizasyon şebekesi ile hizmet verilen belediye nüfusunun toplam belediye nüfusuna oranı 2017'de Türkiye geneli ortalaması altında kalmıştır. 2018'e ait Türkiye geneli bir veri elde edilememiştir. Bu parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir.

İlin refah durumundaki artışın etkisiyle tüketilen elektrikte bir azalış olmuştur. 2017 itibarıyla Sakarya'da kişi başına mesken elektrik tüketimi, Türkiye geneli ortalamasının üzerindedir. 2018 itibarıyla Sakarya'da kişi başına mesken elektrik tüketimi, Türkiye geneli ortalamasının altındadır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir.

Bireysel ve toplumsal refah düzeyini yansıtan bir varlık göstergesi olan on bin kişiye düşen özel otomobil sayısı 2017-2018'de Türkiye geneli

ortalamasının altında kalmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif yönde etkilemiştir.

Konut Satış Sayısı(ilk satış) Sakarya'da 2018'de 2017'ye göre %4,66 artış olmuştur. Türkiye'de 2018'de 2017'ye göre %16,16 artış olmuştur. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir.

İlin yaşam çevre ve hayat koşullarını gösteren kükürtdioksit (SO₂) ortalama değeri Türkiye'de her ilin tam olarak ölçülemediğinden karşılıklı olarak net değerlendirilememektedir. Kükürtdioksit değerlerinin yüksek olması insan sağlığını ve yaşam kalitesini etkilemektedir. 2017'de kükürtdioksit ortalama değeri %15,5 iken 2018'de bu oran %8,4'e düşmüştür. Bu parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

İlin çevre ve sağlık koşullarını etkileyen gösteren partiküler madde (du-man) ortalama değeri Türkiye'de her ilin tam olarak ölçülemediğinden karşılıklı olarak net değerlendirilememektedir. Partiküler madde ortalama değerinin yüksek olması insanlarda solunum yolu ve kanser gibi bir takım hastalıklara neden olmaktadır. 2017'de partiküler madde oranı %62,4 iken 2018'de %59,1'e düşmüştür. Bu parametre Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

2017' de yüz bin kişiye düşen ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısı Sakarya'da, Türkiye ortalamasının altında kalarak sosyo-ekonomik gelişmişliğine pozitif bir etkiye sahipken 2018 'de Türkiye ortalamasının üzerine çıkarak sosyo-ekonomik gelişmişliğe negatif bir etkiye sahiptir.

Trafik Kazası Sayısı Sakarya'da 2018'de 2017'ye göre %5,43 azalmıştır. Türkiye'de 2018' de 2017'ye göre %2,11 artmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

İlin ekonomik, ruhsal ve ekonomik sorunlarını gösteren yüz bin kişiye düşen intihar vakası sayısı 2017-2018 yıllarında Türkiye geneli ortalamasının altındadır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

Kadın Cinayet Sayısında Sakarya'da 2018'de bir düşüş yaşanırken Türkiye'de 2018 itibarıyla bir artış yaşanmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

Müze Eser Sayısı Sakarya'da 2018'de %1,86 artış göstermiştir. Türkiye'de %0,93 artış göstermiştir. Müze ziyaretçi sayısı Sakarya'da 2018'de %96,87 artış gösterirken Türkiye'de %37,34 artmıştır. Müze, eser ve ziyaretçi sayıları Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

Sinema salonu sayısı Sakarya'da 2018'de 2017'ye göre %2,43 artmıştır. Türkiye'de sinema salonu sayısı 2018'de 2017'ye göre %6,16 artmıştır. Sakarya'da Sinema seyirci sayısı 2018'de 2017'ye göre %6,48 azalmıştır. Türkiye'de sinema seyirci sayısı 2018'de 2017'ye göre %5,41 azalmıştır. Bu durum Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini negatif etkilemiştir.

Tiyatro salonu Sakarya'da 2017 ve 2018'de 10'dur. Türkiye'de sinema salonu sayısı 2018'de 2017'ye göre %6,38 azalmıştır. Tiyatro seyirci sayısı Sakarya'da 2018'de 2017'ye göre %33,20 artış göstermiştir. Türkiye'de tiyatro seyirci sayısı 2018'de 2017'ye göre %11,91 artış göstermiştir. Tiyatro Salonu ve Seyirci Sayıları Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesini pozitif etkilemiştir.

Sakarya'nın Sosyo – Ekonomik Analizi 4 çalışmasında Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumu yaşam kalitesi göstergeleri alanında 14 alt parametre çerçevesinde incelemiştir. Sakarya'nın sosyo-ekonomik gelişmişliğinde 14 parametrenin 8'inde pozitif etki gözlemlenirken 6'sında negatif etki tespit edilmiştir. Pozitif etkilerin ağırlıkta olması dolayısıyla yaşam kalitesi göstergelerinin genel olarak ilin sosyo-ekonomik gelişmişliğine olumlu bir yansımalarının bulunduğu söylenebilir.

2017-18 dönemi Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi 96 parametrede analiz edilmiştir. Toplamda 49 parametrede pozitif etki tespit edilirken 43 parametrede negatif etki gözlenmiştir. 1 parametrede değişiklik olmamış 3 parametrenin değişim yönü hesaplanamamıştır. Değerlendirmeye alınan değişkenler çerçevesinde Sakarya'nın sosyo-ekonomik durumunun ilgili dönem çerçevesinde %53,2 pozitif eğilime sahip olduğu hesaplanabilir.

KAYNAKÇA

11. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Şurası, 2013, http://www.ubak.gov.tr/BLSM_WIYS/SGB/tr/Pdf/2014101_3_125213_5643_1_88338.pdf Erişim Tarihi, 03.12.2018.
- 4447 sayılı İşsizlik Sigortası Kanunu (1999), T.C. Resmi Gazete, 23810, 8 Eylül 1999. Postalar Halinde İşçi Çalıştırılarak Yürütülen İşlerde Çalışmalara İlişkin Özel Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (2004), T.C. Resmi Gazete, 25426, 7 Nisan 2004.
- 4857 sayılı İş Kanunu (2003), T.C. Resmi Gazete, 10 Haziran 2003.
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu (2006), T.C. Resmi Gazete, 26200, 16 Haziran 2006.
- 6360 No'lu, On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, T.C. Resmi Gazete, 28489, 12 Kasım 2012.
- AÇIKGÖZ, Özkan (2006), Küreselleşme, Şehir ve Küreselleşmenin Bir Boyutu Olarak Habitat Toplantıları, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- AKÇA, İlhan (2018), "Sakarya İlinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırmasında Sağlık Göstergeleri" konulu veri talebi Sakarya İl Sağlık Müdürlüğü, 1 Kasım 2018.
- AKÇAY, Ömer Faruk (2016), İstihdam Göstergeleri, "Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Analizi", Ed. M. Çağlar ÖZDEMİR, Sakarya Üniversitesi Yay.
- AKSOY, Z. (2004). *Neye Niyet Neye Kısmet?*, Kapitalizmin Kalesi Devasa Alışveriş Merkezi, Radikal İki , 390:1 , İstanbul.
- ALBAYRAK, Ali Sait (2003), Türkiye'de İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Çok Değişkenli İstatistik Yöntemlerle Değerlendirilmesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- ALGIR, Özge (2012), İmalat Sanayii'nin Önemi, <https://www.paranomist.com/imalat-> Ankara Araştırması (SEGE-2011), Ankara.
- AŞICI, Murat (2009), “Kişisel ve Sosyal Bir Değer Olarak Okuryazarlık”, Değerler Eğitimi Dergisi, C.7, N.17, (9-26).
- Atılğan, İbrahim (2000), *Türkiye'nin Enerji Potansiyeline Bakış*, Gazi Üniversitesi Müh. Mim. Fak. Dergisi, 15(1): 31-47.
- BAKIRCIOĞLU, Rasim (2012), *Ansiklopedik Eğitim ve Psikoloji Sözlüğü*, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Bankacılık Kanunu (2005), *T.C. Resmi Gazete*, 25983, 1 Kasım 2005, (https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanunu/15405411_sayili_bankacilik_kanunu.pdf Erişim Tarihi, 01.11.2016.
- Baykal, A. (2014, Nisan). Sınavlardan Sınav Beğen. Eğitim Sisteminde Kademeler Arası Geçiş ve Sınavlar: Egeden Eğitime Bakış Paneli. Ege Üniversitesi, İzmir.
- BAYKUT, Şemsi; HARMANKAYA, Sezai, (2017), “Erişilebilirlik Göstergeleri”, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya.
- BAYRAM Hasan, DÖRTBUDAK Zeynep, FİŞEKÇİ Fatma, KARGIN Murat, BÜLBÜL Baytekin (2006). “*Hava Kirliliğinin İnsan Sağlığına Etkileri, Dünyada, Ülkemizde ve Bölgemizde Hava Kirliliği Sorunu*” Paneli Ardından Dicle Tıp Dergisi. C.33, S.2, (105-112)
- BAYÜLKEN, Yavuz ve KÜTÜKOĞLU, Cahit (2012), ‘Organize Sanayi Bölgeleri Küçük Sanayi Siteleri Teknoparklar’, TMMOB Makine Mühendisleri Odası.
- BDDK Çalışma Raporları (2005), *İhtisas Kredileri*, BDDK Araştırma Dairesi, İstanbul <https://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Basel/12622005-8.pdf> Erişim Tarihi, 02.11.2016
- BOYLU, Ayfer ve PAÇACIOĞLU, Bahar (2016) “*Yaşam Kalitesi Göstergeleri*”, Akademik Araştırma ve Çalışmalar Dergisi, C.8, S.15, Kilis.

British Library, Business & IP Centre, <http://www.bl.uk>, Erişim Tarihi:13.12.2018.

CEYLAN, Rumeysa, ÖZBAKIR, Buket Ayşegül ve EROL, Işıl (2017/2), “Alışveriş Merkezlerinin Türkiye’deki Mevzuat Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, METU Journal of the Faculty of Architecture, (34:2) 245-264. CO2 Emisyonlarının Tahmini,

ÇAĞIRCI, Simge (2010), Eczane İşletmelerinin Fiziksel Ortam Kararları Üzerine Ampirik Bir Araştırma: Ankara İli Örneği, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

ÇAKMAK ÇAĞLAR, Ali, GÜNEŞER, Tahir ve TERZİ, Hasan (2011), “Bankaların Müşterilerin Sunduğu İnternet Bankacılığı Hizmetinin Müşteriler Tarafından Değerlendirilmesi: Karabük Şehir Merkezinde Uygulama”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S:31.

ÇAVUŞ, Erhan (2018) – Sakarya SGK İl Müdürü- “Sakarya İlinin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırmasında Sağlık Göstergeleri” konulu görüşme Sakarya Sosyal Güvenlik Kurumu, 22 Ekim 2018.

ÇELİK, Vedat (2018). Osmaniye 2 Nolu T Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Eğitimin Önemi ve Durumu, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı(2018),*2017 Çevre Denetimi Raporu*, http://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/2017_cevre_denetim_raporu-20180404102311.pdf.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı(2019), *2018 Çevre Denetimi Raporu*, https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/2018_cevre_denetim_raporu-20190711083900.pdf Erişim Tarihi, 12.10.2019.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, **6360 Sayılı Kanun Uygulamalarına İlişkin Tespit ve Değerlendirme** <http://www.csb.gov.tr/db/yapiisleri/icerikbelge/icerikbelge772.pdf>, Erişim Tarihi, 25.11.2018.

ÇİÇEK İhsan, TÜRKOĞLU Necla ve GÜRGEN Gürcan (2004). “Ankara’da Hava Kirliliğinin İstatistiksel Analizi” ,Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.14, S.2, Elazığ.

- Demirhan, K., (2017). Ulusal Alanyazında Uluslararası Öğrenciler ve Uluslararası Öğrencileri Siyasal Açıdan Düşünmek. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICMEB17 Özel Sayısı, 547-562.
- Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü Seyrüsefer Dairesi Başkanlığı, “Havacılık Terimleri Sözlüğü”, <https://ssd.dhmi.gov.tr/Documents/28.PDF> Erişim Tarihi, 03.12.2018. DHMİ Genel Müdürlüğü Resmi İnternet Sitesi, 2018,
- DİNÇER, Bülent, ÖZASLAN, Metin ve KAVASOĞLU, Taner (2003), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.
- DOĞANAY Hayati, ÖZDEMİR Ünal, ŞAHİN, İbrahim Fevzi (2002), “Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya”, 4.baskı, Pegem Akademi Yayın.
- DUMAN, Ahmet (2003), “Bazı Eğitim Bilimi Kavramlarına İlişkin Genel Bir Değerlendirme”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:10
- DÜNYA GAZETESİ GENEL YAYIN KURULU, Ansiklopedik Ekonomi Sözlüğü, Dünya Yayınları, İstanbul, 1998.
- Eczacılar ve Eczaneler Hakkında Yönetmelik (2014), T.C. Resmi Gazete, 28970, 12 Nisan 2014.
- Ege Tıp Dergisi, Hatay İlinde 2009 ve 2010 Yıllarında Bebek Ölüm Hızları ve Nedenleri Yayını , Cilt 51 Sayı 2 : Haziran 2012
- ERSEL, Murat (2017). *”Trafik Kazaları için Risk Faktörleri”*, Adli Tıp, Türkiye Klinikleri Yayınları,C.3,S.2.
- ERTUĞRUL, H.Murat (2011). *Türkiye’de Elektrik Tüketimi Büyüme İlişkisi: Dinamik Analizi. Enerji, Piyasa ve Düzenleme, C:2, S.49-73*, Ankara.
- Eurydice (Avrupa Eğitim Bilgi Ağı) Türkiye Ulusal Birimi (2018), Türk Eğitim Sistemi <http://uis.unesco.org/en/glossary>, (erişim tarihi:19.12.2018) <http://www.unesco.org.tr>, (erişim tarihi:6.12.2018)

- GAZİOĞLU, Elif (2013). "Kadın *Cinayetleri: kavramsallaştırmave sorunlu yaklaşımlar*", Soyal Politika Çalışmaları, Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,C.7,S.30.
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2014), *Sakarya'nın 2014 Vergi Gelirleri Toplamı*,
- Gelir İdaresi Başkanlığı (2015), *Sakarya'nın 2015 Vergi Gelirleri Toplamı*,
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Genel bilgiler, <https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45>
- Göç Terimleri Sözlüğü, (2013),2. Baskı, No:31, Editör: Richard Perruchoud ile Jillyanne Redpath. http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf Erişim Tarihi:26.10.2018v
- Göç Terimleri Sözlüğü,1967 Protokolü ile değişik Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi, 1A(2) Maddesi
- GÖKOVALI, Ummuhan ve BOZKURT, Kurtuluş (2006), "Fikri ve Mülkiyet Hakkı Olarak Patentler (FSMH): Dünya ve Türkiye Açısından Tarihsel Bir Bakış", **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 17.
- GÖRENER, Ali ve GÖRENER, Ömer (2008). "*Türk Otomotiv Sektörünün Ülke Ekonomisine Katkıları ve Geleceğe Yönelik Sektörel Beklentiler*", Journal of Yasar University, C.3, S.10, İzmir.
- Graundy, Emily (2011), "Demography and Public Health" Oxford Textbook of Public Health, Oxford, UK. <https://medtextfree.wordpress.com/2011/05/24/7-2-demographyand-public-health/>, Erişim Tarihi, 04.10.2016.
- GÜMÜŞ, Ergin (1998), Türkiye Coğrafyası Türkiye'nin Nüfusu, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.
- GÜNDOĞAN, Naci ve BİÇERLİ, M.Kemal (2004), "Çalışma Ekonomisi", Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları, Eskişehir, Eylül.

GÜNDOĞAN, Naci (2004), *Çalışma Ekonomisine Giriş ve Temel Kavramlar*, Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir.

GÜNGÖR, Müberra, TÖZER, Ayhan. (2008), *Genişbant İnternet Hizmetleri: Türkiye'den Mevcut Durum Değerlendirmesi ve Önerileri*, XIII.

GÜREŞÇİ, Ertuğrul (2007), *Kırsal Göçün Nedenleri ve Tarıma Etkileri Üzerine Bir Araştırma: Erzurum İli İspir İlçesi Kırık Bucağı Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

GÜRSES, Didem (2009) *“İnsani Gelişme ve Türkiye”*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.12, S. 21, Balıkesir.

HARMANCI, Pınar (2015). *“Dünya'daki ve Türkiye'deki İntihar Vakalarının Sosyodemografik Özellikler Açısından İncelenmesi”*, Hacettepe University Faculty of Health Sciences Journal Vol1 No Suppl1.

HAUPT, A., KANE, T. T., & HAUB, C. (2011), *“PRB's Population Handbook: A Quick Guide To Population Dynamics For Journalists, Policymakers, Teachers, Students And Other People Interested In Demographics”*, Washington, DC: Population Reference Bureau. <https://www.prb.org/prb-populationhandbook-2011.pdf>
Erişim Tarihi:25.10.2018

Hemşirelik Kanunu (1954), T.C Resmi Gazete, 8647, 2 Mart 1954.

Hemşirelik Yönetmeliği(2010), T.C Resmi Gazete, 27515, 8 Mart 2010.

HIZ, Özge (2015), *“Erişilebilirlik Göstergeleri”*, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi, Sakarya Üniversitesi Yayınları, Sakarya.

<http://www.business.gov.au>, Erişim Tarihi: 26.11.2018

<http://www.businessdictionary.com>, Erişim Tarihi: 26.11.2018.

<http://www.collinsdictionary.com>, Erişim Tarihi: 02.12.2018.

<http://www.dictionary.cambridge.org>, Erişim Tarihi: 25.11.2018

- <http://www.investopedia.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2018
- <http://www.merriam-webster.com>, Erişim Tarihi: 25.11.2018
- http://dergi.tebeczane.net/public_html/kitaplar/seiy_2018/ Erişim Tarihi, 22.10.2018
- http://inet-tr.org.tr/inetconf13/kitap/gungor_tozer_inet08.pdf Erişim Tarihi, 19.11.2018.
- <http://iskanunu.com/sizin-sorduklariniz/834-kismi-sureli-calismanin-part-time-esaslari-nelerdir/> Erişim Tarihi: 28.10.2019
- <http://kidep.net/kayit-disi-istihdam-nedir/> Erişim Tarihi: 29.11.2019
<https://iscidunyasi.com/vardiyali-calisma-sistemi-nedir/> Erişim Tarihi: 28.10.2019
- http://sakarya.gov.tr/kurumlar/sakarya.gov.tr/valilik/brifing/brifing_temmuz_2019.pdf Erişim Tarihi: 15.10.2019
- <http://sozluk.gov.tr/?kelime=>
- <http://www.datadictionary.nhs.uk>, Erişim Tarihi, 22.10.2018
- <http://www.dictionary.com>, Erişim Tarihi, 25.10.2018
- <http://www.euro.who.int>, Erişim Tarihi, 25.10.2018
- http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_57.xls.htm Erişim Tarihi, 03.10.2016
- http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_58.xls.htm Erişim Tarihi, 03.10.2016.
- <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>
- <http://www.muhasabat.gov.tr/content/duyuru/54-sakarya-2014/169237> Erişim Tarihi, 28.10.2016.
- <http://www.muhasabat.gov.tr/content/duyuru/54-sakarya-2015/174587> Erişim Tarihi, 28.10.2016.
- <http://www.oecd.org/ctp/glossaryoftaxterms.htm> Erişim Tarihi, 21.11.2016.

<http://www.oxforddictionaries.com>, Erişim Tarihi, 26.10.2018

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/calisan/kayitdisi_istihdam/kayitdisi_istihdam_oranlar_i/kayitdisi_istihdam_orani Erişim Tarihi: 23.10.2019

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/sgkistatistik_yilliklari Erişim Tarihi: 18.10.2019.

http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/sgk/tr/kurumsal/istatistik/aylik_istatistik_bilgileri Erişim Tarihi: 18.11.2019.

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095, Erişim Tarihi, 08.11.2018

<http://www.turkebelerderneği.org/ebelik/ebelik-tanımı> . Erişim Tarihi, 17.11.2019

<http://www.who.int/about/mission/en/> Erişim Tarihi, 30.10.2018

http://www.yildiz.edu.tr/~smakal/index_dosyalar/G_SM.pdf Erişim Tarihi, 03.12.2018.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262746> Erişim Tarihi: 29.11.2019

https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/organisation-vocational-upper-secondary-education-72_tr, (erişim tarihi: 11.12.2019)

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Bulu%C5%9F> Erişim Tarihi, 20.12.2018

<https://www.bankalar.org/bankacilik-terimleri/doviz-tevdiat-hesabi>

<https://www.dhmi.gov.tr/sayfalar/havalimanlarimiz.aspx>

https://www.google.com/search?q=emekli+nedir&rlz=1C1CAFB_enTR701TR701&am; ;oq=emek

ICOM'a Göre Müzenin Tanımı, 2013, www.icom.turkey.org, Erişim Tarihi, 24.10.2019.

ICSC (1999), "*ICSC Shopping Center Definitions Basic Configurations and Types*",

<https://eduardoquiza.files.wordpress.com/2009/09/scdefinitions99.pdf> Erişim Tarihi, 7.10.2016.

ILO Facts on Social Security, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/-ddgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_067588.pdf Erişim Tarihi: 30.12.2018

IMF (2000), **Terimler Sözlüğü Kılavuzu**, Washington DC <https://stats.oecd.org./glossary/detail.asp?ID=474> Erişim Tarihi, 06.11.2016.

International Labour Organization - ILO (2016), Labour Force Participation Rate, http://www.ilo.org/ilostat-files/Documents/description_LFPR_EN.pdf Erişim Tarihi: 30.12.2018

İhracat Yönetmeliği (2006), T.C. Resmi Gazete, 26190, 6 Haziran 2006

İl Hakkında Bilgiler,Sakarya Valiliği, <http://www.sakarya.gov.tr/ilhakkinda-bilgiler>, Erişim Tarihi, 01.11.2016. Kalkınma Bakanlığı (2013), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011), Ankara http://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/2_turkiye_ab_iliskileri/2_2_a_daylik_sureci/2_2_8_diger/tckb_sege_2013.pdf Erişim Tarihi, 16.12.2016.

İstanbul Ticaret Odası, **Organize Sanayi Bölgesi Tanımı**,[http://www.ito.org.tr/wps/portal!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3iDgCBzUzcPIwP_EEM3A0-LYDc3S7cwQ_8gQ_2CbEdFAGxULEY/!](http://www.ito.org.tr/wps/portal!/ut/p/c4/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3iDgCBzUzcPIwP_EEM3A0-LYDc3S7cwQ_8gQ_2CbEdFAGxULEY!/) Erişim Tarihi,20.11.2018.

İŞKUR (2017-2018), İstihdamı Zorunlu Kontenjanları, <https://www.iskur.gov.tr/kurumsal-bilgi/istatistikler/> Erişim Tarihi: 21.10.2019

İŞKUR 2017 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırması, <https://media.iskur.gov.tr/15132/sakarya.pdf> Erişim Tarihi: 16.10.2019

İŞKUR 2018 Sakarya İşgücü Piyasası Araştırması, <https://media.iskur.gov.tr/31575/sakarya.pdf> Erişim Tarihi: 16.10.2019

- Kalkınma Bakanlığı (2013), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011), Ankara
- Kalkınma Bakanlığı (2013), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011), Ankara
- Kalkınma Bakanlığı (2013), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması
- Kalkınma Bakanlığı (2013), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011), Ankara
- Kalkınma Bakanlığı (2013), İllerin ve Bölgelerin Sosyoekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011), Ankara.
- KALKINMA BAKANLIĞI (2013). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması* (SEGE-2011), Ankara
- Kalkınma Bakanlığı (2014), Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi 2014-2023, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Aralık.
- Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (2009), T.C. Resmi Gazete, 27354, 19 Eylül 2009.
- Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu, **T.C. Resmi Gazete**, 25326, 24 Aralık 2003, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5018.pdf> Erişim Tarihi, 10.10.2016
- KARAGÖZ, Sefa (2015), "Mali Göstergeler", Sakarya'nın **Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi**, Sakarya Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya.
- KARAMAN, K., (2003), "Türkiyede Şehirleşme Olgusu Ve Gecekondu Sorunu", Doğu Anadolu Bölgeleri Araştırmaları Dergisi, Sayı 4.Ss:108-117.
- KAVASOĞLU, Taner (2007), Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırması, Devlet Planlama Teşkilatı, Ankara.

- KAYA, Mert (2016). “*Şehir Şebekesi Kanalizasyon İşlerinde Risklerin Belirlenmesi ve Çözüm Önerileri*”, Çalışma ve Sosyal Güv. Bak. İş Sağlığı ve Güv. Genel Müd., Ankara.
- KAYA, Muhammed(2017),*Türkiye’de Tiyatro-Toplum İlişkisi(İBB Şehir Tiyatroları)*, Yüksek Lisans Tezi, T.C.Haliç Üniversitesi.
- KAYALI, C.A, YERELİ A., SOYSAL M. ve B. TERİM (2004), “Marka Değerinin Firmaların Piyasa Değeri ve Finansal Performansları Üzerindeki Etkileri”, **8. Ulusal Finans Sempozyumu**, 27-28 Ekim, İstanbul.
- KENTAİR (2013). *Gaziantep Hava Kalitesi Değerlendirme Raporu*, Gaziantep.
<https://www.csb.gov.tr/db/cygm/editordosya/GAZ%C3%84%C2%B0ANTEP%20KE%20NT%20A%C3%84%C2%B0R%20RAPORU.pdf> Erişim Tarihi, 7.10.2016.
- KOÇYİĞİT, Murat (2013), “Mevduat bankalarının Etkinliği ve Hisse Senedi Getirileri Arasındaki İlişki”, Muhasebe ve Finansman Dergisi, S.74.
- Köy Kanunu (1924), T.C. Resmi Gazete, 68, 18 Mart 1924.
- KUMAŞ, Handan ve BEYAZTAŞ (2007), Fatma Yücel, Türkiye’deki Hekimlerin Çalışma Koşullarının İrdelenmesi, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi, Sivas.
- KUZGUN, İnci Kayhan (2002), ‘Nüfusun Yaşlanmasının İşgücü Arzına Etkisi’, Geriatri Dergisi,C.5 S.1, Ankara
- KÜÇÜKARSLAN, Tolga. (2010), 2G ve 3G Teknolojileri, İstanbul.
- Kütüphane ve Yayınlar Genel Müdürlüğü (2012), Kütüphane Hizmet Esasları Genelgesi,
[li+nedir&aqs=chrome.0.69i59j0i5j69i60i2.2600j1j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8](http://www.kutuphane.gov.tr/icerik/icerik.asp?li=nedir&aqs=chrome.0.69i59j0i5j69i60i2.2600j1j7&sourceid=chrome&ie=UTF-8) Erişim Tarihi: 25.11.2019
- LUCAS, David (2002), “The Scope of Demography ,Beginning Australian Population Studies, at the Australian Population Association Conference, Sydney, on October 4th.

<https://openresearchrepository.anu.edu.au/bitstream/1885/42092/2/Futures.pdf> Erişim tarihi, 21.10.2018.

Maliye Bakanlığı (2014), *Sakarya'nın 2014 Bütçe Gelirleri Toplamı*,

Maliye Bakanlığı (2015), *Sakarya'nın 2015 Bütçe Gelirleri Toplamı*,

McKenna E., E., (1974) "Marriage and Fertility in Postfamine Ireland: A Multivariate Analysis", American Journal of Sociology, Vol. 80, No. 3, pp.691. https://www.jstor.org/stable/2777254?seq1#page_scan_tab_contents Erişim Tarihi: 25.10.2018.

MEB (1996), Türkiye ve OECD Eğitim Göstergelerinin Mukayesesi, Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Araştırma Şubesi, Ankara.

MEB (2011), Motorlu Araçlar Teknolojisi, Egzoz Emisyon Kontrolü, Ankara. ÖZDEMİR, Faruk (2008). *Türkiye Genelinde Küllük Dioksit ve Partiküler Madde Kirlilik Dağılımlarının Analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

MEB, Muhasebe ve Finans/Mevduat İşlemleri, Ankara, 2011 (http://www.selcuk.edu.tr/dosyalar/files/074/banka_muh_3.pdf)

MERKEZ BANKASI, "Mevduat ve Katılım Fonlarının Vadeleri ve Türleri Hakkında Tebliğ", Resmi Gazete, Ankara, 2007.

Mesleki Yeterlilik Kurumu (2009), "Ulusal Meslek Standardı" http://www.intes.org.tr/content/Panel%20Sistem%20Demir_yolu%20Ustasi%20_Seviyeye%204_.pdf Erişim Tarihi, 18.10.2016.

Millî Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Kurumları Yönetmeliği (2018), T.C. Resmî Gazete, 30388, 11 Nisan 2018

Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği (2013), T.C. Resmi Gazete, 28758, 7 Eylül 2013.

Millî Eğitim Bakanlığı Yaygın Eğitim Kurumları Yönetmeliği (2010), T.C. Resmi Gazete, 27587, 21 Mayıs 2010

Millî Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim (2017), Strateji Geliştirme Başkanlığı, https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_09/06123056_me

[b_istatistikleri_orgun_egitim_2017_2018.pdf](#) (erişim tarihi: 21.10.2019)

Milli Eğitim İstatistikleri Örgün Eğitim (2018), Strateji Geliştirme Başkanlığı,
https://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2019_09/30102730_meb_istatistikleri_orgun_egitim_2018_2019.pdf (erişim tarihi: 21.10.2019)

Milli Eğitim Temel Kanunu (1973), T.C. Resmî Gazete, 14574, 24 Haziran 1973. OECD Handbook For Internationally Comparative Education Statistics 2018, Concepts, Standards, Definitions Classifications, <https://doi.org/10.1787/9789264304444-6-en> (erişim tarihi: 13.11.2019).

OECD, *Vergi Terimleri Sözlüğü*,

On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2012), T.C. Resmi Gazete, 28489, 06 Aralık 2012.

ORAN (2013), Yatırım Teşvik Rehberi Yatırımlarda Devlet Yardımları ve Uygulamaları, **Orta Anadolu Kalkınma Ajansı**, Kayseri. Organize Sanayi Bölgesi Kanunu, Md 3/b, <http://www.mevzuat.gov.tr>, Erişim Tarihi: 28.11.2018.

Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu(2000), T.C. Resmi Gazete, 24021, 15 Nisan 2000

ÖĞÜTÇÜ, Nuray ve ÇILINGIROĞLU, Nesrin (2014), “8 Eylül Dünya Okuryazarlık Günü”, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Toplum İçin Bilgilendirme Dizisi-10, Ankara.

ÖNDER, Ömer (2016-2017), Demografik Sağlık Ölçütleri Hız ve Oran Kavramı/Farklar (BES 102. Demografi ve Sağlık Dersi),Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi: 2016-2017 Bahar Dönemi

ÖZGÜR, Ertuğrul Murat (2011), COG 108 Nüfus Coğrafyası, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Ders Notları, Ankara,
https://cografyabilim.files.wordpress.com/2014/12/nufuscografya_sc4b1.pdf Erişim Tarihi, 15.12.2016.

- ÖZULUCAN, Abitter ve DERAN, Ali (2009). “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C:6,S:11,85-108.
- PETERS, G., L., LARKIN, R., P., (2005), “Population Geography, Problems, Concepts and Prospects, Kendall/Hunt Publishing Company, USA, s. 150. <https://www.amazon.com/PopulationGeography-Problems-Concepts-Prospects/dp/0757518311>. Erişim Tarihi: 26.10.2018.
- Pınar, A. Sarıbaş, M., Sarıbaş, S. (2010). Okur Yazar Nüfus Oranı Türkiye Ortalamasının Altında Olan Bir İlçe: Altınyayla (Sivas). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24, 292-309.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2004). *Türkçe Sözlük* ,Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- RUMELİ, Ahmet (2007). *Elektrik Enerjisini ve Türkiye*, Ekonomik Sosyal Araştırmalar Dergisi, (1): 94-101
- Sağlık, İlaç ve Eczacılık İstatistikleri Yıllığı (2018), Türk Eczacılar Birliği. Sağlık Bakanlığı (2008), Hastane Yatak Sayıları ve Tanımları ile İlgili Genelge, Ankara.
- Sakarya Valiliği, Sakarya İl Brifingi, 2018 <http://www.sakarya.gov.tr/kurumlar/sakarya.gov.tr/sakarya/082018br.p df> Erişim Tarihi, 03.12.2018.
- sanayinin-onemi.html Erişim Tarihi: 31.12.2018.
- SERKAN (2013), 25 Soruda Yatırımlarda Devlet Yardımları, **Serhat Kalkınma Ajansı**, Kars.
- SEYYAR, Ali (2002). *Sosyal Siyaset Terimleri(Ansiklopedik Sözlük)*, Beta Yayınları, İstanbul.
- Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair Kanun*(2019),T.C Resmi Gazete,30671,30 Ocak 2019.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2016 - 2017), İstatistik Yıllıkları, Tablo: 1-6, 1-17, 1-19,

Sosyal Güvenlik Kurumu (2017 - 2018), Aylık İstatistik Bültenleri, Si-
gortalı İstatistikleri, Tablo: 6, 7, 8, 9, 10, 22

SOYSAL Ahmet ve DEMİRAL Yücel (2007). “*Kapalı Ortam Hava
Kirliliği*”, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, C.6, S.3, İzmir.

SUSAM, Nazan ve OKTAYER, Nagihan (2007), “Türkiye Ekonomisin-
de Genel Bütçe Vergi Gelirleri İçinde Dolaysız ve Dolaylı Vergi-
ler”, İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, C.21,S.2.

Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi,C.17, S.3,
(56-64).

ŞAHBAZ, Nazan ve İNKAYA Ahmet(2010). “Türk Bankacılık Sektö-
ründe Krediler ve Makro Ekonomik Etkileri”, Optimum Ekonomi
ve Yönetim Bilimleri Dergisi, S.69.

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı,2019,www.pdb.ktb.gov.tr, Erişim Tari-
hi,24.10.2019.

T.C Sağlık Bakanlığı, Sağlık İstatistikleri Yıllığı:2014

Tababet ve Şuabatı San'atlarının Tarzı İcrasına Dair Kanun (1928), T.C.
Resmi Gazete, 863, 14 Nisan 1928.

TABAN, Sami (2004), Türkiye’de Sağlık ve Ekonomik Büyüme İlişkisi:
Nedensellik Testi, Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi,
Osmangazi Üniversitesi İİBF, Eskişehir.

TBMM (2004), 22. Dönem 2. Yasama Yılı Genel Kurul Tutanağı, Anka-
ra.

TCDD İstatistik Yıllığı 2013-2017, [http://www.tcdd.gov.tr/files
/istatistik/20132017yillik.pdf](http://www.tcdd.gov.tr/files/istatistik/20132017yillik.pdf) Erişim Tarihi, 03.12.2018.

TEK, Ö.B ve OREL, F.D, (2006) , *Perakende Pazarlama Yönetimi*. İz-
mir: Birleşik Matbaacılık. 2. Baskı

TEMİZ, Dilek (2008), “Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme
İlişkisi 1960-2000 Dönemi”, 2.Ulusal İktisat Kongresi, DEÜ
İİBF İktisat Bölümü, İzmir.

TiyatroNedir,2007,www.turkedebiyati.org, Erişim Tarihi, 03.11.2019.

TOGAN, Sübidey ve BERUMET, Hakan(2011). "Cari İşlemler Dengesi, Sermaye Hareketleri ve Krediler", Bankacılar Dergisi, S.78.

TOĞUN, İsmail (2007), Acil Serviste Hasta Memnuniyeti, Uzmanlık Tezi, Gaziantep Üniversitesi Tıp Fakültesi, Gaziantep.

TrafikNedir,2013,www.trafik.nedir.org, Erişim Tarihi, 10.112019.

TUIK(2019), *Kanalizasyon Şebekesi ile Hizmet Verilen Belediye Nüfusunun Toplam Belediye Nüfusuna Oranı*, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr>

TUIK (2016-2017), Temel İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim Tarihi: 18.10.2019.

TUIK (2017), Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> (erişim tarihi: 12.10.2019)

TUIK (2017), Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanma ve Ödünç Verilen Materyal Sayıları, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 21.10.2019)

TUIK (2017), Nüfus, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>. (erişim tarihi: 07.10.2019)

TUIK (2017), Okuryazar Erkek Nüfus Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 07.10.2019)

TUIK (2017), Okuryazar Kadın Nüfus Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 07.10.2019)

TUIK (2017), Okuryazar Nüfus Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 07.10.2019)

TUIK (2017), Sakarya İli Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 13.10.2019)

- TUİK (2017), Sakarya İli Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 13.10.2019)
- TUİK (2017), Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 13.10.2019)
- TUİK (2017), Yükseköğretim Kurumlarında Görevli Öğretim Elemanı Sayıları, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 12.10.2019)
- TUİK (2017), Yükseköğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 13.10.2019)
- TUİK (2017-2018), İstatistik Göstergeler, İl Göstergeleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> Erişim Tarihi: 15.10.2019.
- TUİK (2017-2018), Konularına Göre İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, İşgücü İstatistikleri, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=72&locale=tr> Erişim Tarihi: 15.10.2019.
- TUİK (2017-2018), Temel İstatistikler, İstihdam, İşsizlik ve Ücret, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> Erişim Tarihi: 15.10.2019.
- TUİK (2018), Genel Ortaöğretim Net Okullaşma Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/?locale=tr> (erişim tarihi: 12.10.2019)
- TUİK (2018), Halk Kütüphanesi, Kitap, Yararlanma ve Ödünç Verilen Materyal Sayıları, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 21.10.2019)

- TUİK (2018), https://biruni.tuik.gov.tr/ilgosterge/zkau/view/z_r0i/dwnmed-0/rst1/Meta.doc (erişim tarihi: 14.11.2019)
- TUİK (2018), Nüfus, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>. (erişim tarihi: 07.10.2019)
- TUİK (2018), Okuryazar Erkek Nüfus Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 07.10.2019)
- TUİK (2018), Okuryazar Kadın Nüfus Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 07.10.2019)
- TUİK (2018), Okuryazar Nüfus Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do>. (erişim tarihi: 07.10.2019)
- TUİK (2018), Sakarya İli Lise veya Dengi Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 13.10.2019)
- TUİK (2018), Sakarya İli Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 15+ Nüfusa Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 13.10.2019)
- TUİK (2018), Yüksek Lisans ve Doktora Mezunu Sahibi Nüfusun 30+ Yaş Nüfusa Oranı, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 13.10.2019)
- TUİK (2018), Yükseköğretim Kurumlarında Görevli Öğretim Elemanı Sayıları, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 12.10.2019)
- TUİK (2018), Yükseköğretim Kurumlarında Ön Lisans ve Lisans Düzeyinde Öğrenci Sayıları, <https://biruni.tuik.gov.tr/bolgeselistatistik/tabloOlustur.do> (erişim tarihi: 13.10.2019)

- TÜİK (2012), *İstatistik Göstergeler 1923-2011*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- TÜİK (2014), *Seçilmiş Göstergelerle Sakarya 2013*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- TÜİK (2014), *Türkiye İstatistik Yıllığı 2013*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara.
- TÜİK (2015), *İstatistiklerle Türkiye 2017*, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, Ankara, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikMeta.do?is-tab_id=160 Erişim Tarihi, 19.10.2019.
- TÜİK, *Evlenme ve Boşanma İstatistikleri Kitabı*, Tük Yayını, 2011
- TÜİK, *İllere Göre Net Göç Hızı*, TÜİK, *Seçilmiş Göstergeler* <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Erişim Tarihi: 16.10.2019
- TÜİK, *Seçilmiş Göstergeler*, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> Erişim Tarihi, 18.10.2019.
- TÜMERTEKİN, E., (1994), "Beşeri Coğrafya Giriş", İstanbul Üniversitesi Basımevi Ve Film Merkezi, İstanbul
- Türk Dil Kurumu, 2019, www.ozluk.gov.tr, Erişim Tarihi, 23.10.2019.
- Türkiye Bankalar Birliği (2014), *Sakarya'da 2014'te Bin Kişiyeye Düşen Aktif Bireysel ve Kurumsal Müşteri Sayısı*, [https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/942/Internet ve Mobil Bankacilik Istatistikleri-Aralik 2014.zip](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/942/Internet%20ve%20Mobil%20Bankacilik%20Istatistikleri-Aralik%202014.zip) Erişim Tarihi, 03.10.2016.
- Türkiye Bankalar Birliği (2014), *Sakarya'da 2014'te Kullanılan Kredi ve Mevduat Çeşitleri*, [https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/968/Kredi-mevduat Cesitleri-2004-2014.zip](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/968/Kredi-mevduat%20Cesitleri-2004-2014.zip) Erişim Tarihi, 03.10.2016.
- Türkiye Bankalar Birliği (2015), *Sakarya'da 2015'te Bin Kişiyeye Düşen Aktif Bireysel ve Kurumsal Müşteri Sayısı*, [https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/1004/Internet Bankaciligi ve Mobil Bankacilik Istatistikleri-Aralik 2015.zip](https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/1004/Internet%20Bankaciligi%20ve%20Mobil%20Bankacilik%20Istatistikleri-Aralik%202015.zip) Erişim Tarihi, 03.10.2016.

Türkiye Bankalar Birliği (2015), *Sakarya'da 2015'te Kullanılan Kredi ve Mevduat Çeşitleri*, https://www.tbb.org.tr/Content/Upload/istatistikraporlar/tumu/1019/Kredi-mevduat_Cesitleri-2010-2015.zip Erişim Tarihi 03.10.2016.

Türkiye Belediyeler Birliği 6360 Sayılı Kanun Rehberi (2014), 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanuna İlişkin Rehber, http://www.tbb.gov.tr/storage/userfiles/rehber_ve_bilgi_notlari/6360_torba_personel_rehber.pdf Erişim Tarihi, 15.12.2016.

Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

TÜYDEŞ Yaman, Hediye, ÖZEN, Murat. (2013), Türkiye'de Şehirlerarası Yük Trafik

Ulusal Genişbant Stratejisi ve Eylem Planı (2017-2020), 2017, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2017/12/20171221M1-1.pdf>, Erişim Tarihi, 03.12.2018.

Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi (2014-2020), 2015, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/02/20150221-12-1.pdf>, Erişim Tarihi, 03.12.2018.

United Nations Statistics Division (2014).Workshop on Evaluation and Analysis of Census Data Nay Pyi Taw, Myanmar, 1–12 December. <http://www.unstats.un.org/unsd/demographic/.../Myanmar/2014/.../s04> Erişim Tarihi: 20.10.2018

UZUNALIOĞLU, Recep (2015), “Eğitim Göstergeleri”, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya.

UZUNALIOĞLU, Recep (2015), “Demografik Göstergeler”, Sakarya'nın Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Analizi, Sakarya Üniversitesi Yayını, Sakarya.

- ÜRÜT KELLEÇİ Serap, TÜRK Zehra (2016), “Genç İşsizliğin İncelenmesi: OECD Ülkeleri ve Türkiye Karşılaştırması”, HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi, s.12-13,
- ÜSTÜNİŞİK, Naime Zerrin (2007), “Türkiye'deki İller Ve Bölgeler Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması: Gri İlişkisel Analiz Yöntemi Ve Uygulaması” Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- VARINCA, Kamil B., GÜNEŞ, Gülten ve ERTÜRK, Ferruh (2008). *Hava Kirleticilerinin İnsan Sağlığı ve İklim Değişikliği Üzerine Etkileri*, Ulusal Hava Kalitesi Sempozyumu (UHAKS 2008), Bildiriler Kitabı, Konya.
- VERDİL, Ahmet (2007), “*Mekan-Davranış İlişisinin Dönüşümü: Alışveriş Merkezlerinin Mekansal Dizim Yöntemiyle İncelenmesi*”, İstanbul.
- WHO (1997), “*Measuring Quality of Life*”, www.who.int/mental_health/media/68.pdf Erişim Tarihi, 16.10.2016.
- YAVAN, Nuri ve KARA, Hamdi (2003), “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımları ve Bölgesel Dağılışı”, **Coğrafi Bilimler Dergisi**, C.1,S.1, Ankara.
- YEGOROV, Yuri (2015), “Economic Role of Population Density”, University of Vienna, Austria Paper for ERS A 2015, Lisbon, Portugal 11 June, ss. 1-12. <https://openjournals.wu.wien.ac.at/ojs/index.php/region/issue/view/6/8> Erişim Tarihi: 25.10.2018.1
- Yıldız, M., Ateş, S., Yıldırım, K., Rasinski, T. (2011), Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, C.8, S.1, (740-759)
- YILMAZ, Mutlu (2012). *Türkiye'nin enerji potansiyeli ve Yenilebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Açısından Önemi*, Ankara Üniversitesi Çevre Bilimler Dergisi 4(2), 33-54(2012)
- YÖK (2017), Toplam Yabancı Öğrenci Sayıları, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (erişim tarihi: 20.10.2019)
- YÖK (2018), https://istatistik.yok.gov.tr/zkau/view/z_ss/dwnmed-2/1sb/MetaVeri_V1.pdf (erişim tarihi: 14.11.2019)

YÖK (2018), Toplam Yabancı Öğrenci Sayıları, <https://istatistik.yok.gov.tr/> (erişim tarihi: 20.10.2019)

YÜCE,Tuncay(2005),”*Sinema ve Edebiyat Türleri Arasında Görülen Etkileşimler*”,ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi,C.1,S.2.

Yükseköğretim Kanunu (1981), T.C. Resmî Gazete, 17506, 4 Kasım 1981.